

GRADIVO

ZA POSOŠKO STAROVERSTVO

Andrej Pleterski, Mateja Belak (ur.)

VSEBINA

Beseda o delu (Andrej PLETERSKI)	3
Prva različica besedila knjige <i>Iz nevidne strani neba</i> (Pavel MEDVEŠČEK)	5
Samotar Jerin (Pavel MEDVEŠČEK)	89
Prepisi pogovorov Pavla Medveščka - Klančarja z Antonom (Tonetom) Kukom - Javorjem med letoma 1965 in 1968 (Pavel MEDVEŠČEK)	107
Trk, igra za dva (Pavel MEDVEŠČEK)	204
Primerjava vsebine <i>Iz nevidne strani neba</i> v različnih prepisih (Mateja BELAK)	207

Beseda o delu

Na dolgi poti med pogovori, ki jih je imel na terenu Pavel Medvešček, in knjigo "Iz nevidne strani neba", so najprej nastajali sproti čistopisi, ki jih je Medvešček naredil takoj po pogovoru doma. Primer takih čistopisov sta zvezčiča pogovorov z Javorjem in Jerinom. Čez desetletja je sledilo pretipkavanje rokopisov. Najprej s pisalnim strojem, nato z računalnikom. Na začetku leta 2006 se je Medvešček odločil, da objavi pogovore, za katere je obljubil, da jih ne bo obelodanil pred letom 2007. 8. marca 2006 mi je poslal prvih 19 strani "za pokušino", kot to danes razumem. V letu 2009 (vsekakor po 5. februarju) sem z osebno dostavo dobil nadaljnje liste do strani 81. V naslednjih letih je Medvešček iz svojega rokopisnega gradiva dodajal vsebinsko sorodne zapise in do konca leta 2014 je knjiga dobila obseg, v katerem je bila 2015 objavljena.

Posebna objava teh prvih 81 strani osnutka knjige in obeh zvezčičev pogovorov se mi zdi pomembna zato, ker kaže, kako je Medvešček besedila iskal po svojem arhivu, kako je skrbel za pojasnjevanje nejasnih podrobnosti. Nadalje, v teh besedilih še ni poenotenja izrazov, ki je bilo opravljeno za knjigo. Tako je npr. brtin tudi obrtin, staroverci so tudi kačarji. In v besedilih je nekaj odlomkov, ki potem niso prišli v knjigo. Sklepam, da zato, ker je šlo za močno okrnjene informacije: npr. opis igre Trk na koncu pogovorov z Javorjem, ali pripoved o srečanjih na vrhu Matajurja.

In navsezadnje gre za prepričljivost podobe avtentičnosti zbranih besedil.

Prva različica besedila
knjige *Iz nevidne strani neba*

Pavel MEDVEŠČEK

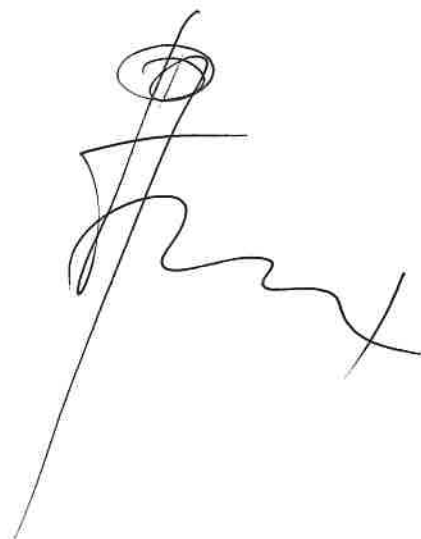
Dragi gospod Andrej,
hvala za poslane obloge.

V prilegi vam pošiljam objavljeni gradivo,
ki naj bi izšlo v letu 2007.

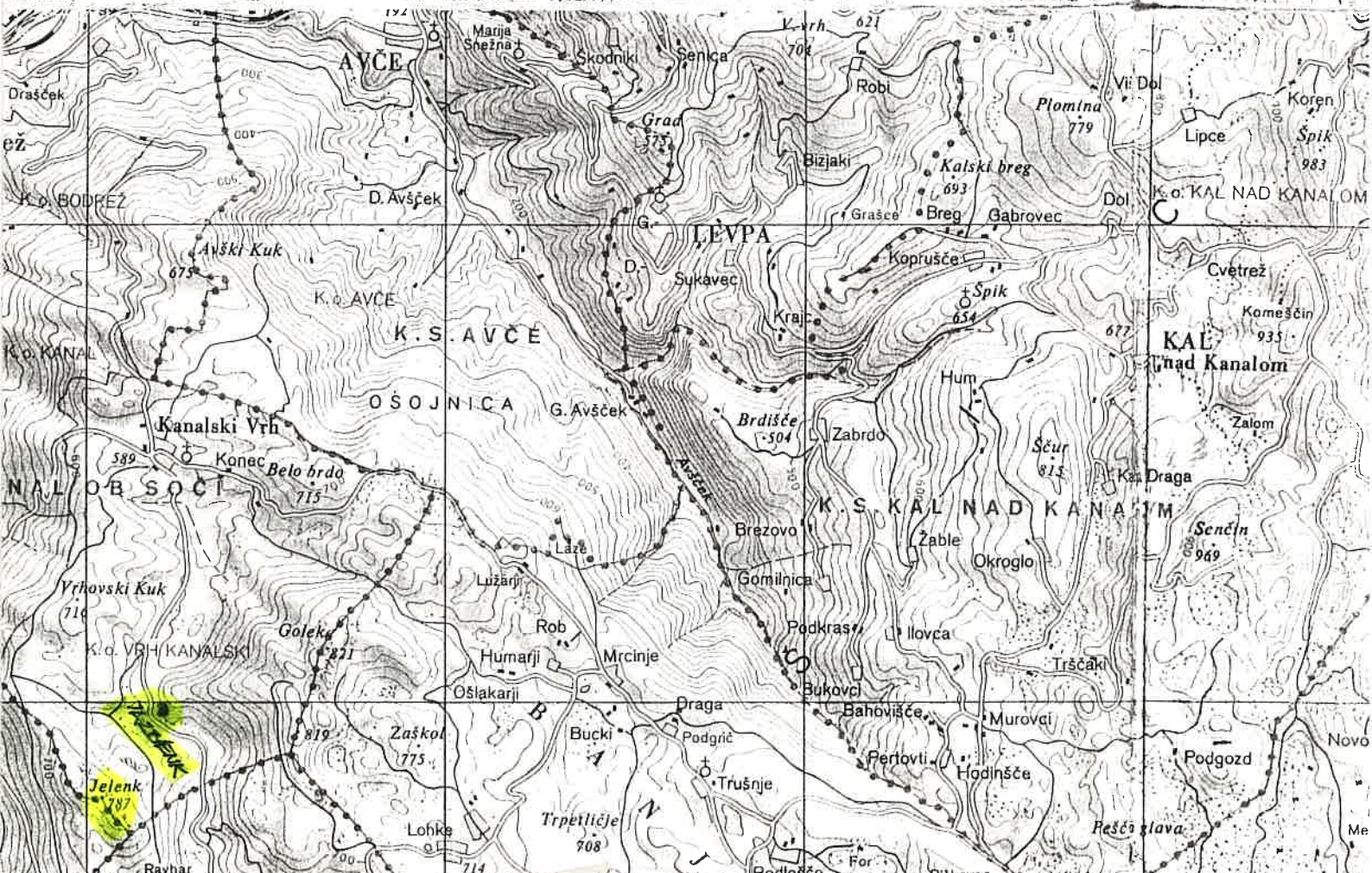
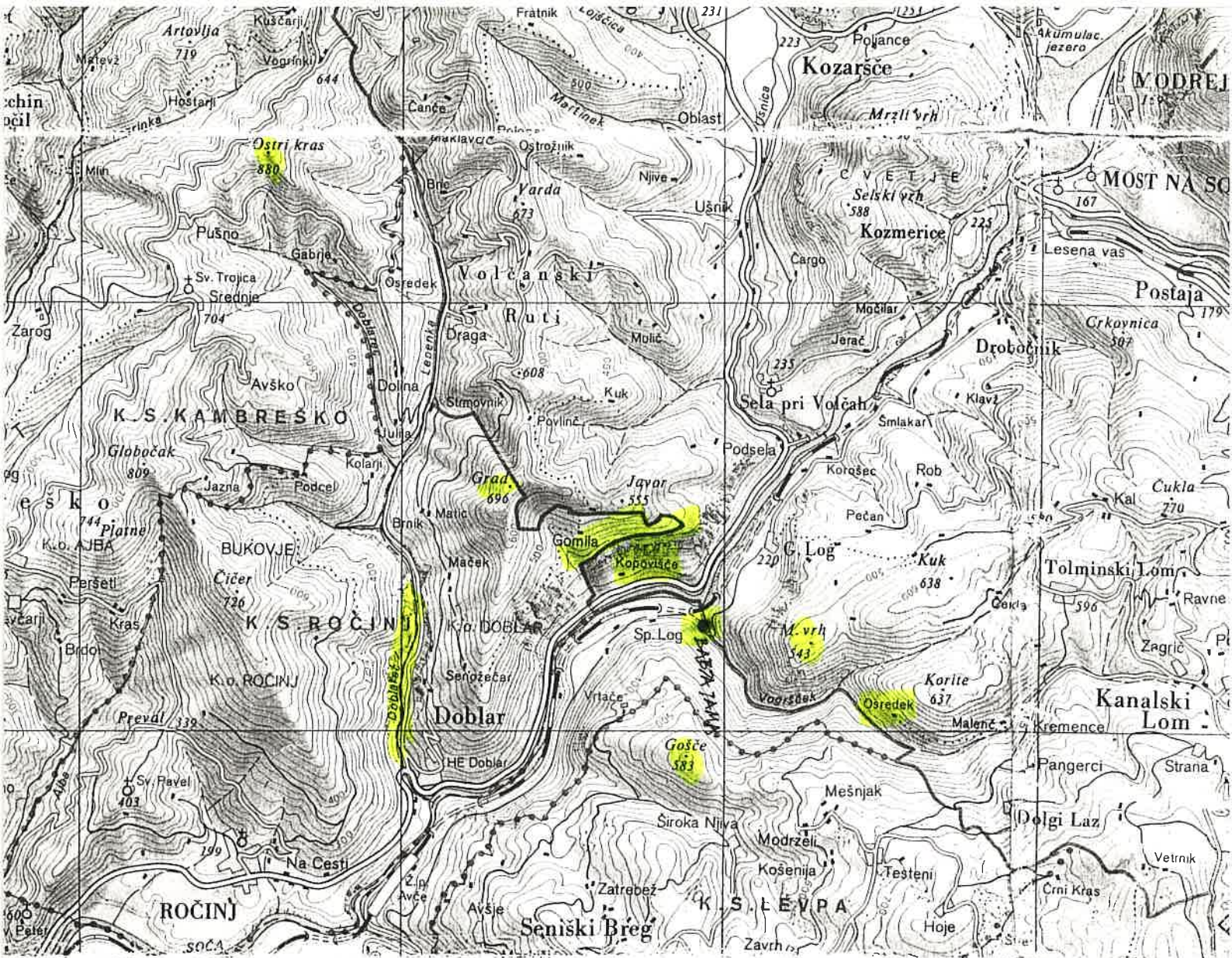
Želel bi, da bi se temu napisali spremno
besedo, svedo če vas bo svoj prijatelj.

Priznane Moš psihologja

Soltau, 8.3.2006

A handwritten signature in black ink, consisting of a circled 'D' at the top, followed by a vertical line, a horizontal line, and a wavy line ending in a cross-like shape.

POVEZNIJEN LUNIN KRAJEC

Zapisi o brtinu, tročanu, kačji glavi in ozbenu.

Pripovedi Jožeta Pangerca, Janeza Strgarja, Štefana Krajnika in Janeza Juga

Jože Pangerc, rojen 1893 - Blažev - Dolgi Laz 8 - Kanalski Lom
GRMIN

Po zelo stari pripovedki, naj bi bil grmin simbol kačarjev. Nastal pa je tako, da je prvemu kačarju, ki je nekoč šel na Mali vrh nad Babjo jamo, v sekuro, ki jo je nosil na ramenu, udarila kačja strela, ki nastane v hudi vročini ko oblaki šele prihajajo in je večji del neba še vedno v soncu. Kačja strela mu je takrat prerezala rezilo sekire na tri dele. Srednji del, je stal pokoncu, oba stranska pa je upognila navzdol. Volu ki se je tam v bližini pasel, pa mu je odbila le rogove, tako, da sta oba preživela.

Vsak od treh krakov na sekiri je imel za kačarja svoj pomen. Tako je sredinski predstavljal ozračje, levi zemljo, desni vodo, spodnji najdebelejši pa ogenj. Kačar je po tistem dogodku, tisto sekuro imenoval grmin, ker se je vse tisto dogajalo na ravnici Grmin. Tistega je potem postavil na bližnjo skalo, le da je še skozi odprtino za ročaj namestil obdelan les, ki je bil na obeh krakih obrnjen navzgor, na vrhu katerih je še nasadil odpadle volovske rogove.

Od takrat naprej so na Mali vrh hodili kačarji vsaj enkrat na leto in ob grminu položili vejico, rožo ali kamenček, ki so ga prinesli od Babje jame, samo, da bi jih varoval pred hudo uro. Ne ve se, kdaj so tisti prvi grmin iz Malega vrha odstranili ali vzeli. Novega pa tudi niso več postavili.

Tisti, ki so še kaj dali na to staro verovanje so doma ob ognjišču imeli svoj grmin z urezano kačo, ker so verjeli, da odganja vse vrste strel in neurja.

Na vrhu Malega vrha, je bila nekoč tudi kačja glava, ki jo je menda od tam odnesel Janez Štrukelj iz Tolminskega Loma.

VSEVED ZA VODO

Pred prvo vojno, je nekaj časa pomagal na eni kmetiji v Pangercah stric Rudolf iz Drobočnika. On je res vedel vse o vodi in o njenih skrivnostih. Poznal je tudi zdravilne in čudodelne studence. Največ pa je dal na vodovje okoli Babje jame. Nekoč so tam opravljali očiščevanje telesa in duha. Tisti, ki se je za to odločil, je najprej šel do vode v Babjo jamo. Tam se je v njej umil le roke. Za tem je šel v Kotel na Pršu, kjer si je v vodi umil roke, nato pa še obraz. Nazadnje je šel še k Soči, kjer si je umil zopet najprej roke, nato obraz in na koncu še noge. Po tem obredu, je odšel pomirjen in zdrav domov.

Zelo zdravilen je bil tudi eden od izvirov Vogrščka, imenovan Vučji, toda le, če si tam na kraju samem vrgel v posodo; s katero si jo zajemal, tri liste zimzelena. Po tej vodi so pogosto spraševali umirajoči.

Kadar je Soča zelo narasla je v ljudeh, ki so živeli na njenih bregovih, povzročila neizmeren strah. Takrat so v jabolko ali repo zabodli tri skrivenčene žeblje in jih vrgli v vodo, da bi se umirila. Če po tem dejanju voda ni upadla, so eno drevo, ki je raslo ob njenem bregu, najprej ovili z bršljanom, na to pa ga posekali tako, da je padlo v naraslo reko. Za njim pa so vrgli še žerjavico v kateri so zažgali liste lovorja in žajblja, le zato, da bi se vodni duh umiril.

Bolne dojenčke so umivali v vodi, ki se je ob deževju nabrala v kotlicah in kotanjah, misleč, da v njej ni hudega duha in druge golazni, ki so jih bile polne reke in potoki. Tisti, ki so zboleli za jetiko ali sušico, so morali piti posebne čaje, ki so jih skuhali v vodi, katero so prinesli iz pod slapa, saj je bila ta polna posebne energije in tretje moči.

Voda iz nekaterih jam in brezen, je imela magično moč, zato so jo uporabljali pri svojem delu vedeževalke in zdravilci.

Rudolf se je posebno bal tiste vode, ki se je na nekaterih mestih obrnila in tekla proti toku. To je imel za zahrbtno in zelo nevarno vodo, še posebno za otroke. Tudi vodo, ki je delala vrtince, se je bal in izogibal, ker je vedel, da jih dela veliki črni Vogrin (jegulja), ki ima tako moč, da požre v hipu tudi utopljenca.

Zelo pozoren je bil pri prečkanju katerekoli reke ali potoka, četudi je bila nizka in mirna. Vedno je to počel s pomočjo leskove palice. Še preden pa je šel vanjo, je vrgel preko nje kamen, ki ga je, ko je prišel na nasprotni breg, zopet vrgel na prejšnje mesto, da ne bi delal zmede med levim in desnim bregom, saj sta nasprotna pola.

Vedel je še nekaj zgodb, vendar jih ni hotel povedati, ker so bile le v domeni domačinov in za to hoče, da tako tudi ostanejo.

Janez Strgar, rojen 1898 - Gorenja Strgarija - Volčanski Ruti 12

ŽAR KAMEN

Najskrivnostnejši kamen je bil zagotovo žar kamen. V davni preteklosti ga je moral vsak graditelj skrivaj vzdati v hišo. To pa je lahko storil le v najdaljši noči, ob zimskem kresu, ki je tudi rojstvo novega sonca.

Žar kamen je moral biti del ognjišča prednikov. Da bi bil prepoznaven, ga je graditelj še zaznamoval.

Ko je bil enkrat vgrajen v steno ali tlak, je za njegovo mesto vedel le graditelj, gospodar hiše in nihče drug. Z njegovo smrtjo pa je to postala neizsledljiva skrivnost vsake hiše.

Žar kamen je tako prenašal moč nevidnih sil prednikov v novo nastali dom, ki bo z njim zagotavljal srečo in blaginjo tistim, ki bodo v njem živeli. Prav iz tega razloga taka hiša ni nikoli propadla, razen morda v vojnem času. Tista, ki pa se je porušila pa je bila gotovo brez žar kamna, ali pa ga je graditelj iz maščevalnosti ali kakšnih drugih nagibov iz hiše odstranil. V novo hišo so se vedno vselili le takrat, ko je bil žar kamen že vgrajen. Iz tega razloga ga je gospodar vzidal v najdaljši noči takrat, ko je bila hiša še v gradnji ali pa ko je bila že dograjena.

Dogodilo se je tudi, da kdo od potomcev ni spoštoval tega izročila, kot se je to dogodilo v eni od hiš tu v bližini. Na smrtni postelji je vnuk izsilil od nonota, da mu je ob križu in sveči, izdal hišno skrivnost in povedal za mesto, kjer ga je vzidal.

Po njegovi smrti ga je iz zidu odstranil, ker je bil po njegovem del starega verovanja in je zato na njegovo mesto postavil kamen iz nekega znamenja. Kmalu zatem so hišo prizadele nesreče in smrt, tako, da je imela hiša že pred prvo vojno vdrtlo streho.

PREPADCE

V Prepadcah pod Robarjem, je bil nad skalnim previsom špičasti kamen, ki so mu rekli Kačji zob. Tega so mladci iz norčavosti v prvi vojni uničili, ko so iz levega brega

potoka Doblarca, metali v Prepadce granate, ki jih je tam v bližini pustila italijanska vojska po preboju pri Kobaridu.

Nekoč so staroverci v Kačji zob metali trorogeljne palice. Če je ta obstala ob kamnu ali se nanj celo naslonila, je pomenilo, da se bo želja metalcu trorogeljnika uresničila. V strugi pod Kačjim zobom v Duhniku, so od davnega prebivali duhovi umrlih nasilne smrti. Zato je bilo od tam pogosto slišati ječanje in bobnenje. Včasih pa se je iz tiste tesni dvigala tudi meglena jokajoča sapa, ki je škodovala ljudem in živalim.

Takrat, ko je voda potoka Doblarca tekla po površini in prišla do Soče, so ji rekli Bela voda. Domačini so vedeli, da ima takrat še tretjo moč, zato so jo nosili bolnikom in bolni živini. Tudi umivali so se z njo, da bi ostali dlje čvrsti in zdravi.

PRHUTNIK

Prhutnik je bil beli netopir, ki je živel v neki jami v Prepadcah. Iz nje je prihajal le v nočeh, ko ni bilo lune.

Tistega, ki ga je Prhutnik v spanju ugriznil v vrat in vanj spustil svojo belo lepljivo slino, je kmalu posivel in postal tujec v svojem telesu. Od tistega trenutka dalje je bil drug človek in zelo hudoben.

Kadar je sejal ječmen ali ajdo, mu je na njivi zrased osat, robida ali slak. Tudi takrat, ko je mislil na dobroto, je delal drugim le zlo. Staral se je zelo hitro, bil pa je tudi jalov in zato ni imel potomcev.

Ko je umiral je rjovel, kot garjev volk, ker mu je telo razpadalo, dokler ni od njega ostalo le nekaj lepljivega belega prahu. Tega, so sosedje zakopali globoko pod zemljo, da ne bi slučajno, kaj od tistega prišlo na ljudi, ki bi po tem doživeli enako usodo. V Prhutnikovo hišo, se nihče ni hotel vseliti. Počasi je propadla, dokler ni njene ruševine prekrila robida.

Tisti pa, ki je imel srečo in je po Prhutnikovem ugrizu spil kačjo zel, ki je rasla le ob Babji jami pa je postal videc in zdravilec, kot je bil Kvejc.

BLISTAVO DREVO

Samo eden lunin krajec v letu lahko v nekaterih drevesih prebudi Blista. Drevo v katerem po tem prebiva Blist, postane posvečeno drevo. Raste v obliki srpa in je zato uplivalo na posevke in rodnost. Ima pa tudi zaščitno moč. V nekaterih nočeh tudi rahlo žari, kot bi ga obsijala luna, čeprav jo takrat ni na nebu.

Z vodo v kateri so umivali mrtveca, zalijejo blistavo drevo, da bo duša umrlega lažje odšla, kamor je namenjena.

Tu naokoli, je bil некоč najbolj znan jesen, ki je bil blistav. Rastel je blizu kmetije v Dragi. Če si stal ob hiši in ga gledal proti vzhodu, je imel obliko prvega luninega krajca. Zato so ob tistem luninem času ob jesenove korenine polagali rože, zelenje pa tudi bulcne (okrogli prodnike), vse z namenom, da jih bo blistavo drevo vslišalo pa tudi pomagalo za obilno letino.

Vejice ali liste iz blistavega drevesa, so imele skoraj enako moč, kot drevo samo. Za to so jih metali na polja in v hleve. Z vejo pa so tudi ošvrkali živino ali otroka, da bo zdrav in močan.

Blistava leska, je v obliki srpa rasla v neki grapi ob vodi. Njnjene veje so po večini uporabljali za ročaje metel, ki so ščitile hiše in hleve pred hudim duhom.

Panj blistavega drevesa je ponoči žarel kot luna, a le zato, da so ga bolne živali lažje našle. Oblizovale so ga kot sol.

Tisti pa, ki so prerokovali in vedeževali, so iz blistavega drevesa rezali veje in iz nje naredili trorogeljni s katerim so na pesku pod Babjo jamo risali v razne smeri črte in iz njih brali usodo ljudi.

To pripoved sem slišal od Tonita iz Kopovišča, ki je bil med drugim tudi resnični zaklad vedenja o kačjih glavah. Moram priznati pa, da je bil, zelo nezaupljiv in previden do tujcev.

DRUJE

To pravljico so mi pripovedovali oglarji.

Na nekem zakletem gradu so živele Druje, ki so bile moški v ženski podobi. Bile so zelo lepe in vitke. Imele so vse, kar morajo imeti lepe ženske, da zlahka osvajajo. Kadar so si zaželele spolno občevati z žensko, jim je skozi žensko spolovilo prišel moški ud, ki so ga imele v notranjosti telesa, kot ga ima petelin. Tista, ki je zanosila z Drujo, je rodila jalovega otroka.

Druje so se zelo redko poročile, ker so bile lepotice, so se največkrat s kakšnim bogatim starcem, ker niso mogle imeti otrok, saj niso bile sposobne rojevanja.

Največ Druj, je bilo v mestih, samostanih in gradovih, kjer so imele največ prilik, da so občevale z ženskami, ki so jim bile družice ali vzgojiteljice.

Vedelo se je, da je ena od Druj prišla nekoč tudi na Tolminski grad. Ko je graščak izvedel, da ima hčerka razmerje z Drujo, je kočjažu plačal, da se jo na poti v Čedad znebi. Furmani so jo kasneje našli utoplejno v Nadiži.

Štefan Krajnik, rojen 1885 - Pri Bucinu - Volčanski Ruti 4

KRES MED ZIMO IN POMLADJO

Enkrat v zimskem času, datuma nevem. Zdi se mi, da je to bilo ob prehodu iz zime v pomlad. Takrat so se fantje iz obeh bregov blizu Babje jame, dogovorili, kje bodo v bližini Soče, na obeh bregovih hkrati zakurili kres, ki pa sta morala biti v ravni črti. Kres je vedno prižgal najmlajši fant. Kraj kresišča so vsako leto menjali, saj naj bi kres odganjal vse bolezni in zle duhove, še posebno coprnice. Teh kresov niso preskakovali ali se še kako drugače veselili. Namen tega kresa je bil, da so fantje navzkrižno metali goreče palice preko reke, tako, da je bil ogenj čimveč in dlje v zraku. To so počeli neprekinjeno, dokler ni kres ugasnil. Na koncu pa so fantje ob ugaslem kresu prešteli kamenčke, da so vedeli, koliko njihovih gorečih palic je končalo v Soči. Število je pomenilo, koliko krat bo v tistem letu reka tako narasla, da ne bo prehodna.

Zadnji krat so menda ob reki zakurili oba kresa pred prvo vojno. Po vojni je to, kod drugo šlo v pozabo.

KAMNI ZA VEDEŽEVANJE

Tu blizu je nekoč živela vedeževalka Tonina, ki je vedeževala s trinajstimi kamni, ki jih je dobila v Kotlu, na Pršu ob Babji jami. Ko je ostarela, je oslepela in zato ni mogla več vedeževati. Tiste kamne je potem razdala med domačine, da bi jim prinašali srečo. Enega od tistih, smo imeli tudi pri nas doma. Če ga hočete vam ga dam.

Morda bo vam prinesel več sreče, kot jo je meni.

(Omenjeni kamen še vedno hranim)

IZPOVED ŠTEFANA KRAJNIKA
Leta 1956.

* Zadjič, ko sva se pogovarjala o pustu, ste omenili, da mi boste drugič povedali neko skrivnost, za katero vedo le še redki. Bi to obljubo danes izpolnil?

Ko sem kasneje dobro premislil, se mi je zdelo, da mogoče ni pravi čas, da bi o tem govoril, ker se mi zdi, da bi bili morda nekateri; če se bi razvedlo; prizadeti.

* Moj namen ni, da bi s tem koga prizadeval. Mene imena v tem primeru ne zanimajo. O skrivnosti pa bi zelo rad slišal, ker bo sicer lahko šla v pozabo.

Če res tako mislite, bi povedal res samo bistvene stvari. Za podrobnosti pa boste mogoče izvedeli drugje, če vam bodo zaupali. Vem, da so še nekateri tu okoli, ki o tem vejo mnogo več, kot jaz. Ko boste kdaj šli gor skozi Strgarijo in če boste naleteli na tapravega, boste slišali vse, kar se danes o tej babji veri še ve.

Bom kratek, a le za to, ker podrobnosti ne poznam, ker moji predniki niso več verjeli v to. Nekaj posameznikov pa je s to vero ali poganijo živelo skoraj do prve svetovne vojne. Verovali so v matjare, tročane in brtine.

* Kakšni pa so bili tisti kamni in kje so se nahajali?

Eden, ki je bil tudi največji, je bil blizu vhoda v Babjo jamo, pod Spodnjim Logom. Nekaj manjših, ki so jim rekli menda kačje glave ali jajca, so bili na nekaterih vrhovih na obeh bregovih Soče, v bližini Babje jame. Središče vsega tega verovanja pa je bila Babja jama, skupaj s Kotlom ob Pršu in Škurblijo. Tja so hodili od blizu in daleč, čez celo leto. Kaj so tam počeli, nevem. Zdi se mi, da so tam tudi vedeževali, zagotovo pa ob kresni noči.

* So bili podobni kamni tudi drugje, ali ne?

Bili so tudi drugje. Tako se je govorilo, toda o tem boste morali vprašati druge, če jih boste sploh našli. Danes o tem raje molčijo. Jaz o tem gotovo ne vem nič. Sicer pa je to svet, ki je že zdavnaj ugasnil.

* Lahko poveste kaj o tročanu?

Tročan je bilo verovanje v trojnost, ki povezuje tri vrhove, drevesa ali tri različne stvari, kot na primer jamo, drevo in goro. Zdi se mi, da je bilo tročanstvo tudi način življenja, ki si ga je posameznik izbral, kar mu je po tem pomagalo, da je v tem nerodovitnem svetu preživel. Kajti v tročanu so delovale sile, ki so blagodejno vplivale na ljudi in naravo samo.

* Kaj je bil brtin?

Brtin je bila palica izdelana iz nagnoja. Vsaka babjeverna hiša ga je imela. Ta je šel iz roda v rod, zato ne poznam nikogar, ki bi ga izdeloval. Vsi brtini so bili zelo stari. Z njim pa je razpolagal le gospodar hiše, ki ga je hranil na polici nad vrati v izbi. Verjeli so, da ima posebno moč, ki pomaga tudi pri zdravju pa tudi plodnosti. Podedoval ga je sin, ki je prevzel domačijo. Če ga ni bilo, je brtin neznan kam izginil. Danes bi tapravega težko našli, da bi vsaj videli kako je izgledal.

* Sedaj ko ste bistvene stvari povedali, bi želel, da bi o tem povedali še kakšno podrobnost.

Za brtina so rekli, da predstavlja bikovo kito, ki simbolizira tako moč plodnosti, ki jo vsak kmet potrebuje. O drugih stvareh ne bi govoril, ker se bojim, da bi kaj pomešal. Zadnje čase se mi dogaja, da o stvareh, ki jih v neprespanih nočnih urah premlevam, drugega dne zdijo, kot, da sem jih že nekoč slišal. Torej gre za neresnične stvari, kar ni dobro, vsaj za vas ne, ki si želite izvedeti stvari, takšne, kot so se v resnici dogodile.

* Ne bom vas silil v pripoved, ker razumem to, kar ste mi povedali. Vseeno pa bi želel, da vse tisto, kar ste mi povedali, kdaj tudi napišem. Ali to lahko storim?

Dokler sem živ, raje ne. Po moji smrti pa to lahko storite. Saj je to vendar del našega hribovskega življenja, tistega, ki ga danes ni več.

OGLARSKA PRISEGA JANEZU STRGARJU

Leta 1965.

* Po dolgem času, sem le dobil enega domačina, ki se mi zdi, da bi bil "ta pravi".

Kaj pomeni "ta pravi"? Ali je mogoče kdo tudi, ki "ni tapravi"?

* S to besedo "ta pravi" mislim na tistega, ki mi bo znal povedati, kar Bucinov Štefan ni vedel ali pa je pozabil.

Ali pa tebi ni hotel povedati.

* Takrat, ko sem se jaz pogovarjal z njim, to je pred devetimi leti, je verjetno res nekatere stvari pozabil ali pa zanje sploh ni vedel.

Meni pa se zdi, da vam, kot "foreštu" ni zaupal in se je zato izgovarjal na slab spomin. Sicer pa bova tudi midva kmalu končala ta pogovor, če mi ne odkrito in zelo jasno poveste, kaj želite od mene slišati?

* Zelo na kratko, o treh stvareh bi rad slišal in sicer o tročanu, kačji glavi in brtinu.

Glej ga, glej ga policajčka! Kaj pa misliš, da si ti? Kako si sploh upaš o teh stvareh spraševati? Te stvari se tebe sploh ne tičejo. Če hočeš, da se bova sploh začela pogovarjati, mi najprej povej ali imaš mogoče brtin, ali si ga sploh videl?

* Ne eno, ne drugo. Kot sem že povedal o tem mi je pripovedoval Štefan, vaš sosed in to samo zato, ker je očitno vedel, da ta skrivnost nikomur več ne služi in da je danes le še zgodovina, ki pa bo, če kdo zanjo ne bo slišal zavedno izgubljena.

A tako misliš in kot praviš, je tako mislil tudi Štefan. V to skoraj ne morem verjeti.

Mogoče pa se mu je takrat resnično zmešalo, sicer ne bi tega govoril. Saj smo vendar vsi dobro vedeli, da o teh stvareh ve le tisti, ki ima brtin in mogoče še kdo iz tiste hiše. Ne, ne, nič ne bo! Treba bo stvari prespati in potem vse dobro premisliti in šele nato se bom odločil ali bom o tem govoril, ali ne.

* Več kot mesec dni je preteklo, ko sva se zadnjič pogovarjala, kaj naj bi danes rekla?

V tem mesecu, ko te ni bilo, sem stvari do konca premislil. Prišel sem do zaključka, da si morda pa ti tisti "ta pravi", ki mu je treba te stvari podrobno povedati, da bodo zanamci nekoč vedeli tudi o teh, za nekatere, nazadnjaške stvari, ki pa so takrat, ko so živele, bile za naše ljudi dobre, saj zato niso živeli nič slabše, kot tisti, ki so verovali v novo vero. Pa še o tem sem razmišljal. Vse od tistega dne, ko sva se pod tistim drevesom pogovarjala, res ne preveč prijazno, nisem srečal nikoli nobenega tujca, ki bi na glas rekel tista tri imena in me o njih, še spraševal. To je bilo, od nekdaj, kot govoriti o ženskem porodu o katerem se pri nas ni nikoli ničesar govorilo. Otroška posteljica pa je bila še večja skrivnost, pravi tabu.

Vse skupaj mi je dalo o tem misliti, da ti le zaupam. Vendar pod pogojem, ki jih bova določila na koncu. Takrat, ko bova pogovor končala in ko bova imela v rokah vse tvoje zapiske o teh stvareh. Takrat bo šlo za res. Iz hiše jih boš odnesel, le če boš prisegel, da se boš držal dogovora. Sicer bo vse končalo na ognjišču.

* Že danes ti povem, da bom pristal na vse tvoje pogoje in se jih tudi držal. Kajti moj edini interes in namen je, da to zapišem in da bodo o tem nekoč izvedeli tudi drugi. Kdaj se bo to zgodilo, boš pa ti na koncu določil.

Če si pripravljen, bi začela tako, kot želiš ti.

Seveda sem pripravljen, le da nevem kako začeti, ker je teh stvari veliko, se pa med seboj prepletajo, vse pa so pomembne..

* Meni, ki živim ne daleč od teh krajev, se mi zdi zelo nenavadno, da so se te stvari tu ohranile. Je za to kakšen poseben razlog?

Zagotovo jih je več. A osnovna je bila pokrajina, prav ta naša, ki se vleče še onstran Soče. Ta kamnita skopa zemlja, ki jo poseljuje le nekaj revnih domačiji, je bila vedno od sveta pozabljena. V to brezpotno hribovje si s težavo prišel. Zato pa je ta svet deviški in v popolni oblasti nikrmane. Prvo rano je to področje dobilo okoli leta 1903, ko so tod mimo gradili železnico. Ta je namreč prizadela najbolj pomembni in sveti kraj, ki je obsegal predel okoli Babje jame. Staroverci, so za ta obsoški svet imeli svoja imena. Kjer je potok Ušnica pritekkel v Sočo, se je na skali Podturnom naslanjala skromna brv po kateri si prišel na levi breg Soče. Od tam pa do Babje jame. To dolino so imenovali Nadolbinah. Od Babje jame pa do kraja, kjer priteče potok Doblarec v Sočo pa Naspodjedah. Zaliv pod Babjo jamo pa Na luni.

Ves svet tu naokoli je bil nekoč zaznamovan s kamni matjari, ki so povezovali rodove naših prednikov. Nas ne morejo več, ker so vse uničili. Tu je svet od vedno dišal po skalnem mahovju, ki je omamljal le staroselce. Tebe bi zagotovo nekaj drugega, kar imaš v nosnicah že od rojstva. Tebi verjetno diši tista tanka plast, ki se je nabrala na kamnu skozi tisočletja.

* Do kdaj pa je vse to, kar si mi povedal, še živelo?

Točen čas bi bil tvegan. Zagotovo pa se je to verovanje, skoraj v trenutku podrlo (vsaj za nekatere), ko so mimo Babje jame začeli graditi železnico. To je bilo verjetno leta 1902. Takrat so tudi razbili vsaj 5 metrov visoko špičasto skalo Škurblijo, ki je stala levo od Prša, gledano proti zahodu. Ker je bila v napoto graditeljem mostu preko Vogerščka. Vsa omenjena dela, so v celoti razvrednotila ta posvečeni kraj, saj je Babja jama, Kotel pod Pršem, velika Škurblija je takrat tvorila najbolj pomemben tročan, na katerega so bili povezani vsi ostali na tem prostoru.

* Ali bi mi hotel razložiti, kaj je tročan?

To je navidezna povezava treh točk v trikotniku. Po domače povedano, to je verovanje v trojnost. Vse te nevidne sile, ki so potekale od ene točke do druge v tročanu pa so blagodejno vplivale na človeka, živali in rastline. Točka, ki povezuje dva ali več tročanov pa je imela tudi čarno moč.

Na naši strani, to je na desnem bregu Soče, je bil tročan, ki je povezoval dva vrhova in sicer Grad, Stol in Babjo jamo. Na vrhu prvih dveh so stali tudi kačji kamni ali glave. Teh že po prvi vojni ni bilo več. Poseben matjar pa je stal nad skalnim previsom pod Gomilo. Bil je izredno velik naraven kamen, ki so mu rekli Kresnik. Tja so na kresno jutro, ko je kamen ravno obsijalo sonce, dekleta odnesla venčke iz travniških rož. Blizu Kresnika pa je bilo tudi stalno mesto, kjer so kurili kresove.

Vendar je bil največji kres vedno na Ostrem Krasu. Medtem, ko so drugi tročan tvorili Stol, Kresnik in Babja jama. Sicer pa je bilo teh tročanov kdo ve koliko.

Na levem bregu Soče pa je bil tročan, ki je povezoval vrh Gošče, Mali vrh in Babjo jamo. Na prvih dveh so prav tako bili kamni kačje glave. Kako je z njimi, pa boš moral povprašati Jožeta Pangerca iz Dolgega Laza. Gotovo ti ne bo hotel povedati ničesar. Zato mu povej v kakšnem odnosu sva midva. Mogoče ti bo potem zaupal. Zelo pa bo pomagalo, če boš imel pri sebi tobak ali žganje.

* Kaj pa je brtin, ki si mu na začetku najinega pogovora dajal tako velik pomen?

Saj ga je tudi zares imel, kajti tisti, ki je veroval v vse to, je moral imeti brtin.

Povedano še drugače, brtin je sicer imel le gospodar hiše (ker se je enačil z lastništvom hiše), ki ga je vedno hranil nad vrati izbe. O tem so bili seznanjeni vsi, ki

so živeli v hiši. Običajno je gospodar takrat, ko je prevzel domačijo eden od sinov ali pa zet, ga je izročil njemu.

Brtin je po ljudskem glasu izdeloval tisti, ki je v kraju zdravil z zelišči in tudi zagovarjal. Kot sem slišal, je živel na našem koncu zadnji, ki jih je izdeloval, tam nekje pod Čančami v neki samoti ob Lepenki. Vendar je bilo to zelo davno, ker ga ni nihče več poznal. Edino to so še vedeli, da je bil posebnež, da se je rodil v srajčki in da je znal hoditi v ris. Menda so mu rekli Kvejc.

Brtin lahko opišem zelo natančno. Izdelan je bil iz nagojevega lesa, zato, da bi trajal večno, ker ta les sploh ne segnije. Debelina brtina je bila dva prsta, dolžina pa en lakat. Danes je to 3 cm debeline in 50 cm dolžine. Na obeh koncih, je bil urezan v prerezu palice enakostranični trikotnik - tročan. Na konicah trikotnika pa je bil po dolžini palice urezan žleb. Ti trije žlebovi, so tako povezovali trikotnika na obeh koncih palice. Tisti, ki so imeli težave z ožiljem na nogah (krči ali ozeblina), so brtin z bosimi nogami valjali po podu zjutraj in zvečer. Izboljšanje je bilo kmalu vidno. Z brtinom so tudi pogladili bolno živino ali tisto, ki se ni ubrejila. Enako so pomagali bolnikom ali ženski, ki ni mogla zanositi. Tudi za plodnost polj in semen je skrbel brtin. Zato ne preseneča, da so ga imeli za čudežno palico. Vendar je to veljalo le za tisto, ki jo je naredil Kvejc in jo nekaj časa pustil v območju velikega tročana.

* Nevem, toda zdi se mi, da je bil to predusem moški svet, ali se motim?

Ja se, saj to ni bil le moški svet, kot misliš in ki bi bil ženskam prepovedan. Vendar so one v njem le pasivno sodelovale, kot pri lovu ali vojskovanju. Mlada dekleta pa so bila aktivna ob kresovanjih. Takrat si je deklet; ki je bilo pri tem udeleženo; z bršljanom in travniškim cvetjem spletlo dolgo kito, ki si jo je dalo okoli vratu, pod brado prekrižalo, jo speljalo pod pazduhe, na hrbtu prekrižala in spodaj na pasu (trebuhu) zavezalo. Pred in med kresom pa so okoli njega plesale. Ko je ogenj pojenjal, so vse kite zmetale na žerjavico. S tistim dejanjem je dobil kres magično moč s katero so gospodinje zakurile na ognjišču nov ogenj. Oglje pa je imelo tudi zdravilno moč.

Sedaj sem se tudi spomnil, da so v brtin zaupali tudi tisti, ki so verjeli v boga. No, ko smo že pri njem, k nam je prišel zelo pozno. Menda šele v začetku 19. stoletja, kot pove zgodovina, vendar le z neko skromno kapelo.

Rad bi še povedal o tem, kako je to verovanje počasi odmiralo. Že pred prvo vojno so o eni in isti stvari bili že dve imeni, ne dabi se kdo v to spotikal. Tako so nekateri takrat rekli Kresnikov kres, drugi Šentjanžev kres. Brtinu pa so tudi rekli palica svetega Antona. Prišlo pa je tudi do spreminjanja imen. Tako je hrib, ki so mu rekli Matjar blizu Doblarja, kar na enkrat postal Stol. Hrib Gošče na levem bregu Soče, je bil za staroverce Belin. Tako se je staro počasi umikalo novemu. Toda s tem nismo nič bolj pametni, revnejši pa gotovo.

* Kot vidiš, ti puščam, da govoriš, to kar se ti zdi pomembno. Vendar bi vseeno želel, da mi kaj več poveš o tem verovanju, ki je meni popolnoma neznano.

To je danes zelo težka naloga. Čas je gotovo naredil svoje. Takrat, ko so ljudje v to še verovali ni tega nihče raziskoval, vsaj meni ni o tem ničesar znanega. Po moji kmečki pameti in kar sem v bukvah prebral, se mi pa zdi, da je to gotovo neka stranska veja širšega verovanja, ker ni bilo ničesar napisanega in ker se je to prenašalo le iz očeta na sina, so nastale tudi velike razlike med kraji. Objekti verovanja pa so bili naravne tvorbe, kot so drevesa, vode, jame in kamni. Prav tu v bližini, je na hribu Matjar, (danes Stol), rasel zelo star dob, ki so ga častili okoličani, vse do tlej, dokler ga ni dal Kanalski grof posekati in matjar razbiti.

Božanstva povezana s tem verovanjem ne poznam. Edino, kar vem je to, da so verovali v Zduhca, ki je živel v drevesu, izviru, kamnu, ali v nečem drugem. Poznali

pa so dobre in slabe zduhce. Spominjam se tudi otona (zaliva), ki ga tvori Soča pod Babjo jamo. Tja so nekateri hodili ob polni luni. Takrat, ko se je ta zrcalila v vodi, so jo kamenjali, vendar danes nevem več v kakšen namen so to počeli. Dobro se tudi spominjam prepovedi hoje v nekatere jame in brezna, ker bi s tem izgubile balažijo (neke vrste svetost). V ta sistem verovanja, je sodila tudi kačnica, ki je bila v prvi polni luni po kresu v juniju. Na goro, kjer je bila kačja glava, so odšli med mrakom in zoro. Kačji glavi so prinašali pest domače zemlje, da bi jo varovala pred strelami, neurji in sušo. Kadar pa so pri sebi imeli še zdravilno zelišče, bi to gotovo pomagalo pri zdravljenju. Imeti pri sebi kakršno koli kačjo kost ali lev, pa bi takrat pomenilo imeti kasneje najboljši varovali proti zlobnemu duhu.

O obrtinu pa le še to. Kot sem že povedal, je na koncu palice tročan, ko si palico vzel v roke, si postal tretja točka tročana, ki je po tem seval zdravo energijo na vse konce.

* O vsem tem pa me nisi prepričal, zakaj je v tako kratkem času prišlo do tolikšnih sprememb v mišljenju in navadah ljudi. Nastala je gotovo rez, ki pa se v normalnem življenju zelo težko zgodi.

Točno tako je bilo. Nastala je res globoka rez v našem takratnem življenju. Ta rez je povzročila prva svetovna vojna. Si predstavljaš 18-letnega neizkušenega mladeniča, ki mu dajo v roke puško in ga čez nekaj mesecev že pošljejo v strelske jarkove, kjer doživi različne traume in strese? Takrat so na silo odšli od doma tudi nebogljeni starci in otroci. S seboj so lahko vzeli le tisto, kar so lahko nesli v rokah. Šli so v neznano, na tuje, ne da bi vedeli, kaj jih tam čaka. Begunstvo je terjalo tudi svoj davek. Umrlo in zbolelo je veliko prebivalstva. Tradicija kraja, naš način življenja je doživel največ sprememb. Po koncu vojne smo bili dobesedno okleščeni. Ni bilo družine, ki ne bi izgubila enega ali več članov. Odnosi v skupnosti so bili razrahljani, nekje celo pretrgani. Naselili smo se v porušene domove, brez opreme in živine, ki bi nas lahko preživljala. Uničena in zaraščena so bila polja in kmečko orodje. Torej začeli smo ponovno iz nič. Nastajalo je res novo življenje, toda na drugih temeljih in vrednotah. Začeli smo se nasilno uraščati v nam tujo italijansko kulturo in njihov način življenja.

* Si morda kaj pozabil?

Nevem, če je to tudi pomembno. Meni se namreč, vse pogosteje vračajo spomini iz otroštva. No in takrat se spomnim na pastirja Ovco, ko je, ko ni pasel, večkrat šel v Babjo jamo. Ko mi je bilo menda 10 let, sem šel enkrat z njim. Ko sva sedela na Pršu in gledala v Kotel pod seboj, je prižgal pipo in mi dal, da sem tudi jaz parkrat potegnil. Kmalu se mi je zavrtilo tako, da sem videl Kotel, ki se je vrtel v krogu. Rekel mi je, da naj se vležem in gledam v nebo, kjer se med seboj prerivajo razne živali, katere sem v oblakih tudi videl. Kasneje sem izvedel, da je Ovca kadil listje nagnojna pomešanega s cigansko travo (menda kristavec).

Če te kačji kamen res zanima in če boš vztrajen pri iskanju, ga boš mogoče tudi našel. Kot sem slišal, je skrit nekje blizu Kopovišča, mogoče je celo v šterni (vodnjaku). Nevem, govori se vse mogoče, preveriti pa ne moreš pa tudi interesa nimam več, ker vem, da je vse to preteklost, ki nikogar več ne zanima, razen mogoče tebe, ki loviš oblake. Bolje bi bilo, da bi se ukvarjal s stvarmi, od katerih bi imel vsaj koristi, ne pa škodo, kot jo imaš sedaj.

* Sedaj ti bom prebral tvojo pripoved in o ostalih dveh. Po tem pričakujem, da mi končno poveš, pod kakšnimi pogoji lahko vse to skupaj objavim, če bom takrat sploh še živ.

Na vse, kar si prebral nimam pripomb. Kakšno malenkost bi celo črtal pa naj bo, kar sem rekel, sem rekel in besede ne bom pojedel. Od tebe želim le prisego, ki bo

pa oglarska - naša. To volneno krpico bom namočil v močeradovo žganje in jo dal na mojo desnico. Ti jo boš pokrili ravno tako z svojo desno dlan. Tiščala jo bova toliko časa skupaj, dokler ne bo suha. Po tem dejanju vedi, da če to prisego prelomiš, te bo močeradov zduhec našel in ti zavedno zaprl sapnik.

* Prisegel bom tako kot si rekel, le še povedeti moraš, kdaj lahko vse to objavim.

V mislih sem imel nekaj varjant. Prva je bila ta, da bi to lahko storil na moj stoti rojstni dan (leta 1998). Ker pa se mi je zdelo, da se s tem preveč povečujem, sem raje izbral tisto o kateri govori Blažev Jože. Namreč o luninem krajcu, ko se bo leta 2007 ponovno obrnil proti zemlji. No takrat lahko s temi zapisi narediš kar hočeš. Odgovornost bo takrat le tvoja. No ja, do takrat imaš čas celih 42 let, če si prav izračunal.

ZDUHEC METULJ JOŽETA PANGERCA

Leta 1965.

* Dober dan želim, čeprav nebo nad Krnom ne kaže dobrega.

Ja, ampak naš napovednik je vedno le Matajur, tam pa je sonce. Jaz te nisem še nikoli videl, ali mi morda nosiš kakšno plavo kuverto, ker edino to še dobivam?

* Ne, nič takega ni, sem me pošilja Strgarjev Janez.

A veš kaj, kar povej mu, da naj mi ne pošilja nobenega moža, ker tisti denar, ki mi ga je posodil, mu bom še ta mesec vrnil, ker moram v Kanal. Zadnje tedne sem bil nekaj bolan.

* O denarju nič ne vem, k vam prihajam zaradi drugih stvari, o katerih mi je Janez že veliko povedal. Jaz bi rad od vas izvedel le tisto, kar on ne pozna, ali ne ve.

Ja, pa kaj bi bilo takega, da Janez ne bi vedel, saj je prebral vse knjige o zgodovini?

* Tisto o kačji glavi na tem koncu in vse kar je še z njo povezanega.

Ja pa kaj misliš, da si ti? Ti kar hočeš na hitro razkriti naš svet. Ti in tebi podobni v ta svet ne morete sploh vstopiti, ker niste to kar smo mi. Ja, ja, da bi imel vsaj brtin. Potem že, ker bi vsaj vedel s kom imam opravka. Kaj pa če te Janez sploh ni poslal k meni, kako pa naj to sploh vem? On namreč ni take sorte tič, ki bi se pustil ujeti od takega frkolina, kot si ti. No ja, nekaj sem popil, sedaj bi pa rad kadil pa sem brez tobaka. Ga imaš kaj pri sebi?

* Imam, dam ti kar celo škatlo.

To je pa v tem tednu najboljša novica. Žganja pa gotovo nimaš pri sebi?

* Pri sebi ne, je pa v torbi zunaj.

Tristo kosmatih, zdaj pa vem, da te je poslal Janez, ko ve za moje slabosti. Prosim te pojdi po njega.

* Nate, ni sadjevec, ki ga imaš najraje, ampak za prvo silo bo dober tudi tropinovec.

Dober bo pa še kako dober, le da bi dolgo trajal.....A, o kačjem kamnu bi rad vedel? Ampak kaj, ko ti sedaj ne pomenijo nič več, kot nekoč, saj je Babjo jamo uničil kapital. Najprej železnica, potem cesta in na koncu še elektrarna. Ki naj bi, kot mi je rekel eden od italijanskih tehnikov: "Babjo jamo vam bo nadomestila žarnica, ki vam bo posvetila v možgane, da boste tudi kaj prebrali in nehali malikovati tisto Babjo jamo."

Smrtni udarec pa je Babja jama dobila v prvi svetovni vojni. Ko smo se po štirih letih vrnili domov, smo bili vsi, ki smo preživeli popolnoma spremenjeni. Enako je bilo s pokrajino, ki sem jo komaj še spoznal. V tej moriji niso prizanesli niti tistemu, kar nam je bilo sveto. Od prejšnjega ni pravzaprav ostalo ničesar. Življenje je teklo čisto po drugih tirnicah. Okupacija našega ozemlja od italijanov, je delovala tako, da smo se v

njem počutili kot tujci. Vse naše početje so nadzirali. Kar koli smo že počeli, je bilo sumljivo. Življenje smo tako rekoč začeli čisto na novo. Naš prejšnji svet, je tako le čemel v skritem kotu spomina,. Bili smo brez doma, živine in drugega imetja. Polja so bila zaraščena in razrita od granat in jarkov. Na noge so se postavili le najmočnejši. Veš kaj, vse so uničili. Tudi velikega tročana. Bil je to zares veliki tročan : Jelenk, Jazbenk in Babja jama. Vse trojno je bilo povezano s podzemljem, kjer je živela velika bela kača. Ko je bila ob jami velika voda, je bil to znak, da kača noče, da bi se ji približali, hotela je mir.

Največja kačja glava je bila na dnu velike vrtače, na Soški strani pod Jelenkom. Tudi to je uničil vojaški stroj v prvi vojni. Veliki vojaški kapital je bil tudi za to tukaj, da bo obrnil vse na glavo in nam vsilil njihov način življenja, ki ga pa nismo in ga ne bomo nikoli sprejeli. V meni še vedno živi vetrni, ognjeni in vodni zduhec. To vse teče v krogu, vse gre in zopet pride. Ko so tisti hudiči vrtali železniški predor pri Babji jami in dajali v vrtine več streliva, kot ga je bilo treba, je bela kača iz jame za vedno odšla. Tudi voda iz Babje jame od takrat ne teče več, kot je nekoč. Tudi sopara, ki se je od tam dvigala, ko se je bela kača grela na Pršu, ni več. Enake spremembe, so vidne tudi v Jazbenku, tudi tam ni več tiste bele meglene kope, ki je pokrivala jamo, ko je iz nje prihajala kačja sapa. Kje so tisti časi, ko smo hodili s spoštovanjem na Jelenk in gledali v tiste špranje, po katerih lahko le zduhec pride v podzemlje, od koder so mu po tem pota odprta v Jazbenk in na prej v Babjo jamo. Nihče ne bo vedel, kaj smo takrat tam gori na tistem posvečenem kraju počeli, od koder vidiš celotno ozemlje, ki so ga varovali nešteti tročani in matjari. Okoli Jazbenka smo hodili po prstih, da ja ne bi motili spanja bele kače. S strahospoštovanjem smo zrl v tisto črno temo, ki je bila beli kači tudi izhod v sili. No, prav tam skozi je prišla na svetlo takrat, ko so v bližini Babje jame vrtali predor in jo s tem pregnali. Takoj ko je prišla ven, se je spremenila v orla in odletela tja, kjer jo ne bo več ogrožal človek. Ta nenasitneš, vse po vrsti uničuje in bo tako na koncu uničil še sebe. Takrat pa se bo narava oddahnila in se s pomočjo nikrmane zopet opomogla. Seveda tega dne ne bom dočakal, ti pa tudi ne. Še to zapiši, da veš, tisti kačji kamni, so že pred potopom padli na zemljo, ko je bil lunin krajec obrnjen navzdol, kar se do danes še ni ponovilo. Tinc iz Prebejka, ki je bil Napoleonov vojak pa je večkrat rekel, da se bo to z luninim krajcem ponovilo šele leta 2007. Kaj bo takrat iz njega padlo, ne vem. Kaj dobrega gotovo ne. Mogoče nekaj takega, ki bo uničilo brezsrčni kapitalizem.

Tiste kačje glave, ki so bile na Gošči, oziroma Belinu in Malem vrhu pa so uničili avstrijski vojaki, ki so se tam okoli gonili cela štiri leta in premetavali celo goro kamenja. Jaz sem oba vrha večkrat pregledal pa četudi bi katero našel, tebi tega gotovo ne bi povedal, ker nisi naš. Tvoje oči, tistega ne smejo videti. Hudič kosmati, a veš kaj, ampak ta tvoj tropinovec, je pa res močan. Ampak naš sadjevec je zame še vedno šturmfirer.

To kar ti bom sedaj povedal, sem ti hotel zamolčati pa sem se premislil, ker jih ti ne boš nikoli našel. Namreč tisto kačjo glavo iz Malega vrha je Janez Štrukelj, Cungu iz Tolminskega Loma, nevem kako, okoli leta 1930 dobil in jo odnesel neznano kam. Njega so namreč domačini imeli za premaknjenega in ga zato ljudje niso jemali resno. O njem so imeli tako mnenje, le zato, ker se je zanimal za staro verske stvari, kar je mnoge motilo. Jaz sem ga večkrat nagovarjal, da bi mi povedal, kam je tisti kamen skril. A je bil neomajen, ker je bil uverjen, da je danes, ko je vse hudič vzel in ko te kamne nihče več ne ceni, da jih je treba vrniti matri zemlji in to tako, da jih nihče ne bo našel. Sumim ga, da ga je vrgel v kakšno neznano brezno.

On je tudi nekaj vedel o podobnih kamnih blizu Kala in o tistih v Lokovcu. Vendar tam ni našel nikogar, ki bi bil pripravljen se o tem pogovarjati. Kot mi je nekoč rekel,

da so ga imeli za vohljača, ki bi bil lahko nevaren, da bi komu kaj zblebetal. Vem pa, da tega ne bi nikoli storil, ker je bil zares naš. Saj je on edini nosil okoli vratu bulcno (prodnik z luknjo), ki ga je našel blizu Babje jame.

Veš kaj po tvojem šnopsu mi je zakuhalo, ali ti je prav ali ne, jaz se bom ulegel, ti pa naredi kar hočeš.

* Kot vidim si svojo pripoved končal, nevem če je še kaj bistvenega ostalo. Edino to bi te rad vprašal. Ali lahko to, kar si mi povedal, nekoč tudi objavim ?

Najbrž ja, ampak to šele takrat, ko bo lunin krajec zopet obrnjen proti zemlji. To pa bo, bo, no ja, saj veš, o tem sva že govorila. No takrat lahko, če se ti zdi, da bo to sploh še koga zanimalo. Mene sedaj samo še spanje, pa le pridi še kdaj. Vrat pa ni treba zapirati.

* Če bom imel čas, se vrnem popoldne.

No le pridi.

.....

* Prinesel sem ti kruha in tolminski sir, da prideš k moči. Najin pogovor morava danes končati.

Kot rečeš, le da ne bo predolgo trajalo

* Dopoldne mi nisi nič omenil brtina, ali ga imaš ?

Kakšno neumno vprašanje. Kdor ima brtin, sem ti že rekel, je naš, kdor ga nima, ni. Mojega sem dobro skril, ker nimam kaj več z njim početi, vse je šlo v maloro. Tudi k Babji jami ne grem več, ker vem, da je prazna. Zduhca so pregnali, kačo tudi pa tudi prestar sem, da bi hodil po tistih strminah. Zdaj tam pasejo zijale le turisti. Nevem kaj jim sicer pripovedujejo, saj o njej nič ne vedo. Mogoče je to celo prav. To je bil le svet naših pradedov in tak naj tudi ostane.

Veš kaj, brtina ne bom imel komu pustiti, ker nimam potomca. Zato ga bom najbrž zažgal.

* Nevem, če je to najboljša rešitev, ker kot vem, se brtin ne sme z ognjem uničiti.

Vržeš ga lahko le v kakšno jamo ali brezno, ki je v območju kakšnega tročana.

Prav si povedal, tako bom nekega dne tudi storil. Gotovo je to bolje, kot se je zgodilo s tistimi, ki so izginili v begunstvu med vojno, ali pa jih je uničila vojska, prav tako v prvi svetovni vojni, enako, kot je to storila z našimi domovi.

Moj brtin, ki ga je imel še moj stric, je veliko krat pomagal, tako za plodnost živine in polj, kot tudi bolnim.

Če še ne veš, je brtin simbol plodnosti, saj simbolizira bikovo kito. Zato je v njem mnogo bikove moči. Kot vidiš, je v naravi vse zelo enostavno, šele kapitalizem, je vse stvari zavozljal in nas s tem popolnoma zmedel. Narava tudi ne pozna sovraštva in zavisti. Oboje se je izmislil človek, ki se je naravi izneveril in živi danes proč od nje. Naredil je tudi to, da so več ali manj, vsaj na papirju vsi enaki, ker verjamejo v istega boga. Prej je bilo to drugače. Vsak je imel svojega zduhca, ki je živel tam, kjer si ga je sam izbral in je bil prav tak, kot si ga je on po svoje predstavljal. Tako je bil v tistem svetu srečen in obenem drugačen od drugih. Nobenih pisanih naukov, pravil in zapovedi ni bilo. Le tiste tri, ki pa so veljale od rojstva do smrti. Toda le za naše, ki so v to verjeli in tako tudi živeli. Da veš, moj zduhec je živel v neki veliki tepki, tam dol pod vasjo. K sreči je preživela tudi prvo vojno. Po tej zadnji, partizanski vojni pa se je posušila.

* Kakšnega videza pa je bil ?

" Ne boš verjel, bil je metulj. A ne tak navaden. Je posebne sorte, velik in zelo lep.

Takega še nisi nikoli videl in ga tudi ne boš. Edino, če začneš tudi ti verjeti v zduhce.

* Pa kako je do tega prišlo ?

Ko sem bil še otrok, sem nekega toplega dne ležal pod tisto tepko in gledal v njeno bujno krošnjo. Kar iz nenada, sem se zagledal v njeno votlo grčo. Iz nje je počasi prilezel čudoviti metulj. Tam si je dolgo časa grel na soncu krila in zdelo se mi je, kot, da me gleda in mi nekaj govori. Bilo je, če se dobro spomnim, nekaj kot : "Oba sva eno". Nakar je odletel. Od tistega trenutka, ko sem to povedal tudi nonotu, je postal on moj zduhec. Z njim sem se in se še pogovarjam. Ga sprašujem za nasvete in pomoč. Vse mi po tem lepo razloži in mi daje novega poguma, da na tej zemlji vztrajam.

V fronti me je prav on rešil gotove smrti. Nekega jutra, ko smo sedeli pred barako in čistili orožje, sem tam blizu, na nekem drevesu zagledal metulja, bil je on. Utriplal je s krili, kot da me vabi k sebi. Odšel sem proti njemu in obenem razmišljal o tisti domači tepki. Ko sem ga hotel pogladiti, je odletel. Takrat je močno počilo, tako, da me je vrglo na tla, Ko sem se omotičen dvignil, sem videl, da so bili vsi moji kameradi pred barako mrtvi. Ubila jih je italijanska granata.

* Si tvojega metulja, še po tistem, kdaj videl?

O ja, večkrat, čeprav zadnje čase manj. Zdi se mi, da za to, ker so suho tepko v kateri je domoval požagali. Kupil pa jo je mizar iz Mosta na Soči, vendar sem grčo obdržal zase, kot si videl, sedim na njej pred hišo. Takrat imam občutek, da se polnim, kot baterija na motorju.

Zadnje čase vse bolj razmišljam in zdi se mi, da je tisti metulj - zduhec, eden od mojih prednikov. Zadnjič ponoči sem se z njim o tem tudi pogovarjal. Sem na dobri poti, da bom o tem izvedel resnico.

Ne vem, ali tudi ti o tem razmišljaš, toda jaz vedno bolj. Predvsem, kam naj bi šel moj duh, ko bodo moje telo pokopali. Želim si, da bi se naselil v kakšno tepko tu okoli in da bi iz njene grče ponovno prilezel metulj.

Piši, še piši. Danes imaš srečo, da sem razpoložen, tudi po zaslugi tvojega žganja pa tudi, ker ti zaupam, ker vem, da si dober in pošten fantina, gotovo bi lahko bil zelo dober zduhec. Takšne pripovedovalce, kot sem jaz, jih ne boš več dobil, že zdavnaj so odšli v svet nikrmane.

* Kako naj ti rečem Jože ali Pepi ?

Poslušaj, samo še nekaj časa se bova pogovarjala in vem za trdno, da bo počilo, kot granata. Nekaj se bo v meni premaknilo in začel te bom zmerjati in kričati, ne da bi vedel za kaj. Zato je bolje, da za danes končava. Pridi še, zelo te bom vesel, pa ne zaradi žganja, ampak za to, ker vedno bolj postajaš naš.

.....

* Jože, danes pa ne boš pil žganja, prinesel sem ti res dobrega pravega Vipavca. Zdi se mi, da je čas, da nehaš s tistim tvojim žganjem, ker te bo sicer pobralo. Prišel sem ti tudi povedati, da sem bil pri Janezu Strgarju. Vse sem mu prebral, kar sem napisal, tudi tvojo pripoved. Nobene pripombe ni imel, edino priseči sem moral in to po oglarsko, da bom vse to drugim pokazal šele takrat, kot si ti rekel, ko bo lunin krajec zopet obrnjen proti zemlji, to pa bo leta 2007.

Ali veš, da ne morem verjeti, kako ti je uspelo, da si pridobil Janezovo zaupanje. Danes, ko je mimo, ti lahko povem, da brez njega, tudi moje pripovedi ne bi imel. Kot kaže, ti je uspelo, da si v Janezovem srcu zasedel še zadnji sedež, ki ga je še imel na razpolago za človeka, ki mu bo zaupal.

Če bi bil ženska, bi ti rekel, da znaš na poseben način osvajati.

* Bejži, bejži Jože, ne govori neumnosti, saj sva vendar odrasla dedca. Sedaj bova raje nazdravila, na najino nenavadno srečanje in prijateljstvo.

Ne pomnim, kdaj smo v tej hiši zadnje nazdravljali. Zame je to pomemben dan. O tem se bom zvečer pogovarjal tudi z mojim metuljem, kot rečem mojemu zduhcu. Glej, to bi pa kmalu pozabil. Da bi slučajno ja ne mislil, da sedaj, ko imaš naše pripovedi, veš tudi vse o tem verovanju. Mi smo, to si zapomni, le zadnji konec repa. To je zelo malo. Če bi hotel vedeti vse o tem, bi moral imeti celo žival, te pa že dolgo ni več. Nekaj več bi izvedel od naših očetov, vse pa od naših nonotov, teh pa, kot veš tudi ni več. Tako se boš moral zadovoljiti z drobižem. Gotovo pa smo ti kakšno reč tudi zamolčali, hote ali nehote. Taki pač smo mi hribovci.

PONOVNO SREČANJE Z JANEZOM STRGARJEM

Imel sem neverjetno srečo, da sem ponovno srečal znanca, od katerega sem končno le izvedel, kje je skrita tista kamnita kačja glava, ki je bila nekoč v bližini kurišča nad Kopoviščem. Tam so vedno kurili poletni, zimski in še druge kresove, Takih posvečenih kurišč je bilo na desnem bregu Soče kar nekaj. Tako v Dolenjem Nekovem, pri stari cerkvi sv. Vida, na Goljevici pri cerkvi sv. Volbenka in nad Babjim zobom, kjer je bila nekoč tudi cerkev sv. Jakoba, pred njo pa sončno svetišče. S tem verovanjem pa je bila povezana tudi kmetija Podseptinar, ki jo je žal popolnoma uničila prva svetovna vojna. Tista kmetija je bila neke vrste trdnjava, saj je bila tudi tako grajena. Imela pa je tudi zelo močan tročan, ki je dvakrat sekal Sočo in je zato imela na tistem mestu varovalno moč. Iz tega razloga, je bila tam postavljena preprosta brv. Tročan je namreč povezoval Podseptinarja, Babji zob in čez Sočo (na levi breg), skalni previs pod Zagoro v bližini reke. Od tam spet čez Sočo do Podseptinarja.

Pri Podseptinarju sem imel v mladeniških letih tudi dobrega prijatelja.

Sedaj pa ti morem podrobno povedati, kje je skrita tista kačja glava, ki je bila nad Kopoviščem :

Tudi za ta kamen, kot za vse ostale, kar sem ti povedal velja prisega, ki si jo dal. Verjamem, da si jo boš dosledno držal.

Na tem papirju sem ti, kot se da natančno narisal, kje se sedaj nahaja tista kačja glava, ki je bila nekoč skrita blizu Kopovišča. Preložil jo je le zato, da bo bližje Babji jami.

Vem, da boš ta načrt doma natančneje narisal in ga po tem skril. Če ga leta 2007, tam ne boš našel, ne krivi mene, ker tja zagotovo ne bom šel dokler bom živ. Lahko pa bo to storil nekdo drug, ki je, kot jaz za tisti kraj izvedel od istega človeka. Upam, da boš imel srečo, pazi nanj, ker je to tudi del naše zgodovine.

* (Zdelo se mi je, da je kačjo glavo skril Anton - Toni, zadnji prebivalec kmetije Kopovišče).

JOŽE PANGERC PRIPOVEDUJE O TAJUTI

Leta 1965.

* Ko sem bil pred dnevi zopet pri Janezu Strgarju, sva se med drugim pogovarjala tudi o Tajuti, saj veš o tisti najbolj znani zdravilki in vedeževalki. Takrat mi je Janez tudi rekel, da se čudi, da mi o njej ničesar nisi povedal, čeprav o njej veliko veš.

To vendar veš, da odgovarjam le na vprašanja. Kar vem, so pač stvari, ki niso za vsaka ušesa. Tisto, kar ti je Janez povedal pa je samo del pripovedi o skrivnostni Tajuti, ki je počela stvari, ki so se takratnim ljudem zdele nadnaravne in čudežne. Vidim, da ti gre na smeh, a tako so o njej govorili tisti, ki jim je v stiski vedno pomagala. Je pa res, da je bila to generacija mojega nonota, torej zelo davno.

* Od kod pa je prišla Tajuta in kje je živela ?

Menda je pripadala nekemu plemenu, ki je prišlo, kdo ve ob kateri vojni iz Ogrskega, zato je tudi govorila neko čudno slovenščino. Kako in zakaj se je tu ustavila, ne ve nihče. Očarala naj bi jo reka in gore okoli nje ter stara verovanja, ki jih je sprejemala, kot sestavni del tega prostora, ki je; moraš mi priznati; lep in divji obenem. Živela je v samoti na gmajni pod Osredkom pod Dolgim Lazom. Imela je čisto posebno hišo, ki je bila zelo majhna in okrogla ter krita s skrlami, tako, da je od daleč izgledala kot sladovnica kamna. V njej je bil le en prostor z ognjiščem. Družčino ji je delala koza. K njej so hodili domačini od blizu in daleč. Eni, da jih je zdravila, drugi, da bi jim vedeževala. Oboje je počela na svojstven način, ki je obiskovalce prevzelo tako, da so od nje odhajali omamljeni in obenem pomirjeni.

* Ampak, kaj je bilo pri njej tako drugačnega in obenem še mističnega?

Vsa zelišča je nabirala sama in iz njih tudi delala razna mazila, kapljice in čaje. Pri tem je uporabljala razne stvari od ognja, kamna, kačjega strupa, krvi živali, kosti in kdo ve še kaj. Nad ognjiščem ji je viselo vse polno platnenih vrečk. Ob steni pa je imela jamo z ilovico s katero je tudi zdravila. Prav tako je imela ob ognjišču veliko ravno skalo, ki jo je ogrevala in hladila z vodo, ko je na njej ležal bolnik. V Babji jami pa je nekoč našla svetlikajoči se zeleni grint, ki naj bi bil dragoceni kamen, tak, kot ga imajo kraljeve krone. Tudi z njim je po tem zdravila razne bolezni. Grint je imela vedno pri sebi. Saj ga je imela obešenega okoli vratu v laneni vrečki. Nekoč je z njim ozdravila nekega oštirja in to tako, da ga je moral skupaj z oljem; ki ga je pripravila; zaužiti. Ko ga je drugega dne izločil, je bil zdrav.

* Kot si že rekel, se je to godilo zelo davno. Kako pa veš za vse te podrobnosti, ki mi jih pravkar pripoveduješ?

Se ti zdi to res čudno? Ampak pomisli, da so takrat ljudje, neuki kot so bili, doživljali vse to zelo čustveno, ker drugega, ki bi jih lahko tako močno prevzelo pač ni bilo. In prav za to so se te pripovedi ohranile pri nekaterih domačijah.

Ko je mojega nonota bolečina v želodcu priklenila na posteljo, ga je Tajuta ozdravila z drobnimi belimi kamenčki, ki jih imajo stari raki v želodcu. Od takrat naprej jih je vedno jemal s čajem, brž ko se je bolečina ponovno oglasila.

* Janez mi je tudi rekel, naj te ne pozabim vprašati še o luninem kamnu, ki ga je Tajuta tudi imela. Ali je to res?

Res ga je imela, ne vem pa zakaj ga je imenovala lunin kamen. Kot so povedali pa to ni bil pravi kamen, ampak neka druga rumenkasta snov, ki se je svetila in bila skoraj prozorna. Z njim je tudi zdravila tako, da ga je polagala na obolela mesta. Nanj pa je polagala tudi roke, ki so ji žarele kot ogenj. Ko je lunin kamen obrnila proti soncu, je bil res podoben luni. Z žarkom; ki je šel skozi njega; pa je zdravila tudi vnete oči. Tisti kamen naj bi odganjal tudi strele in pomirjal blazneže.

Zdi se, da sta prav zeleni grint in lunin kamen bila kriva, da jo je nekoč na samoti oropal neznanec in jo vrgel v Sočo, kjer je utonila. Deroča reka jo je odnesla kdo ve kam, zato je niso nikoli našli.

Ob posebnih prilikah in na željo strank pa je doma vedeževala tudi s človeškimi kostmi, točneje z glavicami kolkov. Te naj bi dobila od nekega grobarja, ki jih je po njeni želji izkopal za pokopališkim zidom, kjer so pokopavali samomorilce in razbojnike. Kako je to vedeževanje potekalo ni spregovoril nihče, ker so bili menda

udeleženci preplašeni in zbegani. Tam naj bi nekateri celo slišali glasove tistih nesrečnikov, od katerih kosti so se kotalile po kamnitem tlaku, v njeni, le od ognjišča osvetljeni hiši.

* Kaj se je po njeni smrti zgodilo z njeno okroglo hišo in z vsem, kar je bilo v njej?

Koza je odšla na bližnji hrib, kjer so jo občasno še dolgo videli. V njeno hišo pa ni stopil nihče več. Kot so pripovedovali, se je počasi sesula in se spremenila v grobljo. Tam okoli leta 1900, je eden iz Dolgega Laza, premetaval kamne na tisti groblji in našel lep nož s koščnim ročajem s katerim je ona rezala zelišča in odirala živali za pripravo zdravil in prehrano. Kot sem slišal, ga je kasneje prodal nekemu na Most.

* Kako to, da so se ljudje po tistem njenega prebivališča izogibali, ko pa so jo prej neprestano obiskovali?

Nevem ali je bilo to spoštovanje do nje, ali pa le strah, ker so verjeli, da se v njej zadržujejo nevidne sile in duhovi umrlih, ki bi jim lahko škodovali. Vem, da se dolgo let niti v njeno bližino niso upali. Če si želiš, si lahko pri mojem sosedu ogledaš tudi kamen, ki ga je njihov stric nekoč našel pod tisto grobljo pod Osredkom. Kot boš videl, je gotovo prišel iz Babje jame ali njene okolice, ker take kamne dobiš le tam okoli.

* Sosed mi je tisti belo - črni kamen z luknjo, ki ga je imel na hlevskem oknu z veseljem pokazal in mi ga tudi daroval, ker njemu danes ne pomeni nič, saj se to vidi tudi po tem, da ga prekriva debela plast prahu in pajčevine.

(Tisti belo - črni kamen z luknjo, hranim od takrat doma.)

JANEZ JUG RAZKRIJE OZBENOVO KORITO

Leta 1965.

(Janez Jug, rojen 1911, Pri Lovrču, Široka njiva, Seniški breg 48)

* K vam me je poslal Jože Pangerc, da bi mi povedali o stvareh, ki so se dogajale na Osredku.

Kako to, saj o tem ve največ prav on.

* To gotovo, toda on želi še vašo pripoved, o stvareh za katere morda on ni slišal ali pa jih je pozabil. Toda preden bi nadaljevala, vam bom prebral vse, kar mi je Jože povedal.

No ja, ko bom to slišal, se bova gotovo lažje pogovarjala.

* Kaj lahko rečete sedaj, ko ste slišali njegovo pripoved? Mislite, da je morda kaj pomembnega pozabil?

Zdi se mi, da ni nič povedal o hribu Korito, ki je severovzhodno od Osredka. Na njem je bila takrat večja podolgovata močila, ki so jo naredili, kdo ve kdaj in v kateri se je zadrževala deževnica. Rekli so ji Ozbenovo korito. Kot sem slišal od starih mož, so korito uporabljali tisti, ki so bili povezani z verovanjem v kačje glave.

* Ali veste, kaj so pri koritu takrat počeli?

Kot sem slišal, so se tam zbirali preden so odšli na Osredek, kjer je stala mogočna zaznamovana bukev. Ob njej so se vršili razni obredi, ki so jih opravljali staroverci. Slišal sem, nevem pa če je resnično, da so pred prvo vojno nekateri zlobneži bukev poškodovali tako, da so okoli nje nanosili veliko dračja in ga zažgali. Drevo k sreči ni vsahnilo, vendar je ogenj zelo prizadel njeno krošnjo, tako, da se je večino vej posušilo. Verjetno je zaradi tega kmalu za tem vsahnila. Pa še to vam moram povedati. V bližini korita je bilo mesto, kjer so kurili kresove, ki so bili povezani s takratnim verovanjem. Kraj, kjer je rastle tista bukev, se je imenoval Osredek. Kasneje pa so tako imenovali tudi tisto kmetijo v bližini, ki pa je danes opuščena.

* Morda veste, kaj o tisti kamniti okrogli stavbi, ki je stala nekoč na Osredku?

Kar jaz vem, so bile tiste stavbe najstarejše pri nas, tako, da njenega pravega izvora verjetno ni nihče poznal. Bile so v celoti kamnite in zgrajene brez veziva. V njej pa je bilo preprosto pritlehno ognjišče. Zadnja, ki je v tisti stavbi živela pa je bila zdravilka Tajuta, ki pa so jo neznanci, nevem zakaj, menda vrgli v Sočo. Mislim pa da zato, ker so nekateri verjeli, da je hudičeva dekla. Celoten prostor na Osredku je bil že po prvi vojni povsem spremenjen.

* Čemu vsemu pa je služil Osredek?

Ja, veste, o tem pa morate spraševati tiste, ki so Osredek uporabljali, teh pa morda ni več. Nekateri pripovedi, ki pa jih sedaj širijo pa jih le zato, da bi tisto staro verovanje, čim bolj očrnili in ga naredili za človeka škodljivo in pogubno.

* Ste morda še kaj pozabili povedati?

Mislim, da ne, mogoče pa tudi a o tem kdaj drugič, če boste sploh še pripravljene poslušati te zapuščene norce, ki jih nihče ne jemlje resno.

KOPOVIŠČAR ANTON JUG MARSIKAJ ZAMOLČI

Leta 1965.

(Anton Jug, rojen 1914 - Pri Kopoviščarju - Sela pri Volčah 37)

* Strgar mi je nekoč rekel, da ste vi ključ za razumevanje nekaterih stvari o kačjih glavah. Je to res?

Če Strgar res tako misli, je to njegova pravica, moja pa tudi, da o tem ne bom govoril, vsaj ta trenutek ne.

* Kje so razlogi za to?

Zdi se mi, da so to preveč resne stvari, da bi jih kar tako, brez razloga razlagal. Skrivnost pač ne ljubi nezaželenih oči in še manj ušes.

* Kot razumem, niste pripravljen, da bi se o tem pogovarjala.

Pogovarjava se lahko, danes ali katerikoli drugi dan. Toda najprej bi želel vedeti, kaj vas zanima. Vprašajte me in jaz vam bom, če bom lahko, nanj odgovoril.

* Za začetek bi želel, da mi poveste, kaj je bilo na tistem kraju, ki mu vi pravite Dobožovje. Menda tja niso smeli nekoč ne otroci pa tudi živina se tam ni smela pasti.

Kot vidim, želite vedeti pomembne in ne obrobne stvari, ki so se nekoč na tem prostoru odvijali. Pojedel bom besedo in nekaj o tem povedal, a le za to, ker je vse okoli tega danes le še zgodovina. Živi pa le še v dušah in telesih redkih posameznikov, ki se na stara leta, ne morejo spremeniti in misliti drugače, kot so to počeli celo življenje. Pa še besedo ste mi dali, da o tem ne boste pripovedovali drugim. Dobožovje je bil okrogel prostor pod našo hišo, ki ga je obdajala kamnita ograda. Na sredini pa je rasel hrast, ki ga žal danes ni več. V prvi vojni ga je namreč zadela avstrijska granata. Po njej pa so ga; ker je bil preklan; posekali. Jaz sem si iz kosa debla izdelal trinožni stolček na katerem sem ob večerih sedel pred hišo in večkrat mislil na tiste čase, ki jih že zdavnaj ni več.

* Ampak čemu je služilo Dobožovje in kaj se je tam dogajalo?

Bil sem premlad, da bi tisto, kar so tam počeli tudi videl. O vsem tistem sem slišal le od starejših, ki so bili pri tistih stvareh prisotni. Na Dobožovju je takrat rasel nekaj sto let star hrast. Tam, kjer se je deblo razvejalo, je bilo v rogovile položen, kdo ve kdaj, kamen oziroma kačja glava. Bila je, kot so rekli, ena od večjih kačjih glav, zelenkaste barve. Take prodnike se tudi danes najdejo ob Soči. Ti zelenci prihajajo iz globokih izvirov in so zelo trdi. Okoli debla, spodaj ob koreninah pa so bili v treh vrstah postavljeni prodniki, kot pest debeli in različnih barv, te naj bi nabirali okoli Babje jame. V hrastovi krošnji pa naj bi prebival Belinov duh. Tisti, ki so pripadali temu verovanju, so od časa do časa prinesli od doma prodnik, ki se je, kot so rekli,

tako izpraznil, da ni več deloval in so ga zato na Dobožovju zamenjali z drugim, ki je, kot so verjeli imel veliko moč ali varjo, ki mu ga je dajala kačja glava s pomočjo Belina in hrasta in ki je po tem pomagal pri zdravju, plodnosti in še pri nešteti drugih rečeh. Tak prodnik so hranili ob ognjišču, na napi ali v zidni niši. Nekatere hiše so jih imele več, zato so jih imeli tudi v kamri ali hlevu.

* Zakaj se na Dobožovju ni smelo pasti živine?

Zato, ker je bilo Dobožovje posvečeni kraj. Tudi otroci se tam niso smeli igrati. Po hrastu se tudi ni smelo plezati. Zato so bili ptiči na njem varni. Iz hrasta se ni smelo lomiti veje, niti trgati listja. Zato pa so pod njim pobirali vse listje in želod; ki so padli na tla; in jih nosili domov, ne da bi vedel v kakšne namene.

* Strgar mi je tudi pravil o neki mlaki, ki je bila v bližini hrasta. Ali vi kaj veste o tem?

Seveda, mlaka je bila sestavni del Dobožovja. Stala je na koncu ravnice, proti zahodu. Nad mlako se je teren začel počasi dvigati, tako, da je deževnica lahko skozi odprtino v ogradi pritekala vanjo. Ker se jo ni smelo uporabljati za napajanje živine, je bila lepo obraščena z vodnim rastlinjem in obdana s kamnitim vencem. V mlaki pa je bilo vse polno živali.

* Čemu pa je služila mlaka?

Predvsem zato, da so v njej gledali obrnjeno nebo in vse kar je takrat bilo na njem. Pa tudi zato, da so takrat, ko so prodnik prinesli od doma; da bi ga na Dobožovju zamenjali; najprej oprali v mlaki, da bi izgubil praho (patino), ki se je na njem nabrala. Iz mlake so vodo zajemali z bikovim rogom.

* So na Dobožovju staroverci počeli še kaj drugaga?

O tem ne bi sedaj govoril.

* Pričakoval bi, da bi na tistem kraju, ki je bil posvečen, kot ste rekli, imeli še kakšne druge obrede.

Povedal sem dovolj razumljivo, a vseeno bom še enkrat ponovil. O tem ne bom danes govoril, ker stvari ne poznam dobro in za to ne želim nikogar zavajati.

* Upam, da ne boste jezen, če bom ponovno uporabil Strgarjeve besede, ko je rekel, da so se na Kopovišču dogajale podobne stvari, kot v Babji jami.

Janez dobro ve, da podobne ne, a pomembne prav gotovo. Toda tudi o teh stvareh ne morem govoriti, ker pri tistih stvareh nisem sodeloval. Kar sem slišal, bi lahko bilo za nekatere stvari povedano premalo, za druge preveč ali pa celo narobe. Torej je najbolj pošteno, da ne rečem niti besede.

* Ne bom trmasto vztrajal pri prejšnjih vprašanjih, a vse eno bi rad vsaj nekaj besed slišal o Kopovišču.

Zvito me silite v to, da bi zopet pojedel besedo, toda, kar vam bom povedal, vam ne bo pomagalo, da bi si iz tega lahko predstavljali tisti čas, še manj pa verovanje v nikrmano. Na Kopovišču in na Dobožovju, je hodilo vedno veliko domačinov pa tudi iz Benečanske strani. V nekaterih letnih obdobjih manj, v nekaterih več. So pa bili tudi dnevi, ki jih je zaznamovala luna, sonce ali nekatere zvezde. No takrat pa jih je prišlo največ. Na levem bregu Soče, so

te stvari počeli ob Babji jami, še v Osredku, vendar morete o tem spraševati tam, če boste sploh še koga našli, ki o tem še kaj ve. Če povem po domače, je to izgledalo tako, kot da je na teh dveh krajih (Kopovišče, Osredok) stalo znamenje v Babji jami pa svetišče. Le da so na Osredku imeli namesto hrasta velikansko bukev, ki pa jo zaradi hudobije nekaterih, že od leta 1902, ni več. Vse to, kar ste do sedaj napisali in kar boste še v prihodnosti, bo le ena stran iz knjige tega našega verovanja. Žal ste prišel prepozno. Verjetno je tako hotela nikrmana.

* Ali ste vi res eno od kačjih glav skrili prav tu na Kopovišču?

Kaj pa če je to storil tisti, ki vam je to povedal. Na ta način bo skrivnost še vedno ostala, zmeda pa tudi, kar samo koristi kačji glavi, da bo še naprej skrita in na varnem.

*Ali bi lahko še kaj povedal o kačjih glavah, ki so bile na desnem bregu Soče?

Mislim, da sem o tem že povedal dovolj in vse tisto, kar se mi zdi, da lahko povem.

* Ali morda veste za izvor imena Kopovišče?

Najstarejši možje, so mi vsi po vrsti povedali enako, da so Kopoviše imenovali prvo stavbo pod previsom. Bila je okrogla in v celoti kamnita, z visoko streho, tako, da je od daleč izgledala, kot velika senena kopa. Kasneje so to ime prenesli na našo domačijo, ki je dobila ime Kopovišče. Od prve stavbe pa ni ostalo ničesar, vsaj tako sem slišal. Stari ljudje so tudi vedeli, da je bil Osredek, Babja jama in Kopoviše v isti kačji črti, ki jo je presekala Soča. Prav zato so verjeli, da je prav na tistem križišču bil najbolj varen prehod čez reko v suši.

Zahodno od hiše, že v pečevju pa je bila v Strdni, večja polica na kateri je bila na suho zgrajena manjša stavba, kjer naj bi hranili nekoč med, morda pa tudi čebele. Še višje v steni pa je bilo najbrž zatočišče ali skrivališče za ljudi (predvsem otrok) in hrane. Do tja si lahko prišel le s pomočjo drugih in z uporabo vrvi.

Najbolj skrivnostna pa je bila podoba v navpični steni pod skalnim previsom. Po ustnem izročilu, naj bi se ob nekem davnem potresu tisti del skale odlepil in zgrmel po bregu navzdol. Nihče od domačinov ni poznal ne njenega izvora, še manj pa pomena, vendar je tisti prazni del skale; za nekatere; še vedno bil v oblasti tistega božanstva, ki ga je nadnaravna sila sesula v prah.

Skriti zaklad v pečini pa je nedostopen, povrhu pa še na neznanem mestu, tako, da so o njem le ugibali, a do danes ga ni še nihče našel.

* Nihče noče nič povedati, kaj je bil ozben, ki se je nekoč dogajal v kanjonu Doblarca, ta je skoraj nedostopen, morda boste vi o tem kaj povedal ?

Ne bom in to iz več razlogov. Prvič, ker pri tem obredu nisem sodeloval in drugič, ker so ozben udeleženci imeli za najbolj črno skrivnost, ki je šla z njimi v grob.

Povem pa lahko le to, da so pri tem obredu; ko so pripravljali kačje glave; bili prisotni le trije možje.

S pripovedovalci se je v letih od 1956 do 1965 pogovarjal in zapisal Pavel Medvešček

ZADNJI POGOVOR Z JANEZOM STRGARJEM (1965)

B – Sedaj, ko si prisegel in ko si vidno zadovoljen, saj si končno spravil spise v torbo, te vabim, da me v kratkem obiščeš. Želim, da bi imela daljši pogovor o vsem, kar si me v tem času, ko se poznavata, spraševal pa ti nisem ustrezno odgovoril. Vzemi si čas in pridi, ne bo ti žal.

A - Zagotovo bom prišel, kot vedno, ko si me povabil.

B- Upam, da ne bom predolgo čakal.

A – Ko sem bil zadnjič pri tebi, je bil mlaj, danes pa je prvi krajec. Torej me nisi dolgo čakal.

B – O času bi se lahko dolgo prerekala, pa se ne bova. O prvem krajcu pa lahko rečem le dobre stvari. Pomembno pa je, da si tukaj.

A – Nekoč si mi rekel, da bi imel rad nagojevo palico, ki se posuši na stebelu. Prinesel sem ti jo, ne da bi te spraševal, kaj boš z njo počel.

B – Kje si jo pa našel, ko vedno govoriš, da nimaš časa niti zase, kaj šele za druge?

A – Za sebe res nimam veliko časa, zato pa ga najdem vedno za vse tiste, ki se me želijo. Palico nisem našel, zame jo je priskrbel eden iz Livških Raven. Rekel mi je tudi, da se nagoj posuši na rasti takrat, ko se nad njim utrne zvezda. Potem mi je še na dolgo razlagal, kako imajo vsa živa bitja na zemlji nevidne niti, ki segajo vse do zvezde s katero so povezane. Ko se ta povezava pretrga, živo bitje, ki je bilo z njo povezano umre ali usahne.

B – Res sem ti hvaležen zanjo. Kaj bom z njo počel pa boš videl in slišal, ko ti bom narejeno pokazal. Boš močeradovca, ali ne, saj kačca že dolgo nimam več?

A – Bom, čeprav ne vem čemu služi. Vem le to, da ga tisti redki, ki ga pripravljajo, ponujajo kot čudežno pijačo.

B – Prišežem, da ti bo "nucal". To lahko rečem iz dolgoletnih izkušenj. Ne bi ga pil samo zato, ker to počnejo drugi. Boš videl, kako te bo dvigal, da boš lebdel nad zemljo. Strašno moč ima, no ja, name pač tako deluje. Kako bo pri tebi pa ne vem. Sedaj ko sva popila, sem pripravljen, da me povprašaš, o vsem tistem, kar te najbolj zanima, pa kot vem še nisi od nikogar dobil zadovoljive odgovore.

A – So staroverci gradili kakršnakoli svetišča?

B – Niso, ker jim to ni bilo potrebno, za vsa naravna svetišča je že davno prej poskrbela Nikrmana. Pa tudi če bi jih, ne bi nikomur služila. Saj je Nikrmana vedno le zgoraj. Tako bi v svetiščih bil le zrak, ki nebi služil nikomur, morda pajkom.

A – So staroverci imeli duhovne vodje ali učitelje?

B – Pri nas zagotovo ne. Vsaki kraj je imel le DEHNARJA, na katerega si se obrnil po nasvet, kadar si ga potreboval.

A - Kaj je pravzaprav Dehnar?

B – Dehnarja je že v zibelki izbrala Nikrmana. To je moški, ki je v to vero goreče veroval in o njej največ vedel. Bil je tudi spreten govornik pa še kaj bi lahko rekel o njem. Pa naj še to ostane naprej skrivnost.

A – Ali si ti kakšnega osebno poznal?

B – Sem, ampak imena ti ne bom povedal, kot ga nebi nihče od starovercev.

A - Mi lahko poveš, zakaj ne?

B – Seveda, Dehnarja so vsi staroverci dobro poznali. Tisti, ki je zanj spraševal, je bil zanesljivo tujec, ki ni imel dobrih namenov. Zato so ga z molčečnostjo zavarovali.

A – Še vedno pa ne vem, kaj je pravzaprav počel ta Dehnar?

B – Deloval je kot zaupnik, vzpodbujevalec, razsodnik in pojasnjevalec vsega, kar se je nanašalo na to verovanje. Drugače pa je bil, kot eden od ostalih. Imel je svojo družino in kmetijo. Povedal ti bom primer enega od mojih sosedov. Nekoč je pred kletnimi vrati opazil, da so štirje in ne trije kamni, ki so varovali hram pred hudim duhom. Izgleda, da je eden, ki ni bil od stare vere iz hudobije, dodal še eden prodnik. Sosed je za to šel po nasvet k Dehnarju. Ta mu je rekel, naj pred vrata postavi po dolgem lestev in naj preko nje vrže enega za drugim vse štiri kamne. Tisti, ki se bo hiši najbolj oddaljil, naj ga zavrže. No, tako je tudi storil.

A – Prej si mi rekel, da je vse okoli vere postorila Nikrmana sama. Vendar, kot vem, so marsikatero kačjo glavo postavili staroverci. Kaj rečeš na to?

B – Kot sem ti že povedal, je bil Dehnar izbran od Nikrmane, da ureja nekatere stvari, ki jih želijo opraviti staroverci. V takem primeru, ko je šlo za kačjo glavo, je Dehnar sam, brez prič, izbral kamen. O njem, je potem povedal trem zapriseženim, ki so kasneje opravili vsa potrebna dela tam v prepadcah hudournika Doblarec.

A – Lahko kaj več poveš o Nikrmani?

B – To, da je bila prasila, ki ureja vse na zemlji, sem ti že večkrat povedal. Kot sem slišal, je nad nami vedno prisotna. Kako izgleda, bi ti pa težko povedal. Nekateri so jo videli v nočeh, ko so udarjale strele. Pa tudi v oblakih so jo videli. Eni kot žensko, drugi kot konja ali v podobi bika, kače ali kozoroga. Ne vem kaj naj ti še rečem, morda bi bilo dobro, da bi o njej še povprašal Blaževega Jožeta, on ti bo zagotovo tudi kaj povedal, ker je živel zelo blizu Dehnarja.

A – Kako pa so staroverci razmišljali o rojstvu in smrti?

B – Zelo naravno. Verovali so, da vse teče v naravnem krogu, ki se začne za vsa živa bitja z rojstvom in zaključí s smrtjo, ki pa se v drugi obliki zopet ponovi in tako do neskončnosti.

A – Torej se isto bitje ponovno "rodi", ali kaj?

B – Seveda, le da v drugi podobi. V kakšni obliki pa naj bi ponovno prišel na svet pa odloča posameznik, tik pred smrtjo sam.

A – Kaj pa tisti, ki umre iznenada?

B – Ponovno bo prišel na svet v tisti obliki, ki si jo je najbolj želel. Saj staroverci o tem veliko razmišljajo in se na to pripravljajo. Zato niso nikoli iznenadeni.

A – Torej pridejo ponovno na svet, le v obliki živali?

B – Kje pa, lahko tudi v obliki človeka, če si to želijo.

A – Kaj pa pokop in celoten obred, ki se takrat odvija? Ali ni skregan s tem v kar je staroverec veroval?

B – Seveda je, sicer pa to ni prvi tak obred, ki je v neskladju z verovanjem, je pa seveda zadnji. V življenju je veliko teh obredov, ki jih pač morajo vsi opraviti, saj so del družbe, ki jih zahteva. Nekatere celo uzakoni. Tako je pač bilo in je še danes. V davnini pa je bilo to drugače. Vse je bilo bolj naravno in bolj človeško. Ljudje so vse obrede razumeli, zato so jih tudi vzeli za svoje in jih spoštovali. Ničesar ni bilo napisanega pa je vseeno delovalo brezhibno, pač kot vsi naravni zakoni.

A – To razumem, a vseeno bi rad vedel, kako se je staroverec obnašal, takoj za tem, ko je eden od njegovih umrl in kako po pogrebu?

B – Kar vem, ne vem pa veliko, so smrt, ki je počasi prihajala, jemali zelo naravno. Vsi so vedeli da bo prišla, zato so bili nanjo pripravljeni. Vedeli pa so tudi, da se bodo nekoč verjetno zopet videli. Ko se je to zgodilo, so k pokojnemu dali le nekaj, kar ga bo spominjalo na dom. Na pokopališče pa so bolj redko hodili, saj so bili prepričani, da pokojnik živi nekje drugje. Podrobnosti o tem, pa seveda ne vem. Škoda, da nisi prišel vsaj deset let prej. Takrat jih je še nekaj živelo, ki bi ti lahko povedali mnogo več, kot si izvedel danes.

A – Zelo skopa so pričevanja o staroverskih obredih, zakaj?

B – Zelo preprosto, opravljali so jih le verujoči, drugim pa jih niso razlagali, ker se jim je zdelo nepotrebno. Morda so jih pred drugimi celo namenoma skrivali. Da bi jih pa komu vsiljevali, tega pa niso nikoli počeli. Spoštovali so drugačnost, kot naravno izbiro.

A – Ko sem bil nekega zimskega dne pri Tonetu na Kopovišču, je iznenada vstal in odšel ven. Pred hišo se je odkril in gledal vzhajajoče sonce, dokler se ni v celoti pokazalo izza hriba. Potem je prišel zopet k meni v hišo in rekel: "Ves teden je bilo oblačno, zato sem ga šel pogledat."

B – To se je naučil od starovercev, ki so sonce spoštovali in se mu zahvaljevali, da je ponovno vzšlo in jih s tem obdarilo s svetlobo in toploto, ki jo potrebujejo vsa živa bitja. On je zelo cenil njihove obrede, saj so spoštovali življenje in vse naravne pojave, od katerih je bil človek v celoti odvisen. Prav zato je veroval v nekatera drevesa, kamne, tročane, kačje glave in Babjo jamo, ki so varovale prostor v katerem je živel.

A – So imeli staroverci doma kakšne malike, ki so jih častili?

B – Ne, ker jih ta vera ni imela.

A – V kaj so še verjeli?

B – Vsak staroverec, je imel svojega zduhca, ki ji bil njegov varuh in zaupnik. Z njim se je pogovarjal in ga spraševal o vsem kar ga je zanimalo in vznemirjalo. Kot vem, je bil zduhac eden od prednikov, ki je bil v drugi podobi. Mojemu stricu na primer, je bil zduhac kuščarica. Večkrat je pripovedoval, kako je kot otrok nekoč ležal pod jablano. V snu je potem videl kuščarico, kako je prišla k njemu in ga ogovorila. Ko se je prebudil je videl, kako se je na njem grela. Pustila se je celo pobožati. Šele čez čas je odšla v špranjo zidu. Zatrdil je, da je imela glas starejšega brata, ki se je ponesrečil. Ne boš verjel, na stara leta je pod klopco pred hišo, kjer je sedel, k njemu prihajala tista kuščarica, ki jo je potem krmil z mrčesom in se z njo pogovarjal. Nekoč ji je tudi rekel: "Ko bom odšel, kot vsi drugi, se bova gotovo srečala, saj bom slavec, kot tisti, ki se vsako jutro oglašča iz globeli pod hišo." Zdi se mi, da če tako razmišljaš in verjameš, si zagotovo v tesni povezavi z naravo, ker del si tudi sam. To verovanje zagotovo ni nikomur škodovalo, pa tudi razprtij in vojn ni povzročalo. Nad vsem tem pa je lebdela Nikrmana.

A – Kaj veš o žar kamnu?

B – Ta je tudi del tega verovanja. Ognjišče je od nekdaj bilo središče družine. Ko so sinovi odhajali in si ustvarjali novega, je bilo naravno, da so morali košček tega prenesti na svojega. To pa je bil žar kamen. Da ti bo bolj jasno, ti bom povedal, kako je to opravil moj stari oče, ki mu danes rečejo nono. Ta beseda se je tu ugnezdila po prvi vojni, prej smo mu tu rekli oča, očetu pa oče. No, ko si je moj oča ustvaril družino in se odločil, da bo v bližini na Pušči postavil skromno hišo, je ob zimskem kresu, ko so bili vsi krajani tam okoli njega, odšel na očetov dom, ter iz ognjišča, ki je bilo v kotu na tleh, vzel eden kamen in ga odnesel v svoj novi dom. Tam mu je usekal znamenje in ga potem vzdal v dno ognjišča, kot žar kamen. Za njegovo mesto je vedel le on in nihče drug. Žar kamen je zagotavljal trdnost in nadaljevanje rodu ter obenem varovanje vsega kar je bilo v hiši. Žal so to lepo navado opustili po prvi vojni. Vem samo za enega, ki je takrat pozidal novo hišo in vanjo vgradil tudi žar kamen. Kot so nekateri povedali, so žar kamen prinesli sem ljudje, ki so se tu v davnini naselili v to revno hribovje.

A – Že, že, toda če je kamen odnesel iz ognjišča, so domači vendar to takoj opazili. Ali ni v tem nekaj, milo rečeno, nekaj čudaškega?

B – Seveda so opazili in ga z drugim kamnom tudi nadomestili. Toda pri tem je bilo pomembno, da je žar kamen samizbral in ga odnesel, ne da bi ga kdo videl. Nihče pa

ni vedel več kako izgleda tisti kamen, ki so se ga rodovi dotikali in ga gledali. V njem je bil del hišne zgodovine in moči prednikov.

A – So sem prinesli prvi priseljenci tudi GRMIN?

B – Težko bi rekel, gre pa verjetno za prve začetke tega verovanja na tem prostoru. Od vsega pričevanja je ostala le pripoved, kako je nastal grmin. Redki so ga imeli doma. Mislim da se je o njem največ ohranilo na levem bregu Soče, kjer je bil prvi grmin tudi postavljen. Škoda je, da je v prvi vojni izginil. Po njej pa ga ni nihče več postavil. Bil je simbolno znamenje, ki je združevalo dve živali: kačo in bika v povezavi s trorigo sekuro, ki jo je oblikovala strela. Nekoč sem ga mislil izdelati pa sem odnehal, ker nisem bil sposoben narediti tiste trorige sekire s kačo, da bi jo pa dal komu drugemu izdelati pa se mi je zdelo neumno.

A - Lahko poveš kaj več o tročanu?

B – Verjetno, da ne, saj so ti o njem veliko povedali tudi drugi, morda le to. Na levem bregu potoka Doblarec, tam kjer stoji danes elektrarna, je bila v moji mladosti velika skala z ravno površino. Na njej je bil vklesan velik trikotnik- tročan, z veliko vdolbino na sredini v kateri se je zadrževala voda. Tej skali so takrat rekli na TROJI. Eden od krakov je bil obrnjen proti vzhodu, drugi proti jugu in tretji proti severu. Žal so jo takrat graditelji z dinamitom uničili, ne da bi vedeli za njen pomen. Zanimivo je, da je takrat delal tam tudi eden od starovercev.

A – Ali je matjar povezan s tročanom?

B – Lahko je ali pa tudi ne. Odvisno je kje stoji. Matjar je naravna pokončna skala ali kamen, ki je lahko zraščen s podlago, lahko pa je tudi postavljen in ima, kot tak svojo moč, zato so ga staroverci častili na poseben način. V kolikor pa je v eni od treh točk tročna, ima še tretjo moč, ki seva v prostor, ki ga omejuje. Žal so skoraj vsi matjarji tu okoli uničeni. Bili so zaradi svoje velikosti in dominantnega videza žrtve drugače mislečih. Kljub temu so staroverci tja hodili tudi potem, ko jih ni bilo več. Seveda je to tudi čas, ko vaška srenja izgubi svojo pomembno vlogo, ki jo je nekoč imela, saj je delovala kdaj tudi kot sodna oblast, seveda na preprost kmečki način. V tem času propadejo tudi stare pustne šege, ki so med fanti spodbujale tudi samozavest, moč in srčnost. *

(* Fantovsko dokazovanje moči in hrabrosti v kanjonu Doblarca imenovano POKRESNO, je sodilo v del fantarije tega območja.)

A – Mislim, da je obrtin najbolj hišni predmet starovercev, kaj misliš ti?

B – Ob žar kamnu gotovo, le, da je bil prvi na skritem mestu, drugi pa vsem domačinom na očeh.

A – Kot si že rekel, je obrtin imela vsaka staroverska hiša?

B – To gotovo, saj je bil obrtin obenem še razpoznavni element tega verovanja. Imele pa so ga tudi nekatere domačije kristjanov, vendar so ga oni uporabljali le za zdravilne namene. Obrtin, ki je bil iz nagnoja in je ponazarjal bikovo spolovilo, je

predvsem pomagal pri rodnosti vsemu živemu. Uporabljali pa so ga tudi pri zdravljenju. Svoje mesto je imel na leseni polici, ki je bila na notranji strani vrat izbe ali kambre gospodarja. V hiši je šel iz očeta na sina, ko je ta postal gospodar. Iz hiše pa ni šel nikoli. Tam, kjer ni bilo potomcev, so poskrbeli, da ga ni našel nihče.

A – So ga kdaj pokazali tujcem?

B – Kar jez vem, ne. Sicer pa po njem ni nihče nikoli spraševal, ker zanj niti vedeli niso. Sicer pa bi dotik ne hišne osebe, zmanjšal njegovo moč ali pa jo celo izničil. Lahko ti zagotovim, da so bili vsi obrtni tu okoli zelo stari in gotovo delo le enega Dehnarja. Na levem bregu Soče jih je izdelal drugi. Sicer pa sem tam videl le Jožetovega iz Dolgega Laza.

A – So blistovo drevo poznali tudi drugi?

B – To ne vem, ker se o tem nisem nikoli z drugimi pogovarjal in ne spraševal. Je pa gotovo sodilo v ta krog verovanja, o katerem se ves čas pogovarjava. Blistova drevo je imelo zagotovo svojo moč, ki so ga staroverci s pridom izrabljali. Seveda pa morava ostati na ravni takratnega načina življenja na tem odročnem prostoru, da se bova lahko še naprej o tem pogovarjala. Vsaka primerjava z današnjostjo bi bila smešna. Vedeti moramo, da je bilo teh dreves le nekaj in zato, toliko bolj obiskovanih. Vendar, kot vidiš, tudi v tem primeru je šlo le za naravni pojav, ki so ga zaradi drugačnosti častili. No, kot častijo še danes belega volka.

A – Ob kačnici pa si nisi preveč razgovoril, mar namenoma?

B – Ja, pri tem je šlo za zelo osebno odločitev. Vsak, ki je šel na kačnico, je imel svoj osebni razlog. Seveda je bilo tudi nekaj takih, ki so takrat, h kačji glavi šli, ko jih je nekdo prosil za to, ker sam ni bil več sposoben, da bi do tja prišel. O podrobnosti tega obreda, ne bi govoril, ker je preveč oseben. Kačnica ni bila romanje množice. Namen je gotovo bil, da si od vrha tiste gore in kačje glave nekaj pričakoval. Nanjo se je vzpenjal vsak sam, iz katerekoli smeri in to v času polne junijske lune, ki je udeležencem edina omogočala toliko svetlobe, da so tja tudi zares prišli. Ves pohodni čas pa je tudi služil, da se je staroverec spravil sam s seboj in v sebi marsikaj razčistil in prežvečil. Bil je namreč sam z naravo, nočjo in pričakovanji, ki so ga gnali do kačje glave. Nekateri so potem govorili o popolnem očiščenju, ki je za tem sledilo, vsaj pri tistih, ki so na goro šli, ne da bi tam, karkoli prosili. Ne vem zakaj, je bil ta obred le enkrat na leto? Seveda so h kačji glavi hodili tudi med letom, a to je bilo čisto nekaj drugega. Upam da si z odgovorom zadovoljen. Več ti nebi mogel povedati.

A – Ko govorimo že o kačnici, bi človek pričakoval, da boš vsaj omenil kačo. Torej kaj pomeni ona, je samo žival, ali še kaj več?

B – Za staroverce je bila bela kača skrivnostna in sveta žival. Živela je le v podzemlju in je bila nenavadno velika. Imela je tudi to sposobnost, da se je v izjemnih trenutkih spremenila v orla in odletela tja, kjer bo lahko, kot bela kača v miru živela. Vse to se je tudi zgodilo, ko so jo s hrupnimi deli na železnici pregnali iz Babje jame. Kot vemo, je izrabila skriti izhod skozi brezno Jazbenk na Kanalskem Vrhu. Od tistega trenutka, je tudi vse ostalo staroverstvo obubožalo. Nič več ni bilo tako, kot takrat, ko je človek celoten prostor spoštoval za namene, ki ga je določila Nikrmana. Staroverci

so se počutili kot družina, ki je iznenada izgubila mater. Postali so duhovni siromaki. Če ne bi bila železnica, bi jo prav tako izgnali boji na Soški fronti.

A – Si morda kaj slišal o luninem kamnu, ki ga je imela Tajuta, tam pod Osredkom?

B – Nekaj že, a ne tisto, kar bi tebe zanimalo. Gotovo ve o tem največ Jože Blažev iz Dolgega Laza. Veliko več, kot o tem kamnu, je mene zanimal tisti, ki je, kot pravijo, neke noči leta 1899, žareč padel blizu Gabrjah pod Pušnem. Tisti, ki ga je našel še kadečega, ga je odnesel Dehnarju. Ker pa je ta v njem videl nekaj, kar bi lahko prineslo ljudem nesrečo, je zahteval, da ga čim prej vržejo v brezno in tako so tudi storili. Ker pa se vedno najdejo tudi taki, ki pri vsaki zadevi iščejo le osebne koristi, se je to zgodilo tudi v tem primeru. Eden, ki je brezno dobro poznal, je naslednjega dne iz njega vzel tisti kamen in ga v Tolminu prodal pisarju. Z denarjem si je potem kupil obleko. Ne boš verjel, še v tistem mesecu so ga v tisti obleki pokopali.

A – Ko sem po Kopovišču zadnjič gledal prostor, kjer je stalo dobožovje, sem bil presenečen, ker ni od prvotnega ničesar ostalo. Ali ni to čudno?

B – Ni, saj j bi prostor neposredno na Soškem bojišču. V letih bojev so ga granate dobesedno preorale. Kar je bilo spodaj je danes na vrhu. Podrobnosti pa o dobožovju ne vem. Vem pa da ti je Tone povedal vse, kar lahko pove nekemu ki je "FOREŠT". Mislím, da te ne žalím, če te tako imenujem. Sicer pa imaš vseeno neverjetno srečo, da si izvedel to, kar si. Drugi bi šel od tukaj nag in bos.

A – Za konec, sem pustil vprašanje o Ozbenu, kot o najbolj skrivnostnem obredu pri tem verovanju. Mi boš o tem kaj več povedal, ali le tistih nekaj besed, ki sem jih že slišal od drugih?

B – Najprej, da razčistiva. Pri tem obredu, kot veš, nisem sodeloval. Vse kar vem, sem izvedel od tistih, ki so to izvedeli od drugih. Ne vem pa ali tudi od tistih treh zapriseženih, ki so pri Ozbenu tudi sodelovali. Kar lahko rečem je le to, da je bil ta obred natančno voden in da je vsak, ki je pri njem sodeloval, vedel, kaj mora opraviti. Torej začniva pri glavi. Ko se je neka moška skupnost odločila, da namerava na nekem vrhu postaviti kačjo glavo, je to pri Dehnarju podrobno razložila. Ta je, zatem, v okolici, najpogosteje v strugi reke ali potoka, poiskal primeren kamen, ki bo postal kačja glava. O najdbi je nato obvestil tri zaprisežene, ki so kamen odnesli v strugo Doblarca, kjer so opravili Ozben. Pri tem obredu, so najprej zasekali na obeh straneh po eno luknjico. Za preostali del obreda pa ni nihče ničesar izvedel. Ko so kačjo glavo prinesli iz struge, jo je trojica skupaj z Dehnarjem odnesla na določeni vrh, kjer so jih že čakali možje, ki so kačjo glavo sprejeli v varstvo. Podrobnosti sem pozabil ali pa jih nisem nikoli slišal. Dobro bi bilo, da bi o tem povprašal Kopoviščarja. Kajti on mi je nekoč v pijanosti zaupal nekatere stvari o Ozbenu, ki pa jih nisem mogel preveriti. Vem tudi, da je po strugi Doblarca stikal in nekoč tudi našel v neki vdolbini stvari, ki so jih takrat pri Ozbenu uporabljali tisti trije zapriseženi.

Na koncu pa bi ti rad, kot prijatelj in mož, ki je v življenju marsikaj izkusil in obenem doživel marsikakšno razočaranje, povedal, da kljub temu, da boš lahko, vse povedano in zapisano dal v javnost šele po letu 2007, da vse najprej dobro premisliš. Prepričan sem, da bodo te naše pripovedi, lahko takrat nekoga le prizadele. Nekateri se bodo počutili ogroženi, drugi bodo, milo rečeno, zgroženi in jezni, da se staroverstvu daje priložnost, da javno spregovori, ko so bili vendar trdno prepričani, da je že davno in

za vedno umrlo. Obujati mrtveca pa je vedno tvegana in nepredvidljiva stvar. Samo to sem hotel... vem, da si pameten in da boš zbrano premislil, preden se boš odločil, kaj s tem početi. Kakor koli se že boš odločil, ti želim le dobro.

Vem pa, da je bil tvoj namen od vsega začetka hraber in od vsega začetka pošten in resnicoljuben, kar je danes redkost.

Kaj ko bi to ohranil le zase ali pa o tem seznanil le tvoje prijatelje?

A – Hvala tebi za vse, kar si naredil zame, predvsem pa za vse tiste, ki so takrat iskreno verjeli v Nikrmano in ob njej ostali ljudje z veliko začetnico.

(Ves čas pogovora sem pričakoval, da me bo vprašal, kako se počutim po tistem pitju močeradovca, pa tega ni storil. Ko pa sva pogovor končala in se začela pogovarjati o čisto drugih stvareh, me je iznenada vprašal, kako se počutim. Ali me mogoče dviga, ali imam celo občutek, da lebdim nad zemljo? Odločno sem to zanikal in mu zatrjeval, da se počutim čisto normalnega. Takrat pa me je še bolj nezaupljivo pogledal in mi rekel, naj mu ne tajim in skrivam, kar se mi ta čas dogaja. Ponovno sem zatrdil, da vsega tega kar pripoveduje pač ne doživljam in da se počutim tako, kot se počuti človek, ko sliši nekatere stvari, ki jih še ni slišal. Takrat pa se mi je iz srca nasmejal, kot še nikoli prej. Povedal mi je, da sva pila čisto navaden sadjevec in da me je pač preizkusil, da bi videl, ali bom podlegel njegovim besedam o moči močeradovca ali ne. Kislo sem se nasmehnil, ker tisti hip pač nisem razumel, čemu in zakaj je naredil tisto zvijsko z žganjem.)

Spraševal in zapisal na Janezovem domu:

Pavel Medvešček – Klančarju

Janez Strgar, rojen 1898

Gorenja Strgarija

Volčanski Rut 12

Ko je leta 2007 prenehala veljati oglarska prisega, ki sem jo leta 1965 dal Janezu Strgarju, je bila s tem tudi dana možnost, da se objavijo vsi pogovori, ki sem jih takrat imel z Janezom in njegovimi prijatelji.

Janez je v moje življenje vstopil iznenada in nenapovedano, a zato v njem pustil neizbrisne sledi. Kot najpomembnejši pričevalec staroverstva na desnem bregu Soče, ki je živel v neposredni bližini Divje babe, mi je na koncu najinega kratkega znanstva, postal še prijatelj in zaupnik. Prav zato sem spoštoval najine dogovore, tudi tiste najbolj čudaške, povezane z oglarsko prisego, ki me je prisilila k molčečnosti celih 42 let.

Ta poseben in zavezujoč odnos, se je vtihotapil tudi v najine kasnejše pogovore, čeprav naj prisega zanje ne bi veljala in jo Janez tudi ni nikoli več omenil. Zdelo se mi je, da mi je zaupal in da me je jemal skoraj kot enakopravnega kačarja. Zato sem tisti del pogovorov hotel kljub temu ohraniti le zase. Oziroma jih pustiti potomcem, da se o usodi le teh neobremenjeno odločajo sami. Medtem pa so bili tisti, ki so predhodno gradivo prebrali mnenja, da bi bilo nad vse pomembno, da bi tudi te zadnje pogovore razkril in tako omogočil še ostalim, da jih v celoti spoznajo. Zelo dolgo in temeljito sem o tem razmišljal, pretehtal vse okoliščine in poskušal oceniti posledice, ki bi lahko nastale. Predvsem za mojo načelnost o spoštovanju pripovedovalcev, ki so bili in bodo ostali še naprej najbolj cenjena vrednota pri mojem delu. Zavedam se namreč, da brez njih vsega tega gradiva ne bi nikoli imel.

Za dokončni da ali ne pa sem se odločil, da sledim Janezovi poti. Takrat, ko ni vedel kaj mu je storiti, je vedno odšel do Matjarja ali k zaznamovanemu drevesu. Z obema rokama ga je objel in se z njim pogovarjal. Ko je končal, je rekel, da čaka od njega odgovor., tako kot vedno doslej. Takrat je počasi odmaknil dlani do te mere, da ga je komaj še zaznal. Če je čez čas začutil v rokah rahlo prasketanje, je vedel, da to pomeni da, če pa do tega ni prišlo je bil odgovor ne.

Nekega dne, konec aprila, sem se odločil, da grem k skali Vogenci pod Jelenkom, ki je del kompleksa staroverske romarske poti. Prasketanje v dlaneh je bilo močnejše kot sem pričakoval.

Ko sem se vračal skozi gozd, se kar nisem mogel znebiti misli, da bi te odločitve bil najbrž vesel tudi Janez.

Baske, aprila 1007

Pavel Medvešek - Klančar

JANEZ STRGAR

Aprila leta 1967 spmeni odnos do nekačarjev. Pove in razkrije tudi nekatere skrivnosti, ki jih je v preteklosti skrbno skrival in varoval kot vsi kačarji.

Spraševal in zapisal:

Pavel Medvešček – Klančar

A : Zadnjič si mi rekel, da sedaj, ko sem postal pridružen član kačarjev, mi boš priskrbel obrtin. Zato sem danes tukaj.

B : Zgleda, da stvari jemlješ resno. To se mi zdi spodbudno, kajti resni in moške besede so bili vsi kačarji, kar sem jih poznal. Glede obrtina, pa imam težave. Tam kjer sem mislil, da ga bom dobil, ga ne morejo najti. Vdova, ga je po moževi smrti nekam skrila in ga sedaj ne najde, upam, da ga bo zagotovo našla. Da ti potešim radovednost, ti danes pokažem mojega.

A: Ali ga skrivaš, ko te toliko časa ni bilo nazaj?

B: Kje pa, imam ga v sobi ob postelji. Kadar me bolijo noge, ga pred spanjem nekaj časa valjam po podu. Moram reči, da mi pomaga. Tega me je naučil predzadnji Dehnar, ki je umrl kmalu po prvi svetovni vojni. Zdi se mi, da se je rodil okoli leta 1833. Tole obrtin, ki ga vidiš, je verjetno pri hiši od kar so jo sezidali. Le poglej kako je zglajen. Kdo ve, koliko kačarjev in koliko krat so ga ti vrteli po rokah in valjali s stopali? Ali ni lep? Izgleda, kot da bi bil koščen. Gotovo ga je naredil kvejc, ki je živel pod Čančami.

A: Zares je lep. Bil bi počaščen, če mi boš podobnega lahko priskrbel. Verjemi mi, da bo v dobrih rokah in na varnem mestu, kot da bi ga imel kačar, čeprav praviš, da to nisem in nikoli ne bom. Torej bom večni vajenec, ki ne bo nikoli postal mojster.

B: Točno tako bo, saj kačar ne moreš biti, ker nisi šel skozi vse kačarske šole. Kot veš, tisti, ki ni hodil v šole je nepismen. Res, da se kasneje lahko nauči, a to ni ta pravo šolanje, ki ti obenem da še marsikaj drugega. Gotovo pa boš dober kačar samouk.

A: Da ne bova kar naprej mlela o enih in istih stvareh, te vprašam, ali morda veš, koliko je staro vaše verovanje?

B: O letnicah ne bova govorila, ker jih ne poznam. Naši stari očetje so bili pri tem zelo kratki. Sem je prišla s tistimi, ki so ta prostor prvi naselili. Učeni ljudje, če jim je kaj do tega, pa naj postavijo letnico. Gotovo bo zelo stara. Ko je Atila drvel v Furlanijo tod mimo, so naši predniki tukaj že jedli ajdove žgance. Dehnar je tudi povedal, da so prvi naseljenci tu na Lajštu pokopali svoje ranjke.

A: Zanima me, kako so jih pokopali in kje je tisti kraj z imenom Lajšt?

B: Mrtve so menda sežgali in jih pokopali nekje pod Gomilo. Zdi se mi, da je STRMOVNIK tam blizu pred prvo vojno našel vsaj dva groba. Ko je za to izvedel Dehnar, je s svojimi zapriseženimi vse skrbno pobral in odnesel v težko dostopno skalovje. Podrobnosti, pa so kot že veš, za nekačarje nedostopne. Kraj Lajšt je tisti zgornji,

zahodni del skalovja nad Kopoviščem. Točno pa ti bo o tem povedal Tone. Vem pa, da ni preprosto priti do tja.

A: Ampak kot pridruženi kačar bi pa lahko vsaj nekaj malega izvedel o obredu imenovanem Ozben. Zdi se mi, da je to eden od ključnih obredov, ali se motim?

B: Prav gotovo je Ozben obred, po katerem kamen šele po njem postane kačja glava. Preprosto povedano, tako kot iz lipovega čoka iztesan ~~mojik~~ postane šele v kapelici svetnik. Če ne bi bil iz naše hiše tudi eden od zapriseženih, bi o Ozbenu bolj malo vedel. A ker nisem bil med zapriseženimi vem o tem le kar sem slišal v hiši. Vse kačje glave o katerih sva govorila, so starejše. Tako, da zapriseženi, katere smo poznali, pa tudi njihovi predhodniki, niso tukaj nobene na novo ozbenali, ker zanje ni bilo potrebe. A so o Ozbenu bili vseeno do podrobnosti poučeni, ker je bilo to tudi ena od njihovih možnih opravil. Podrobneje pa sem o Ozbenu izvedel šele, ko mi je bilo okoli trideset let, ker me je to takrat začelo vse bolj zanimati. Takrat smo seveda bili pod Italijo in fašizem je Slovence vse bolj zatiral. Menda sem želel prav iz protesta čim več izvedeti o naši zgodovini. Bil sem namreč ponosen da sem Slovenec, zato mi je bilo vse kar je naše zelo pomembno.

Ker sem bil v zelo dobrih odnosih z nekom, ki je bil tudi eden od zapriseženih, sem ga prav zato večkrat obiskal. Ker je bil naglušen in je zato glasno govoril je predlagal, da se o tem pogovarjava daleč proč od hiše. Tudi on je o Ozbenu vedel le to, kar so ga naučili in kar je slišal od starejših. Edino kar je naredil skupaj z ostalima dvema, je bilo to, da je pri dveh kačjih glavah menjal očesa, ker so propadla.

Kraj v kanjonu Doblarec, kjer naj bi kamen ozbenili, je bil točno določen. Seveda pa ti kraja ne smem povedati. Zato te tudi prosim, da mi na koncu pogovora o tem ne postavljaš nobenih vprašanj, ker vse kar ti lahko o tem povem, ti bom povedal.

Dehnar, ki je ustrezen kamen našel, ga je pustil na začetku Doblarskega potoka ob Soči. Kam ga je skrtil je povedal zapriseženim. Na predvečer so se z Dehnarjem, po sončnem zahodu, sestali v njegovi kleti. Čas za to je moral biti mlaj, torej v brez-lunju. Prostor je osvetljevala le sveča iz voska, ki je stala sredi mize. Sedeli so na trinožnih stoli. Nasproti Dehnarja je sedel najstarejši, na levici srednji in desnici najmlajši. Najprej jim je povedal vse o kamnu, kje ga je dobil in komu je namenjen. Prosil jih je, naj gredo od doma še v temi in naj v strugo Doblarca vstopijo tako, da jih nihče ne bo videl. Potem je povedal, kaj vse morajo imeti s seboj, da bodo kamen ozbenali tako, kat je po pravilih določeno. Opozoril jih je naj ne pozabijo na prepoved, da tam ne smejo ničesar piti in jesti. Ko bodo delo opravili, naj ga s kačjo

L 28

D

glavo počakajo ob Soči, od koder bodo skupaj odšli na določen vrh, kjer bodo kačjo glavo izročili predstavnikom skupnosti, ki jo bo za tem postavila na kraj, ki ga je določil njihov Dehnar. Po končanem pogovoru je Dehnar prinesel lončene čaše v katere je nalil kačec. Še predenj jih je postavi prednje, je iz škatlice vzel prah iz kačjega leva in ga nekaj dal v vsako čašo. Ko je deh nar s svojo desnico prijel za čašo, so isto storili tudi ostali. Potem so se na trinožniku obrnili, tako da so si kazali hrbte, nekaj rekli in na dušek izpili, se obrnili in čaše postavili pred Dehnarja eno na drugo, se poslovili in šli v temo. Kot so se dogovorili, s~~o~~ drugo jutro še v temi odšli v potok Doblarec. Ko so našli kamen, ga je najmlajši vzel in odnesel. Ko so prišli do kraja, ki je bil določen za ozbenjanje, so kamen položili v takšno lego, da se ni premikal. Srednji, ki je bil določen da izkleše obe luknji, je iz vreče vzel potrebno orodje, še prej pa si je kamen dobro ogledal in določil mesta kjer bo luknje izklesal. Še preden je začel klesati, je najstarejši iz vreče vzel stekleničko s tekočino, ki mu jo je prejšnji večer izročil Dehnar. Tekočino je na kamen polival počasi, tako da je bil moker po celi površini in ob tem ponavljal besede, ki so za to opravilo namenjene. Šele nato je lahko izklesal obe luknji. Ko je bilo to opravljeno, je najstarejši iz vreče vzel dve posodici in dva lesena klina, ki mu jih je prav tako izročil Dehnar. Ob pomoči srednjega je zatem v luknjo dal leseni klin in vezivo iz škatlice, da je lahko z njo napolnil praznino v luknji, ter jo še zatisnil, da je klin ostal v njej. Enako je potem naredil še v drugi luknji. Nanje je za tem pritrdil že prej pripravljena očesa iz kosti breskve ali mandlja z luknjico na eni strani, da se je lahko nasadila na klin. Če pa je bilo oko izdelano iz belega lahnjaka, je imelo v podaljšku tudi zatič, katerega se je vstavilo v luknjo z že prej namazanim vezivom. Lahnjak se je zelo lepo obdeloval z nožičkom, skoraj enako kot lipovina, kadar je bil še moker. Kakšna očesa pa so imele kačje glave na levem bregu Soče ne vem. Ko so nameščanje oče zaključili, so kar s klobukom zajeli vodo iz tolmuna. Prvi je zajel starejši, za njim pa še ostala dva, ter z njo kačjo glavo polili in vsi skupaj ponavljali besedilo balažije¹. Najstarejši jo je potem zavil v poseben prt in jo obdal z mahom, vse skupaj pa v vrečo, ki jo je potem odnesel do kraja, kjer jih je čakal Dehnar. Skupaj so jo za tem odnesli naročnikom. To pa zato, ker se je na desnem bregu Soče Ozben opravljal le v globeli Doblarca, ki je bila v pristojnosti našega Dehnarja. Kako je na gori opravil Dehnar balažijo, ti ne znam povedati, saj jo je lahko opravil samo on.

srednji

očesa

Kot veš, se je kačjim glavam zelo slabo godilo. Najbrž ni nobene več na prvotnem kraju. H kačji glavi sem šel večkrat na Stol, oziroma na Matjar, zadnjič ob kačnici okoli leta 1930. takrat je imela očesa iz belega lahnjaka. Kot vedno sem tudi takrat imel s seboj dva taliča, enega svojega in enega sosedinega. Talič je bil namenjen kačji glavi, da usliši to, kar si je prinašalec želel. Svoj talič sem takrat pripravil tako kot vsi ostali. V velik lapuhov list sem dal nekaj zemlje z njive z namenom, da nam bo kačja glava v tistem letu pomagala k čim večjemu pridelku. Za tem sem list skrbno zavil in ga povezal z nitjo. Ko je soseda zvedela da grem na kačnico, me je prosila če odnesem tudi njen talič. Kar je bilo v njem nisem spraševal, sama pa mi tega tudi ni povedala.

Ker je imel naš Dehnar neke stare sorodstvene vezi s kmetijo Podseptinar pri Prelesju, je v dogovoru z nekima tamkajšnjim starovercem načrtoval, da tukaj pripravi kačjo glavo, ki bi jo potem postavil na Babji zob. Vendar se je zaradi prve vojne vse skupaj prekinilo. Po vojni pa so jo hoteli nekateri vseeno postaviti, vendar takrat tam ni bilo več domačinov, ker so jim kmetijo porušile granate.

Več o kačjih glavah pa ti bo lahko povedal Kopoviščar, ker se je z njimi veliko ukvarjal, vendar je vprašanje, če bi bil pripravljen to tudi storiti, saj je do vsega kar se tiče našega verovanja ⁱⁿ do drugače mislečih zelo nezaupljiv. Drži se namreč tistega reka: »Kar je za nas dobro, ni nujno da, je tudi za druge.« Prav zato svojih skrivnosti ne bo ponujal in razkrival drugim, ki to vero zasmehujejo ali celo sovražijo.

A: Dodatnih vprašanj ti ne bom postavljaj, ker vem da jih ne maraš. Vprašal pa te bom, ali si mi mogoče kaj pomembnega zamolčal v zvezi s tročanom?

B: Nekaj zagotovo, predvsem zato, ker se je nanašalo tudi na našo domačijo. Gre za tročansko drevo, ki ga je imela vsaka ~~stanovanjska~~ ^{STAROVERSKA} hiša. Na našem zemljišču blizu hiše, je rasel tročanski jesen. Vsi smo vedeli zanj, zato smo pred njim radi posedali, se igrali, pa tudi počivali. Že kot otroci smo vedeli, da je drevo tročansko in da je v balažiji. Šele ko sem odrasel sem izvedel, da so ga naši predniki cepili tako, da so en cepič prinesli iz Stola, drugega iz pod Gomile, kjer je nekoč stal kamen Kresnik in tistega iz Babje jame, tako da je imelo tri vrhove. Na Kopovišču pa so imeli tročanski glog, ki so ga prav tako cepili s tremi različnimi cepiči. Ob hiši pa smo imeli še tročanske kamne, ki so prišli iz že omenjenih krajev in so stali ob hlevskih vratih, kjer so preprečevali vstop hudega duha. Po prvi vojni je Dehnar oznanil, da so vsi naši tročani šibki in da nekateri sploh ne delujejo več. To pa zato, ker so bili skoraj vsi poškodovani od granat in mnogi zato tudi spremenjeni. Naročil je, da je treba čim prej

pobrati vse kar je na njih kovinskega, da bi tako tista mesta vsaj za silo usposobili, oziroma ozdravili. Ne boš verjel, kaj vse smo od tam znosili. Res pa je tudi, da smo vse prodali ker je bilo takrat železo, baker, svinec in medenina zelo iskano blago. Tročani so se z leti res opomogli, a ostali so bolniki, saj tako kot so delovali pred prvo vojno, niso nikoli več.

Da ne bom pozabil, še nekaj moram povedati o Dehnarju. Kot smo že povedali, je bil eden od kačarjev, a za razliko od njih je imel veliko sposobnosti, ki jih drugi niso imeli. Bil je dober poznavalec našega verovanja in izjemen povezovalec med staroverci, pa tudi dober in moder sogovornik in svetovalec. Vem pa tudi, da je pogosto rekel, da je ^Nnikrmana pra_{mati} zemlje, kar mi je dalo misliti. Edino stvar kar je imel samo on, je bila izrezljana palica po kateri je bila speljana kača. Spodaj je bil rep, na ročaju za roko pa se je končala z glavo. Ko je Dehnar okoli leta 1950 umrl in smo vedeli da njegovega namestnika ne bomo našli, smo se odločili, da njegovo palico odnesemo v Babjo jamo, kjer smo jo ob steni založili s kamni. Zdelo se nam je, da smo s tem storili nekaj dobrega. Predvsem smo vedeli, da bi se z našim dejanjem strinjal tudi Dehnar, saj je les za njegovo palico izdelovalec našel prav v bližini tiste jame. Dehnar pa je tudi vsako leto, ne vem pa več kdaj, opravil še poseben obred pri skali Kozlov rog. Tista je bila namreč določena za čaščenje kozla, ki je bil za naše prednike sveta žival. Bil je bele barve, le da je imel od gobca do repa črno črto. Tako ga je imela skoraj vsaka hiša. Plemenske kozle pa je izbral Dehnar, bili so le trije. Vsak pa je moral imeti vse značilnosti tiste pasme. Po končani prvi vojni so našli le še dve kozi v ^{GRAP!}vasi pod vasjo Srednje. Ker pa ni bilo več nobenega plemenskega kozla, so jih z drugimi ^{PATILI}pobili. Tako se je ta pasma popolnoma izgubila. Tista skala Kozlov rog pa je jugozahodno od Kopovišča in je danes zaraščena in težko dostopna. Kozlovi rogovi pa so bili takrat zelo cenjeni, ker so imeli tudi varovalno moč. Kačarji so za svoje vzeli tudi kavke, ki so takrat množično gnezdile na vseh ^{prepadnik}previsnih skalah. Njihovo perje se je uporabljalo tudi pri pustnih maskah in na klobukih mladeničev, ki so postali člani fanterije. Žal pa je tudi te prijazne a kar glasne ptice pregnala prva svetovna vojna.

A: Kadarkoli sem bil pri Tonetu Kopoviščarju, sem vedel, da veliko ve o kačarjih, a se o tem noče pogovarjati. Ali morda ti veš, katere so tiste stvari o katerih ni hotel govoriti?

B: Tone je bil resnično pravi kačar, to sem tudi večkrat preveril. Bil pa je tudi zelo nezaupljiv, predvsem pa trdno uverjen, da se o tem verovanju ne govori s tistim, ki v

to ne verjame. Prepričan je bil, da bi takšni ljudje veri le škodovali ali pa jo celo uničili.

Najmanj pa ti je povedal o Dobožavju, na katerega je bil najbolj navezan, saj je bilo pod njihovo kmetijo. A je o tem tudi meni zelo malo povedal. Sicer me pa to sploh ni preveč zanimalo, saj tistega kraja nisem niti poznal, saj je bilo uničeno že v prvi vojni. On pa ga je v celoti preiskal in vedel o njem vse, saj je vse tisto izvedel v domači hiši. Če ne laže, mislim ^{pa} da ne, je po drugi svetovni vojni našel tudi tisto zeleno kačjo glavo, ki je bila med rogovilami hrasta, ki je takrat rasel sredi Dobožavja. Tista kačja glava je imela oči iz belega lahnjaka. Ker se je bal da bi mu lahko kdo kačjo glavo vzel ali poškodoval, jo je odnesel na previsno skalo za hišo in jo zakopal. Bil je trdno prepričan, da so Dobožavje postavili Kopoviščarji. Uporabljali pa so ga tudi drugi staroverci iz obeh bregov Soče.

Nekoč mi je še povedal, da ga je pod Italijo neki uradnik na občini v Tolminu vprašal, če ve zakaj Kopovišču pravijo *Covata di serpente*², katero je našel zapisano v nekem dokumentu. Seveda mu je rekel, da o tem ne ve ničesar.

Tone je bil tudi zadnji kačar na Kopovišču, ki je nesel kačo v Babjo jamo, kot je to zapovedal hišni običaj, se pravi tistega leta, ko se konča s številom 3. To je zanesljivo opravil leta 1933, 1943, 1953 ter 1963. Kačo, katero je nesel v Babjo jamo, je moral uloviti na desnem bregu Soče. Kaj več o tem običaju ali čudaštvu ni hotel povedati, »ker je to stvar, ki se tiče le Kopoviščarjev.« Če si le kaj kačarja ti predlagam, da s tem običajem nadaljuješ.

A: Veš kaj Janez, z veseljem bi to opravil, če bi bil potomec Kopoviščarjev. Ker pa to nisem, in ker nič ne vem o tem zakaj so to delali, tega ne bom počel. Ti pa mi raje povej, kaj ste mi vsi skupaj prikrivali pri Babji jami.

B: Prav gotovo tiso, kar se nanaša na obrede. Tisti od treh zapriseženih, katere je dva izbral Dehnar in enega kačarji, so morali prisego opraviti v Babji jami. To se je zgodilo ob tisti polni luni, ki jo je določil Dehnar. Takrat so na Prš prišli tisti trije in Dehnar. Kmalu po sončnem zahodu so se postavili pred Babjo jamo. Tisti ki so jih spremljali, so zaprisego opazovali v bližini Škrublje. Zapriseženci so se morali sleči do pasu in se sezuti, prav tako so morali sneti pokrivala. Dehnar jih je med tem obmetaval s peskom, najprej od spredaj, nato še od zadaj in ves čas nekaj govoril. Tam blizu je nato urezal tri zelene veje in vsakega posebej z njo udaril po levem

ramenu, ko pa se je sklonil in nekaj rekel pa še po hrbtu, nakar mu je izročil vejo. Enako je naredil še z ostalima. Vejo so potem morali odnesti v jamo in jo tam pustiti, še prej pa priseči, kot jih je naučil Dehnar. Ko so to opravili, so se vrnili iz jame, se oblekli in priključili ostalim, ki so jih čakali na Pršu. Tam so se posedli, se pogovarjali in pili kačec ali močeradovec. Zadnja zaprisega se je vršila okoli leta 1920, takrat sem bil med gledalci. Dehnar je to naredil zato, ker je eden od zapriseženih in to ravno tisti, ki so ga izbrali kačarji, v begunstvu umrl. Zdelo se mu je, da je čas med vojno škodoval tudi veri. Zato je izbral nova dva kačarja, čeprav se prejšnjima še ni iztekel sedem letni čas. Svojega člana pa so izbrali tudi kačarji, kljub temu, da se mladi, predvsem tisti, ki so bili na frontah, teh obredov niso hoteli udeleževati. Večina jih je postala brezverska, raje so se vključevali v odporništvo in to med tigrovce, antifašiste in na koncu še v partizansko gibanje.

Takrat smo prvič imeli Dehnarja, ki je skrbel za kačarje iz obeh bregov Soče. Stari so umirali, zato nas je bilo vsako leto manj.

Čeprav je Babja jama po izgradnji bohinjske železnice izgubila prvotno moč in svetost, je še vedno ostala najpomembnejši kraj za staroverce.

Tako je bilo tudi z vsakoletnim obredom, ki ga je moral opraviti staroverec v Babji jami, saj je bila bela kača, ki je v njej živela, zanj skrivnostna in sveta žival. Čeprav so nekateri vedeli, da je s tem, ko so razbili skalo Škrublja in sveti prostor onečastili, še vedno ostal zanje najpomembnejši kraj.

Dan, ko naj bi opravil vsakoletni obred, je posameznik sam določil. Tja je moral priti le pred sončnim vzhodom in počakati, da je sonce obsijalo svetišče. Za tem je odšel v babjo jamo in tam raztresel pepel, ki ga je vzel iz domačega ognjišča. Takrat se je tudi priporočil veliki beli kači, da mu pomaga pri tem za kar jo je takrat prosil. Kako je to storil in kako se ji je zahvalil pa naj bo še naprej skrivnost.

Na poti iz jame je po poti pobral še tri kamenčke, ki jih je nato doma položil tja, kjer je mislil, da mu bodo ob pomoči bele kače pomagali. Pepel ki ga je še ohranil pa je posul ob Škrublji in v Kotlu na Pršu, verujoč, da bo tako delček domačega ognjišča še naprej prisoten na tem svetem kraju. Preden je odšel, si je še umil roke in obraz v zalivu Na lun. Če je pa na bregu takrat našel kakšno dobro ašuro, jo je seveda vzel s seboj.

A: Kakšna opravila, pa je poleg že povedanega, opravljal Dehnar?

B: Kar nekaj, a povedal bom najpomembnejša. Če je bila dolga trajna suša, ki je že ogrožala ljudi in živali, je takrat Dehnar naročil zapriseženim, da gredo v strugo

Doblarca. Pred sončnim vzhodom so že bili tam. Hodili so v smeri izvira, dokler niso naleteli na vodo. Tam je vsak od treh postavil svoj kamen. Eden je moral biti v vodi, dva pa na kopnem. Za tem je vsak svojo leskovo vejo postavil na dva kamna tako, da je nastal tročan. Ko so stali vsak ob svojem kamnu, so si podali roke in tako prosili Nikrmano, da prebudi vodnega duha, da bo potem začelo deževati. Kadar pa je kazalo, da bo prišlo do neurja ali toče, je prav tako naročil zapriseženim, da naredijo proti nevihtni tročan. Na vzpetino so postavili tri kamne in ob njih zapičili v zemljo vsak svojo leskovo palico, katero so ob vrhu povezali, kjer je bila ošiljena kot sulica. Na sredino tročana so namestili žerjavico, na katero so posipali brinove iglice, tako da se je kadilo. Kadar je nevihta in toča uničila posevke pa je šel Dehnar do tročana mu pobral palice in okoli kamnov posul prah iz zdrobljenih živalskih kosti, ki ga je imel v bikovem rogu.

Po zimskem kresu, pa je v vsaki ~~stanovanjski~~ ^{STAROVERSKI} hiši pustil vejico bodoče labodike z rdečimi jagodami in jima zaželel še veliko sonca in obilno letino ki prihaja. Zdi se mi, da se je to zadnjič zgodilo okoli leta 1938, saj je bilo takrat kačarjev že zelo malo.

Da se je res to dogajalo v tistem času vem, ker je ravno takrat prišel na obisk eden od starovercev, ki je od nas odšel že pred prvo vojno. Kot je povedal je v tistem času živel in delal v Franciji, Belgiji in na Nizozemskem. Čez nekaj let je tudi tam med kmeti spoznal staroverce. Čeprav so imeli drugačno verovanje kot on, se je z njimi zelo dobro razumel in imel med njimi tudi prave prijatelje. Popolnoma nič niso naredili, da bi se jim v veri pridružil. Le radovedni so bili, zato jim je moral o svojem verovanju podrobno pripovedovati in ob tem ugotovili, da imajo marsikaj skupnega. Ker sem se z njim tudi nekajkrat srečal, sva šla skupaj še na obisk k Dehnarju. Preden pa je odšel sva šla tudi v Babjo jamo. Tam si je izbral manjši kamen, ki ga je za spomin odnesel s seboj na Nizozemsko, kjer je takrat živel kot upokojenec.

Dehnar je imel tudi to pravico, da je za hude prestopke, kot je posilstvo ali uboj, povzročitelju dal v imenu Nikrmane priložnost, da si sam izbere kazen za zlo, ki ga je povzročil žrtvi. Ob prisotnosti domačinov je na Dobožovju prinesel tri enake majhne posodice. V eni je bil prah mušnice, v drugih dveh pa ajdova moka. Vsebinsko tiste posodice, ki je obtoženi izbral, je moral takoj zaužiti. Snov iz ostalih dveh, pa je Dehnar pri priči stresel tam okoli. Posledice zaužitja mušnice bi bile zelo hude, lahko celo smrtne. Vendar se v ljudskem spominu ni ohranil niti en tak primer, ali pa so ga ljudje zavestno pozabili. Dehnar je tam tudi naznanil, kdaj se bo vršila rabota in druge

pomembne stvari. Tam jim je tudi sporočil, kdaj in kako bodo šli v begunstvo v prvi vojni.

A: Čudno se mi zdi, da zame iščeš brtin, ko pa bi mi lahko daroval svojega, saj kot vem, ga nimaš komu pustiti.

B: Res je kar si rekel, a mojemu brtinu sem namenil posebno poslanstvo, ki se nanaša na Čanče od koder izvira. Kot veš, smo že dolgo brez Dehnarja, zato počne vsak po svoje, oziroma tako, kot razume stanje v katerem danes živimo. Gotovo bi delali drugače, če bi ob sebi imeli Dehnarja, ki bi nam svetoval. Kajti tudi če s glas večine sliši, ~~(z)~~ najboljšo rešitev vedno izreče in vodi manjšina. Predvsem pa bi delali enotno in za to le nekaj storili za to našo vero, da bi se ohranila in nadaljevala s tistimi ki jo potrebujejo in ki v tej miroljubni staro-^overski skupnosti vidijo svoje poslanstvo. To bi pa skoraj pozabil. Kačarji so se, kdo ve kdaj, kako in kje, le dogovorili, da je svetišče Babja jama, skupna vsem. Tako iz levega kot iz desnega brega Soče in da nihče nima pravice, da bi kogar koli oviral ali mu celo prepovedoval dostop do nje. Naš Dehnar je temu na kratko rekel: »To je izgovorjena stara pravica, ki velja za vekomaj.«

Na tem mestu bi za danes končala. Nadaljevala pa bova zagotovo takrat, ko bom zate našel brtin. Tisti dan bova opravila tudi balažijo enako, kot sem jo opravil takrat, ko sem prejel svoj brtin. Od takrat naprej, pa boš deloval po svojem prepričanju in pameti. Takrat boš v enakem položaju kot smo mi danes brez Dehnarja. Časa imeš dovolj, vedenja o tem pa tudi, tako, da se lahko na to dobro pripraviš, v kar sem tudi trdno prepričan. Slutim pa povsem novo poglavje, ki čaka mlade kačarje.

Žal brtina nisem dobil, ker se je Janez pred tem ponesrečil. Tudi o usodi njegovega nisem ničesar izvedel.

Naneslo je tako, ali pa je Nirkmana tako hotela, da se nisva niti poslovila. Tako tudi najin pogovor nisva pripeljala do konca.

A nič zato, saj je že to kar mi je Janez zaupal in povedal zame dovolj dragoceno, da ga ne bom nikoli pozabil.

DIVJA ALI BABJA JAMA POD VRTAČAMI

Po pripovedovanju očeta Valentina, rojenega 1866, je bila Babja jama, v soteski pod Vrtačami, obredna jama, ki so jo vseskozi uporabljali le staroverci. Ta jama ni bila namenjena vsakomur, ampak so zanjo vedeli in jo uporabljali le zapriseženi. Moj oče je bil zadnjič v njej leta 1908, ko sem bil star le nekaj mesecev. Takrat so se tam sestali zapriseženi, ki so bili tudi odgovorni za vse dogajanje v jami. Pri njenem vходу je stal, kot zaboj, velik kamen imenovanⁿ topeš, ki je dišal po smoli, na njem pa je bilo oglje s pepelom. Malo globlje je bil na kamnitem črnem postavku bel okrogel kamen, ki so mu menda rekli kačja glava. Prinesli so ga z vrha neke gore, ker je bil zaradi nasprotovanj ogrožen. Okoli njega so hodili in ga gladili z rokami, da se je svetil. S tem pa so od kačje glave prejeli tudi tretjo moč, ki jih je kasneje varovala pred zlemi duhovi. Čisto na dnu jame pa naj bi živela velika kača, ki so jo hranili številni tam živeči netopirji, saj po pričevanju kača jame ni nikoli zapustila. Vsako leto spomladi, so zapriseženi v jamo odnesli semena, da bi bila tudi v naslednjem letu dobra letina. Iz jame pa so takrat prinesli netopirjeve iztrebke, ki so jih raztrosili okoli zaznamovanega hrasta, ki ja takrat rasel na ravnici ob poti, katera pelje k Faležu in po njivah. Omenjeni hrast pa je služil tudi kot kmečki koledar, karterega so uporabljali staroverci. Prvega marca se je začelo novo leto in obenem tudi pomlad, vendar si to lahko videl le, če si tisti dan ob sončnem vzhodu stal pri hrastu. Senca debla je takrat prekrila prvi kamen v polkrogu. Ko pa je prvega junija ob vzhodu senca padla na drugi kamen, se je začelo poletje. Prvega septembra zjutraj, pa je senca prekrila tretji kamen, takrat se je začela jesen. Zima, pa se je začela prvega decembra, ko je prav tako ob sončnem vzhodu, senca debla prekrila še četrti kamen.

Po prvi svetovni vojni, so neznanci jamo oskrunili, ter jo z eksplozivom tudi delno poškodovali. Za točno lokacijo jame pa ne vem, saj tam nisem bil nikoli. Vse kar sem vam povedal, sem izvedel od očeta.

Zapotok, 1960

Franc Velišček, rojen 1908
Filiparjevi
Zapotok 5

I

II

I ~~~~~ spremeniti ali pojasniti

II ~~~~~ Kamni so bili zvečjemu trije

O Babji ali Divji jami se zvedel največ od pripovedovanja strica Kamenščku iz Kamenc, ki ga je nekoč pri nas zajelo neurje. Kot je rekel, je v jami, ki ni lahko dostopna, bil velikokrat, zadnjič pa pred prvo svetovno vojno. Po vojni, ko so jama izropali, poškodovali in pobili vse netopirje, tja ni šel nikoli več. Takrat so posekali tudi zaznamovani hrast, ter ga v mraku zažgali kot kres. To se je zgodilo po novem letu 1919. Duhovni vodja obeh grdobij, kot je temu rekel Kamenščku, pa je bil kaznovan od nikrmane, saj je še tistega leta umrl. On mi je še povedal, da je bila kačja glava, ki so jo razbili v Babji jami, vanjo prinešena verjetno takrat, ko so na vrhu Škeljaka začeli graditi cerkev sv. Jakoba. Škeljak je bil takrat del velikega luninega tročana, ki sta ga tvorila še vrhova Korade in Kuka preko Soče. Kot je še povedal Kamenščku je Škeljak simboliziral polno luno, Korada prvi krajec in Kuk zadnji lunin krajec. Ob mlaju naj bi bila po prepričanju starovercev moč tročana komaj zaznavna. Manjši tročani pa so bili povezani z velikim luninim tročanom. Kje natančno je Babja jama pa nisem nikoli izvedel.

To bi pa kmalu pozabil povedati. Stric Kamenščku, ko je takrat pri našem hlevu videl res velik pušpanov grm, je bil prepričan, da so bili tudi naši predniki staroverci. Zatrdil je, da so pušpan takrat imeli ob bivališčih vsi staroverci, ker je imel izredno varovalno moč. Prav zato, so mrtvecu vedno dali pušpanovo vejico, kot popotnico v svet kamor je odhajal. Tudi vse skrinje za žito in druga živila so imele kline iz pušpana. Klin kot varovalo, je visel tudi na vozu, volovskem jarmu in še kje. Mnogi pa so ga imeli tudi pri sebi. Pušpanove trske pa ^{vo} hiši gorele le takrat, ko je pušpan ob njej ponovno pognal mlade vejice in je s tem prišla v prostor ponovno njegova mlada moč.

Kobališče, 1962

Mihael Velišček, rojen 1887
Kobalar
Kobališče 73

Tisto zimsko noč, ko je v kresu zagorel zaznamovani hrast, smo nekateri iz Zarščine le nemočni opazovali podivjane nestrpnosti. Čeprav nas je drhal pozivala na spopad, smo ostali mirni in daleč proč od kresa. Bilo nas je premalo, da bi karkoli ukrenili, da bi zmanjšali našo užaljenost in prizadetost. Kljub premoči, so jim prišli pomagati še nekateri somišljeniki iz Soške doline, ki so bili tudi najbolj glasni.

Sosed Ivan Gabrijelčič- Petelin je obžaloval, da niso predvsem zapriseženi hitreje ukrepali in tako rešili najdragocenejšo – kačjo glavo – saj je bila druga jama za preselitev že izbrana. Čez nekaj dni, je prav on šel na ogled Babje jame. Ko se je vrnil je povedal, da so jamo povsem razdejali in pomazali, o kačji glavi pa ni bilo niti sledu, saj so jo gotovo odnesli. Prizanesli niso niti netopirjem, saj so jih zverinsko pobili.

Zapriseženi naj bi kasneje priznali ^apo~~z~~. Takrat niso imeli ničesar več kar bi jih lahko združevalo in jim dajalo moč ter občutek pripadnosti staroverskemu življenju. Ostala nam je le še ~~nikr~~mana. N

Lar

Zarščina, 1960

Ivan Pregelj, rojen 1902
Pri Feležu
Zarščina 5

Zbral in zapisal:
Pavel Medvešček

ZBRAL IN ZAPISAL PAVEL MEDVEŠČEK
(IZ MAPE PREDEKTI NA TERENU)

42

^v
PUŠPANO TONIN

Ko sem postal mladenič, sem večkrat slišal, da so komu rekli, da je staroverec, vendar jih večino teh to na zunaj ni kazalo. Edini, ki je to vedno na glas rekel, je bil Pušpanov Tonin, doma tam nekje iz Loma. On je za klobukom vedno nosil pušpanovo vejico, rastlino, ki so jo staroverci še posebno častili. Seveda pa je za to svoje razkazovanje in iskrenost v okolju, ki je tej veri nasprotovalo, некоč plačal. Ko se je za roženco, precej vinjen vračal proti domu, so ga na samoti v Kremencah počakali in ga pretepli tako močno, da je komaj preživel. Po tem dogodku, k nam ni več zahajal, saj je na eno nogo šepal. Ko je umrl, je nekdo na njegov grob posadil pušpan.

Levpa, 1950

Jože, Železni Berlot, roj. 1882
»Pri Štefčevih«
Levpa 9

ZAZNAMOVANO DREVO

Nekje pod Velendolom je stalo zelo staro zaznamovano drevo. Govorilo se je, da so ga častili že pogani. Ne vem kako in zakaj se je tam okoli leta 1900 ali pa še prej, to drevo prevrnilo. Enemu od naše hiše je takrat uspelo izžagati tisti del drevesa v katerem je bil zaraščen velik bel prodnik, za katerega pomen ni nobeden vedel. Na skednju je bil vse do pred pustnega večera leta 1910, ko so ga skupaj s psom Runom odnesli neznanci. Sumili smo, da je bilo to delo fantov iz sosednje vasi, ki so se pripravljali na pust.

Velendol, 1955

Anton Velišček, roj. 1897
»Pri Šmonerovih«
Velendol

VERC

V to kar Vam bom povedal ne verjamem, niti se mi ne zdi, da gre za kakšno pomembno reč. Pripravljen sem Vam povedati le zato, ker vas to zanima. Nekaj pred prvo svetovno vojno, sva bila z mojim stricem v gozdu pri Vodičniku, ki je jugovzhodno od Cvetreža, in se od tam povzpela na bližnji vrh, ki je četrtr ure hoda proti severovzhodu. Stric ga je imenoval Lajšt. Iskala sva naravno ukrivljen les za izdelavo jarmov. Spotoma mi je še pokazal nekaj od krivovercev narejenih krogov, premera okoli tri metre. Obod so zarisovali s kamni, ki so stali drug ob drugem. Prostor na sredini, pa je bil nekoliko nižji. Takemu kamnitemu risu je stric rekel Verc, katere so okoli te vzpetine postavili takratni krivoverci, ki so se pred dawnimi časi

zaradi množičnih preganjanj poskrili tod okoli. Živeli pa naj bi okoli Vodičnika v bivališčih narejenih iz lubja in zemlje.

Vrhavč, 1960

Ivan Jug, roj. 1898
»Klemenov«
Vrhavč 54

Istega dne sem v Komenščinu izvedel, da so tiste s kamni obdelane kroge naredili vojaki v prvi svetovni vojni, kar pa ni res. V Cvetrežu pa so mi povedali, da so to verjetno delali pastirji.

BLEŠČ(E) ali GOMILA

Ko sem igral harmoniko, sem veliko hodil po Banjški planoti in od ljudi slišal marsikaj. Včasih so mi povedali tudi stvari, ki jih ne bi zaupali nobenemu. Pred dnevi sem bil pri nekemu stricu iz Kanalskega Vrha. Pokazal mi je zelo dragocen in zanimiv kamen, ki se je nenavadno bleščal. Imel je nekaj zelo gladkih površin, ki so delovale kot ogledala. Povedal mi je, da ga je našel, ko je pred leti odšel na bližnjo vzpetino, ki se nahaja blizu vasi na severovzhodu. Domačini tej vzpetini pravijo Blešč(e), starejše ime zanjo pa je Gomila. Za ta kraj mu je povedal domačin, ki je imel nonota, ki je Blešč(e) poznal še pred prvo vojno, ko so ga domačini pustili takega, kot so ga dobili od svojih prednikov. Po njegovi pripovedi so kraj na vzpetini zgradili staroverci. Na vrhu griča so bili v polkrogu tisti bleščavi kamni, ki so bili postavljeni tako, da je sonce čez cel dan sijalo na enega, da si imel vtis, kot ga tam gori ogenj. Včasih je podoben učinek naredila tudi polna luna. Za tistimi kamni, pa je stal velik pokončen obdelan kamen. Med prvo vojno je tudi Blešč poškodovala granata, po njej pa so tiste bleščave kamne najverjetneje na svoje domove odnesli domačini ali jih kdo ve komu dali.

Pičulini, 1967

Avgust, Gušto Sedevčič, roj. 1914
»Fikov«
Pičulini – Podlaka 60

Spomladi leta 1968, sem o Blešču ali Gomili spraševal na Kanalskem Vrhu. Starejši moški je prisegel, da gre za Gomilo, ki je blizu Lužarjev oziroma Lazov, ker tega vrha tu ni, ter da je vse o tistih kamnih izmišljotina. Še istega dne, sem se oglasil pri Lužarjih, vendar o Gomili in Blešču ni vedel nihče.

MATAJUR

V starih časih, so ljudje južno in vzhodno od Livških Raven ohranili staro vero. Mogoče prav zato, ker je bil to gorati in težko prehoden svet in se zato za te ljudi ni nihče zanimal.

Moja prijateljica iz Volčanskih Rut mi je nekoč pripovedovala, da je bil njen stari oče tam neke vrste starešina. Menda so ga imenovali Dehen ali nekaj podobnega.

Enkrat na leto, v kačji luni, to je tretji dan po polni luni, so se na vrhu Matajurja srečali vsi Dehni od blizu in daleč, toda le tisti, ki so bili sposobni sami priti na vrh gore. Vsak izmed njih, je na goro prinesel gnezdo spleteno iz pušpanovih vejic, v katerem je bilo pravo kačje jajce. Kot je še povedala, naj bi bil Matajur posvečena lunina gora.

To, da so tam takrat iz neba prihajale v belo oblečene vile in plesale okoli njih, pa nisem verjela. Če se boste oglasili v Dragi, boste tam zagotovo kaj več izvedeli.

Livške Ravne, 1955

Antonija Faletič, roj. 1898
»Pri Toninih«
Livške Ravne 17

To, kar vam je povedala Antonija, je povedano površno in ne točno. Bilo je čisto drugače. Sicer pa, kaj naj o tej čisto moški zadevi govorijo ženske, ki tega sploh niso poznale. S to pripovedjo ste me tako razjezili, da se danes o tem ne bom pogovarjal. Prosim pa vas, da o tem ne napišete ničesar. Pridite drugič, peljal Vas bom k možu, ki o tem ve največ.

Draga, 1955

Štefan Krajnik, roj. 1885
Draga – Volčanski Ruti 4

Ko sem leta 1958 prišel na njegov dom, ga ni bilo več.

KAČJA JAMA IN BREZNO KAČJA HRUPA

Ko sem bil pod Avstrijo pri vojaki, sem se najraje družil z Andrejem, ki je bil doma iz nekega zaselka blizu Kala nad Kanalom. Najraje sva se pogovarjala o domačih stvareh. Enkrat mi je povedal, da je njegov nono še vedno verjel v staro vero. Vedno je hodil v Kačjo jamo, kjer so imeli staroverci neke vrste oltar. Vse kar je uporabljal je vedno najprej nesel v tisto jamo, da bi se oprijela tretja moč, ki je v takih posvečenih krajih še posebno obdarovana od Nikrmane. Povedal mi je tudi, da so imeli na nekaterih vrhovih posebne kamne, ki so varovali okolico in na katere so hodili nekaj krat na leto.

Gorenja Trebuša, 1966

Ignac Kumar, roj. 1892
»Pri Logarju«
Gorenja Trebuša 99

To kar ste slišal pri Kumarju, se verjetno nanaša na brezno Kačja hrupa na Levpah blizu Kačje drage. Vem, da so tja vedno hodili staroverci in darovali beli kači. Tisto brezno je tvorilo tudi veliki beli tročan, ki je zajemal Kačjo hupo, Jazbenk in Babjo jamo, ki naj bi bila zemeljsko srce Nikrmane v katerem je kraljevala glavna bela kača. Kačja jama, pa je bila zahodnjeje blizu Zabrd, vendar je bila po prvi svetovni vojni zasuta, ker so imeli Avstrijci v njej skladišče.

Vrtače

Polde Žabar, roj. 1913
Vrtače - Avče 111

GONTA

Ne vam zakaj so nas nekateri v dolini klicali jazbeci. Baje zato, ker nas je težko izslediti. Res se znamo hitro skriti. To našo lastnost so spoznali že davno tudi tisti, ki so lovili naše puntarje, pa tudi krivoverce, ki so imeli v tem hribovju stoletja ista skrivališča. Nihče jih ni našel, a tudi nihče jih ni izdal. Ta skrivališča ali gonte, kot so jim rekli stari, so bili tudi prostori, kjer so opravljali nekatere obrede.

Pred leti, mi je nek starejši domačin eno od teh gont tudi pokazal. Vhod v jamo je bil založen z velikimi kamni, tako da vanjo ni bilo mogoče priti. Skriti vhod vanjo, ki so ga naredili, pa je bil nad jamo, tako, da je izgledalo kot vhod v brezno. Ker sem bil takrat že v letih, nisem hotel, da bi si jamo, skozi tisto ozko špranjo, ogledal tudi v notranjščini. Kot mi je še povedal, so nekatere gonte delovale tudi v drugi vojni kot skrivališče pred sovražnikom.

Volčanski Ruti, 1961

Jože Mulič, roj. 1905
»Pri Muliču«

Na Ušniku pa mi je domačin povedal, da gonta pomeni po domače kaverna, ki jih je v skale vrtala vojska v prvi vojni in da ne gre za stare jame, saj tu okoli poganov ni bilo.

JESENJAK

Staroverci niso bili tako neumni, kot jih nekateri dandanes prikazujejo. Njihovo verovanje v Nikrmano ni nič bogokletnega. Škoda je le, da so nasprotniki te vere vse materialne dokaze uničili.

Okoli leta 1935, sem s stricem šel peš iz Čiginja do kmetije Fratnik. Ker smo se tam dlje časa zadrževali, smo od starejšega domačina izvedeli, da so nekoč staroverci častili tudi sonce, kot božanstvo. Eno teh mest naj bi bilo tudi na vrhu hriba Jesenjaka. Na njenem hribu naj bi bil postavljen večji naraven kamen, visoko okoli dva metra in pol. Njegova senca se je skozi leto spreminjala. Zato so bili zahodno od njega postavljeni štirje manjši kamni, katerih namen je bil označevanje začetka vseh letnih časov. Ne ve se zakaj, toda kamen, ki je označeval začetek jeseni, je imel na vrhu luknjo in vklesan znak. Po tem kamnu naj bi dobil ime tudi vrh hriba. Nekateri mislijo, da je jesenski kamen pomenil dan praznovanja pastirjev.

Vsi tisti kamni, so bili razbiti že pred prvo svetovno vojno.

Tolmin

Leopold Fon – Mizar roj. 1912
Tolmin

Just Perat doma iz Peratov blizu Livka, pa mi je povedal, da po tistem kar je on slišal, naj bi bilo tisto svetišče na vrhu hriba Na Gradu, tik ob državni meji in ne na Jesenjaku. Zatrnil je še, da se stvari zamenjujejo, ker je dandanes ustno izročilo že skoraj zamrlo.

Gostilničar na Livku pa je povedal, da je vse to izmišljeno, saj enake pravljice pripovedujejo tudi v Benečiji, vendar za njihove vrhove.

DVOGLAVA SKALA

»To kar oni (staroverci) govorijo so čisto navadne izmišljotine«, mi je večkrat rekel znanec mojih let iz Srednjega. Ker mi ni bilo do prerekanja, sem molčal in si mislil svoje, sicer bi izgubil še enega prijatelja iz otroških let. Mene pa so pripovedi o starovercih vedno zanimale, saj je to vendar del naše zgodovine. Moj nono je o teh stvareh veliko vedel, zato sva se o tem pogosto pogovarjala, predvsem takrat, ko sva bila v gozdu ali na polju.

Večkrat mi je pripovedoval o neki jami v dolini Soče pri Doblarju, a sem njeno ime pozabil. Kot je povedal, so se tam odvijali obredi stare vere. Povedal mi je tudi, da je na vzhodnem delu hriba Ostri Kras, takrat ^{STALA} zelo naravna Dvoglava skala z dvema enako visokima vrhovoma, med katerima je bila za ped ostra reža. To je v soncu kot palica osvetljevala skalno ploskev za njo. Staroverci, so kdo ve kdaj, na tisto skalo vklesali različne črte, ki so pomenile sporočilo sonca ali nekaj podobnega. Za skalo, pa so nosili enkrat letno tudi pepel iz domačega ognjišča, pa še neke druge stvari, ki sem jih pozabil.

Avško, 1953

Martin Klemenčič, roj. 1863
»Pri Martinovih«
Avško 8

Ko sem se tistega dne vračal po stezi proti Ročinju, sem na polju srečal starejšega moža, ki je bil vojak na soški fronti. O Dvoglavi skali ni vedel ničesar, kot je še rekel, so tiste črte na skali klesali pastirji, ko jim je bilo dolgčas. Vse drugo naj bi bilo izmišljeno.

Ko sem se ustavil nekoliko nižje še na Kračarjevi kmetiji, mi je gospodinja Ana Žnidarčič rojena leta 1882 pripovedovala, da ji je mož Miha večkrat pripovedoval o nekem znamenju na Ostrem Krasu. Tja naj bi hodili krivoverci in prirejali bučna praznovanja. Takrat naj bi jedli tudi kače, kuščarje in drugo golazen. Ženske pa so kot nore letale po hribu gor in dol, dokler niso ostale gole. Ljudje so se jih bali, ker so prinašali nesrečo in hudo uro. Po županovem ukazu so tisto pohujšljivo znamenje že pred prvo vojno razdejali in vse na okoli požgali.

BOLANTIN

Ko si me zadnjič spraševal o starem verovanju, sem se kasneje, ko si že odšel, o tem le nekaj spomnil. Tam okoli leta 1910 je tu v bližini živel Bolantin. Nekateri so ga imeli za neumnega, v resnici pa je bil le čudak. Živel je pač svojstveno življenje, ki ga večina ni odobraval. Najhuje pa je bilo to, da je imel, kot so nekateri rekli, svojo vero. Te ni nikomur vsiljeval, še manj o njej govoril. Vedelo se je le to, da je zelo pogosto zahajal v Volčanske Rute in bližnje zaselke, kjer je ostal tudi po cel teden.

V njegovo skromno domovanje so zahajali le redki, predvsem pa zato, da ne bi kdo mislil, da z Bolantinom soglaša. Ne vem kako so izvedeli, da ima Bolantin neko čudno palico iz nagnoja, s katero počne vsemogoče stvari. Nekatero ženske so celo govorile, da z njo tudi čara. Nekoč so mladeniči, takrat, ko je bil na vrtu, tisto polico namazali s kurjekji in jo še

poscali. Ko je Bolantin to opazil, je bil zgrožen. Najprej je palico obrisal, nato pa jo v svinjskem kotlu prekuhal tako, da je vodi dodal še pepel.

Kmalu ko je začela prva vojna, je odšel k znancu v Benečijo, kjer je tudi umrl. Ko so si nekateri za tem ogledali hišo, so bili še bolj uverjeni, da je bil premaknjen. V sobi kjer je spal, je bilo vse polno raznih vrst kamenja. V vseh vogalih so bili po trije skupaj. Enako število tudi na okenskih policah in pred vrati. Cela vrsta jih je bila tudi na ganku. Okrogel kamen z vklesanim znamenjem so našli tudi pod ognjiščem, drugega pa pod pušpanovim grmom. Hiša se je kmalu za tem porušila.

To kar sem ti povedal obdrži zase, ker o tem domačini, predvsem pa sorodniki ne radi slišijo.

Podravne, 1965

Valentin Perkon, roj. 1889
»Pri Šmončevih«
Podravne 56

KUGA

Jože Dugar iz Vogrinkov pri Pušnem, pa mi je povedal, da mu je stari oče pripovedoval, kako so ljudje ob zadnji kugi, ki je prizadela tudi to območje, množično hodili k Babji jami in prosili Nikrmano (poganski bog), da jih reši gotove smrti, če zbolijo za kugo.

Kasneje pa so pod Dolino ob cesti Doblar – Pušno postavili zidano znamenje, vendar tisti, ki so za pomoč prosili drugega boga. V znamenju je tudi kamnita plošča z napisom, ki govori o takratni kugi.

LIPNIK

Lipnik je bil doma iz Masor. Pred prvo svetovno vojno je hodil po Kanomlji in Trebuši, a najpogosteje se je zadrževal pri Belobrdarjih, kjer je imel prijatelja. Ker je bil po prepričanju staroverec, ni bil povsod dobrodošel. K sreči, da je bil dober živinozdravilec, sicer bi od lakote umrl. Nekoč je na sotočju Hotenje, Trebušice in Idrijce našel majhen bronast kipec, ki naj bi bil po njegovem vodno božanstvo. Od takrat naprej, ga je vedno nosil s seboj, a pokazal ga je le tistim, ki jim je zaupal. Vodno božanstvo je imelo v rokah kačo, ker so te ob nastanku sveta naredile vse struge rek in potokov, ko so šle proti morju.

Pri Belobrdarjih se je zadrževal tudi zato, ker je bil tisti prostor v belem tročanu. Eno mesto je bilo nad hišo pri Gorenjem Belobrdarju, drugo kjer manjši potok priteče v Beli potok in tretje pod zadnjo hišo pri Spodnjem Belobrdarju. Beli tročan je še posebno vplival na zdravje ljudi, živali in rastlin. Lipnik si je vedno napolnil nove energije, ko se je na tistem mestu okopal v belem potoku. Kamenčki iz tistega kraja, pa so pomagali k dežju. Metali so jih tudi v

vodnjake in mlake, da bi priklicali vodo. Ob veliki suši, pa je tisto vodno božanstvo odnesel na vzpetino Vrh Jame, kjer je opravil poseben obred. Nekaj krat se je zares ulilo izpod neba. Ko pa je toča pokončala še preostali pridelek, je izginil neznan kam. Vrnil se je šele, ko je bila nesreča pozabljena. Ko je v zimi okoli leta 1913 omagal v snegu pod Rovtarjevem Vrhom, je tisti kipec izgubil ali pa so mu ga vzeli. Za tem je menda dobil pljučnico in kmalu neznan kje tudi umrl. Takrat se je ravno začela prva svetovna vojna, tako da je bila Lipnikova smrt pri ljudeh komaj zaznavna.

Stopnik, 1963

Ivan Pirih, roj. 1895
Star kurnk – Stopnik 7

Pri Šturmovcih in Na Brdu v Gorenji Kanomlji, pa so mi o Lipniku povedali, da je bil res dober živinozdravilec, a zelo veren človek. Povedali so še, da zagotovo ni bil staroverec, saj je imel pri sebi vedno podobo sv. Antona. Bil je sirota iz Hudega Loga in ne iz Masor. Starejša ženska, ki pa ni vedela od kod je Lipnik doma, pa mi je povedala, da je bil tudi prebrisan in da se je znal prilagoditi mišljenju ljudi, ki jim je zdravil živino, sicer ne bi preživel. Mati mu je umrla zelo mlada, očeta muzikanta pa ni videl nikoli.

TRIG(E)LJ

Večina ji rečejo stara vera, jaz pa ji pravim prva vera, ki se je sicer le v drobcih ohranila vse do danes, a le v obročnih krajih.

Ker je bil eden od naših stricev pri Vrhucu gotovo največji poznavalec tročanov, trig(e)ljev in drugega, znan daleč na okoli, se je prav zato prav tu, to vedenje še najdlje ohranilo.

Po njegovem, se je tročan le v naravi povezal s tremi točkami, ki so po tem tvorile navidezni trikotnik, znotraj katerega je nastal varovalni prostor v katerem so še močnejše delovale moči Nikrmane. V večjem tročanu so bili lahko še drugi manjši, ki so se lahko z eno ali več točkami povezovali tako znotraj, kot zunaj tega večjega tročana. Za največjega so tu v bližini imeli tistega, ki je povezoval vrh Špika preko čepovanske doline s Skopico in zopet preko doline na Rojčev vrh.

Vse kmetije so se vedno gradile le znotraj tročana. Vsi objekti v tročanu pa so bili zgrajeni po sistemu, ki mo mu rekli trig(e)lj, ki je sicer bil trikotnik s trdim kotom (pravim kotom). Vse na objektu je bilo tudi zgrajeno v trig(e)lju. Najprej so začrtali tloris objekta, ki sta ga sestavljala dva trig(e)lja, ki sta tvorila kvadrat ali pravokotnik. V trig(e)lju so bile tako zgrajene tudi stene, tlaki, stropi, strehe, okna, vrata in ostalo. Trem točkam v ravni črti, ne

Špica 823   Škopica 863   Rojčev vrh (1028) 872
121/1A ; 121/1B ;   (121/3A) Čepovansko 110(00,02)

~~(Rojčev vrh - verjetno Brednje vrh nad kmetijo Rojč (1028) - 121/1A)~~

glede na smer, pa so rekli triber. Za vse druge oblike, ki jih ima na primer vodnjak, krušna peč, obok, lok in drugo, so imeli za naravne in jim pravili koblini.

Trig(e)lj je bil lahko tudi drevo z eno točko pri koreninah, drugo na vrhu krošnje in tretjo na koncu sence, ki jo je oblikovalo v soncu. Enako so videli v trig(e)lju tudi svetlobo, ki je prihajala v prostor skozi okno ali vrata.

Tročan kmetije pri Vrhucu nad Čepovanom, je šel iz Špika proti severozahodu na Kunik pod Klemenom in na to na tretjo točko, ki je bila na kamnu Ostrin pod našo kmetijo. Navidezna črta Špik – Kunik pa je služila tudi temuj, da so od nje proti vzhodu začrtali osnovni trigelj, ki je po tem služil, da so s pomočjo vseh potrebnih trig(e)ljev pozidali vse tri objekte kmetije. Vrhucova klet je imela še poseben tročan, ki je šel iz obeh vogalov zahodne stene do vhodnih vrat. Ta naj bi preprečeval, da se ne bi pokvaril mošt in mesnine. Levi in desni vogal kleti, ki pa je bil izven tročana, pa je bil namenjen za kis, repo in zelje.

Nekoč so imeli gospodarji južno od kleti poseben prostor, kjer ni rasla trava, saj je bil zbit z ilovico. Na sredi pa je bila zapičena drenova palica po kateri so ugotavljali osončenost tistega prostora. Predvsem pa čas, ko sonce zaide za hribom. Ta pa je bil v različnih letnih časih različen, kot tudi smer sence, ki pa je bila v glini označena s črtami in kamenčki.

Čepovan, 1962

Avgust in Albin Mrak
»V Vrhucu« »V Vrhuc«
Čepovan 141

Ko sem odhajal, mi je sestra, ki je bratom gospodinjala rekla, da sta o teh čudaških rečeh zopet začela govoriti, ko jih je pred časom obiskal neki krivoverec z Loma. Rekla mi je tudi, naj na te reči čim prej pozabim, ker niso primerne za današnji čas. Dne 28.08.2007 sem Justino obiskal v domu ostarelih v Gradišču, vendar se vsega tega ni spomnila več.

TRIDAN

Tridan ali Tradun je bil neke vrste obred, ki so ga opravljali staroverci ob poletnem solsticiju. Vendar so to počeli le v Mrtvih dolinah in na treh vrhovih in to še pred prvo svetovno vojno, po njej pa še redki posamezniki in to iz Golca, Brda, Zagrada, Gojakov in Poljan.

Kot že beseda sama pove, je tridan trajal tri dni. Ničesar pa ne vem, ali so tridan poznali tudi v okoliških vaseh, ker se o tem nisem posebejanimala, saj je bil tridan le moška zadeva.

Poljane, 1969

Terezija Bubnič, rojena 1889
»Bankunovi«
Poljane 4

Kres je bil v moji mladosti eden od zelo pomembnih praznikov, zato je verjetno nastal tudi tradun, ki so ga spoštovali in opravljali le še staroverci. Pri kresovanju pa je medtem sodelovala cela vas, predvsem mladina.

La Tridun poznam le po pripovedi starejših mož, Udeleženci so tradun opravili v Mrtvih dolinah tako, da so šli prvi dan na Ru^vnje^vfico. Drugi dan ob kresu pa na Nebesnik, tretji dan pa še na Malo Plešivico. Tradun pa so zopet končali v Mrtvih dolinah, kjer so ga začeli. Vse podrobnosti, ki sem jih takrat slišal, sem pozabil. Morda pa boste imeli srečo in srečali moža, ki ve kaj več o tistemu tradunu. Naj vam povem le še to, da so živo oglje iz kresa udeleženci odnesli domov, da so z njim na ognjišču zakurili nov ogenj.

Zagrad, 1969

Jože Mršnik, rojen 1897
»Petrovi«
Zagrad 87

Začetek tridana je bil v Mrtvih dolinah, zato, ker so se tam zadrževali duhovi naših prednikov, ki so varovali tisti prostor. Staroverec, ki se je odločil, da bo opravil tridan, je prišel zarana v Mrtve doline in se ustavil ob naravnem kamnu imenovanim Baba. Ta je imel na vrhu tri izrastke, ki so začuda bili obrnjeni v tiste tri vrhove. Vse to se je dogajalo dan pred kresom. Od tam je šel staroverec do vrha Runjevice, kjer je zlil vodo, ki jo je prinesel iz domačega vodnjaka. Potem pa se je zopet vrnil k Babi. Na kresni dan, je šel zopet v Mrtve doline, od tam pa na vrh Nebesnika, kjer je raztrosil oglje in pepel iz domačega ognjišča in se zopet vrnil tja, kjer so ob mraku staroverci zakurili svoj kres. Dan po kresu, je iz svoje njive vzel pest zemlje. Za tem je šel k Babi, od tam pa na vrh Male Plešivice, kjer je raztresel zemljo in se zopet vrnil k Babi. Kaj vse so udeleženci na teh vrhovih počeli, pa ni povedal nihče.

Golac 1969

Ivan Rupena, rojen 1896
»Pelkovi«
Golac 32

Kot sem slišal od starejših mož, so na kresni večer kurili kres tudi na vrhu Glavičorke, kjer so v resnici trije vrhovi, eden ob drugem. Od tam je tudi zelo lep razgled v vse smeri.

Tistih nekaj starovercev, pa je svoj kres vedno kurilo v Mrtvih dolinah, kjer naj bi ga varovale duše umrlih domačinov. Pripovedi, ki so bile povezane s tridanom in ki so jih pripovedovali tudi udeleženci, so me zelo zanimale, zato sem si o njih marsikaj zapomnil, veliko pa tudi pozabil, saj si nisem mislili, da bo to kdaj koga zanimalo.

V Mrtve doline naj bi šel le gospodar hiše. Babi naj bi nekaj prinesel, a kaj je vedel le gospodar. Okrog Babe je bil raven čist travnat krog. Konec pa so označevali manjši ploščati kamni, ki so bili potopljeni v zemljo. Baba pa je bila naraven, neobdelan kamen s tremi izrastki na vrhu. Visoka pa je bila kot srednje velik mož. Kres pa so vedno zakurili nekaj metrov stran od Babjega kroga in v smeri proti vzhodu. Na vrh kresa so vedno položili brinove veje, ki so v ognju prasketale. Takrat so rekli, da je to govorica ognja, ki jo razume le sonce, in ki mu je bil kres tudi namenjen.

Vodo, ki jo je prinesel posameznik, jo je nekaj zlil ob Babi, ostalo pa na vrhu Runjevice. Na kresni dan so šli prav tako najprej v Mrtve doline in od tam na vrh

Le Nebnika in to takrat, ko naj bi bilo sonce točno nad vrhom hriba. Pepel, ki ga je imel s seboj iz domačega ognjišča, ga je nekaj predhodno stresel pri Babi, ostalo pa na vrhu gore. Ob mraku so ob Babi zakurili še kres. Seveda so po končanem obredu odnesli domov še živo oglje, da so lahko na domačem ognjišču zakurili ogenj, ki bo moral goreti do zimskega kresa.

Zadnji dan tridana je staroverec prav tako prišel najprej k Babi, kjer je stresel nakaj domače zemlje, preostalo pa na vrhu Male Plešivice. Za tem pa se je zopet vrnil k Babi in šele od tam domov, kjer je tudi prvič spil nekaj novega brinjevca, ki so ga namakali (brinje) v posebno pripravljene medicini.

Golac, 1969

Jože Čendak, rojen 1899
»Čendakovi«
Golac 92

ZLATI OREL, BELA KAČA IN ČRNI VOLK

Kot mladenič, sem to zgodbo večkrat slišal od starejših mož. Najbolj zanimivo in živo, pa je to zgodbo povedal le stric iz Lisca. Podrobnosti sem z leti pozabil, zato vam bom povedal le tisto, kar mi je še ostalo v spominu, začne se pa tako:

Na luni, vsakih tisoč let, nastanejo trije, jajcu podobni kamni. Ko se od sredine začnejo počasi pomikati proti luninemu krajcu, se luna iznenada pod njihovo težo prekucne, da tisti trije kamni zletijo proti zemlji.

Pripovedovali so, da so nekoč padli tudi na obronke Baške grape. Tako je eden priletel na Orlovo glavo, iz katerega se je izvalil zlati orel, drugi se je zvalil na Kojco iz katere se je skotil Črni volk, tretji pa je padel na Porezen, iz njega, pa se je izlegla Bela kača. Vsi trije so med seboj bratje in sestre, ki ostanejo krvno povezani ter pod vplivom matere lune.

Ko vse tri vrhove skupaj povežemo z navidezni črto, dobimo velik lunin tročan, v katerem deluje tretja moč, ki ščiti vse, kar je v tistem območju. Vse tri svete živali, pa imajo še posebno moč, ki jim jo je dala Nikrmana. Zato so nekoč staroverci, ob določenih dnevih, hodili na vse tri vrhove in še dodatno prosili za njihovo naklonjenost in moč.

Menda so bili na tem območju še drugi, manjši tročani, vendar sem to pozabil, predvsem pa to, kako so delovali in kako so bili med seboj povezani.

Loje, 1963

Angel Smrekar, rojen 1912
 gospodar kmetije »Francovi«
 Loje, 9

Da ne bi prišlo do pomote je potrebno povedati, da je Orlova glava severno od vrha Šija (1880 m) in je nekje na sredini Orlovega roba. Ko sem tisti vrh opazoval iz določenega kraja, je res spominjal na Orlovo glavo, vendar le ob sončnem zahodu.

Tisti, jajcu podoben kamen, ki je imel takrat svoje ime, pa je bil res tak, kot da bi ga nekdo sem gor prinesel iz nekega potoka v grapi. Bil je zglajen, tako, da se je ob soncu še posebno svetil. Zadnjič sem ga videl po koncu druge svetovne vojne, verjetno leta 1956, sedaj pa ne vem, če je še na tistem mestu.

Ker pozimi, zaradi snega, nismo mogli iz hiše, so se pripovedovale različne zgodbe, tako prave, kot tudi izmišljene. Takrat so nam pripovedovali, da ima tu okoli vsaka hiša v ognjišču vzidan kamen iz Orlove glave, to pa menda zato, da bi Zlati orel varoval ogenj in obenem ščitil ljudi in živali, ki živijo pod tisto streho. Eden od naših stricev je bil zelo zagnan za staro vero in res pravi daunc. V izbi, na vratni polici, je imel orlovo pero iz Orlove glave za

↓
 ↓
 daunc

zdravje, kačji lev iz Porezna za plodnost in volčji čekan iz Kojce, proti hudemu duhu. Prav zaradi tega, je bil celo življenje zdrav in vesel, ter dočakal veliko starost.

Loje, 1963

Nikolaj Klavž, rojen 1912
»Pleharjev« iz Lisca, ki je živel in delal pri Angelu Smrekarju.

Nekajkrat sem tudi jaz od starih mož slišal tisto pravljico o Zlatem orlu, Beli kači in Črnemu volku, vendar le na desnem bregu reke Bače. Tisti iz levega brega, ki so zgodbo poznali, so mi povedali, da so jo slišali na desnem bregu.

V mlinu, ko je kdaj čas za pogovor, se marsikaj sliši, le če imaš za to prava ušesa. Stari ljudje, to so tisti, ki so se rodili po letu 1800, niso nikoli uporabljali besede staroverec, krivoverec ali pogan, ampak vedno le daunc. Kot so mi povedali, se je ta beseda do danes ohranila le še v imenu hriba Daunc, ki je vzhodno nad Orehkom, visok pa je okoli 900 metrov.

Nekaterim dauncem, se je od časa do časa le razvezal jezik, največkrat ob večerih, ko smo v mlinu, ko ni bilo drugega dela, kaj popili in se pogovarjali o stvareh, ki jih drugače držimo zase. Tako mi je nekoč Franc iz Selc pri Kojci pripovedoval, kako je po prvi svetovni vojni, ko se je že vedelo, da bodo te kraje zasedli Italijani, par zapriseženih mož umaknilo tiste svete kamne iz hriba Kojca in Porezna. Podrobnosti, kako so to opravili, pa ni vedel nihče. Tudi nobeno ime mož ni prišlo v javnost, prav tako ne mesto, kamor so jih skrili. Nekateri pa so le omenjali za Poreznov kamen kraj blizu Zapoškarja., za Kojcev^č kamen pa Ravno njivo. O tem kam so kamne skrili ni nobenih dokazov, bili pa so prepričani, da jih bo varovala Nikrmana, tako, da jih ne bodo našli. Zdi se, da so imeli prav.

Še to bi Vam povedal. Mici iz Čemažarjev pri Zakojci, je bila šurlina, ki je iz vrha Kojce prinesla neke posebne palčke, s katerimi je potem šurlala srečo. O njej sem le slišal, saj je umrla že pred prvo svetovno vojno.

Podbrdo, 1970

Franc Kovač, rojen 1903
»Pri Prangerju«
Znojile 1

BEPIC IN KARLIN

Pod Avstrijo je imel naš uic¹ prijatelja v Benečiji, v vasi Za Ločilo, ki so ga klicali Bepic. K vicu je prišel nekajkrat na leto, ko pa je prišel, sta odšla v klet in se tam nekaj ur pogovarjala. V tistem času je k nam prihajal tudi Karlin, ki je po vaseh, na tej strani meje prodajal osle in bruse. Ko se je ponesrečil in postal invalid, se je k njemu, da bi mu pomagal, preselil Bepic. Da sta lahko preživela, je osle moral prodajati Bepic. Kmalu za tem, je Karlin umrl, njegovi sorodniki, ki so podedovali hišo, pa so Bepica pognali na cesto, skupaj s stvarmi, ki sta jih uporabljala v njej. Še tisti dan, se je Bepic oglasil pri uicu in mu v nahrbtniku nekaj prinesel. Kaj, sem izvedel šele čez nekaj časa. Vedel pa sem, da je tisto prinešeno ostalo v kleti, ker, ko je odhajal je imel prazen nahrbtnik. Nekoč, ko je uic pozabil ključ v kletnih vratih, sem to izkoristil in šel pogledat. Ker v kleti ni bilo drugega razen sodov in pribora za kletarjenje, sem zlahka našel pod sodom vrečo. Previdno sem jo izvlekel in pogledal kaj je v njej.

Iz nje sem potegnil manjši kamniti kipec nekega neznanega boga. V tistem trenutku pa je v klet vstopil uic. Videlo se je, da mu ni bilo prav, da sem stikal po njegovih stvareh. Takoj mi je povedal, da gre za zelo staro božanstvo Belina, ki ga še mnogi, na tej in na oni strani meje, častijo. Bepic ga je sem prinesel zato, ker ga tam ni imel komu pustiti v varstvo. Ko sem ga vprašal, kaj bo z njim počel, mi je odgovoril, da ga bosta skupaj z Bepicem čez čas odnesla v Belinovo podčelo, ki je v bližini Vogrinkov. Neke jesenske nedelje leta 1912, sta obljubljeni tudi opravila. Ko sta se vrnila, sta bila oba zelo dobre volje, ker kot sta povedala, jima je stari Vogrinc kar pridno nalival svoj domači mošt.

Prav tisto leto, preden se je začela prva svetovna vojna, pa mi je uic žalostno povedal, da mu je gospodar Vogrincov prišel povedati, da so Belina iz Belinovega podčela ukradli, na njegovo mesto pa namestili konjske fige. Preden je šel v klet, je bolj sebi, kot meni rekel: »Če izvem kdo je bil, bo scal kri!« Po prvi svetovni vojni, ko uica ni bilo več, sem izvedel, da je eden od oglarjev tistega Belina prodal nekemu v Volčanske Rute.

Srednje, 1963

Anton Vidič, rojen 1894
»Lahovi«
Srednje 18

¹ Uic = ujec

180/1B

ZAVINKA

Takrat, ko so tržaški škofje, v 16. stoletju prodali avstrijskemu dvoru zemljo v Lipici pri Sežani in jo namenili izgradnji kobilarne, so tamkajšnji kmetje ostali brez zemlje. Vendar so jim za to odkazali drugo, v današnjih Lažah pri Senožečah. Prišleki so morali najprej izkrčiti gozdove, da so lahko s tem pridobili plodno zemljo in senožeti. Iz teh razlogov, so se v prvem obdobju preživljali predvsem kot oglarji.

Ob izkušnjah, ki so jih prinesli v nove kraje, so z nekaterimi posamezniki v te kraje prišla tudi njihova stara verovanja. V ustnem izročilu, se je ohranilo tudi to, da so svoje božanstvo postavili v slična okolja, kot so jih imeli doma. Tako so jih tu namestili v jamo Zavinko, ki je na jugozahodu od vasi v gmajni, daleč od naselij. V povezavi s tistim verovanjem, se omenjajo tudi vzpetine, ki tečejo v ravni črti od Lunovcih, preko Vršičev, ki jih oblikuje najprej najvišja Griža, za tem Lipnik in zadnji Klenk, na jugu. Del tega skrivnostnega, obrednega trikotnika, je še na jugovzhodu dopolnila vrtača Vodni dol z živo vodo, ki je takrat imela še poseben pomen in vlogo, ki pa se je v razburkani preteklosti izgubila. Večkrat so pripovedovalci omenjali tudi neke svete kamne, ki naj bi stali na omenjenih vrhovih. Čemu so služili in kakšni so bili, pa se žal v izročilu ni ohranilo. Nekaj podrobnosti pa se le ve o tako imenovanem tronjcu in o kraju, ki je nastal v prostoru med Lunovico, Klenkom in Vodnim dolom. Kot vsepovsod na okoli, je tudi nad temi bedela prasila in tretja moč. Nekaj od tega, pa je ostala skrivnost, za katero so vedeli le domačini staroverci.

☺ #

To pripoved sem lahko sestavila le zato, ker so se v naši furmanski gostilni pogosto zadrževali razni ljudje, ki so v sebi nosili vedenje o preteklih dogodkih in bili prežeti z duhom naših prednikov.

Laže, 1961

Marija Žetko, rojena 1877
»Kraljevi«
Laže 26

To kar Vam je pripovedovala mama, sem slišal, a tudi pozabil. Pod Italijo je imel pri nas Franc Ropena iz Trsta veliko delavcev iz Beluna, ki so zanj kuhali oglje. Tisti čas je z njimi delal tudi Janez, doma nekje iz Podsnežnika, ki je bil gozdar, oglar, divji lovec, prekupčevalec, pa še marsikaj drugega. Nekoč mi je pripovedoval, da je Snežnik ali Bela gora bila za staroverce sveta gora. Na vrhu Snežnika, so trije nižji vrhovi tvorili tronjc ali trojec, točno si nisem zapomnil te besede. Menda je bila za tiste, ki so v to verovali, sveta tudi neka voda, ki je izvirala pod vrhom Snežnika. Janez mi je tudi povedal, da so staroverci gor nosili

darove, dol pa zemljo, vodo, kamenčke in neke zeli, ki so jih varovale pred vsem hudim. Te so dajali tudi v krste, da bi umrli varno prišli v tretji svet. Za Janeza je bil Snežnik sladkovidna (lepa) gora.

Laže, 1972

Jože Žetko, rojen 1901
»Kraljevi«
Laže 26

KOPRIVNIKOV KAMEN

180/B 1

Pred prvo vojno je Koprivnik, ki je bil doma nekje pri Pivki, živel v leseni koči na hribu Strmec, ki leži južno od Saješč. Kot so pripovedovali, je bil staroverec in čudak. Prav zato se je izogibal ljudem, ki pa so ga tudi zaničevali. Ob koči je imel nenavaden kamen, ki ga je tja prinesel takrat, ko so nekateri Laženci v Vodnem dolu uničili staro svetišče, da jim ne bi delalo sramote.

Ker se Koprivnik po prvi svetovni vojni ni več vrnil v kočo na Strmecu, so mladeniči tisti kamen odnesli k cesti in nanj pozabili. Ko sem pred leti šla v Ponikve, je kamen še vedno stal tam, sicer zaraščen, da sem ga komaj našla. Imel je obliko jajca, velik pa ja bil kot nečke. Če želite, Vam bom kraj natančno opisala, da ga boste z lahkoto našli, in če boste želeli, ga lahko tudi odnesete, saj ga ne bo nihče pogrešal.

Vse to, kar sem Vam povedala, sem izvedela od tistih, ki so Koprivnika dobro poznali.
Saješče, 1967

Marija Sajevec, rojena 1891
»Malnarca«
Saješče 11

Tistega dne sem kamen zelo dolgo iskal, vendar ga nisem našel.

Koprivnik je imel svojih sedem zapovedi, ki jih je povedal vsakomur, ki jih je želel slišati:

- *Spoštuj sebe in vse ljudi enako.*
- *Ne jemlji drugim, razen, če si v življenjski nevarnosti, vendar le toliko, da preživiš.*
- *Ubijaj le, kadar si ti in tvoji napadeni.*
- *Delaj toliko, da dostojno živiš. Tistim, ki tega ne zmorejo nesebično pomagaj.*
- *Poštenost je največja vrlina človeka. Laž, najmočnejši strup, ki ubija.*
- *Brez ljubezni ni življenja.*
- *Spoštuj svoj jezik in navade prednikov.*

KAMEN NA ŠOBCU

PRIPOVEDOVALEC pove, da je pod Tabri v smeri proti Lokovcu, na levi strani poti, zahodno od Peščene glave, odcep gozdne poti, ki gre proti vzhodu in teče vspeoredno z glavno cesto ter druga ožja, ki gre proti severu. Tistemu kraju so rekli Na šobcu. Tam je od nekdaaj stal naraven kamen, velik okoli pol metra. Kamen predstavlja drevesnega duha ob katerem so se staroverci ustavliali, ko so šli in kadar so se vračali iz gozda. Podrobnosti o tem pa so šle že zdavnaj v pozabo.

Danes pa niti tega ne ve, če je kamen še vedno na tistem kraju. - Stric iz TRŠČAKOV, ki je imel sorodnike v Lokovcu pa mi je povedal, da je v Gorenjem Lokovcu, tik ob neki hiši, zelo veliko in globoko brezno v katerem domuje, skupaj z belo kačo, drevesni duh. Kaj več pa ni hotel povedati, da se mu nebi maščeval. Vrhavč, 1955

Ivan Jug, rojen 1898

Vrhavč 54

Ko sem leta 1989 našel zgornji zapis, sem šel Na šobec z namenom, da bi našel kamen drevesnega duha. Tik ob gozdni poti, ki gre navkreber, je bil tisti kamen delno zakopan in obložen še z drugimi kamni in dračjem. To, kar je gledalo iz zemlje, je bilo podobno nekemu grotesknemu obrazu. Vendar sem se odločil, da ga pustim, kot sem ga našel. Čezenj sem ponovno naložil kamenje in dračje, da bi bil na-varnem.

Pri pripravi knjige Let v lunjino sencih, mi je zapis iz leta 1955 in pripis iz leta 1989. ponovno prišel v roke. Takrat sem se ponovno namenil, da si kamen še enkrat ogledam, če bo seveda še vedno tam, saj ima nedvomno neko sporočilnost, kakor tudi uklesani znak na levi strani spodaj. Ko sem ga odkopal in ga prvič videl v celoti, sem se odločil, da ga odnesem. Zbal sem se namreč, da bi ga morda uničili ali ga neznano kam odnesli in bi bil tako za vedno izgubljen.

Zapisal Pavel Medvešček - Klančar

P. M.

Pavel Medvešček - Klančar

STARA GLAVA

Ko sem v Trščakah stal pred Žvanovo hišo in gledal karto, se mi je pridružil domačin, ki ga je zanimalo, kaj iščem. Povedal sem mu, da sta na karti pri Cvetrežu označeni Velika in Mala glava, medtem, ^{južozahodni} k severovzhodni vrh nima imena, ¹ (čeprav je od treh najvišji). Ne da bi pomislil, je dejal, da Hribarjev Tone (rojen leta 1861) je temu vrhu rekel Stara glava. Predlagal mi je, da stopiva do njegove ^{sestre} hčerke Marije, ki nama bo to tudi potrdila.

Pojasnila nama je, ^{stari} da je oče tistemu vrhu vedno pravil le Stara glava tako, kot so jo imenovali tudi drugi gospodarji v Trščakah. Nikoli pa se o tem imenu niso kaj več pogovarjali. Dodala je le še to, da je oče Tone, ^(ali stari oča) ki je umrl leta 1937, Matajur imenoval Vedrna Baba ter da je po njej zanesljivo napovedoval vreme.

Trščaki, 1962

Marija Humar, roj. 1897
»Hribarjevi«
Trščaki 69

JAZBENK TUDI KOT DARITVENI PROSTOR?

V nedeljo 6. aprila 2008, sem si po 45. letih ponovno ogledal Jazbenk. Že pri iskanju brezna sem imel težave, saj sem kraj kjer se nahaja pozabil. Ko sem ga končno le našel, sem podvomil v to, ali je pravi ali sem morda pred kakšnim drugim breznom. Ko sem bil prvič na Jazbenku, je bilo poletje, nad breznom so bujne krošnje dreves tvorile listnato kupolo, pod katero je bilo nenavadno mračno in hladno. Takrat sem začutil neko straho-spoštovanje do tega kulnega in mitskega prostora. Danes pa se mi je zdel, v tem pomladnem soncu, kot da sem prišel v porušeni amfiteater, kjer so gola in visoka drevesa dajala vtis stebrov, ki so izgubili svojo prvotno funkcijo. Pogled v brezno žrelo, pa je tudi takrat odsevalo edinstveno moč, spoštljivost s kančkom nerazložljivega strahu.

Pri opazovanju črnine žrela, ne čisto od blizu, si nikakor nisem mogel predstavljati njegove več sto metrske globine, in pri tem razmišljati, kaj vse je nekoč človek v tisočletjih iz najrazličnejših nagibov in hotenj vrgel v njegove globine, ali jih pustil okoli brezna. Prepričan sem, da bi nam vse tisto, če bi bilo raziskano, marsikaj povedalo o času in človeku, ki je živel na tem prostoru.

Ko sem si želel ta edonstveni naravni spomenik ogledati še iz druge strani, je moja pozornost pritegnila skala, ki je po obliki izstopala od ostalih. Takrat, ko sem prišel do nje, sem želel videti njen zgornji del, zato sem stopil čisto do nje. Z desnim obuvalom sem udaril v njeno

podnožje in ugotovil, da je na sredini votla in zato deluje kot manjše brezno. Ob nogi sem začutil, da se je tam spodaj nekaj prevrnilo. Tedaj sem se sklonil in ugotovil, da je tik ob zemlji v skali manjša odprtina, ki je povezana z notranjostjo skale. Kamnita plošča ki se je prevrnila, pa je omenjeno odprtino zapirala. Takoj se mi je posvetilo, da je to nekdo naredil iz posebnega razloga. Zato sem kamnito ploščo potegnil ven, prav tako tudi kose razpadlih vej in listje. Nakar sem s palico preiskal dno in pri tem zaznal, da je tam tudi nekaj tršega. Tako sem iz desne strani jame najprej potegnil manjšo kamnito kačjo glavo (naravno oblikovano), ki je bila usmerjena v smeri brezna. Kmalu za tem, sem na dan prinesel še veliki, ročno kovani žebelj, ki je z glavo sledil prav tako v smer brezna. Slednjič še manjšo kačjo glavo, ki je imela izklesane jamice za očesa, tako kot ^{nekatere se poznane} ~~ostale~~, ki smo jih našli. Tudi ta je gledala v isto smer in je ležala v podaljšku žablja na levi strani jame.

Najdene stvari so me presenetile in obenem razveselile. Takoj sem pomislil, da gre najbrž za daritveno skalo, ^{kar} ki pa jo bodo potrdile ali ovrgle ~~(še)~~ nadaljne raziskave.

Pavel Medvešček

MRZLA LEŽINA

Ko pridemo iz Kanalskega Loma na vrh vzpetine in nadaljujemo pot proti Kalu nad Kanalom, je na levi strani pod cesto velika vrtača, ki so ji domačini rekli Mrzla ležina. Nekoč je tam rasla velikanska bukev. Ker je bila ta bukev v sredini votla, jo je že pred prvo svetovno vojno podrl vihar. Od nje je ostal le spodnji del – štor; visok 1,5 m; ki je imel tik ob zemlji tudi večjo odprtino. Ko se je štor z leti pregnil in odprl, je neki gozdar v njem našel dele lončene posode ter kosti človeške lobanje.

Pripovedovalec meni, da se je to zgodilo okoli leta 1950, ali celo prej. Na vprašanje iz česa je bila posoda, je najprej rekel, da je bila najbrž kamnita, ker je bila sive barve. Ko pa je povedal, da so se deli posode med prsti lomili, je bil prepričan, da je bila zagotovo lončena. Poleg tega, se je tudi spomnil, da je gozdar najdene stvari nekam odnesel, najbrž; če ga spomin ne vara; prav na pokopališče v Lom.

Mrzla ležina, 1970

Pripovedovalec je bil doma iz Kanalskega Loma, da bi dal osebne podatke pa se mu ni zdelo potrebno.

PERUNK, SVETIŠČE STARE VERE

V Podbrdu pri Rodežu, naprej od Joklrove hiše, je kraj, ki mu pravijo Peruk ali Perun. Tam je nekoč stalo stoletno drevo, okoli katerega so bili postavljeni kamni v polkrogu tako, da so se proti sredini večali. Starejši ljudje so pripovedovali, da je bilo tam svetišče stare vere, imenovano Kompilj. To svetišče je bilo uničeno, ko je avstro-ogrska začela graditi vojaška strelišča pod Krunikom. Od svetišča se je ohranilo le ime in del strelišča.

Deskle, 1965

Ivan, Jan Kumar, roj. 1889
»Pirnavi«
Deskle, Srebrničeva 12

ZELENI MOČERADEC

Po pripovedovanju starejših mož, je nekje v Volčanskih Rutih jama, ki so ji rekli GLENCA. Znana je bila po tem, da je imela na začetku velik spodmol, kot neke vrste nadstrešek. V ožjem delu se je vjugavo nadaljevala. Tam v temi je bilo veliko vlage in vodnih kotlic. Kot so pripovedovali, so prav v njej skoraj vedno našli rumeno – črne močerade. K spodmolu so možje hodili dvakrat na leto in to takrat, ko je poleti sonce ponovno posijalo v spodmol in pozimi, ko je spodmol ostal brez sonca. Kaj so v resnici tam počeli nevem, edino kar mi je ostalo v spominu je to, da so takrat tudi pili zeleni močeradovec. Moj sosed je kar nekajkrat poskušal, da bi našel tisto jamo Glenco, a mu do danes še ni uspelo. Morda pa se je spodmol zrušil in jamo zaprl.

Priprava zelenega močeradovca je bil pravi obred. Kot so rekli, so ga pripravljali nekje na Ostrožniku ter v Čančah in to pred prvo svetovno vojno. V bakreni kotel, so dali močerade in jih polili z žganjem. Ven iz njega niso mogli. Čez dobre dve uri, so jih dali iz njega, žganje pa prelili v steklenico. V kotel so potem postavili druge močerade in kotel na ognjišču nekoliko pogreli. Nato so na močerade posuli že prej pripravljene pelinove liste ter jih s kuhalnico premešali. Toplota močeradom ni prijala, zato so se zvijali in silili navzgor. S kuhalnico pa so jih porivali navzdol in jih mešali med liste. Ko so listi postali temno zeleni, so močerade pobrali iz kotla in jih na žerjavici spekli, da so zogleneli. Pelinovo listje pa so dali v žganje in ga dobro premešali. Čez 33 dni, so žganje precedili in s tem je bil močeradovec pripravljen.

Možje so ga pili tudi ob zimskem kresu, na katerega so, preden so prižgali kres, vrgli tiste zoglenele močerade. Menda so vplivali na moč sonca in lune ali nekaj podobnega. Pač vraža, kot vse druge.

Volčanski Ruti, 1962

Anton Žefran, roj. 1880

"VOLARJEVI"

Volčanski Ruti 14

MOČERADOVEC

Če rumeno - črnega močerada namažemo s pekočo snovjo, ki draži kožo, začne iz nje izločati posebno snov, ki ima na človeka, če jo zaužije nenavadno moč.

Takrat, ko še niso poznali žganja, so močeradovec delali drugače kot danes.

Močerada so v naravi ulovili tako, da se ni čutil ogrožen. Pred njim so postavili lončeni lonec, da je šel sam vanjga in ga nato prekrili z vlažnim listjem in ga prinesli domov.

V lončeno skledo so potem dali že vnaprej pripravljeno medico. Močerada pa so za rep obesili nad njo, da je z glavo visel navzdol. S posebno pekočo rastlinsko snovjo so ga po tem mazali, da je začel izločati obrambni sok. Tako so ga izmenično mazali in ga za tem polivali z medico. Čim dlje so to ponavljali, tem več sokov se je nabralo v medicini. To opravilo je trajalo več kot eno uro.

Močeradovec so ponavadi pili le moški in to takrat, ko so opravljali težka fizična dela ali pa takrat, ko je bil človek zelo prestrašen ali v hudi duševni stiski.

Medica za ta namen, je bila pripravljena v razmerju 2:1, to je dva dela čiste vode in en del medu. Na toplem je moral med do konca prevreti v vino, oziroma medico.

Ko so ljudje začeli doma kuhati žganje pa so močeradovec pripravljali le še z nim, vendar so to pripravljali tako, da je pod njem kapal in se po tem nabiral v posodi pod njim. Za normalni močeradovec so uporabljali enega močerada na liter žganja, za srednjega dva, za najmočnejšega pa tri. Po tem opravilu naj bi močerada zopet spustili v naravo.

Najboljšega je vedno pripravljaval Jože Blažev iz Dolgega Loga, kot je povedal, ga je leta 1946 v času anglo - ameriške vojaške uprave, nekaj litrov prodal celo ameriškemu oficirju.

Jože je poznal še en recept za izdelavo močeradovca, vendar tega ni hotel povedati, ker naj bi bil namenjen le tistim, ki ta recept poznajo in ga cenijo.

Ni vira

je namu
→ uporabljali

65

KAČEC

Kačec je bila obredna in kulturna pijača, ki so jo pili le takrat, ko je Dehnar poklical zaprisežene k njemu v klet. Zapriseženi so delo opravljali le sedem let, za tem je Dehnar določil tri druge. Vendar so se zbora lahko udeleževali vsi zapriseženi. Pili pa so ga tudi, ko so opravljali obred Ozbena in ob drugih opravilih, ki so se dogajali v zvezi s staro vero.

Recept za kačec je bil takrat skrivnost, imel pa ga je le Dehnar, ki je pripravo tudi nadziral in ga po tem v svoji kleti tudi hranil.

Recept, ki ga ~~danes hrani~~ Janez Strgar ni zanesljivo tisti, ki so ga ~~(pripravljali)~~ pred prvo svetovno vojno. On ga je po ohranjenam receptu pripravljajal takole:

V posodo je dal 3 dele svežega soka drnjul in 1 dela medu. Vse je dobro premešal in dodal meliso, pelin, janež, meto, brinjeve jagode, šatraj, timjan (količine ni hotel povedati) in prst dolgega kačjega leva. Posodo je prekril z laneno krpo in pustil v toplem prostoru, da je ~~med prevrel do konca.~~ Nakar je vsebino pretočil in jo nalil v flaškon in ga začepil.

Pred pitjem so kačec nalili v lončeno skledo. Iz nje pa so ga jemali z leseno zajemalko in ga ulivali v skledico, ki jo je imel vsak udeleženec pred seboj. Nalivanje je vedno začel Dehnar, za njim pa nadaljeval desni od njega in tako v krogu do zadnjega. Pili so ga zelo počasi in v presledkih med pogovorom. Dolivati je edini lahko začel Dehnar in po tem naprej kot v prvem krogu. Lahko pa je ostalo le pri prvem krogu ali pa jih je sledilo več, dokler niso izpraznili sklede.

Pri izdelavi kačeca, se ni smelo uporabljati kovinskih predmetov. Sklede in skledice so izdelovali nekje na Tolminskem, vendar se ni ~~hranili niti ena, ne da Janez zanjo~~ ~~vedel~~ ~~|||~~

Kačec so pili le moški. Če so drnjule, kakšno leto, zaradi pozebe zatajile, so jih nabrali drugje. ~~Kačec pripravljata včasih le še Janez in Kopoviščarjev Tone~~ ki ga pripravljata po nekem receptu, kjer je potrebno imeti tudi pečke drnjul. ~~Fa spodbuja~~ črno moč, ki prihaja iz sveta umrlih.

→] prevrele.

→ Spodbuja je
črna moč, ki je pitejale

||| nabena hranila!

→ Zetnje sta se pripravljale

Janez Strgar in Anton Jug - Kopovišče.

Prepravljale sta se po receptu, za katerega
so bile potrebne pečke drnjul.

POKRIESNO ali POKRESNIJA

Pokriesno se je odvijalo prvo nedeljo po kresu (kres je 24. junija). Tega fantovskega običaja so se udeleževali le najbolj pogumni ali pustolovščine željni fantje iz Dobljarja, Drage, Avškega, Doline in Osredka. O tem so se dogovorili na skrivaj že v mesecu maju, ki je bil že od nekdanj fantovski mesec. Vedno pa je bila to klapa najboljših prijateljev. Druge vasi pa so imele svoje pokresno.

Začetek poti, je bil na kraju, kjer potok Doblarec priteče v Sočo. ~~Dobili so se ob polдне, v strugi, ki je skoraj celo leto na tem kraju suha. Potem so pot nadaljevali po strugi v smeri izvira, to je severo zahodno. Od tu naprej pot ni bila lahka. Zato so imeli s seboj vrvi, sekiro, rančelico in foučke, s katerimi so si pomagali pri previsih in slapovih. Ko so prišli do prvega desnega pritoka Praprotnice, so nekateri s praprotnjo mešali vodo v tolmunu. Vsi pa so se tam umili, verujoč, da bodo za to zdravi. Ko so pod kmetijo Julija zavili v drugi, prav tako desni pritok Tihnik, so bili že skoraj pri kraju poti.~~

Med potjo so lovili ribe, rake pa tudi vagurje (jegulje), ki so jih potem, zvečer spekli, saj so bili takrat že vsi pošteno lačni in na koncu z močmi. Saj so s seboj imeli le nekaj suhega sadja i orehe. Na poti so bili vsi bosi in v kratkih hlačah, brez srajce ali majice. Ko so pod Jaznami prišli iz potoka, jih je na grmu že čakal venček iz ivanjščic, ki ga je potem vodja klape vrgel v potok. (venček je bil prav tak, kot ga ob kresu obešajo na hišna vrata). Tega je vedno naredilo dekle iz bližnje kmetije (na Jaznem).

V hiši so potem ob veselem in sproščenem pogovoru obujali naporno pot, jedli toč iz divjačine s polento in nekaj mošta popili.

Zadnje pokriesno je bilo pred prvo vojno. Ker pa so bili nekateri fantje že upoklicani v vojsko, se jih je udeležilo le osem..

Prijatelji pokriesne klape, ki se niso upali z njimi, iz različnih razlogov, so v popoldanskih urah odšli v Jazne. Tja so tudi odnesli obleke, ki jo bodo rabili, da se preoblečejo, ker so bili vedno vsi premočeni. Prinesli pa so tudi vso hrano in pijačo. Ti so tudi poskrbeli, da se je skuhal toč in polenta. Uredili pa so tudi, da jih je ob potoku Tihniku, kjer bodo prišli iz njega, zagotovo čakal venček. Bili pa so tudi pripravljeni, da bi, če bi jih do mraka ne bi bilo iz potoka, da jih poiščejo z že pripravljenimi faglami (baklami), kar pa se ni nikoli zgodilo.

Pokriesna klapa je bila vsako leto nekoliko drugačna. Kajti vedno je kdo odpadel in vsako leto je bil kakšen ali več novincev - kozličev.

Najbolj znana klapa, je bila tista, ki je leta 1896., ko je bil pripovedovalec star dvajset let, v neki jami ob potoku našla dve zelo dobro ohranjeni francoski puški in sablo. Menda so jih potem za lep denar prodali nekim krivolovcem iz Tolminskega Loma. Sablo pa je kasneje kupil prvi živinozdravnik, ki je delal v Kanalu pod Italijo.

Gorenji Dobljar, 1957

Šavli Andrej, roj. 1876 "Pri mačku"

Dobljar 31

Zapisal Pavel Medvešček

Handwritten notes: "Dobili so se ob polдне, v strugi, ki je skoraj celo leto suha. Voda se pojavi metoma pod Doblarsko kmetijo Maček. Kmetu potem..."

Č R N I V C

(Zimzeleni hrast)

Moj oče mi je večkrat pripovedoval, da so okoličani nekoč častili več stolet stari črnivac, ki je rasel severo-zahodno od kmetije Podseptinar južno od Banjega zoba. Ker je rasel v strmini, je imel proti Soči kamnit oporni zid, tako da je bila za njim polica, da so lahko okoli črnivca staroverci postavili kamne. Povedali so, da so zid postavili zato, ker je bil črnivac v tročanu. Poleg tega čudaštva, so še verjeli, da imajo njegovi želodi še tretjo moč, za to so jih sproti pobirali in nosili domov. Stara Žefa pa je s tistimi želodi ljudem celo prerokovala.

KO SEM BIL NEKOČ PRI Podseptinarjevih, sem iz radovednosti šel pogledat tisto čudo. Občudoval sem tisto staro in veliko drevo, a ~~ni~~ ničesar, o čemer so govorili tisti, ki so tja pogosto hodili, nisem občutil.

Po prvi vojni je od mogočne kmetije, ostalo le nekaj kamnitih sten, od črnivca pa niti sledu. Ne opornega zidu, ne štora ni bilo mogoče videti.

Oče je še povedal, da so Podseptinarji tudi skrbeli, da so na vrhu hriba, nad kmetijo, na Kresteniku kurili zimski in poletni kres. Oni pa so mu tudi povedali, da je bila tam v bližini tudi cerkvica sv. Jakoba, ki so jo kasneje porušili. Tam bi namreč morala stati cerkvica sv. Vida, ker je tam bilo od nekdanj nekaj drugega, a ne več, kako so tistemu rekli.

Maks Zimic, rojen 1889

Plave, 1966

- Dugarjevi -

Ivana Gradnika 19

Plave

Lisasti močerad, po ljudskem verovanju, pripada vplivom ozvezdja Močerad (Mali medved ali Mali voz tudi zvezda popotnikov in pastirjev). Njegova moč se kaže v rumenih lisah, ki jih ima na sebi in na katere vseskozi vpliva omenjeno ozvezdje.

Na pomlad, ko se močeradi vrnejo iz prezimovališča zapriseženi poiščejo sedem močeradov, ki jih po tem uporabijo za "vedeževanje" in zdravljenje. Pripovedovalec je povedal, da je bila pri Podlaškem kalu ravna skala, na kateri je bilo vrezano ozvezdje Močerada. Nanjo so polagali močerade na vseh sedem zvezd, kot je označeno na risbi spodaj. Po premikanju, ki so jih na označena mesta polagali posamično in v presledkih, so po končanem polaganju "razbrali", kolikšne bodo tisto leto padavine in posledično letina na poljih in v hlevih. Za določitev tega, so bile pombne številke od 1 do 3 in 4 do 6. Medtem ko je 7. napovedovala neurja. Vseh sedem močeradov so za tem uporabili še pri zdravljenju ljudi in živali.

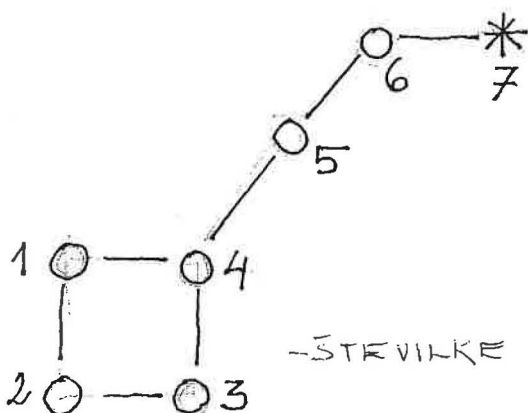
V času tega opravila pa so stekle tudi priprave pastirjev za začetek paše. O njej je odločal predvsem močerad s številko 4.

Kako so se ravnali po MOČERADOVEM ozvezdju na nebu pa je pozabil, ker je vse povedano le slišal od drugih, ki so bili udeleženci, verjetno pa tudi zapriseženi.

Povdaril je še, da to ni bilo vedeževanje, kot so ga opravljale nekatere ženske, ampak naj bi bil to obred, ki je napovedoval letino, s katero so bili kasneje podrobno seznanjeni vsi gospodarji tu okoli. Nazadnje so ta obred opravili okoli leta 1910. Slišal pa je tudi, da so nekaj podobnega imeli tudi pri Lužarjih.

Povedal: Jože Sedevčič, roj. 1898, Zajčev, Podlaka 2

Zapisal: Pavel Medveščel leta 1963 v Podlaki

-ŠTEVILKE NISO BILE UKLESANE.

Celo življenje sem se v prostem času ukvarjal s pticami. Imel sem jih tudi doma, nekatere na prostem, druge v kletkah.

Tu v bližini, sem imel dobrega prijatelja, ki je bil samski in trideset let starejši od mene. Ker so ga zanimale predvsem ujede, sokoli, kanje in orli, sem ga večkrat obiskal in se od njega veliko dobrega naučil.

Povedal mi je tudi zanimivo zgodbo o orlu:

Na Kuku, vzhodno od Slemena, je mlad fantič pasel krave in kozo s kozličem. Ko je nekega dne v poletni vročini ležal v senci, je zaslišal kozličevo meketanje. Skočil je pokonci in zagledal orla, kako ga skuša odnesti. Takrat se je proti orlu pognala najprej mati koza, za njo pa še pastir, ki je krilil z rokami in klical na pomoč. K sreči, pa je bil kozlič tako težak, da ga je orel le s težavo dvigal, tako da je pastir lahko še ujel kozličeve zadnje noge. Tako trdno ga je držal, da je k tlom potegnil še orla. Ko je ta uvidel, da je v nevarnosti, je kozliča spustil in odletel proti Krnu.

Nekoč mi je prijatelj še povedal, da so staroverci opazovali tudi prelete selitvenih ptic, ki so vsako leto preletale Sleme, enkrat proti severu, drugič proti jugu. Kadar so se ustavile na Slemenskih senožeti, so imeli to za dobro znamenje, ki ga je poslala Nikrmana. Sleme je bil namreč kraj, kjer so imeli ob določenih dnevih v letu posebne obrede. Najpomembnejši obred je bil ob poletnem kresu, na katerem pa niso kurili kresove. To so delali na Jelenku. Namesto tega pa so opazovali zvezdo, ki je bila ob tisti noči nad Slemenom in so ji rekli kresnca. Če je bila takrat noč brez zvezd ali da je bil čas mlaja, je bilo to slabo znamenje, saj bi ^{se} morala kresnca takrat bratiti z luno.

Kraj opazovanja je bil na Slemenu označen, oziroma uklesan v skalo. To pa je bilo le kakšen meter vzhodno od kamna, ki so ga kasneje tam postavili zemljemerci. Takrat so staro znamenje uničili, da ne bi delalo zmešnjave, tako so vsaj rekli.

Staroverci so verjeli, da poteka od kresnce do tistega znamenja pajkova nit. Tisti, ki bi zaužil pravo mero glevža, bi zlahka zlezal na kresnco. Glevž je delal le eden od zapriseženih mož, menda iz rdeče mušnice, zobnika in volčje češnje. Učinek zaužitega pa je bil tak, da so posamezniki celo noč rili po zemlji in tako po štirih prišli drugo jutro domov. Tistim pač ni bilo dano, da bi lahko plezali navzgor. Povrhu tega pa so se še nespodobno obnašali. Preostali pa so se, kot otroci le smejali, ležali v travi in gledali v nebo. Prav tistim, so kasneje enako

misleči zaupali in hodili k njim po razne nasvete. Prt ali ruta, ki jo je tisto noč, na označenem kamnu obsijala kresnca, so polagali na glavo novorojencem in bolnikom.

Večkrat sem od njega slišal tudi pripoved, kako je bil z nekaterimi prijatelji ob kresu leta 1921, zadnjič na Slemenu. Zatrdil mi je, da je bil tisti dan petek s polno luno. Podrobnosti pa sem žal pozabil.

Tudi ob kačjih vahtarjih, mi je pripovedoval, tako so namreč rekli tistim trem kamnom, ki stojijo vzhodno od Slemena. So rahlo proti jugu na desni strani, eden za drugim. Največji na vzhodu, najmanjši na zahodu. Staroverci so nanje metali rože ali zelenje. Tisti pa, ki v to niso več verjeli, pa kamenje. Največji je bil najbrž uničen v prvi vojni. Kot je še povedal, še danes živi tam stoletni modras, z zlatim rožičkom na koncu glave.

Podlaka, 1975

Avgust – Gušto Sedevčič, roj. 1914
Pri Fikovih,
Bate - Podlaka 60

Zapisal Pavel Medvešček

JAKOBOV ALI BELINOV VRH

Ko je bil Kraut še živ, so se bolni obračali le nanj saj so vedeli, da jim bo lahko pomagal. Doma je bil tam nekje nad Vogrinskami, točnega kraja pa nisem nikoli vedel.

Zagotovo je Kraut edini poznal kakšno zdravilno moč ima Jakobov vrh, (nekoč so mu rekli Belinov vrh). Zdravilni učinek pa so bolniki najbolj hitro občutili pri skali, ki so ji rekli tron.

Kraut je zdravil na zelo različne načine. Imel je za to tudi zelene kamne, ki jih je nabral v neki staroverski jami. Z njimi je zelo uspešno iz telesa "vlekel" revmo in pospeševal pretok krvi v mrtvoudnih delih telesa.

Mažo za obolele sklepe je delal iz premoga, ki ga je nabiral v neki globeli blizu Volč. Iz njega pa je naredil prašek, ki ga je mešal s Črno vodo, ki se izliva v Lepenko in s trinajstimi zelišči, ki jih je nabiral le tu okoli, predusem na Kolovratu.

Tiste, ki jih je obsedel hudi duh in so za to postali božjastni pa je zdravil le v jami, ki so jo nekoč, za obrede, uporabljali staroverci. Da v tisti jami živi le dobri duh, so vedeli mnogi, med njimi tudi netopirji, jazbec, kuna, nekoč pa tudi volk.

Kot vse vojne, ki prinašajo ljudem le nesrečo in žalost, jo je sem prinesla tudi prva svetovna vojna. Granata, ki je kdo ve od koga in od kod priletela, je v polno zadela tron in ga spremnila v drobir.

Draga, 1954

Štefan Krajnik, rojen 1880
 "Pri Bucinu" Draga
 Volčanski Ruti 4

ZA
 RAFKOTA

GNEZDO ČUDAKOV

Stari ljudje so pripovedovali, da je bilo v okolici Vogrinkov gnezdo čudakov. Vendar so danes znani le še: Kurš, Črč, Kvejc in Kraut. Ob tistem času najbolj zagreti brezverci, ki so po svoje molili le ob kresu in v skritih jamah. Ko je eden od teh umrl, so ga sami na skrivaj pokopali. Ko je novica prišla na ušesa orožnika, jih je ta poiskal in zaslišal. Prebrisani, kot so bili, so mu rekli, da je že dolgo, od kar je odšel za delom v Benečijo, da bi lahko preživel, saj je bil brez zemlje. Glavni med njimi pa je bil Črč, ki je imel eno roko suho in za to ni bil sposoben za delo. Sicer pa^{je} bil vseved in upliven človek.

Kvejc je bil doma skoraj gotovo v Brtinu. Za njega se je vedelo, da edini izdeluje neke palice za čaranje. Izdeloval jih je iz nagla, ali kot rečejo danes iz nagnoja. Ko jih je naredil, jih je odnesel v Jabnik, da bi pridobile potrebno tretjo moč in jih je za tem prodal naročnikom. Kraj je šel že zdavnaj v pozabo. Eni sicer trdijo, da je zagotovo tam okoli ~~Mojlega~~ vrha. Drugi pa, daje to Jakobje v Jesenju, tretji spet nekaj drugega. Najbrž pa vedo ljudje, še za kakšen drug kraj, ki pa zanj še nisem slišal.

Ker so pripovedovali tudi o Belinovem oltarju, pri katerem so darovali in ki je imel tako moč, da so nekateri tam tudi ozdraveli. Iskak^{sem} ga tam okoli Čanč, ker so ta kraj največkrat omenjali, vendar ga do danes še nisem našel. Mogoče pa bom imel le srečo in ga le odkril.

Volčanski Ruti, 1963

Jože Mulič, rojen 1905
"Pri Muliču"
Volčanski Ruti 26

Pavle izročil 5.2.2009.

ZDRAVILEC KRAUT

Verjetno sem imel 15-let, ko je Toneta, ki je delal pri naši hiši, zadel mrtvoud. Doma je bil iz Volčanskih Rutov, zato si je želel, da ga odpeljemo k Vogrinkom, kjer je imel prijatelja, ki bo, kot je rekel, že poskrbel zanj. Ko smo ga tisti dan pripeljali tja, je bil slučajno tam tudi Kraut, ki se je spoznal na takšne bolezni, saj je ravnal pri domačinih tudi izvane in zlome udov. Tako je bil pripravljen, da Toneta sprejme v svojo oskrbo. Ko smo videli, da je v dobrih rokah, smo se vrnili domov.

Čez kakšen mesec, se je Tone le oglasil in nam povedal, kako je bilo takrat z njim pri Krautu. On in njegovi prijatelji, so ga že naslednje jutro odpeljali k nekemu kraju, ki gleda proti Volčam, ~~ter~~^{ki} ima nenavadno moč. Kraut je uporabil na njem vse vrste zdravljenja, ki ga je poznal. Najprej ga je zmasiral z zelenim kamnom, šele za tem je nekatere dele telesa prekril z arniko namočeno v scavnici. Sledilo je šibanje z vrbovimi metlicami. Začel je pri glavi in končal pri stopalih. Na koncu pa je celega prekril s posebno, pri njem pripravljeno, ilovico, ki jo je grel na skali in ga tam na soncu tudi pustil, da se je ilovica na njem posušila. Ko so ga zvečer pripeljali h Krautu domov, je ilovico ponovno namočil s toplo tekočino v kateri so se celi dan namakala izbrana zelišča in ga pokril s kožuhom. Ko se je drugo jutro Tone prebudil, je že čutil vse dele telesa, zato ga je Kraut odpeljal k potoku Lepenki, da se je v njej najprej namočil in za tem še okopal. V hišo je prišel zdrav, kjer so vsi skupaj nazdravili.

Čeprav smo Toneta prosili, da bi ostal in nam pomagal pri žetvi, je rekel, da ne more, ker je že obljubil Krautu, da mu bo pomagal pri zidanju in nabiranju zelišč, saj se mu mora za ozdravitev vendar odložiti.

Srednje, 1961

Anton Vidič, rojen 1894

"Lahovi" Srednje 18

Paula izročil 5. 2. 2008

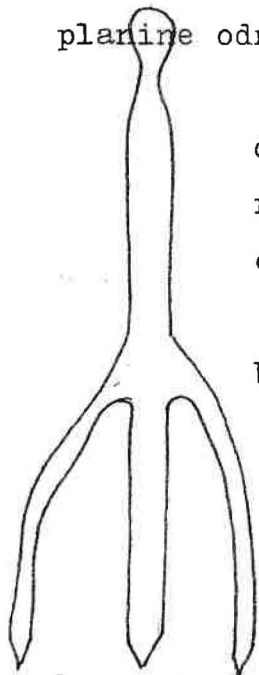
BELINOV TRON

Od starejših ljudi sem pogosto slišala o Belinovem tronu, ki je tam nekje visoko nad Volčami. Če se ne motim, so tistemu mestu rekli Na Jakošu ali nekaj podobnega. Kraj ima neverjetno zravnino moč, sicer ne bi imel tam Belin svoj tron, kjer je davno od tega zravnin ljudi in živali ter tam tudi živel.

Ko Belina že zdavnaj ni več pa ljudje še vedno hodijo k njegovemu tronu po zdravje in ga tudi dobijo. Poznala sem pastirja, ki je tako zbolel, da ni mogel hoditi, zato so ga pastirji iz okolice planine odnesli na tisti kraj. Tam je bil nekaj dni, a domov v

Ravne je prišel sam. Takrat je bila navada, da so ljudje ob tronu v zahvalo v zemljo zapičili jesenove truje različnih velikosti. Truj pa naj bi pri zdravljenju uporabljal tudi Belin, saj ima peto moč.

K Belinovemu tronu so takrat hodili s tolminske in z beneške strani, pa tudi od drugod. Po drugi svetovni vojni pa so nanj skoraj pozabili in za to tja le še redko kdo pride.

TRUJ

Livške Ravne, 1960

Antonija Faletič, roj, 1898

"Pri Toninih"

Livške Ravne 17

Paule izbaul 5.2.2008.

M O L I D

Starejši ljudje pri Kuščerjih so zaznamovanemu kamnu rekli molid. Zanje so vedeli le tisti, ki so v to verjeli. Drugim so zelo težko povedali, ker so se bali, da jih bodo lahko oskrunili. Morda so to zaupali le tistim, ki so šli "na vero" (na zaupanje, na besedo).

Jaz sem poznala le tisti molid, za katerega so vedeli tudi drugi. Štal je nad cesto, ki pelje v Volče na prevalu in so mu rekli son-

čni molid. Na širši strani, ki gleda proti vzhodu, je bilo uklesano znamenje. Kamen je bil naravne oblike in je bil visok okoli dva metra.

Slišala pa sem tudi za kamen, ki so mu rekli tron, ki je imel zelo veliko naravno moč. Bolnik, ki se je nanj usedel in naredil še vse drugo, je zagotovo ozdravel. Tron je na drugi strani hriba pod sončnim molidom. Točno za kraj ne vem, ker tam nisem bila nikoli. Vem pa da je naša teta tam ozdravila ujed, zaradi katerega, ni bila sposobna opravljati težka dela.

V vasi so nekateri vedeli, da so nekoč v Volčah imeli skupino mož, ki je delovala na skrivaj. Ti naj bi uničevali molide in druge svete kraje stare vere. Tista skupina je hodila v naše kraje tudi

po prvi svetovni vonji in uničila tudi nekatere naše molide.

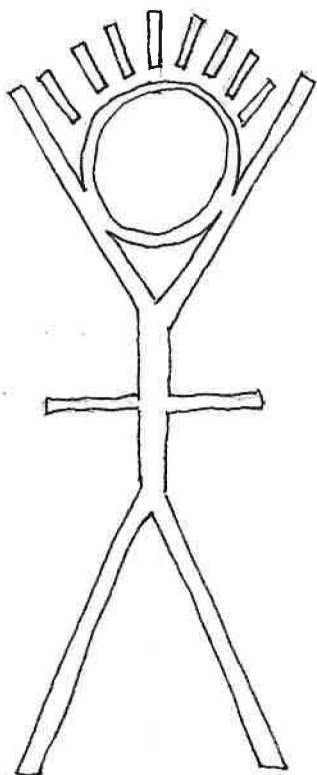
Pa še to, ob tronu je neki italijan našel zelo staro lončeno posodo, ki jo je potem odnesel v Tolmin.

Srednje - Kuščarji, 1963

Angela Hvalica, rojena 1887

"Prfrkci"

Kuščarji pri Srednjem 2o

SONČNI MOLID

Paule izbočil 5. 2. 2008.

O B R E N K

Še danes ne vem kdo in zakaj je postavil tiste tri kamnite kroge na Obrenku, ki se je nahajal med Murovci in Trščaki. Veliki so bili okoli tri metre in narejeni iz naravnih kamnov. Eden je imel na sredini večjo skalo, drugi staro bukev in tretji kotanjo. Prvi krog je bil obrnjen proti severu, drugi je stal vzhodneje, tretji pa bolj proti zahodu, tako, da so skupaj tvorili večji trikotnik.

Mi otroci smo jih uporabljali za igro in takrat tudi mislili, da so bili zgrajeni prav zato. Igrali smo še tako, da je posameznik stekel iz enega kroga v drugega. Dokler smo bili v krogu, smo bili na varnem pred volkom, ki je strašil zunaj njih. Kadar je koga ulovil, je tisti odšel v krog, ulovljeni pa je postal volk.

Ko sem odrastel in o tistih krogih v Obrenku slišal naj različnejše pripovedi, sem tudi sam podvomil, da so bili zgrajeni, da bi se tam igrali otroci. Vendar tudi za pastirske namene, kot so nekateri mislili, niso bili ustrezni, ker ni bilo vhodnih odprtin pa tudi prenizki sobili, da bi služili za ogrado drobnici.

Moja teta pa mi je nekoč povedala, da je bila v tretjem krogu zakopana zlata koza. Tisti, ki jo je po hudičevem navodilu izkopal, je res postal bogat, tako da je imel svoj šif (ladjo) v Trstu. Vendar, ko se je z njo prvič odpeljal v Ameriko, je skupaj z njo potonil. Da se je to v resnici dogodilo, so se sklicevali na tisto jamo, ki je bila v tretjem krogu.

Ko sem si okoli leta 1930, po dolgem času, zopet hotel ogledati Obrenk, ga nisem več našel. Nabava je bila tam čisto drugačna. Drevesa in grmovje je bilo posekano, kamenje pa razbito in zloženo. Finančna kriza po vojni je ljudi prisilila, da so širili obdelovalne površine in pašnike, ne da bi pri tem spoštovali tisto, kar so nam pustili predniki. Kajti če bi, bi danes lahko raziskali, kako in zakaj je nastal Obrenk.

Hribarjev stric iz Trščakov pa je nekoč, ko Obrenka že dolgo ni bilo več, le povedal nekaj, kar razkriva drug namen Obrenka v preteklosti. Rekel je namreč, da je Obrenk novejšje ime. Staro,

Pavle izročil 22. 1. 2008. !

da je bilo drugačno, a ker Obrenka danes ni več, ga ne misli povedati. Tam naj bi, po njegovem, zapriseženi opravljali obred namenjen posebnim kamnom za Veliki vrh in tudi za druge vrhove. V tretjem krogu pa ni bila zakopana zlata koza, k&nt nekateri govorijo, ampak je bilo tam zajetje za vodo, ki so jo rabili zapriseženi.

Brezno Na Levpah, ki je severo vshodno od Trščakov, pa je služilo takratnim brezvercem, kot daritvena jama. Dan pred najdaljšo nočjo so opravljali daritev za vreme. Dan po najdaljši noči pa daritev za letino.

Vrhavč, 1955

Ivan-Janez Jug, rojen 1898

Vrhavč 54

ŽIVLENJE OB NJEJ IN Z NJO

:- Zelo dobro vem, kako so staroverci doživljali Sočo. Imeli so poseben odnos do nje, še posebno tisti, ki so ob njej in z njo živeli. Bila jim je, kot živo bitje, kot prava ženska, ki ti je lahko prijatelj ali sovražnik. Z njo so se pogovarjali, včasih so jo kaj prosili in ji kdaj kaj darovali. Z reko pa so ~~se~~ povezovali tudi nekatera bitja, ki so v njej stalno ali občasno živela. Kakor tudi z duhovi utopljenec in samomorilcev, ki pa so jih imeli, kot, da so žrtvovani vodi, oziroma vodnemu duhu, da bi bila do okoličanov dobra in usmiljena.

- Vodi zajeti iz reke pred sončnim vzhodom, so rekli OSAMLJENA ali ČISTA VODA. Umivanje z njo je pomenilo tudi zdravljenje. Poleg tega je bila tudi očiščevalec skrbi in slabih misli v telesu.

- Voda, ki ostane po povodnji v mrtvih rokavih in kotanjah, je bila POZABLJENA VODA, ki ne bo prišla do morja, Je pa vendar ohranila vso moč, ki jo je od vršacev dobila ob izviru in skozi celo pretečeno pot. V njej naj bi bila tudi neka magična moč. Prav zato so jo nekatere znanovane žene uporabljale pri vedeževanju. Na njeni površini so opazovali nebo in v oblakih brali, kaj jim sporoča. Vanjo so gledale tudi dekleta, da bi v njej uzrle podobo fanta, ki bo postal njen mož. Ali pa da bi zagledali človeka, ki je brez sledu izginil. Če pa je ženska v njej videla polno luno, je pomenilo, da je zanosila.

- UMAZANA VODA, so rekli tisti vodi, ki je bila več dni po povodnji kalna. Tiste vode so se resnično bali, ker so verjeli, da je v njej kačon. Zato vanjo niso stopili v nobenem primeru. Tudi njena barva je negativno vplivala nanje.

- Za MRTVO VODO so imeli tisti del reke, iz katerega so potegnili utopljenca. Verjeli so, da je v tisti vodi ostal njegov duh, ki trpi, ker ne more oditi v svet duhov. Zato so jo polivali po skalah, da bi ga lahko rešili.

:- Močni nalivi z grmenjem in vetrom, ki so povzročili hiter porast reke, so staroverci povezovali s podzemnimi bitji, ki se iz globin hrupno selijo proti morju in med potjo povzročajo ljudem leškodo. Tudi takrat naplavljen les, je bil zanje poln slabih sil pa tudi goril ni. Vendar so nekatere ženske, ki so s takim lesom stalno kurile,

imele neke pripravke in posebne uroke, da so iz tistega lesa izgnale hudo silo, da je po tem les le gorel. Bašure pa so pred tem izločile, ker jih niso uporabljale za kurjavo.

- Rekli so, da ko se ti na levem bregu zgodi nekaj hudega, se moraš v reki dobro umiti in oditi čez njo na desni ali levi breg. Ko prilezeš na drugi breg, si drug človek, ker je reka prevzela nase vso tvojo bolečino, krivico ali kaj drugega.

- KO se odločiš, da boš reko nekaj prosil, jo lahko le ob ZVEZDNATI VODI. Ta pa je bila le ponoči ob jasnem nebu. Pred nočjo si moral iz grma, ki je gledal na reko, odrezati palico. Ves čas, ko si jo na glas prosil, si moral na palici rezati manjše koščke luba in obenem obračati palico proč od sebe. Ko si ponoči prišel do reke, si prošnjo ponovil. Nakar si palico vrgel v reko rekoč: "Če me nisi dobro slišala, preberi na palici, kaj sem ti napisal". Če prošnje ni uresničila, so vedno obdolžili kačona, češ daje palico pojedel.

- Kadar so v reki našli mrtvo žival, so vedeli, da je bila darovana vodnemu duhu Vodovniku. Zato so jo s palico počasi porinili v rečni tok, da jo je odnesel dalje.

- Samo ob hudi suši, so v reko vedno vrgli del obleke ali obutve človeka, ki je v vasi zadnji umrl, da bo njegov duh prosil vodnega duha za dež. Če ni začelo kmalu deževati, so obredno dejanje ponovili. Bili pa so prepričani, da bi zagotovo deževalo, ko bi v reko vrgli kos oblačila, ki je pripadal mrtvemu otroku.

- Kadar so zidali hišo ali hlev, so nekateri v malto zamesili nekaj tiste snovi, ki so jo nabrali na rečnih kamnih ali skalah, ki so bile vedno pod vodo. Tista snov je vsebovala tisočletni čas, obenem pa je imela v sebi varovalno moč reke. Še posebno so to naredili takrat, ko so zidali temelje.

- Potok, ki je tekkel blizu vasi in se iztekkel v Sočo, so staroverci imeli za posvečenega, ker je bil neposredno povezan z veliko reko. Zato so tisti del, kjer se potok zlije v reko, ne da bi vedel zakaj, imenovali Domank. Za nas je bil tak potok Ušnica. Bolni ljudje, ali tisti, ki so imeli še kakšne druge težave, so hodili po njegovi ^Rstugi bosu in v smeri toka. Verjeli so namreč, da bo potočnica sprejela nase vse njihove težave in jih odnesla v reko. Vedeli pa so tudi, da ob izlivu na Domanku, se ni dobro zadrževati, ker so tam

zle sile vedno na preži. Šele narasla Soča jih je odnesla. Ko pa so Italijani zajezili Ušnico, so hojo po njej opustili, saj je za pregrado nastalo jezero, ki ni imelo več neposrednega stika z reko.

- Vodo, ki jo vidimo v reki, je le del tistega trenutka, ki kmalu za tem odide. Tista voda, ki je tekla v preteklosti, je del nje danes v usedlinah, v pesku in gramozu, pa tudi v tisti snovi, ki se je pri-
jela skal in kamenja. V njej je tisočletni zapis, ki ga znajo brati le tisti, ki jih je izbrala Nikrmana. Do nas je prihajal skozi vso zgodovino reke in še vedno prihaja.

- Na led, ki je nastajal na površini reke, so gledali, kot na zamrznjeni trenutek reke, ki pa bo, ko bo sonce to zaukazalo, odšla proti morju.

- Kako je struga reke nastala, vidimo v zemaljskih plasteh na obeh bregovih, nekje zelo visoko nad reko. Zapis njenega prvotnega toka pa je danes še zelo čitljiv. Nekoč so tam našli okamenelo ribo.

- Reka te vedno pomirja, ko si v stiski, posluša te, čeprav drvi mimo tebe. Je pa sopotnik, ki ne obstane. Morda prav zato, ker te s tem spodbuja, da vstaneš in kreneš na pot rešitve.

- Mi, ki živimo od "nimr" ob reki, smo drugačni od gorjanov. Smo bolj odprti, bolj zaupljivi, bolj jezikavi, vedno pa smo bili do tujcev bolj dobrodušni, kot drugi. Ob vsem tem pa smo reko vedno JEMALI RESNO, kot dano oviro med bregovoma. Naš pogled na reko, je bil vedno drugačen od tega, ki ga imajo danes. Ti s pogledom le bo-
žajo stvari, ki jih vidijo in po tem beležijo, kot lepoto, ki jih osrečuje in zadovoljuje. Naše gledanje pa je v nas pričalo globoke in neizbrisne spomine in podobe, ki so nas zaznamovale.

Kopovišče, 1963

Zapisal Pavel Medvešek

Anton- Tone Jug, rojen 1914

Kopoviščarjevi

Sela pri Volčah 37

TEMLJANI

Nevem zakaj so tistim, ki so v hiši ohranili ognjišče na tleh, rekli temljani. Eden tak, ki ga je imel je bil tudi stic od Čanč. Ljudje so ga imeli za čudaka, ker je bil tudi praznoverec. Imel sem priložnost, da sem bil večkrat na njegovem domu, čeprav sem bil takrat mlad, je bil vendar on edini, ki mi je pripovedoval o stvareh, ki jih nisem po tem nikoli več slišal. Mnogi so me prepričevali, da so to le njegove izmišljotine. Kljub temu sem ga še naprej obiskoval. Stvari, ki sem jih po tem tudi sam lahko videl, se res ni mogel izmisliti. Veliko tistega sem žal pozabil, nekaj pa sem ohranil le zase, da sem lažje živel, ko sem bil v stiski.

Dobro pa se še spominjam tiste pripovedi o Preduhu. Ta naj bi bil varuh duhov umrlih. Prebival pa je v podzemlju svete gore, ki pa jo ni hotel imenovati. V tistem času mi je tudi povedal, da ga zadnje čase zelo pogosto obiskuje duh starega očeta in da zato čuti, da se mu bo kmalu pridružil. Takrat pa ko se bo, kot zduhec zopet vrnil na zemljo pa si želi, da bi bil sokol. Najraje prav tak, ki je tiste dni krožil nad Oštim krasom.

Ker je leseni klin s katerim je presajal zelje in drugo zelenjavo, vedno hranil v slepem oknu v hiši, sem ga vprašal, čemu ima zanj tolikšno skrb. Povedal mi je, da je narejen iz bašure, ki da jih je nekoč lahko dobilo le tam, kjer potok Ušnica priteče v Sočo. Bašur je tam veliko, ene so dobre, druge slabe. O tem so več vedele tiste ženske, ki so se ukvarjale z uroki. Moj klin, na katerega zelo pazim, sem naredil iz dobre bašure in ima zato v sebi tretjo moč, ki jo je prejela od Soče bašura, ki se je, kdo ve koliko časa, brusila v njeni strugi. Ta pa ob presajanju preide v rastlino in po tem v človeka in žival, ko jo zavžije.

Volčanski Ruti, 1963

Jože Mulič, rojen 1905

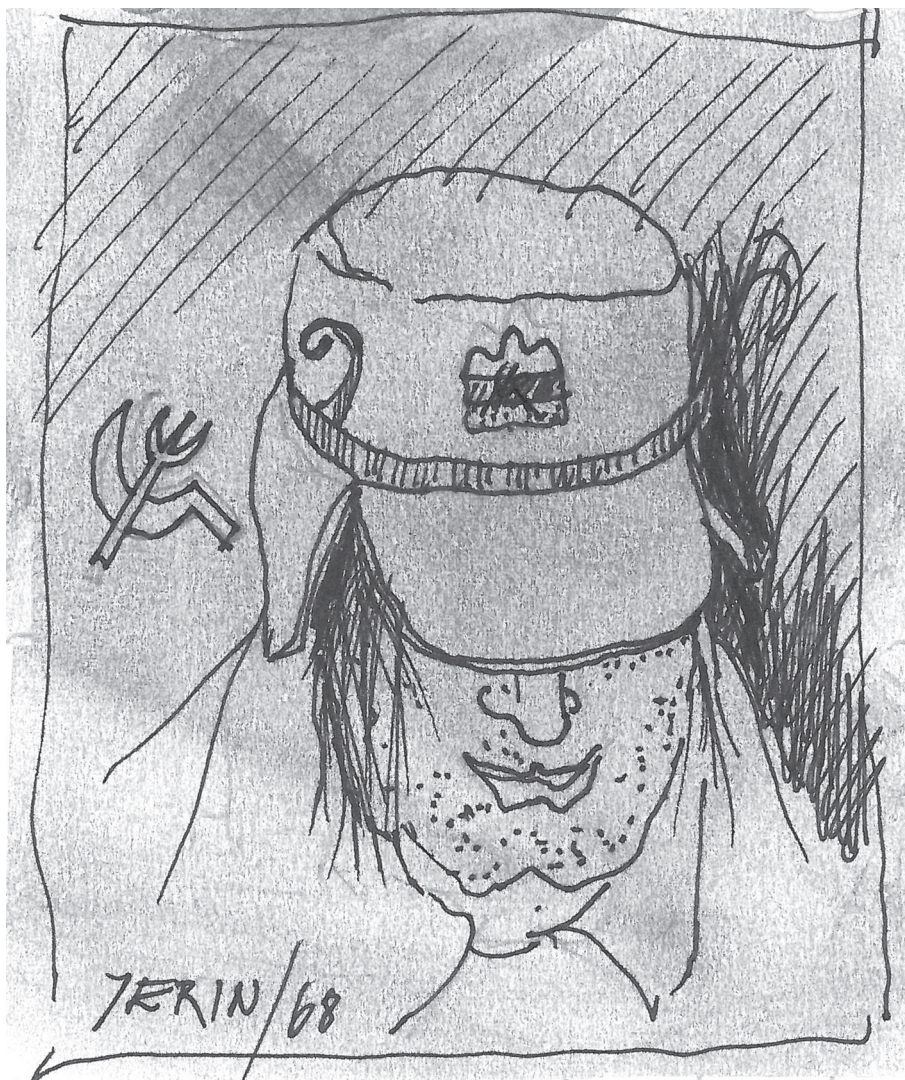
Pri Muliču

Volčanski Ruti 26

Parle izročil 22. 1. 2009 !

SAMOTAR JERIN

Prepisi pogovorov Pavla Medveščka - Klančarja
z Jerinom leta 1968

... Na cesti pred hišo me je že čakal Jerin. Spoznal sem ga po kapi, o kateri so mi pripovedovali drugi.

SAMOTAR JERIN

SPRAŠEVAL IN ZAPISAL PAVEL MEDVEŠČEK-KLANČAR-1968

- Ker pa sumiti Janža Štrigaja, Tomi Kuk - Jorayer, mi hotel, da bi se še kaj sračevala, mi zato tudi mi poročal ali je dobil podatke, kaj bi lahko našel Jerina, ki je tolovat, menda živel nekje na Kom = brškam. Če bi prišel do njega, sem se obnil da nekoga, ki sva se prej = malo že prej. Poročal sem mu zakej si želim srečanja z Jerinom in kaj bi hotel, če bo srečno prišel, od njega izvedeti. Obljubil mi je, da se bo z njim pogovoril in če bo ne to pristal, do mi sporoči. Torej dobili deset dni, sem od njega dobil sporočilo, da je Jerin pristal na srečanje, ki bo 9. 9. ob 9 uri pred Lahovo hišo na srednjem.

K Lahovi hiši sem prišel petnajst minut pred deveto. Na cesti pred hišo, me je že čakal Jerin. Spoznal sem ga po kapi (1) o kateri so mi pripravovali dlugi. Pogovorila sva se z "žirjo", a se z mano rokovali mi hotel.

P - Jaz sem Parla, dame iz Arhovega. O tebi vem le to, do si go prijatelj Jerin.

I - Se to je prave. Sreča imas znanca, ki me je prave, da se srečava. A to sem stobil le iz radovednosti, da vidim, kako to opravljaš. Vse dolgo po je itak v majhni odlaš. Dal v daljavo, si poskus v mesto po me hodim, ker namim imeti opravka s "cepljenimi" mešicami.

P - Kako to, da ne hodis v mesto? Ali jih moda ne potrebaš?

I - Seveda go ne potrebujem. Ne, ker robim dabim tu, od Lige do Ljube.

V mesto pa grem, kot etraci v živalski svet, da vidim kaka so diopatri iz podjetja, posteli slopljenci. Sedaj po je najboljše, da mi poro, kaj želiš, ker ob 13.30 pride pome prijatelj, ki me bo odpeljal na Ljub. Kar pa se tukaj ob cesti, zaradi žirja, ne poretim dobro, greva po tisti stegi, proti tistim drevesom. Tam bava imela mir.

P - Kat želiš, meni je tola prav. (Ko sva prišla v senco dreves, sva mesta podeto

(1) Nočil je partizanska kapa s trigravom, predelana, iz nemške z silcem, le do je imel drugaj nje emi trok, kot mi klubilen in s parom dirjiga petelina.

svetlo drevo, kamor sta se usedla). Nekaj ti je o menidžu povedal pravce, ki ga tudi ti poznas, kaj želim slišati od tebe. Zato lahko kar govaš. Če pa kaj ne bom razumel, te bom pa spetli vprašal.

J - Preden začnemo, bi vseeno rad vedel. Zgolj te ta "čarovništvo" zdi vilstrs, tako zanima?

P - Zagotovo ga ne bom uporabljal, ne na sebi in ne na drugih. Ne zanima, ker je preveč, ogrožena del stavarstva. Predvsem rad zdirovec, ki so živeli talnat nad Totolem pri PTOVČU ali nekaj podobnega. Kmetija je do bila ime po predniku Petru, ki je bil najbrž prvi zdirovec pri dvi in tudi stvarerice, kot ostali tu okoli. To je tudi edini razlog za to moje radovednost.

J - Ampak, tistega Petra nisem ne poznal in tudi nisem o njem slišal. Na kar znan mi je povedal mi pokazal Gregor, ki je tudi tam nekeje bil rejen mi se z zdirovcem ukvarjal od otroških let, ker je bil mi gor en par tisoč medležišč.

P - Mislite na medležišč, kot zdirovec?

J - Ne, medležišč pride iz besede med, ki je bil ena vrsta zdirovec. Gregor je bil res dober, poznal je vse zdirovice rastline, ki rastejo tu okoli. Pa tudi druge stvari, ki pomagajo bolnikom. Ravno tako je poznal vse vrste, ki se tuda pojavijo. Svoja doma jemala vose, da bi se ukvarjala z zelišči. Neč ali mi kaj jih pozna vseh, ki go ta zanima, le, da jih vseh drugacije uporabljajo. Kot razumem, tebe predvsem zanima le tisto, kar mi v notni bukvi zapisano.

P - Ja, predvsem tisto, kaj o zeliščih sem v teh letih izvedel največ. O tem, kar je poznal traj učitelj in seveda ti pa ne.

J - On je imel svoj način, ki ga je prejel od očeta, če pa od svojega očeta ni tako največ. Kdo naj ve do kam? Morda, da Atilovih časih, ali se kaj čez. Kot si mi povedal, si nekaj o tem slišal od Tousta Jovca. Samo, da on se s tem ni ukvarjal in se le talica, kot jag o kafetu, ki mi ga nekaj porudiš. Ne ve, kar vem, seveda ne bom povedal,

ker sem Brezovje prisegel. Če po se bo kdo našel, da bi se pri meni ho-
tel učiti in tako postati medezinski pa ja. Ds sedaj misve o tem rekla se
niti ene besede, zato bom zati.

Brezovje ni nobena čadron po kemidri in školah od vseh kubi po vse do
reke Rduje. Vrako barva, je dal r posebno leseno škatlico. Priložili je veliko,
kar pogled okoli, som jih lahko prešijo. Čider pa je nobil le na drevnih,
opirama na vseh rastlinah. Tudi to mi skrivnost, če se potrudis, jih boš
ravno tako našel, kar veliko število.

Čadron je uporabljal za zunanjo zdravljenje. To je go vse, kar je vidnega na
telesu. Čider pa za vse bolezni v človeški notranjosti. Če po čadron ali
čider nista pomagala, je Brezovje uporabil mešanica obojega. Tudi pred tem,
je moral upoštevati sledeči. Če je neka bolezen, recimo bolni melni, ga
zdravi z zelenim čadronom, je moral dodati čider ^{in mirmu, to je} ali celo nekaj belega.

To je le primer, da bi bolj razumel. So pa nekatere bolezni zahtevale veliko
izkušnje in merjenje. Kajti prav to je skrivnost tega paklica. Enako tudi
odmeriti enega in drugega. Čadronke pa se merijo vedno z isto želo
dovo lepso.

Pri živčnih obolenjih in bojazni je čadron in čider ne pomagata, ker gre
za bolezen, ki ni sestavljena iz snovi, kot je meso, ki ni di kost. Temveč iz ne-
vidnega, zato je bilo potrebno posebno zdravljenje. Tu so pomagali predvsem
mali in zagovori, ki pa so morda biti usklajeni, tako z luna in z dolženi-
mi zvezdami, kamni, ki so se srečali in posebno ilovica, ki se nahaja med
drevni plasti kamnine. Nekekrat je pomagala tudi zdravilna voda, ali dve gobl.

Ena drevesna, kot zdravilo, druga travniška, kot usparalo in se dve zelišči.

Mnogim pa je pomagala le položaj roke, na dele glave. Roka je bilo treba
mazati s posebnimi mazili in jih greti nad vročeno svečo, ki pa ne sme
biti iz lesa, ki oddaja živalsko mač. Tudi vse povedano, je treba prika-
zati sva z besedami. Treba bi bilo tudi pokazati in po tem naj tišči
napise tako, kot gna, saj bo služilo le njemu. Enako je pri zdravljenju s
travnami. Kaka naj ta javem, na kratko in da bo razumljivo obtem.

Pri tem zadržanju potrebujemo tri posebne trikotnike, ki so manjši od
ličnih. Te postavimo na vse tri vogale tročrta, ki po mero biti pa
velikosti bolnika. Tročrta postavimo z belo volneno nitjo, ki jo speljemo
za prednja vogla trikotnika, ki po mero biti dvignjena od tal za doli
štiri prste. Šele za tem gre bolnik v tročrta in to tako, da v ložečem
položaju ima glava na ožjem delu. Noge pa ^{na} spodnjem sinsem, ki po njih mero
razširiti. Nendar tolilca, da bo razdalja nog da volneno nitjo, enak kot pri
glavi. Kvas kaj tabaka, če go nimas, wa konice? Ali razumes, da
go mero imeli. ali pa drem parj?

P - Kvas go pa tudi oženj. Sem se pripravil na to, ker so me no to opego
nili drugi. Sedaj, ko si prišel, bi te prosil, da mi osem tem, kar si mi že
povedal, nekatere stvari le se bolj razjasniš.

T - Mula (2), a ves kaj, mene ne boš proz nič prosil ni se manj ukopaval.
Povedal ti bom le tisto, kar bom hotel in le tolilca, kot vem, da lahko.
Opazim te prvo in zadnje, da me sprašuj, vicer bom pobral svoja kopa in
odšel. Po tem pa me ne išči več! No, sedaj, ko si sam prišel prostovoljno
sem pa ti bom se nekaj povedal. To bi moral prvo zapisati ni to tudi po
doli tistim, ki sedaj že desetletja na mehkih stoli in si svoja neta de
belija na ročnem revežer, kot smo mi takoj.

Ali ti misliš, da kdo spleh ve, da v tej svoji živinji ljudje? Še naj.
bolje smo se imeli pod Avstrijo. Ta nam je vrag, "dovolilo", da smo se
preživljali s kontrabantom. Kako je bilo z nami pod Italijo, vneto ves, saj
si doline (3). Školbeli so le za to, da so nam jobirali deske. Tisti,
ki tega ni zmagel pa je šel na kant. Šli je takrat spleh kdo vedel, kako
tu živimo, kaj jemo, kako se oblačimo, kaj spimo? Kako živijo naši otroci?
Kako je brigalo, da se na porodu umula mati in pustila tri nedorošle
hčerke. Da je mojo to zlamilo in zgo zgel piti ter na koncu konical
na striku. Ter, da je za tem hriso propadla in da so zgo dekleta mo-
rola v reja, seveda kot dekleta. Nič bolj nam ni šlo pa priključiti.
Špet smo osteli sami, prepusteni samim sebi.

(2) Mula

(3) prebivalec soške doline

Prvi ukrep, takerat sicer že naše nove države po drugi vojni pa je bila obveza oddaja živine, ki je veljala za našo sinovsko grofo inako, kot za bogato Vipavske doline. Moj soseda, ki je bil življensko razon in predusm eden od nas, je moral pri grofca kupiti eno, da jo je oddal državi. Pa jubele nekaj neka „visoka živina“ iz družbine z macedoncem, da se oobna prepriča, kako živimo tu ob meji. Ker je bila pet tja pred je za zanj prepričan, si jo je ogledal, kar iz Turinca z velikim vajetstvom obalnogledom. Jo tistim pa je izrekel zgodovinske besede: „Dobila, da te kap, škoda, da živim tako daleč od tega roja!“ Sreča je vse to eden iz sprotstra takoj zabeležil, da jo ne bi bili za te besede prikujivani rodovi, ki bodo se prišli.

Takeat, ko se je vse porad porila o elektrifikaciji podizanja, je sem prišel spet eden iz ukrepov. Ko se je najedel domače salsone „ki boljše v življenju, se mi okusil“. Se je komaj se obratol pri misli, a malo preden, so go odpe ljoliže le razgovor: „Kaj, o elektriki, se splah ne bomo prepovajali, saj jo imate pred hišnim pragom. No nas je sams, da jo gor iz elektrone doblor pripe tjemo da varili hčr.“ Neina čakajočih gospodarjev, jo mi dočakala. Drugi pa jo por tako niso nikoli videli. Tako se nam je godilo in se nam bo se, kar naprej! Neven, kaj ljudica, to sprašujajo politike in škole. Saj ve nedar vse to dobro ve in pora deloval, ki z nami živi in dela in za to tudi deli z nami vse, ker je slabega in tudi obtepa. Ker ne more biti por porad oseba, postje tja svoje zapuščenine. Ti so rams tako razviti in zato je zlobika razumeja že na prvi pogled, kaj in koda je treba ukre poti, da se stvari rešijo.

Neven, če splah vaja politiki, predsedniki in generali, kaksna škoda, so nam porjavili, ko so nam v prvi vojni uničili naše domove, njihove in pre dusim ljudi. Koda jih je splah postal sem, da so v nekaj letih pobili vse, kar je tu bila živnega in za tam brez besed odšli, kod da so prišli sem na sprehod. Je koda koda obradil to pranje? Je, koda za te zlobine, koda odgovorjal? Kot nam, so bili le napojeni z slovenska zemlja! In potem, naj mi se koda

reči, da naj bom srečen, da sem v raj živ. Jak brato, jaz pa želim! Ko so me na silo sprejeli v Laska rajsko, sem tam videl velika lepega, a se reči grodega, ki so prigodili le malega človeka. Jato sem bil in sem se vedno pridi graditvi velikih in nesramno dragih svetilšč. Seveda toleranca „bouda“, ki je imela denar in moč občinstva, je on tisto sebi v resnici naredila. S tem pa obremenila on naslednji rodovi, ki on tisto danes gledajo, ali se s tistim strinjajo, ali ne. Seveda srbli vedno padajo in jih nekritična hvaleži, ker pa nimajo svojega imenja. Zame pa je tisto skupnja skupnega prostora, ki mi sama njihovi, je vendar juna dobra. Koplej stavovci. Kaj smo komu ugeli, ali komu kaj usilili? Naj juna juna. Vse masi, je tudi vace, jim odgovorim. Le, da je za vas juna, pa sama juna. Jo mas po svetilšč. To nepri, sicer pa sem, da ne bodo boli. To grupa dobra, nemica je zoug, le njihova in to že ti svetilja.

T- Nekaj ti bom povedal, predem zaradi gorov, ki sem jih slisal v Giji nji. Neki možakar mi je rekel, da si pod Stalija bil tudi meštari in to zelo daber. Vendar so te jezidi le pod imenom sijor Fona (4). Je mar res, ali le gorovice?

T- Vse me, a biti meštari ni bilo prepovedano. Briti uspešni po iskano. Od mešara sem pa moral živeti. Tisto o imenu pa je naporno. Nekom zokoj, so mislili, da sem doma od Fonor. Od tom tudi tisto ime, če bore žla v to smer, ne bo ga zoharil stro dovolj časa. Če želiš se kaj revedeti, me kar uprašaj.

P- Glede tvoje groznje na govetku, sem previden, do te ne bi razjegal. Seveda bi rad izvedel nekaj več o zoharljenju s tračonom.

T- Ja, za nekatere naj bi ta način zoharljenja gotovo nastajali. Najbrž od kelut, ko so jih postavljeni v novo. Vendar je deloval le, če je bil kraj zoharljenja znotraj zunanjega tračana. Ko je balnik legel v tračanu, je bregar nad glavo in nogami postavljaj tudi nekaj kovinskih predmetov, ki jih je nosil s seboj. To so bili rozni keljenci, žebelji, keloufe, obrati in druge. Bregar spet bulene iz soce ali zoharjen in to drugje ali ploščate. (4) gočpod Fona

...tada vedno s čitimi, ki so bila nam neznana sporočila Nirkumane. Pri tem zoharljenji je Bregor vedno vzel v roke olupljeno brezovo palico, ki se imela na koncu pitrijsno majhno leseno gobo, ki jo je lahko menjal, ker jih je imel v nabobtniku. S to je potem dotikal nekaterih mest na telesu bolnika. Ker pa je pri tročanu zelo hkrati za zunanji in notranji zoharljenji ni mogoče uporabljati čadron in čider, je imel za to pripravljeno stekleničko brezovega soka, se z nekaterimi dodatki, ki pa ji moral predhodno naravnost preneti. Tretje je po tem s sokljem peresom, ki ga je nemočil v steklenici magoté bolnika po celu, obe strani dloni roke. Prav tako tudi spodnji in zgornji stopala, če pa je šlo za vidna pljučna obolenja pa se pri (Pri žem, sleah le hrbtno stran). Pri hudih bolečinah v trebuhu, tudi trebuhno stran sledi popka. Dama takrat, ko je zoharil pljučna ali trebuhna obolenja, je bos stopil v tročanu iz smeri mag in to tako, da je stopil čez bolnika in imel stopala ob njegovem telesu. Nes čar zoharljenji ali biganji je Bregor, kamaj slišna ponovjal zgovore v ta namen. Nes biganji od goče tles pa do konca pa je trajala najmanj pol ure pa tudi več. Čisto na koncu pa je vzel s posbno leseno lopatko oglje na ognjišču. Prišel do bolni karik mag in iz posadice vzel ščepec posušeni zeli in prahu suhe smole, ki jo je posul po žerjavici. Po tem pa je trilateral na vsaki strani s prenu najin lopatica prti zredi pakadil, da je v prostom prijeto zadržalo.

P- Če mi lahko, kaj povés o zoharljenji o plaqonjem roki na bolnika, Ti bom zelo hvaležen.

J- Nes tega je ne znate vrate, ki bi se tega spomnil. S tem obram se pač moras roditi, kot se je Bregor. Pri meni je večkrat poslušal, o brez us jela. Ni bilo težja, se naučiti, kako z rokomi to delamo po vsi delih stelo telesa, ki je bolno in pri tem se podpravnostno govoriti vse tiste zgovore, ki gredo prav tako po telesu. Ali kdaj mi s čim pripraviš ustrezna magila za roke, kadar jih potrebuješ. Vendar ti vse to ne pomaga, ker na bolniku ni potrebnih večinov. Tega mora bolnik zelo hitro občutiti. Da je to res je Bregor na meni večkrat dokazal. Ka je sil z rokomi za le ob

Telesu, ne da bi se ga dotaknil, ni gugal toploto ali občutek
kot, da greja po koži nevidne iglice, ki te le rahlo zbadajo. A kar je
pri tem najbolj važno, je da bolečine kemalu izginejo ali se močno zmanjša-
saj. Takrat je potrebna, da se "bravaji" enkrat ali večkrat ponovijo.
Torej, kot vidis, tega se ne da naučiti. Zato kaj več, kot sem ti povedal,
niti som ne sem. Ševedla je po ob tem, ko "bravaji" obolodas, si veliko
dlugega naučenega, izmiselnega, ki je namenjeno, da si čudenje pri ljudeh
se večje, kot bi sicer bilo. To sem pa j² delal ob Kregorju, ker sem
imel večjo fantazijo, kot on.

Ševedla, zdaj po zvezi se no politično zohorljive, ki je bila dostopna
ovalemu našemu kematu, če je to le hotel. To jih je učil tudi Kregor
ni ob pomoči novejšega delavca, ki je ³ krišno zaloga zelise v³ podbuhal
z lastno zavzetostjo. Taka je tudi on začel izdelovati kis po zelo starem
receptu, ki ga je našel pri nekem v dolini na levem bregu Lepenke. Kot je
povedal, je bil jabolčni kis nepopustljiv v vroči kuhinji. Z njim so poleg kuhinjske
sle rabe, ga uporabljali tudi za zohorljive, predvsem za spiranje orehov
si posebno gnojnih. Pripravili pa so ga po sledečem postopku - dozorele in
oprane jabolke, so narezali na kubične, si prej pa odstranili on postadovane
in gubne dele. Zložili so jih v posodo in zalili z mlacno vodo, vendar le
do vršne ene tretine vsebine in nato posodo pokrili in pustili, da se
je vsebina premeša in se začne tudi kisati. Kadar so upotabili, da je
kislost dovolj močna, strušijo vsebino v lonena mrežka. Kis, ki je iz
istekel, so prelili v flaško. Povrsta para dobro stakli v magarji
in ponovno dali v mrežo, do se izlaci kis, ki se ga obda prejšnjemu. Tam,
kjer so imeli mrežo po vsebino sprežali. Pomembno je bilo, da so obzija deli slupaj.
Kregor je poznal tudi kostanjev kis, ki je bil posebno tega vrste.
Vendar je bila njegova uporaba skrivnost, ki je niso izdali. On ga je
pri zohorljivi tudi uporabljal, a tega mi niti meni zavejal. Je pa pove-
dal več, kakšna se ga izdeluje. Sveži kostanj ~~kostanj~~ stalcimo v magar-
nariji, da ne ostane ničesar debelejšega in ga tako damo v loncu

posodo. Nsebinsu zalijemo do vrha z mlečno vodo in pokrijemo. Boler ose-
bins me prevreži do kraja, naj bo v kapljicem prostoru. Kasneje je lahko
tudi na mladnem. Ko postane tekavina dovolj kisel, damo osebinsu v
lameno vrečko in jo ovenimo, da kis izteče. Pri tem si lahko pomagamo
tudi z rokami, da osebinsu stiskamo.

Seveda pa je kregar pri gohrovljenju uporabljal tudi zelisca, ki so bile lahko
tudi nevarne. Ko je nekdo zdrvil bojazna dekle z neko cigansko
rožo, ja je po tem pijani oca, ko je bila osumljena spolno zlorabljal, ne da
bi to vedela. Ko je moževa početje videla njegova žena, je to povedala sta-
rejšemu sinu. Ta je, ko je nekdo ponovi prišel pijan domov in gaspal na
klapi v kuhinji, go je z vročo mastjo polil po mednožju. Ko se je od ne-
znosne bolečine stregnil, je šel po pomoč k kregarju. To mu je takoj poma-
gol in go s časom toliko ozdravil, da je lahko brez bolečin šel na
vodo. Kenda od takrat naprej, se ni več dotaknil, ne kuarke in ne
žene pa tudi piti je nehal.

Večariti pa postane zlorabljeno tudi mlaj, kar težko razložimo. Tako je bilo
tudi z nekimi okroglim in meter visokim karanom, ki je od daleč izgled-
oval, kot leseni kol. Miel pa je dve imeni, mi so mu rekli PURČNIK,
drugi pa KURČNIK. Kot so povedali starejši, je bilo prvo ime starejše.
Teža so nekdo na skrivaj obiskavale ženske, ki miso magle zanositi. To
se domneva zdi čudno, a kot so povedali je purčnik mnogim pomagal
do potence. Takrat je marsi katere mlada žena morala od hiše, ker
ni imela strok. Ali pa je ostala in pristala, da ji bo imela namesta
nje olekla. Seveda je s teh razmerji nastala velika tragičnih zgodb.
Purčnik je stal ob poti v bližini mlina, na levem bregu Ščurje pod varjo
Pumna. Sed tam gre pot prav do mlina. Vsi, ki so šli takrat v mlin, so
go z roko pogladili z namenom, da bo pomagal, da bo vode vedno
dovolj. Ko pa so iz mlina odhajali, so ga zopet pogladili a takrat,
da bo pomagal, da bodo njive dale dovolj žnjé.

Nekdo pa je neki Benečan iz sosednjega žalocila, ki je prišel v

v mlina kornje, obesil na mlinska vrata podoba svetega Antona in mlinarji rekli, sem ti prinesel pomočnika, ki bo pomagal, da se mlinska kolo ne bo ustavilo. To je enega od naših, ki je mlinarji pomagal pri mletju, tolko razjigilo, da je podoba snel, jo vrgel na tla in jo s čevlji zgnabil. Benetjana je to presenetilo ni go obnem prestrašilo, da mi rekel nobene. Vendar, ko je mlinar in njegov pomočnik neka žena prišla do mlina, punčnika ni bilo več.

Nadaljevanje si lahko predstavljate, a ti ga bom rajši povedal. Pomočnik, ki je tisto podoba vrgel, je bil od takrat naprej na Benetjana pogoren in je nekaj časa, da ga kje sreča. Prilika se je zgodila na Britofu ob nekem cerkvenem pogrebu. Tjo sta prišla obe, tado, ko go je Benetjan zagledal, se je obrnil in zbežal. On pa go njim, dolhitek go je ravnatelj, ko je hotel čy vado šdviže. Zagabil go je za vrat in mu tiscjal glava v vado in to tolika časa, da bi kundu utonil. Ko go je ptegnil ven, je onemogel obležal na pradu in nekaj dihal. Tde bi težje prišel do sope, go je se obrus. Potem pa mu je se povedal, da je te moral norečiti nomesta punčnika, ker go je on vrgel in to njemu in vsem ostelim, ki jim je nekaj pomnil.

P - Mi lahko poveš, kakšni so bili tisti trinožniki, ki ste jih uporabljali pri tročanu?

J - Popolnoma enaki, kot tisti, ki jih uporabljajo na kemtjipih. Bili so le manjši in namenjeni za otroke. Razlika je bila le v tem, da so tiste, ki smo jih uporabljali za sestavo tročana imeli pod sedalom, se tri prečne lesene pregrade med nogami, da smo lahko položili noge ploščati košen, da se ne bi trinožnik, ko smo nopenjali valueno mit, promikali ali celo prevrtili.

P - Bi magoci, se kaj več povedal o čadronu in čidru, ki jih je nabiral Kregor?

J - Dones mišarar več, saj tudi mi določaj časa. Magocē pa ledaj ko smeje. Če si me našel sedaj, me boš lahko tudi drugje. Pojdi pa se k mlinarjevemu Valentinu, da ti pove se on, kar ve o čadronu in čidru (str. 14).

P - Kaj pa tista o zohovljenju z gobami, ilavico in svetlimi kamni?

J - Kako to, da vedno udariš le na boleča mesta? Kaj se miši prav ničesar naučil pri starorencih? Si kaj slisal o skrivnosti, o molčečnosti ali o vahnih pa se kaj bi ti lahko naštel? Težko bi dodal, se kakšne besede le tistemu, kar sem že povedal. Torej, kaj veš drugič.

P - No ja, pri čakanju sem se že, kar navadil. Tem pa da običajno pri nese tudi kaj dobrega, celo presenečujoče. Res ne bom obupal zaradi tega. A ti bom vsekakor postavil dve vprašnji. Prvo se glasi: Ali se ti imas za medeznika ali kaj drugega? Drugo pa: Ali je Kregor umrl v celatih in če, ali ga ti v celati nadomestias?

J - Zame je medeznik tisti, ki se povrača skozi v celati zohovljenju z zelišči in morda se s kakšnimi grobnimi naravnimi pridatki, kot je recimo med. Torej medeznik zagotovo nisem.

Da je Kregor umrl, lahko prisegem, ker sem ga videl mrtvega. Nem pa tudi, kam je odšel njegov zoluh. Da bi pa v celati nadomestil, je ne morem, ker noga njegovega znanja ne obvladam, nekatera pa tudi ne poznam. Je pa tudi njegova zohovljenja z rakami nekaj, kar se ne da naučiti, kot sem ti že povedal. A vsekakor se čutim dolžen, da sem VIDON (5), vendar v določnih stvareh slabši od Kregorja.

P - Ali lahko poveš, kaj o trojem načinu vedezovanja, če ga sploh imas, ali to delaš, kar s kamniti, kot Ligo iz Raven?

J - Ne vem kaj hočeš, ko me primerjaš z Ligo? Ona je čisto medu vedezovalca. Dela tako, kot so jo naučili starši. Če kaj dobrega ali slabega napove, mi njena izumisljalina. Soj ona le z besedami roglji, kar ji pokazuje kamniti, ki jih vije. Sicer pa je srečanje z njo vedno le presorvalina. Sama se to, Ligo ni iz Raven. Tam trenutno le stonuje.

Moje vedezovanje, je pa povezano z "vidonstrom". Kajti vse, kar napovem, vidim v očeh in ustah človeka, ki si želi moje napoved. To pa se doda tvoje povezo čete iz njegovih rok.

(5) Po besedah Jerina je Vidon medeznik in zohovlec, ki vidi v telo in v snov, ki jo uporablja in se ob tem se vedezovalec.

P - Ali si se tudi to naučil pri Bregovci?

J - Tega pa ne. O tem me je dolgo leto učil eden iz Boštke grope, ki me je pripravil. Jaz mu nisem znal, da mu vse to leta nobi, sem zahtevala zelišča, ki v grobi ne rastejo. Jaz bi ti priporočal, da ga obiščeš. On ti bo povedal, kaj v življenju lahko sledeš in kaj ne, da boš dolgo živel. Meni se samo zdi, saj sem te obnes prvo vodo, da magica segaš z roko v ljubezni, v kateri me veš, kaj te čaka. Premisli!

P - Jedin, hvala za sporočila, bom premedlil, a vem že vnaprej, kako se bom odločil.

Ker se je tvoja ostrina v tem času popustila, bi te upošteval o sledečem: Zadržite mi jeto kuku, kar mimo greda vogel na mižo, da je Bregor nekako rekel, da je dve načini zadrževanja s Trojancem, menda drugega zelo redko uporabljajo, kar lahko bolnik v trojancu tudi umrje. Ali ti veš kaj o tem?

J - Me ne bolj zanimajo, če je Tone Javor to slišal? Saj se je o tistem Bregoru poročal le z govnimi možmi, med katerimi je bil gotovo na prvem mestu Delmar in njegovi zopniscijem. Ta drugi način, je res uporabil v strogini sili, kar je ugotovil, da gre za res, ko se je tuda hitro odločil. Ta pa je bilo največkrat pri postopkih, ki so nastale pri delu ali padcih iz višine. Takrat je dal ponorencev v trojancu, kot vedno, se prej pa ga je ustrezno osterbel in obročol. V takih primerih, je dal najprej na vrak trinožnik se eno prizgona veča. Potem pa je na žerjavici, ki je se imel na lopatki posul, kar tri ščepce tistega prahu in sil z njo večkrat okoli trojancu enkrat na levo, drugič na desno stran tako, da je bilo nad ponorencev, kar veliko dišičnega dima. Šele po tistem, se je potvil ob vogel trojancu za glavo. Stegnil je roko v trojancu, dvignil glavo in poklical Petrovega zoluhca, naj mu pomaga in ta pravi, da predsednik ponovil trilek. Pri zadnji, je miže sklonil glavo in roko dal ob telo. Če je takrat govoril v telesu

toplota ali da so misice zadregotale, je vedel, da je vonj stopil Petros
zobehc in da bo bolniku lahko pomagel in ga rešil. Če tega ni bilo,
je vedel, da vonj ni pomagal in tokrat se je zjokal. S tem načinom zdravo-
vanja nimam iskušenj, ker sem bil prisoten pri tem le enkrat. Šlo je za
mladeniča, ki je padel s čišnjivega drevesa. Takrat, ko je Brezar spetil,
kako mu misice na rokah dugetajo, ga je spet porad, tudi se le la-
hko prišel do ušjore gola kosi mozgi s tistim brezovim sokom in ob
tem na glas povzdignil Petros govor. Prav kmalu se je mladenič spet
prebujati in stakati ter umes klicati mamo. Drugi dan pa je bil v igbi
že na nogah.

P- Ali bom neresamen, če te uprosim, ali je pred heliconijem zobehc Brezar,
kaj popil, ali je bil "tešč".

J- Da lahko vstopiš v tako stanje, da se lahko pogovorjaš, ali celo
pravš pomči tujega zobehca, moraš predhodno dobiti neko
"vspodbudo". Brezar je sam priporočal iz zelišč ni gobe, neko tihotino,
ki je imela moč, da je človeka omamljala in usporela, rekli smo
ji BEZUM. Neke zime, ko sem imel trideset let (6), je Brezarju zoh-
snila na ledu, da je tako nesrečno padel, da si je pri tem nabavil
rebra. Ker je imel zelo hude bolečine, je verjetno vzel preveliko ko-
ločno bezumno, da je potem izgubil zavest. Najbrš pa je imel tudi no-
trouje kroavitor. Tako je proti nečim drugemu dne umrl.

P- Kje pa je umrl? Ali si bil..... (zgoraj na cesti se slisi lupenji).

J- Kod ridiš marava končali.... (poudi mi roko, da se ralujiro)... grem,
da me ne bo čakal.... živo.... drugič moraj^m preiskati udobnejše mesto....
živo.... (gre proti cesti).

Ko pogledam na uro, je bila 13⁴⁵.

(6) - Moj quamec je povedal, da je bil Jerim verjetno rojen 1901.

- Ko je Brezar umrl, je imel okoli 65 let, torej je bil rojen okoli 1866. leta.

P - Valentin, ko sem se okoli polnoči pogovarjal pred laksoo hišo z Jerinom, mi je rekel, da naj tudi vas upošam o čadrom in o čidru. Kaj mi boste o tem povedal?

V - Ja, ne vem če vam bom lahko kaj pomagal; sem premalo. O tem je veliko vedel moj pokojni oče, ki je bil takrat v fontariji. Oni so ga uporabili ali ob pustu. To, kar vem, sem izvedel od njega.

P - Če lahko, bi vas prosil, da mi poveste vse, kar ste slišali. Ali pa mi povejte za mago, ki to ve še danes.

V - Nobenega mi oče med živimi, če bi prišel ^{pred} desetimi leti, bi vam stvar pri "Krajtorju" to lahko povedal, ker je bil takrat tudi v fontariji.

Kot je oče rekel, so pri naši hiši "V mlina", takrat imeli celo opovo od Ramastona. Tja je nekaj dni pred pustom, sem hodil okoli vasi. Ker takrat ni smel v hiše. Nekateri so se go štoli, drugi pa so go kamefča krali, da pride. Kajtli v tistihi časih, so rekli, da pomaga bolnikom, kar ima v sebi neka posebna moč, ki upliva na nervo in ljudi. Zato so ga oni, ki so imeli v hiši bolnika klicali, da ne bi pogubil nauje. Ševeda je na pustni dan pro odšel v tiste hiše.

Prav zaradi tega so naši fantje imeli doma tudi čadrom in čider, ki po jim go je preselbel takratni zeliščar. Koko mu je bilo ime in od kod je bil doma pa sem pogabl. Vem, da je on oralo leta pripravil Ramastona, da tisti dan zgrabi bolne, namesto njega. Ševeda je tisti fant, ki je tisto leto moral obleko Ramastona, moral k njemu, da go je počel, kako mag na z čadromom in čidrom ravhati. Preden pa je odšel Ramaston na svojo pot po vasi pa je moral najprej k zeliščarju, da go je postaril v tracin, kajti drugače njegova zdravljenje ne bi delovalo. Koko go je postaril v tracin in kaj je ob njem počel pa sem pogabl. Spominim se le še to, ko je ~~oče~~ oče rekel, da je ^{si} dvig dan šiel po tistem dimu s katerim go je takrat hodil zeliščar.

P - Kom pa je šla tista vaša opova od Ramastona?

V - Oče jo je dal di prodal "ZARFZARJEVEMU" fantu.

P - Valentin ali magarce veste, koda je izpolniloval tiste bakrene maske?

V - Tri so govorili, da so zelo stare, ker se ni nihče več spomnil, koda jih je izpolnil. Edina, kar so se vedeli, je bilo to, da je bil doma od Kuščovjev.

P - Ali veste, kaka in iz česa so delali čadron in čider?

V - Ne, tega nisem nikoli slišal. Vedelo se je le to, da je bila to skrivnost, ki le našli zeliščovjev, ki so ga edina delali in ga tudi znali uporabljati. To je bilo takrat tudi edina medezija. Saj zdravnikov niso niti poznali. Prvo so jih od blizu videli, ko so prišli k nam najprej dolinarji in prvi svetovni vojaki. To se tiči so bolj zgolj roke in noga so jahan, ko so jih ravno prave, kot zdravili.

To pa se lahko pravim, kar je naš oče vedel. Rekel je, da je bil pod Kostrijo, sem prišel neki zemljemavec, ki ga je naš oče spomnil od kmetije do kmetije, vse ga do Kuščovjev. Preden se je potovl od njega in mu tudi plačal, mu je rekel, da so teli luži, kot je naš, zelo redki. Vprašal ga je: „Kako lahko v teli dvojih stminah in na tej slopi zemlji sploh živimo in pogirimo?“ On mu je odgovoril: „Lahko, če si se tukaj rodil“.

P - Valentin ali ste magarce se kaj pogoteli povedati, sicer bom odšel?

V - Ka smo govorili o Ramaštanu, sem pogoteli povedati, do je, ko je prišel v hišo, kjer so imeli bolnika, najprej z ^{na} takim ^{na} kolelu vladuduh vrat, vejica pušpona. Ta naj bi piminala zgoraj in navzgor zvit življenja v naravo, ki puhača.

Ramaštan za svoje delo ni vzel nobenega plačila, kot so to zahtevale druge maske in slupjuni, zato, ker pamet in dobrote, ki ji daješ drugemu nima cene.

PREPISI POGOVOROV PAVLA MEDVEŠČKA - KLANČARJA
Z ANTONOM (TONETOM) KUKOM - JAVORJEM
MED LETOMA 1965 IN 1968

Ploščenka je cerova voščena goba. Velja za univerzalno zdravilo, ker lajša bolečine, pomaga proti tumorju in deluje kot antibakterijsko sredstvo, krepi pa tudi spolno moč. Zdravilna je samo enoletna goba, stare pa zavržemo (foto: Marko Zaplatil).

- 1 -

TONE, ANTON KUK-JAVOR

rojim 1908

ma JAVORJU

znani pod imenom = TONI JAVOR =

ZADNJE STANOVAŃE

PRI ANTONU GERBECU, rojim 1894

= GOMILA = DOBLAR 27

SPRAŠEVAN IN ZAPISAN:

PAVEL MEĐVEŠČEK - KLANČAR

V LETIH 1965 - 67

IN 1968

B E S E D I L O

IZ TREH BLOKOV, SEM U TA ZVEZEK PREPISAL POZIMI LETA 1967/68
Z VSEMI NAPAKAMI

(1) JOŽE MUKIČ, rojen 1905
=PRI MUKIČU = VOLČANSKI RUTI(?) 25 (VŠKIK?)

- Tako, kot že mnogokrat prej, sem se tudi tisto soboto namenil, da grem pes v Voličansko Ruto. Vendar tistega dne iz Krmike, kjer se dostop lažji, če hočeš piti na Vrhovsko raven. Ker je postajalo vroče, sem se ustavil pri kmetiji Mulič (1), že od daleč sem zagledal moja, ki je sedel v senci velike jabolke. Da bi ga prepričal za pot naprej, sem stopil do njega. Ker je bil namenjen v isto smer, me je pot nadaljevala skupaj. Prav kmalu sem izredel vse o njegovem, in prav lahkom življenju. Na KVKU so se udeležili na letnem podzemnem, se nekoliko oddaljila in začela najin pogovor, ki so ga v naslednjih imela zelo dolgo. Tako je trajal od spomladi leta 1965. pa vse do leta 1967, ki jo go nimava nikoli končala. To je dolga trajal, je bilo svedo moja služba, bolezen, družina in da me bi nasteval še vse druge okoliščine.

Ker je Tom z veseljem pristal, da go lahka, kar koli upošam iz njegovega življenja in to tudi zapovem. Tu se bom hotel vse to tudi hoditi, kar bi objavil. (Do bi prišlo po ogledu po se mi ni zdela potrebna, ker do mi zupa.)

P - Tom, ker se pogovora le nekaj ur, bi želel, da mi nekaj povedo o sebi in tvoji družini.

T - Rajen sam bil tu v bližini na samotni in revni kmetiji na Jovčju. Ker je na domu ostal stariji brat Miha, so z bratom Felikom, mada od hiše. To je bilo največ tako majhna, da mi bilo prostora v njej za bratova družina in še naji dva. Čeprav so se Miha in njegova žena želela potamca, jile nista imela. Tada pravilo ~~da~~ bilo povsot enako. Na kmetiji ostane le najstarejši. Če pa je no njej dovolj prostora, predusem po obdelovalne zemlje, je bratom in sestrom omogočeno, da ostanejo, kot delavna sila. Torej pa ho se kelo povoi, mada od hiše. To je zato, da ne bi nastala še ena družina. Z delitvijo hiše in zemlje, bi bil ožogjen obtoji obeh. Feliks se je tolejš odločil, za lažjo pot in tole delo istod

THE HISTORY OF THE

18th

18th

THE HISTORY OF THE

18th

18th

THE HISTORY OF THE

18th

THE HISTORY OF THE

18th

*

THE HISTORY OF THE

18th

THE HISTORY OF THE

18th

*

THE HISTORY OF THE

18th

*

v delnici, kaj so bili popozi go obarna dela boljše mi se bolj plača mi.

Jag sem hotel ostati tu, kaj sem se rodil in sicer nose vsa moč dosti in znanje naših prednikov. Zavedajo se, da bom moral go to kolikor plačati visoko ceno.

Najpomembnejši nauk, ki sem si ga tu v Ratu naučil od starovercev pa je, da smo v naravi vsi enake pomembni in drug od drugega odvisni. Zato lahko naravo spreminjamo le toliko, da druge ne ogrozimo. To pa je tudi Nikmanov globni nauk, ki na zemljo prav za to ni nikoli stopila.

P- Zanimam me, kaj bi mi se poobus rad povedal?

T- Nič od tistega, kar so ti povedali že drugi, kar pa zelo cenim in spoštujem ter se vsega tistega tudi strogo držim. Vendar bi tistemu rad dodal, se vse tisto, kar so ti drugi zomaličali, spregledali ali pa go tista spleh niso mogli vedeli.

Čeprav sem za svaščene stvari, bog vseh materialnih dobrin, se ne čutim manj vrednega, celo obetno. Tako, kot jag živim, oni spleh ne bi mogli. Največkrat nas strice, ki nismo poročeni, imajo za hlapce. Vendar jag te ograde odločno zavračam. Čutim se in tudi vem, da sem svoboden človek. Delam kar hočem in pri temu hočem ter tudi kolikor hočem.

Zadrugi Belmar, je večkrat rekel, da strici nikakor ne bi smeli biti hlapci. Kot vemo, so novozelandski, ravno tako dedovi, ki po niso bili v preteklosti nikoli puznani, zanj smo bili, kot tisti stoletni ceri, ki so ljubljeni na tej slopi zemlji, dokler jih niso nekateri, neom zakaj, posehali. Zdržujcili pa je vedno z besedami: "Zame je vsak hlapec žilav in zlatiten samosreec!"

P- Teme, ali ni Belmar s tem poveličevanjem, malo pretiraval, razen če ni bil tudi on stric?

T- O njem ne bom ničesar povedal. O stricih pa je povedal le gola resnico. Ali ti veš, da danes sloni staroverstvo le na stricih?

(2) CIBER je neke vrste pijaco.

Ko voda zavre damo na stadelico tri suhe liste cera. Ko malo povre, odstopimo in pokrijemo. Ko je ohlajeno precedimo. Dodamo v razmerju 1:1 črna vina SAJUC. Isto ime je imela tudi Tita, ki je imela močnejšo gozde z jagodami, ki so bile bene ena ob drugi. Bila je zelo sladka in rodna. Bolezni ni poznala. Sedaj jo go ne vidim več. Zoluzi tite sem oddel zgoraj v Drugi in Vegrinikih, se pa drugi svetovni vojni. CIBER so pili predvsem moški ob zimskem času. S pitjem so počeli ob zimskem letasu in končali ob junju. Ridel so mladega in močnega. Pomagal bi preprečevati in zdraviti zimске bolezni. Neželi so namreč, da jim bo cer, ki skovaj suhe liste tudi med zimo, da obstanejo zdravi na nogah. Tolrat, ko damo v meš vodo liste dodamo se želodca kopa praleu črno voščene gobe, ki jo zdravimo v mešanju ali narjemo na tanke debe.

(3) CEROVA VOŠČENA GOBA. Travo ime je POLDŠČENKA (roleca).

Raste na vseli odumrlihi mestih in štorih. Pomaga proti Ameriji, lojra boleline, je proti bakterijska sredstvo. Krefi spolno mač. Je pač univerzalna zdravila. Zdrovilna je sama sušena goba, stare gobe zavzjemo.

Delmar je pil svoj CIBER. Nem le to, da mu je oladajal med.

če nas ne bi bilo, bi o tem ne bi imel kaj pisati. Somo s ti-
stimmi, ki se jog danes drugačim, nas je vsaj deset. Po ostalih lišah,
kon je se o stari veri ostalo pa se tisto več ali manj skrivno in
zelo malo govori. Nečimka vero, ki je sem prišla tudi z zeti in
nevestami, jo je dobesedno prebrala. Velika škoda pa je naredil
Audi radio in televizija. Nekaj smo se, vedno ob večerih in prog-
nitihi pogovarjali. Poslušali smo, kaj vse so nekateri vedeli in tudi
doživeli. Danes pa hodim mimo hiš po dvori in ponovi ter sli-
šim vedno ene in isti glasove, ki odmevajo iz vsake hiše. Nekaj
smo veme nepovedovali zunanjo po vetru, oblačih in zvezdah. Danes
tega ne zna nič več, kajti to jim povzroča iz skathe tisti mgi iz
zibljone, ki pa nepredvidno me drži. Ne enkrat, ko jim je doživeti umičilo seno.
Nadite tom delo tisti cer. Sedaj je pravi čas, da si nabereš nje-
govo mlado listje. Po prijavi je bilo nekaj tu velika casa, saj
so v dvorani, kot je rekel delavec, tema prostora rekli CERETA, A,
prebivalcem pa CERANI. Zato se strici pa tudi som, imam za
berjans. Ne, jog sem mlade cerave liste že nabral in jih sušim
v senci. Džim se namreč stare navade, da pijem zelo pepeto
CIBER(4)g roščeno goba CERA (3), ki je rdeče barve, saj jo zelo
mo drobno narezem in posušim. Ker mi ob epomladi ostane, gozdem in
potem nabrem drugo. Ker pa cerov skoraj ni več, jih je zelo težko
dobiti, tako pobrem tudi roščenko iz drugih mest, saj so podobne.

P- Kdaj in zakaj si se oddalil, da ostaneš tu v Ruti, čeprav bi bil
lišah in rednega dela?

T- Dokončno sem se oddalil, ko sem imel 20 let. Po istovrstnih sta-
rejših, so mi, ki so odšli iz Rute, bolj hudi oblikavci izpubli-
mi za storovaska skupnost. Saj se nekateri res občasno tudi na-
čajo. Gredo tudi v Beboj jama, a kaj to govori le o tistem, kdaj
je bilo takrat, ko so bili doma lepo in kakor tisti čas v tujini
pogrešajo. Obujajo le epomine, ne pa tudi storovaska verovanje,
nogen rednih, ki so kot pravit, ki go zelo težko oblikujejo.

10th Edition of the Law

1998

1998

10th Edition of the Law

1998

1998

10th Edition of the Law

1998

10th Edition of the Law

1998

*

10th Edition of the Law

1998

10th Edition of the Law

*

*

10th Edition of the Law

10th Edition of the Law

1998

*

Res pa je, da sem bil tudi sam, kdaj v knji. Belo jokal sem zato, ker
nas je vedno manj. Na žalost smo najbolj revni in trdni mištrici,
ki pa najslabši živimo. O tem se tudi vedno pogovarjamo, da po bi
se odpravili naši stari veni, miti ne razmišljamo. Šoj je večinska vera
zo nas nesprejemljiva. Je zato, ker mi pa meni norega človeka. Tam
niso vsi evaki, kot goravci. Peščice pa bogatili, ki jim logodna žit,
kijne zagatavljajo revniji. Ker pogledite kakšne stvari imajo. Kakšno bo-
gotstvo, je v opremi in v oblačilih in to vse na račun revnej, ki so
jemali od nst, do so darovali. Do ne govorimo o vseh kvalitativnih in popravili,
ki jih imajo, ne da bi jih plačali. Pri nas pa smo pri veri vsi evaki,
bogati in revni. Nikoli od nje ničesar ne more dobiti. Tri večinski,
pa so bogati, kot digovljani, obenem pa imajo še pri cerkvi pred /proke, za
katere revniji miti ne veji.

Danes, ko sem v življenju masi kaj doživljal, se le vem, da te doloceno
oblikuje kraj v katerem si se rodil in živel. Kadar pa pri štiridesetih
dogaš, se miti ne more več spremeniti. Četovo pa se tskot bolj po-
gosta in globlje spominjajo svojih prednikov in razmišljajo o tem, kaj vse
so ti dali, ko si že kot otrok, sel na pet polno negoval in goval.
To pa moram še posebno poudariti, da so vsi stavovci ali slugi delu
največjo zala. Dobro se spominjam zime leta 1930. Deloval mi je pa
prijetelju sporil, naj se ogovorim pri njima. Ob prihodu, mi se ponudil
topel čaj in sveže pečeno ajdovo pogaco. Po tem pa me je odpeljal v
izbo. Najprej me je vprašal, če znam brati, ker sem mu prišel, mi
je dal zvezek in mi rekel, naj tam ob etemu v miru preberem tistih
nekaj strani. Ko bom tisto opravil po se bova o razdru' v miru
pogovorila. Časa, da imava dovolj, ker bom pri njim prešel. Na, ko
sem prebral, sem razumel, sicer pa mi bila ničesar o naši veri.
Vse se je novčala le na to, kako mora stavovec živeti in se do so-
človeka obnašati. Tiskar je tudi, da dober in posten človek, ki s postaje vso
živo bitje in vse, kar je doli njega pa tudi v podzemlju in na nebu, se
nima ničesar bati, ker je tudi on del vsega za katerega slubi Nilmannu.

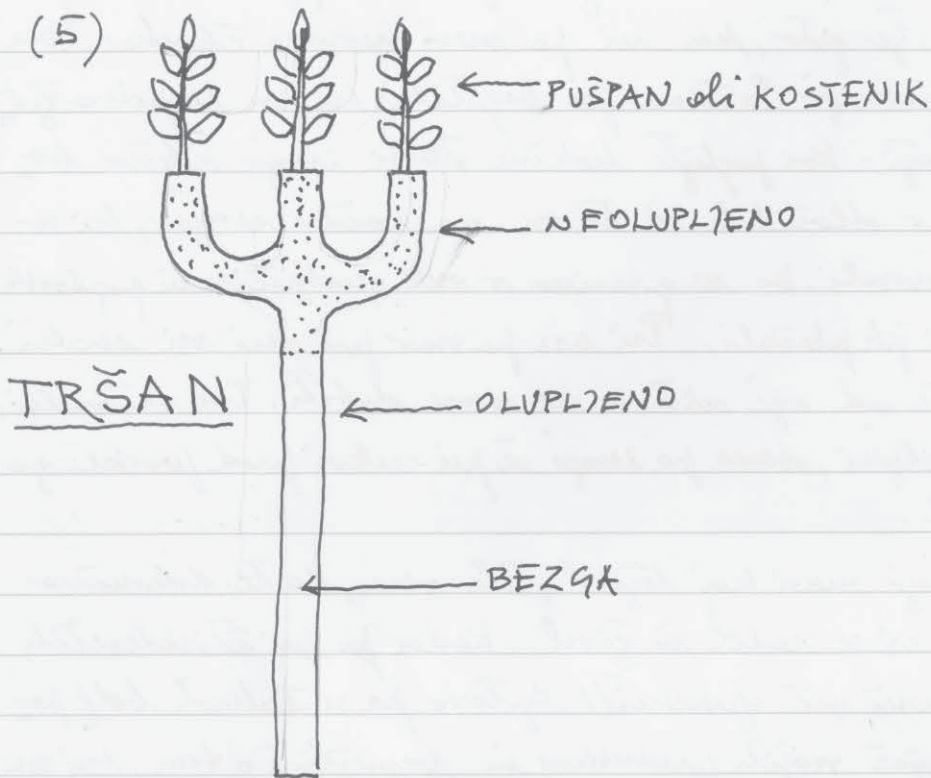
6A

(4) ŠTEFAN DUGAR, rojen 1910

= PAI GASPERTU = VOGRINKI - KAMBREŠKO 85

čopcedel mi hisi je bil JOŽEF roj. 1879 (brat)

(5)

Pa večini pa sva se najprej pogovorjale o tistem, kar sem prebral. Ne vohko moje uprešanje, je zelo podrobno odgovaril. Ob tem pa me je večkrat opozarjal, da mora človek pri pogovoru vedno gledati sogovornika naravnost v oči. Še posebno, je to pomembno takrat, ko imaš pred seboj nasprotnika. Če namreč vedno spoznaš tudi stonje človeka. So zato tudi orožje, ki velika pri sprevaj pri zmaji di pragu.

Ker je bil čas na mizi, mi je mi volil in mi obnem zastopil, kar velika uprešanj, na katere sem moral natvorno odgovoriti. Če odgovoram mi bil zadovoljen, mi je zastopil se pod uprešanje. Nsa pa so bile pogovore z storovrednimi velikimi krajimi nes. Tam, kjer je bila moje pogovore srbko, se je ustavit in mi no dolgo in široko podrobno razložil. Spadbuje mi, naj mu postornu čim več uprešanj, tako, da ja ne bo nobenih dvomov in nejasnosti. Bujno nivoja vsa obdelala, je rekel, do greva k pečitku, kar je že polno. Medoljevala pa da bova jutri. Ko sva drugo dne dopel due najin pepvor kancala, mi je pordal, da bom moral k njemu na bratnijo se dooklat, saj mi mora se povedati in razložiti vse o življenju storovredne in to od rojstva do smrti.

P - Te je pa tam Delmar res tudi polical ?

T - Seveda in to dvalert v istem letu. Bile so strani, ki jih ne bi nikoli slival, če ne bi sel skozi njegova sala. Res, je bil izjemno človek, ena sama dobrata, je žarela iz njega. Bila je tudi ob vsoli mi pripravljen poslušati in tudi pomagati, da se problem reši. Kalo bi bilo lepa, če bi evako učili in tudi živeli tisti, ki vodijo recinško vero.

Za menoj je sel k njemu na bratnijo Stefan (4). Ko ste opravilo vse tri bratnije, mu je Stefan se pokagal tršan (5), ki so ga nekaj upra bljoli storovredni okoli Nagrinke. Služil je takrat, ko umirajoči ni mogel umreti. Ko mi pomagalo niti pitje vode, ki si je je sam zagal in ki naj bi pomagala, da zolakec gopneli tela, so mu

hoteli pomagati tako, da s trisanom mahodi od umirajočega prti
olenu ali motem, koma naj bi zduker odšel. Telo, ko si ležena
le umrl, so trisan odnesli no ognjišče in ga zagžoli, ker drugje ne
bi učinkoval.

Stifon pa je bil tudi eden tistih, ki je veliko vedel nasplošno o
pispanu. Tako je tudi od starejših izvedel, da so mu nekateri
domaćini rekli KOSTENIK. Tako je nastel kostenikar gum pri vsodri
hisi. Soj so ga imeli tudi, kot večnega zmagovalec nad zimo.
N snegu je bil pogled na kostenikar gum, kot stalno uprje zelene
moči, ki bo pomagala zimo. Prav zato, so nekateri domači maske
ob prsti imele na glavi kostenikarve vejice. Edini, ki je imel še redno
pispanova žlica, je bil Delmar in je v resnici deloval, kot do bi
bila koščena. Dones je vse moji teh stoletnih gumov. Mnogim naj
bi smrdel po mitvahih. Zato jih skroje in jim ni prav nič mar,
da s tem uničujejo del naše inteligentnosti. Najbi tudi ne vedo, da
so pispanovi veščini nekateri viseli no vrtili hiš in klevor in to od
zimskega luera po vse do prsta. Seveda ne pri vseh hišah, ker so
ta običaj opustili. Dones pa go ne vidite nikoli več. Kakšen povsem
ima daves, ko s pispanova vejice postopoma umrlejo pa mi ni nitne
zval razlagati. Meni se zdi, da so mu dali, kar tako nekako naloga,
da bi z njo pitušli privatno pagansko igračo. Ne vem in ne
povem pa igračo naših sosidarov v sošči dalimi in preko nje o
pispanu. Tebe, ki to zanima, bi zagotovo vse to izvedel in negotvil.

P- Kaj če bi nadaljevala pot proti jeseni?

T- Lahko, toda svoje rajtne hiše, ki neustavljivo propada, ne bi hotel
videti. Hotem jo ohraniti tako, kot je bila v mojem otroštvu. Tom je
novec moji zgodbo v katerem sem se fantil varnega in v ko
Avege se z mislijo v neprepanih načeh vse pogostje vračam. Zelo
mi pomaga, da lažje živim, se postavo, ko se pogovorim z svojim
zdukerem, ki je samo moj in ki je z mano pravi spregovoril prav
demalu po tistem, ko sem pri Delmarju končal najino bratnijo.

(6) ANTON GERBEC, rojen 1894 / 68
= NA GOMILI = DOBLAR 27

Nekoč poleti, sem proti večeru, ko sem bil utrujen, odšel ga lišč
in se ulegel v travo. Gledal sem oblake, ki so leteli mimo in opazoval
zvezde, ki so izra oblačov prihajala, kot iz pod odeje na jasno nebo.
Ko iznenada zaslišim pod nepričakovanjem nekam zvoni glas, ko iz pod
njega prileti netopir naravnost proti meni. Takrat, ko spregovori sem
vedel, da je združen strica Jurija. Ko so me poklicali k večerji,
je odletel čez streho hiše. Od takrat je vsaka noč moj redni gost.
Predusem pa moj prijatelj, ki mi vse zaupam in od njega dobim tudi
potrebno taložbo ter koristne nasvete.

Ti vujeta, se človek ne more predstavljal, kako je golubec, ki kar
naenkrat postane vrag med našim in onim svetom, je vrag same odsebilna.
Mrtvi, s katerimi smo nekoli živeli, ponavno govorijo v nas namih
in nam tako pomagajo, da lažje živimo. Ali mi to lepo?

P- Vujeta, a tega ne morem presojati, ker tehi izkušnja je minam.
Zivimo pa me v kaj si ti želiš, da bi tvoj golubec postal, ko boš umrl.

T- (od nekdanj sem si želel, da bi bil mabele iz naše hiše. Zagotovo
sem, da me bo zapustil svoj dom pod streho, kot to počna drugi ptiči.
Joj sem tistega opazoval nekaj let, kdesa se je banil za preživljanje v zimni in
visokem snegu. Res pa je, da sem ga takrat tudi hranil in si s tem
pridobil njegovo naklonjenost in zaupanje.

No, zdaj pa je že čas, da greva proti jeseni.

P- Ali je tisto tam spodaj gomila?

T- Je, sedaj že nekaj časa živim pri Tometu (6). Ne vem si ali bom tam
ostal, ali šel kam drugam, kjer mi bo bolje. Za enkrat se dobro odločim.
Zato se ne razmišljam o selitvi. Ntem času sem si tudi dobro ogledal
okolica, predusem tiste strani, ki se namočajo na straverstvo in lište
mi jih povedala Koprivičar in Strežar.

P- Teme, zakaj se oni strici tako izogibate fotografiranju. To, da si ne
želite, da bi vas fotografirali, ne da bi se obrili in presrešli, me
ne prepriča. Kaj je glavni vzrok?

T- Deluar je bil mnenja, da ti fotograf izgane troja pedoba. Kaj bo

(7) JOZEF ČANČAR, rojen 1910 neposredno

= ČANČI = VOLČANSKI RUTI 9

GOSPODAR PA JE BIL BRAT LUKA

MATI TEREZIJA JE BILA 12 KRNA

pa temu s tvojim zgodilcem. Ali ne bo razložen na tistega živega in na druge na popravi? Spasoval se je ali s tvojo podobo odnese tudi tvojega zgodilca in tako ostane le še lupina, ki ji izpuhla jedra? Peko Čaučarič (F), je nekako rekel, da se njemu zdi, da je fotografija človeka isto, kot njegova senca, ki se spreminja s sončno svetlobo. Torej je o tistem človeku več vedel, on pa so vate in pragme. So tvoj izmišljene podobe, ki lahko le strahje s svojo skrivneno podoba in delajo človeka drugačnega, kot v resnici je. Če po imo pri tem svoji pravi tudi tudi duha, se vidi do podoba pravi izgine, dokler ne ostane prazen popril.

V kasnejših letih pa je Belmar svojo razlogo nekoliko omilil in rekel, da po, ko je treba imeti osebi dokument z slike, po moraš to narediti. Torej ne zaradi sebe, ampak zaradi nadobude oblasti. Se pa tistega lahko obravnaš z posebnim naklonom. Tega poje opravil on sam, če si to žedel in mu tudi prisnel fotografiji.

Vsejtno ti ne ves, da so bili pri črni vohi sami strici, ker so le oni imeli dovolj časa, se poskus tisti bog tve in genje. Pa tudi gosposki so bili in predani Belmarju. Tako je bil tudi Free. Ker je bil obložen, da nadzora nekoga ~~pravi~~ prekupevalca iz Tolmune, ki po je bil obtemu velik sovražnik staravcev. Nekaj je enega od naših na sejmu tako pretfel, da se je zdravnil doma skoraj celo leto pa tudi po tem, je kar naprej bolel. Če je Free hotel v dolino, je moral imeti dokument, sicer bi ga italijanski karabonari, če bi ga dobili, spravili v gora. Tudi on je slike odnesel k Belmarju, ki mu je opravil rok. A, da bo zopetna držal, ga je postil, da mu naredi dvojnega.

Ni pretelko niti mesec dni, ko so Belmarja obvestili, da je Free doživel hudo nesrečo. Vključil je hitro in postal dol na Kaporčice nekaj svojih moč, da go na nosilih prineso k njemu, kjer go bo zdravit. Še tisto noč je bil Free na varnem pri njemu. Šele ta noč so izvedeli, kaj se mu je v resnici zgodilo. Mi pa smo o

THE FUTURE OF THE WORLD

1945-1950

1950-1955

1955-1960

1960-1965

1965-1970

1970-1975

1975-1980

1980-1985

1985-1990

1990-1995

1995-2000

2000-2005

2005-2010

*

2010-2015

2015-2020

2020-2025

*

tem izpredeli šele po drugi vojni.

P- Si ti pogledal moše, ki so bili v tami nohti?

T- Kje pa nisi vedel misem, da sploh obstaja. Kot sem ti že povedal misimo izpredeli goupa šele takrat, ko je verjetno mi bilo več.

No, da nadaljšem. Frice je tistega prekuščevalca nadziral zato, da bi go nekdo dobil na sonem. Ko je tisti nekega dne šel iz Tolmina z rogom v gozdu, ga je goupmi človek o tem obvestil. Frice je bil prepričan, da se bo ~~sko~~ domov vrnil proti večer, kot vedno. Ker je sploh, da bo imel srečo, je šel proti večerju dol k glavni cesti in go pri krovju turistih kmu numeriral počakati. Ulegel se je ob cesti, vendar tako, da je imel pogled nad cesto in bil obenem neopazen za tiste, ki so šli mimo. Ko je bila že tema, je v daljavi zaslišal ropot voza. Ko je prišel voz do njega, go je takoj spoznal. Ker pa je na vozu sploh, je hotel počasi spreči konja in nato voz preumeriti v globel proti savi. Takrat, ko je prejel konja za ujde, se je mirno ustovil. Takrat po je Frice šel za konja, da go odpre od voza. V tistem trenutku pa je konj sunkovito potegnil, tako, da je Frice padel na hrbet in takrat, ^{so mu} kolera voza posthodovale obe nogi. Z velika muko, se je lemaj privlekel do Kofarščevaja, ta pa je takoj obvestil dehnarje:

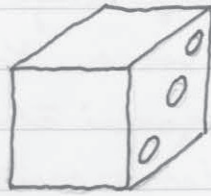
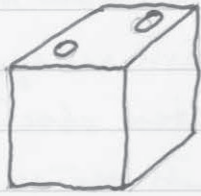
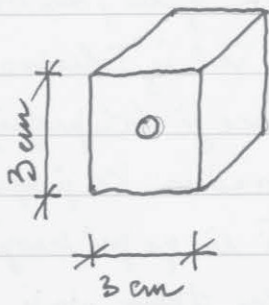
Prekuščevalec je tisti večer imel srečo. A, kaj ko go je drugo tona nohte počakala, ko je konj vlekel voz počasi proti kšniku. Drugoga dne so go dobili njega in voz v strugi potoka. Imel je rovine glavo in izpah kolene. Konja pa ni nikoli našel. Spudje pa so go varili, da so go pitepli tatarji, ki so mu vzeli konja in toro.

P- Torej, ti greš sedaj na Gornila, joo bi se pa vrnil v kšnik. K Nihavcu pa bom šel drugič. Ko bom zafet na tem kšniku, te pa iščem. Bom že kogo povprašal, kje te najdem.

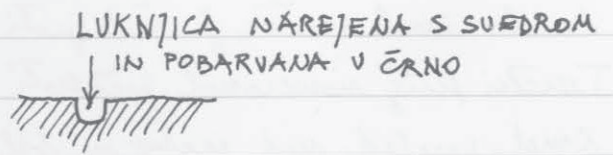
~~11A~~ 11A

(8) PEPO - JOŽEF JUČ, maj 1916
= PRI JUČU = VOLČANSKI RUTI 24

(9) TRIČ

CEGLICE IZ POŠPANA

P - Kako si berjan, kot roditelj sem te zlahka našel. Neleđa, ki sem jo srečal na cesti, je rekla da si pri Pefatu Jugu (8).

T - Ti se delaš nareca s berjani, ko veš, da je obnes tako mala cerov, a nekaj je bilo drugače. Na nekaterih krajih je bil cer prevladujoč. Tada prva svetovna vojna, je prav tu, kjer je potekalo skrajšitri leta fronta, umrilo skrajšitri ova drevesa. To tem pa so jih sekali še rajši, da so se guli med zimno. Po končani vojni, ko so se obnavljali ostanki iz begunstva, so jih vrnili tako sekali tu sledi, ko so obnovljali posame demore in je leta primanjfalno.

P - Prav nič se ne delam nareca, če ti rečem berjan, saj si mi vendar sam to zgodnje s jasom povedal. Sedaj pa mi rajši povej, kaj so tiste kacke, ki jih ves čas mečhaš v rokah?

T - Za nas niso kacke, ampak ČEQUK, ki jih je Jug našel v mi enari in mi jih dal. Za to igro, ki smo ji rekli TRIC potrebujemo tri enake cegele. Pogledaj, ena ima eno luknjico, drugo dve in tretja tri. Ko jih stresiš v rokah in nato vržeš, rečemo „do vržeš tric“ (9). Ta igra je za dve ali več igralcev, ker itak igra vsak zase. Dobi tisti, ki doseže prvi 13 luknjic. Pri tem pa je zanimivo to, ker sem o tricah izvedel vse šele takrat, ko sem bil na bratnji pri Selmarju. On mi je šele razložil, da so nekaj, koda ve kdaj, tric uporabljali le Selmarji in čima volita. Cegule pa so morale biti le iz prste = novega lesa. Pri ostali pa so tric zmetli igrali mnoga krasneje. Kdaj pa se ne ve. Znano je le to, da so z njim igrali tako otroci, kot odrasli in da so bile cegele izdelane iz različnega lesa, nitoli pa iz prstane. Medtem, ko je imel tric prstna posem drug vomen. Selmar naj bi ga uporabil le takrat, ko z gospodinjstvi mi mogel doseči dogovor pri kakšni kodi zadevi. Da bi z silo to dosegel, bi trogal spor. Če pa bi popustil, bi prav tako dal možnost, da ta način uporabi še drugje. Zato je predlagal, da vrže tric. Če bo na zgornji plošči ene od cezul tri jarnice, ali na dole (1+2), bo veljal Selmarjevo predlag. Če pa trojke ne bo pa bo veljal

10th Edition of the Law

1998

1998

10th Edition of the Law

1998

1998

10th Edition of the Law

1998

10th Edition of the Law

1998

*

10th Edition of the Law

1998

10th Edition of the Law

*

10th Edition of the Law

1998

10th Edition of the Law

1998

*

predlag zaprisoženih. De način je deluar uporabil tudi takrat, ko z posameznikom ali z skupino vaščanov, mi mogel doseči sporazum. Kot je rekel je bil tve vedno uspešan in so zato bili odnosi med njimi vedno dobri. zato mi nče čudnega, da so stavovenci govorili, da je deluar, kot ples na voli, ki zna sodelovati z vsimi pristavci. Da po je trič uporabljal tudi črna volite pa smo izgledali seke pa oluzi vojni. Spominjam se se, da je pes trim, ki je bil vedno ob deluarju, nekak ko sta sta v gozd zavaljal dirpad. Pogled se je za njo s tako silo, da go je na strmini zanesla in je tako gletel v prepad. Deluar je takoj nosil dva mladenčca, ki sta sta pa trimo. Ko sta mu go prišla, je ugotovil, da si je pri padcu po lomil rebra. Čad bolečine je evdih in skogi nosta mu je prihajala leri. V kuhinji je pripravil no padu mehko legišče zanj in go trimo. Čelo nče je ležal ob njem, a zjutraj je bila stanje se hujše. Može, ko so go pristi pogledat, so mu svetovodi naj go usniti, da ne bo trpel. Rekel jim je, da si tega ne upa, ker mu nčice ni dol tega pooblastila, da lahko odloči o življenju ali smrti, kateremu koli živemu bitju, se najmanj po o prijatelju. Povedal se je eden o zaprisoženih, da bi mogel trič, ki go govora črna v oblasti Nidumona. Če bo pristo trojka, go pristimo, da nune noravne smrti. Če ja po ne bo, go bo eden od črne volite odnesel ni go usniti no samati in to tako, da ne bo trpel. Ko je vrgel trič je no emi ceplu bila dvojka. Brez ugovora, je dovolil, da je trimo odnesel naj. Takrat nam je tudi povedal, da je bil jes od vseh živali prvi, ki se je udomačil in prilagodil človeku ter mu bil do smrti gost, kar ne znore vseh človek.

Nidum, da me ne poslušas tako, kot naj. Blite dolgčasim?

P- Matis se, zame je vse, kar mi pres enako pomembno, zato kar mi povedaj in me ne glij, da te ne bi gmatil, ali ne vidiš, da tudi pristim?

T- Rad bi povedal, moja trojann, ampak tako, kot me je

(10) PAŠTVO = MATHEM OBJEKT ZA SUŠENJE SADJA.

(11) NIMRA. Po njegovem opisu gre najbrž za gozdno sečenico. (NIMRA pomeni STALNA)

nautil delmar. On je goščel vedno z lišnim tročnikom s katerega
nim je bil povezan rod, od koda ne kdaj. Kot reče je eden klemen
od tročnika v lišni, drugi v hlevu, kletki ali pojstron (10), tretji pa
je v bližini lišni. V lišni je vedno tudi premikajoči tročnik to
je najstarejši trinognik. Tisti, ki ga robimo v hlevu, kletki ali na
dvoršču, so podrejini najstarejšemu. Da patele med njimi namotena
tretje mač. Maa biti pri lišni ob najstarejšem, le se dva druga.
Tretji bi bil zanesljive matere in bi lahko povzročil nesrečo. Z
njega bi lahko tako nesrečno padel, da bi se lahko poškodoval.
Po njegovem troji zemeljski tročnik voda, ogenj in zemlja. Nebeskega
pa sonce, luna in zvezda nimra (11).

To kar ti bom sedaj povedal pa ne zmoreš vsek storavenc. Da je meni
to uspelo gre gosluha delmarju, ki je imel z mano veliko po-
trepnja. Najprej se moraš približati svoji notranjosti in je raziskati,
kaj breme. Bre kar se je v njej nabrala moraš razčleniti in to ore
od goščeta. Od prvega dne, ko si se goščedal. Pomembna je, da
čim prej odkriješ, kaka in kaj se je v tebi goščela, kaka je na-
stajal tvoj osebostni tročnik, ki ga tvoji mati, oče in ti. Če
oče ali matere nimas (jih ne pogreš), moraš najti nadomestek,
ki je lahko, teta, stric, stari oče ali stara mati. Če je ta tročnik
stabilen, je posledično tudi tvoje življenje in obratno.

P - Glasti tone, do te prekripan, ampak tega skraj ne morem
rečiti. Nikče mi ni o tem pripovedoval, niti stric.

T - Seveda, ampak on je starejši in mi ni hotel na kratko le god-
njemu delmarju. Kvečjemu bi lahko le predglednjemu, seveda
če jih je on sploh imel. Nes kaj, no tem tujem človeku pa ne bom
nič sedel. Greva raji naprej proti Arhovecem. Sama poglej, kaka
lep ni tofel dan imava. Če si zata, te poljem nekam, kaj go-
tore se nisi bil.

Poglej, poglej tja proti Puznem. Vidis tisti samotni beli oblak.
Če di in čeli nabenege, le kdaj se je pojavil? Se pred

10th Edition of the Law

1998

1998

1998

1998

1998

1998

1998

1998

1998

*

1998

1998

1998

*

*

1998

1998

1998

*

mirno je bila tam čista modrina. Kaj ti vidiš v njem?

P - Čakaj, da pogledam. Meni se zdi, kot da bi bila ležica ženska, ki se zelo počasi razteguje in gre proti srednjem, ali ne?

T - Morda je zate res ženska. Tada zame je ena od oblik Nitumana = ne. To lahko rečem, ker sem jih videl že veliko.

P - Torej je ženskega spola?

T - Neizkušeno, saj ji tudi rečejo Nelika dobra mati, eni pa lea Nelika baba.

P - S tem imeni, si mi povprečje zmeda, ker ne vem ali je res Nelika baba Tedi Nitumana. Ali potem Matojunja, ki so mu nekateri rekli tudi Nelika baba, bi lahko bil Nitumana?

T - Zdalj smo pa tam, kajer mi malo. No to ti neznam odgovoriti. Zdi se mi, da bi o tem vedel le Deluar, ki go po se oblega mi več med nami.

Resnično, pravkar sem se nekaj spomnil, da ne bi pozabil ti bom, ker predel. Takrat, ko sem ti pripravoval o bratnjah z Deluacijem, sem ti pozabil povedati, da so tudi starejši te njemu poposta kaditi na bratnja in to, kadar so jim nekatere stvari grevile življenja. On pa jih je sprejimal, kot brate in jim vedno pomagel. Metem, ko smo mlojži te njemu kaditi, kot sinovi te očeta, saj nam je v resnici tudi bil. Ob tem pa ti moram še povedati, da sem ti nadose hvalježen, da so me pripravljeno poslušati in vse to tudi napravati. Ne morem ti povedati, kako sem srečen, ko si se rekel, da je on to, tudi pomembna stvar, se ga koga drugega, ki se s to svojo ukva = rja. Vse to, kar ti pripravujem, sem mnogo leta tiščal v sebi, ker mičem pogled nikogar, ki bi go to zamudalo. S svojimi prijatelji pa ne bi imela nobenega smisla to neprestano premisljati, saj smo že ~~en~~ osamo obvelj lemito občutili.

P - Prav ničesar mi ne obdružis, saj ti s tem ne delam prav nobene usluge. To počnem le, ker se meni zdi, da gre za zelo pomembna stvar. Komu in kako tu kaj ali splah bo vse to prišlo v javnost

1. ONE ADDON TO THE LAYER

ADD ADD

ADD ADD

THE ADDON TO THE LAYER

ADD ADD

ADD ADD

THE ADDON TO THE LAYER

ADD ADD

THE ADDON TO THE LAYER

ADD ADD

*

THE ADDON TO THE LAYER

ADD ADD

ADD ADD

ADD ADD

*

THE ADDON TO THE LAYER

THE ADDON TO THE LAYER

ADD ADD

*

pa niti som ne vem. Ampak o tem daver me bava izgubljala
dragecunega časa. Tri kear prepoveduj. Ker keli se baš spomnil.
Slutim pa da ves in pogras zelo velika storavrednih sluznosti.
Predusem o stvarih, ki jih prvič slisim.

T - Pred nedavnim sem bol sluzajna v hizi v kateri je živel kakrat
zelo bolan gospodar. Iz pogovora z njim, sem izvedel, da sluti, da
bo kmalu umrl. Vse, kar je govoril je kazalo na nesrečni stoli
pred bližnjim zduhje mo. Najbolj pa go je bilo stoli, kajpa čaka pa
smrti. Kom bo prerzopar odšel? Ali bo njegova duša odšla nekam
v nebo, kjei daver letajo letala in gredo rakete celo na luno, se
mu^{to} mi zelo vejitno. Ker sva bila sleagj istih let in se sava, mi je
namignol, da bi rad slisal moji mnonyje o tem, predusem pa če po-
znam, kaka je z zduhcem v katerega so vejitli naši predniki. Rekel
sem mu, da med stvarerai mi nikoli živel stoli pred smrtjo. O
naj so sproščeno govorili, saj je bila zonyi naraven pojiv, kot ox druga
okoli njih. Bil je to predusem pričakovon konec, kot je pri dvoesa,
rozi ali pesu. Saj sva si v naravi vsaj pri tem enakopravi. Dunder je
zo stvarerai bila smrt le del našega neskončnega živoljenja, ki se
bo nadaljevala v drugi podobi, ki jo bava sami izbrali, se za živoljenja.
Ko človek umre, zduhce zapusti telo, ki po tem živi novo živoljenje. Ali
mi čudno, sem mu rekel, kaka me radi se vi pogovarjate o smrti, prav
tako o stlosti, ki pelje k naj. Že hudo bolnega, telesna liiba, di nori
človek, vas ogumirja, če je le moqce, bi go nekam pošli, sava da go
ne bi videli. Nikče od vas pa ne pomisli, da bi lahko nari človek,
če bi si to želel, v drugem živoljenju živel, kot mamar.

P - Po trojem, zduhce vsakega umrelega nadaljuje svoje druge živoljenje v
drugi podobi. Ko tisti spet umre, nadaljuje svoje tretje živoljenje in tako
v neskončnost. Ali ne?

T - To kar si rekel moqduje, zagatovo drži. A šehua nam je povedal, da
to ne velja čisto za vsakega. Pri obesenec je izhod zduhce onemogo-
čen, ravno tako pri utopljenec. Nerajnemu stolu, ki na pradu umre

THE FUTURE OF THE WORLD

1945

1946

1947

1948

1949

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

*

1958

1959

1960

*

*

kaj hočeta. Zato je eden od njih političal nekoga iz bližnje hiše. On jim je po tem povedal od kat'ra in da pač greva proti domu. Šele po tem, so naju pustili, da vsa nadaljevala pot.

Že ko smo pri Beluoyu, naj posum se to. Prav on je bil najbolj oster na spornih gradnji elektrone Boblar in jega na Badselihu. Prav zato ni od kajnovih in starovernih nihče delal iz Kutar na tistih delovnih. Karne tega je tudi obtoževal železnice, da so uničili sosa obilina in njemu prebivalce. Tredusem po svečastili Bobja' goma. Tudi tom ni bilo delavec iz našega kraja. Proti koncu življenja pa je nekaj rekel, da so dolina uničili, ker o naši reči niso ničesar vedeli. Tadal po je se, da tudi če bi, bi morda našim svetim krajem naredili se večjo škodo, kot so ja:

P - Tone, pozna je, maram domov. Žena in hčerka. Ewa me gotovo že pogrešate. Ko se ponovno ogledim, te bom že našel, kot danes. Sedaj, ko ves, da pridem, se lahko pripravis o vsem tistem, kar mi se imas za povedati.

P - Tone, kam pa greš, ali mi nisi vedno govoril, da v dolino ne hodiš?

T - To je res, toda povedali, so mi, da je brat Feliks nekaj bolon in da leži tu v kšniku pri neki ženski, ki ji je pomagal pri delu. Zato ga grem pogledat, ker danes nimam nobenega dela v Ruti. Kam pa ti greš z motorjem?

P - Službeno grem v Braško goro. Enkrat okoli treh popoldan, se bom vrnil. Če mi povs^{3a} hišo, te poiščem. Ker si že tu, bi lahko najin pogovor nadaljevala.

T - Ali vidos tista siva hiša tam spodaj? Tam te bom našel, časa imam dovolj, nikamor se mi ne mudi.

P - Malo sem zamudil. Kaj hočes, ko si v službi, je treba delo opraviti

(12) ALOJZ JOČI, rojen 1878 - soustli

=LOJZ URHOUSKI =

VOLČANSKI RUTI 12

Ka^{se} je Lujž pod Pušnem, ~~se~~ ^{je} poskušoval noga intekri mi sel le
zdravit, se je rano zocelila sone, je po zoto sehal do smrti.
Rodil se je pri Urhoških, a je živel na gorenji strgariji pri
Jurežu strgariju. N njegovi šteli si je medil saba s posebnim
uhabom, kjer je prebival in žival.

do konca, kot je treba. Še tako pride vsaki do nepotrebnih besed.

T- Če ti je prav, bi se kar tam go lužo usedla na tisto klop pod drevesom. Nalun naji ne bo motil. Brat je zaspal, ko je obil združila, gospodinja pa je odšla na Kogašče.

Nes, učeraj zvečer, ko sva se z mojima gospodarjema na Gumbli jagovaljala o Luizu Nikolajevu (12), sem se spomnil na neke razgovore priporod, ki mi jo je povedal. O mladi beli kači. Kot krajec, je sival tudi po hišah in tako je tisto slišal pri BRTINOVICH. Zopetnil sem si jo tako, kot ti jo bom povedal:

V času, ko je lumen krajec bil pravno obujen proti zemlji, so iz njega padla tri kačja jajca, ki so potem letela proti njej. Ena od tistih, je tako padla na dluzli voli in to prav tokrat, ko je mila da pastirica rodila mrtvega otroka. Ko je bela kača prišla iz razbitega jajca, je prišla k žalostni pastirici. Ta jo je dvignila in jo stila k sebi, ker ji je tiščalo mleko. Da bi ji pomagala, ji je bela kača začela sesati njene zatečene dojke in kotenih je potem začela hči mleko v bližnjo razpoko in kotnega je potem nastal izvih Bela voda. V drugo spranjo v kotna je odšla bela kača pa je nastal izvih Kačnik. Oba sta dones, eden levi drugi desni zgornji prstok defenke.

Ko je to priporod slišal Belmar, mi je rekel, da gre verjetno go zelo stara pravljica. Padalno pa je tudi on nekaj slišal v Potaleu pri Kusčarih. Neudat tista govori, da je iz pastiricnega mleka nastal Beli potok blizu Fonor. Bela kača pa naj bi se slula v podzemlje Na gradu, kjer je vobvala znameniti zaleled. Tokrat, ko se je gre nate iz prve svetovne vojne pregude od tam po je po sluntem roou prišla ven, se spremenila v orla in odletela tje, kjer bo imela mri. Tada Bela voda, kot tudi Beli potok, sta bila za staroverce zdravilna. Dones pa se o tem ne govori več. Soj tudi ljudje, miti ne veje, kvi se stari izvini volojajo, soj jih ne uprabljajo,

THE HISTORY OF THE

1848

1849

1850

1851

1852

1853

1854

1855

1856

*

1857

1858

1859

*

1860

1861

1862

*

*

ker se smogeti karifa vse manj.

Če belorusji bi zval porobiti, se marsi kaj. Njigova govorica je ljudi, se je pokazala tudi v času prve svetovne vojne. To vojno, ko so se v Rusiji začeli masovni preživetji in to s fronte, ujetništva, begunstva ni se vseli tistih, ki so se na poseben način ogreli vseh naštetih epigodajstev. Telo, ko so „ovinitelji“ na hitro medili porušene domove in vsega čisto obravnavali njive, travnike, sadovnjake in hleve, ki so mislili, da kmetski vojni delovni delaji, je Belnar ugotovil, da so se ljudje spremenili, nekateri da neopoznavnosti. Ker pa je vedel, da vsaka vojna, se je selva pa, če traja tako dolgo, kot prva, prinese človeku in postane vidne posledice. Vendar je rekel, da bo čas le opravi vojne. Jato je pred čakanjem, da se bodo takrat tudi odnosi v skupnosti kmalu mesili. Ker tega ni bilo, je vedel, da je bila štiri leta predimno utecnega delovanja skupnosti, tista, ki je postopoma usodne spremembe. Takrat mu ni ostalo drugega, kot da prave usredli tista, kar se je rešiti da. Najprej je gledal z ogledom celotnega območja njigovega delovanja. Ker tem je poskušal ugotoviti, kako so njigovi nekateri živeli in kako douas. Kmalu se ugotovilo, da je celoten postar neuvjetno obremenjen ni se to, da je vsa zemlja prepejena s človeško kurojo. Da so škole, drevesa in podzemni svet, „obloženi“ s človeško bolečino in tiplejem. Da se je goga, kerke in jole utimila v vse, kar tam rase. Tudi zemlja, ki je nekateri prehranjevala to ljudstvo, se sedaj polna železa, svinec, smodnika ni se z drugimi odpadki, ki so se tu vsa to leta odloplili. To bi vse to neutraliziral, je sklenil, da je potrebno vse tratorne, na novo obuditi in jih očistiti vse tiste neuvjete, ki jo je sem prinesla vojna. Jato, je kmalu go tem sklicel vse zaprisežene voje le sebi na dom. Tam jim je na splošno, kako bodo to izvedli. Tiste bratruje so trojke vojni teden dni in to v prvadi leta 1922. Švedski podrobosti nistem nikoli izvedel, Pror tako nistem pri tistem sodeloval. Edino to lahko rečem, da je že istega leta jeseni Belnar priporočal, da se stonje v skupnosti že popravlja, ogirama normalizira glavnega volajo pa vojno

THE HISTORY OF THE

REIGN OF

CHARLES THE FIRST

BY JOHN BURNET

IN TWO VOLUMES

THE SECOND

VOLUME

1679

LONDON

*

Printed by J. Sturges

at the Sign of the Gun

in St. Dunstons Church

in Fleet Street

*

1679

THE HISTORY OF THE REIGN OF CHARLES THE FIRST

*

bi pri tem opravili tročani, ki so pravno neupravičeni soudeležniki v tem in vinskem prostoru. Takrat je tudi povedal, da je sam opravljal tudi po sebi obred v notranjosti krobnje jame, ki go je namenil vsem padlim vojakom na tem našem ozemlju. In namenom, da bi se vsi njihovi posiljo do vseh duševni, ki ves čas tu brezciljno begajo vse na okoli, se umirili in se zločili v „Srednjem svetu“, ki go je izprosil gozde od Nikimove.

P - Pognas mapca katerega, ki se je vojni agent „na poseben način“, kot si mi prej povedal?

T - Pognal sem dva, a oba sta že mrtva, verjetno po jik je bilo več.

Takaj, ko je Delmar zagnal premike avstroogrske vojske in se o tem tudi popravil z vojniki, ki je bil takrat se z enim drugim zgodil za te kraje, je takoj sledil zaprisežene. Povedal jim je, da se bo vojna zapetava kmalu začela in da bo verjetno dolgo in krvava. Gozde = gozde jim je, da naj vsaka družina poskusi za vse svoje člane, se posebno za nebratne stroke in storce. Za materialne stvari, naj ne skrbijo preveč. Kajti, če bodo preživeli, jih bodo lahko na novo ustvarili. Pa se ta, če bodo v vojnem času držali skupaj in si pomagali, bodo preživeli, sicer ne. Mladim fantom, ki bodo čez leto dni zrela za vojsko po se svetoval naj previdijo. Če jim ni do vojnarstva, se je možno temu equiti. Treba je le na skrivaj oditi proti nekadu in si tam priiskati vame gozde pod deniljem begunstva. Prav to sta storila dva naša mladoletnika. Garant po sem sama z enim, ki se je takrat doma pripravil za pot. Pomagal mu je tudi stari oče, ki je bil najak. Pravič go je, kolikšno materijo ni čisto se mora izpogibati in kaj vse mora vzeti s seboj, da bo bil pomaci drugih, preživel prvih deset dni. Po tudi kaj vse lahko dobi v noravi, da ne bo lačen. To morda nepatke je tudi dobil, kako ni kje lahko prespi v noravi, če bi go pa gozeli, se mora delati nekega, nepismenega in malo presnuk = njenega fanta. Hotil je le po brigatjih, ne da bi vedel kam bo prišel. Dvanajstega dne zvečer po je prišel slabi gozd na slame, kjer je prvič videl tako od blizu lix perite s slamo. Ker je obževalo, je iskal komar bi se zatekel in prespal. Zato se je ustavil pri prvi lixi na robu vasi. Ker se

THE FUTURE OF THE WORLD

1945

1946

1947

1948

1949

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

*

1958

1959

1960

*

*

je dolgo ojačal, se je stisnil pod napušč hleba. Tror takrat pa je prišlo iz
njega siljucine stanko in z vedram pivkar namolženega mleka. Ko je go-
zledala prestranega in premetenega fanta, ga je odpeljala v hišo. Ker je videla,
da je pumozen in lačen, mu je ponudila kos kruha in skodelico vro-
čega mleka. Šele takrat, je opazil, da ne spušča spi stariši moštri. Ko
se je prebudil, sta ga slufaj z ženo prosila, da bi jim pomagal na kmetiji,
ker sta stara in onemogla. Ker je v tem videl resitev zase, je pristal. Ka-
sneje je izvedel, da sta prej kmetovala oba sira, hi pa sta morala na
fronto v Rusijo. Takrat je čele izvedel, da je v naši Brezovo budo v
Borlinudi. Obnašal pa se je do drugih, točno tako, kot ga je naučil stari
oci. Tudi, ko so ga uprosali, koliko let ima, je pokazal obe roki in potem
se eno. Do konca vojne, je živel v miru, ne da bi bil lačen. V tistem
času, je slufaj z gospodarjem spoznal veliko gob. Ker je zmogel, je delal tudi
na polju. Slufel za nekaj korov in par ovac, hi jih je tudi dvakrat na
dan odpeljal k napojanju k nastrem kalu. Takrat je imel tudi edino pri-
lika, da je videl tudi kakšno mlado deklo. Ena mu je bila posebna všeč,
a vedel je, da go ne bo jemala resno, ker so ga imeli za močnika. Ne vse,
ker ji je rekel, se je le iz sica namejala. Edino, ko se je ob koncu vojne
od nje poslovil, ga je poljubila na čelo in mu rekla: če bi imel tom, kijs
sum te poljubila, nekaj več, bi se mogla tudi kaj zmerila."

Ko je prišel domov, je rekel, da se go preživeti mora zdelati le
delavnosti, hi mu je takrat ob slovesu dejal: "Tror je troje življenji in
šele na drugem mestu je domovina."

Ker je takrat nova italijanska oblast, poostitla nadgor nad Slovinci,
je čma volita opozarila Delavnost, naj ne hodi tolako okoli, do go
ne bi hudo priporil karolinujem, hi bi go po tem nadgorovdi ali po go
celo imeli go sumljivo osebo, hi vodi kakšno tajno organizacijo. Če
je hui hodi rabi, so mu rekli, bodo go vse postubeli oni. Ker pa je
hotel vseeno spodbuditi slufnost, je pogosto ob večerih obiskal tiste
storoence na kateri se računval, do bi k tisti prenovi lahko kaj po-
magali. Ob tistih prilikah je vidoval, da v hiši gostuje svetlaba

(13) Angela Fili, rojine Jug 1920

(soročnica Antona Jugo = Kaporščarji) - munda sestri?

=PKI PLACARJU ali KAPCINAKJU=

PODSELA 32 (Kaporščarji o njej) redna dvojnica parovil,
holca, da misim nikoli realni ali gre go soročnica ali sestri).

oziroma in doje po celodnevnom delu, treba imeti tudi nekaj časa ležati. Tako, da tisti, ki misli, kajna svoji motenjosti, ki sicer ne zelo tih način opozarja, kaj vse potrebuje, da bomo z njo uskladili in tako mnogo bolj srečnejši in tako tudi bolj blizu svojim, ki prav po tem preživijo. Ob tem pa naj se še pogostje pogovarjamo z svojim zdulcem, ki nam bo v teh težkih časih, ki jih živimo, zagotovo pomagal.

P - Teme, v hiši te nekako hliče.

T - Slišim, brate bom spet moral odnesti „kalilo“, ima novinec dvaka.
Ker naj se malo počaka.

P - Ves kraj, pozna je že, marom domov. Jutri marom novinec v sezono.
Ko bom spet na Telmidskem, te že poiščem.

P - Teme pa sva po dolgem času spet skupaj. Mislim, da mi nisi dolgo čakal. Ko sem zjutraj spodal ob cesti srečal Anžela „Placarijo“ (13), mi je povedala, da si se, preden si šel k Koprivščani, ogledal pri njej in da se boš spet, ko se boš od njeje vrnil, že to sredi rekel, naj te pravi, da me počakaš, ker pri njej, ko se vrneš od Koprivščane.

T - Dodaj te nisem čakal. Soj sva se med tem časom z Anželo pogovarjala o Koprivščani. Bil je zelo vnel štrudlja, ki mi ga je zanj dela zjutraj. Mi dva pa sva pri njemu na Koprivšču, in to brez vna, obujala mladostne spomine. On se je celo spomnil, kako sva skupaj sta nekoli na svetlo goro Jelenk.

P - Poslušaj, ne zameri, ker te preklinjam. Toda, ne vem zakaj si obnes iz Padsel šel k Koprivščani, soj si mi vedno govoril, da hodiš k njemu vedno iz Strigarije smeri.

T - Svedo, ker pa sem bil daves pri znanem v Trigunji, sem zato šel iz Padsel k njemu. Ker pa se pravi večem dobiva še z bratom na klemi, ker, sem se zato vrnil sem k Anželi.

(14) VELIKA BABA, je staro ime za Matajur.
Govori se, da je MATAJUR poslovenjsko ime ZA
MONTE MAGGORE.

(15) "TISTO OROZIFBANDITOU"

(16) "IZGINITE PRASICI UMAZANI"

(17) " ZA VEDNO "

sta na sveto goro. Ker je Koprnišcar slišal glas, sem v zadregi rekel ljudskiško tako: "Ja, no, pogledaj na pa sta tisto goro, ki je bila in je go nas si vedno sveto in tako bo tudi ostalo. Verem, ta križ mi ne pride, kaj drugega ne misel...."

Ampak, ne vemo za to, je glasno in umirjeno dejal Delmar tve posvari na doljeval. Nesta mladenci, pogled je moč, energija, ki jo postre človek v smer v katero glede. Najpogosteje oči, iščejo oči. Pri tem mislim na oči vseh svet, ki so odšli nas v naravi in ki nas neprestano gledajo, opazujejo. Podnosi več, kot ponosi, tako da mislim nikoli somi, bci so tudi tam, kjer mislimo, da jih jih ni. Tode vro to gledanja, energija je trenutna. Neopozna mi nealtrajna je. Bre tisto, kar so gledali našo predmiki, pa tudi, če so to, kar mi danes gledamo, je bilo toleat vendar drugače, kot je to danes. Nauder, če bičemo nekaj tega okrajati, ki nam je tudi drago mi sveto, maroma to najpnej voditi. Radrabsno registri iz vseh strani, da se tisto padoba eli več padob, utisnija v našo notra njost. Le tako, bo naš zduhee, ko bo gošivel v drugi padobi vedel, kje se je gibal v najpnejem zirlinji in go tudi toleaj spajnal, ko go bo ugledal. Tudi v doo Touita, od danes naprej vodita v sebi padoba Jelaska. Prej, ko sta slišala goaj, si njime padobe ništa ništa mágla predstavljati, pa čeprav je sta go nekaj svetega v našem verovanju. Prvo iz tega reglega, sem vas vofatil, tje gar, kjer murg li, kot misne slonovosti in na mesteto pogledor, ki so ostali mi lepnjimi manja go nima" (17).

Potem smo spet meliali in gledali v nebo, ki po je bito je bog lune. Pebequila je namreč proti Furlaniji. Doleler mi Delmar rekel: "Pojdimo le paritku, jutri vas čaka spet delo, ki go bo treba, predsem dobro opraviti!"

P - Tome, tu nejetna motive Angeles, ker ima delo v kuliniji. Poma leniva se roje le tistemu zidu, ki gleda proti sois. Muni je nam reč Koprnišcar nekaj goajal tole, ko je rekel: "Delhica, ki jo imom najbolj rad, je sois, ki pa mi to tudi nesebična moča".

(18) "TUJCA"

(19) KOZIR je kugel

Bil je veliko žival, ki je bila zelo porogana & bela koža.
Kozir je imel neverjetno moč, ker se je lahko spremenił
v kar koli je hotel. Zato ene je bil rođen, zó druge ne.
Kozir je tudi varoval skrivne zaklade. Zato je moč spre-
minjanja spretno uporabljal, da je izsledu zakladar
speljal na nepečno sled ali jat. Zato ni por nič ču-
dneje, da se go ljudje videli v različnih podobih.
Zó stvaravence je pomemben, ker je varoval tu njihove
skrivne kralje.

T - Čisto padabno Kopriščanin, ti sploti me ves, koliko ljubezni je on pre-
mogel in kako veliko čuje ima? Tudi ribe, so bile njegove najljubše
prijateljice. Bela kosa v Babijski jami pa njegova edina nevesta. Tako,
da ves.

P - Tega nisem še slišal, vendar, če je vse to res, je zame prvi ljubitelj
narave. Čeprav je mogoče s tem le nehalno pretisoval. A kaj mu bo
odpuščeno. Bil pa je le posten mož, do sebe in drugih. Čeprav naj do
mene, kot "forenta" (18), neopustljiv. Za Jozefa Strigaja pa s eno samo
besedo: izjemen!

T - Najbo tako, kot si rekel, ne bom ugovarjal. Šoj ima, pa Delmarju,
vse pravice do svoje resnice in mnega.

To kar ti bom povedal, sem doživljal nekaj, ko svoja s^v mladostjo
Stefanom vsočasno iz Linskih Ravn, ko mi bilo še tam dognane
meja, kot je danes. Nekaj sta pri znanem res spilo, a ne toliko, da
bi bil pijan. A prav to mi je, ko vse drugega dne pri Delmarju cepile
dive, očitno. Trilo pa je tako. Pa česti sta hodila eden za drugim.
Jaz spredej ali zadaj. Takrat, ko svoja že šla mimo Trniskoga vila,
vidim, da se pod noma, na nekaj vspetini, vzejtno Na gradu,
nekaj posveti pa zopet ugozne. To se ponovi, kar nekajkrat zopred.
Zato se ustavim in to povem Stefanu. On pa meni ugovaj, do ničesar
ne vidi. Če pa to res vidim, sem pa pijan. Nide mu ne recam in
grose naprej brez besed. Prav kmalu go tam pa zagledam prav no ti
stem mestu, kaj se je prej svetlilo, nepremično stoji velikega, kot
zlate svetlega KOZIRKA (19). Iz stolca nepremično obstanem in me,
do bi to hotel, zamerim: "Stefan poglej tam doli Kozirka!" On pa
spet, kaj blebitas, vzejtno te nosi luna, di pa tisto jureva zgozje,
lu ma go spilo. Jaz ne vidim ničesar. Ferrisli in vse to je, ko
vse keničalo s dvomi, no dolgo razlegel Delmarju.

Pslušal go je zela pozorno. Potem pa, po dolgem razmisleku,
povedal svoje.

~~Stefan, res nisi dobro razumel, vicer ne bi Toneta, kar tako~~

1. ONE ADDON TO THE LAYER

ADD ADD

ADD ADD

THE ADDON TO THE LAYER

ADD ADD

ADD ADD

THE ADDON TO THE LAYER

ADD ADD

THE ADDON TO THE LAYER

ADD ADD

THE ADDON TO THE LAYER

ADD ADD

ADD ADD

ADD ADD

THE ADDON TO THE LAYER

THE ADDON TO THE LAYER

ADD ADD

abdolžil. Stefan, res mi dobro razumel, včas ne bi Tometa jorajša, kar tako abdolžil, da je bil pijan. Ni pa nič nenavadnega, vrak se lahko zmoti, a pomembno je le to, da se tistemu opoviciamo. Če pa tega ne zmoremo, da bi to zmotilo vsaj pri sebi priznali in s tem izbrisali tisto seme, ki bi v nas ostalo za vedno.

Nato pa se je obrnil proti meni in rekel, da je bil zadujic jezcu name in da prav zaradi tega, mi ni ničesar rekel. Drugi si nameri ucale, da kada si jezcu, si nameri pod vplivom hudega duha in zato takrat nisi pošten in ne praviceu. Danes, ko se tisto mimo pa mi lahko pove, kaj ga je takrat razjigilo. Ko sta se popravnje. naj bi gledal v tla, kad, da ne govori meni. In to dogivni prav on, ki ima pri clovku najraje, prav oči. Te mu povedo, vse o lastnikem. So mu, kot velike dune, shoji katne vidi v clovsko notranjost.

Takrat, ko sta si s Stefanom poutila pred njim dva enako luvra mi mi sta spregovorila, nama je prinesel na migo kroginik gosdnih jagod. Rehoč, ker sem vama prej natrnil preveč granbih, se pa sedaj poslodkajta in s tem si spustil pegora med nami.

Pri Koginji moramo biti, je rekel, zelo previdni, ker mi malo prej poredi o tem, kako sta dva ali več ljudi slupaj. Pa je samo enemu dano, da ga vidi. Drugi pa magoči miti ne opozijo, ko gre mimo negnanec, ki je v njegze spremeniem Kogin. Ali je stoji tam pes, ki jih gleda, ne da bi vedeli, da gre za spremeniemega Koginje. Na koncu pa se se poredel, da ga je tudi on videl, a samo enkrat. Nekega večera, ko je bil nameri trpa, kogin je nekoe stal Kresnik, zagleda, kako se prav na tistem mestu svetli magoči Kogin, kad, da bil iz čistega zlata. Po tem pa njegova svetloba postane posjemiji. Za njim pa se iz tme zaim svetiti tista Kresnikova skala. Takrat, ko je postala najbolj svetla, je Kogin ugasnil. Hip ga tam pa se Kresnik. Kad tiste luci je popolnoma oslepel. Zato se je moral privajati na temo, da se lahko prišel domov.

P- Teme pogledaj tisti promeni svetlobe, ki svetluje log na ovi strani soče. Tukaj proti nama pa je vse bolj črna senca, ki brisi strani,

oke jih ne vidiš.

T - Vidim, da imas ljudi Ti dar afogorovaja seuc, kot jih je imel Delmar, ki jih je prortake rad in jagato afogoral. Imel jih je go žive slike, ki se premikajo v statični naravi. Zato, ko jih afogujis, imas občutek, kot, da drevesa in bilke hodijo. To gibanje pa se se poveca, kadar jih veter, svedo se to dogaja le ob soncu in plni luni. On je v tistih premiskah jocih senčnih oblik, videl marsi kaj in jih znd tudi razlagati. Imel jih je, kot spocila gozdnega duha. Mogoce tudi veternege in se kate=rega dluzjega. Ker pa vsega tega nisem nikoli afogil, si rekoh, da je zato potrebus imeti izostrenu oko, ki se mu recu, kar tretje oko. Pa se nekaj, globoko v sebi mora stalno zovati zeljo, ki si zeli vse tisto vide=Ti in razumeti. Rekel je, da gre go soupski svet, nesumicnih oblik in snovi. Torej so bog snovne, nekaj slicnega, kot se nam dogaja, ko vidimo prijka zovajsi Nihmanu no nebu. Zato se mu je zdelo, da gre morda go Meliko Mater, ki je osvetljuje sonce in luna, ki po tem tisto seuco vidimo v najrazlicnejih oblikah. Neem, teh besed nisem popolnomo razumel in ne sprijimal. Vendar me je tolagil, da vse to pride z leti. Se poslusati je treba z adptim snem in umom tiste, ki so to ze dosegli.

Afogoril pa me je, da se je treba bati in equiti hudobnim seucam. Spoznamo pa jih po tem, da ne meajo svoje lastne seuce, ampak druge. Sam, da je recal elovika. Ko je imel go seboj zelo dolgo seuco senčnih vil, cepur je bilo poldue, z najkrajimi seucami. Kaporisocar pa je na senozeti videl lmi seucni kopri, ki je imela seuco ženske z dvignjenimi rokami. Vse te seuce so dela hudobnega duha imenovanega tudi čmi duh. Teh seuce se je treba izogibati, kajti kda zvide vojjo, go potegajo v podzemlje.

P - Kot sedaj vidim, mi razlagas staroverstvo, skazi videnje in izlucenje. Zaduzjega Delmarja?

T - Ja, svedo, skazi katerega dluzjega pa bi jo lahko. Kaj je bil on mas uatelij. Gotovo pa tudi vgor, kolisu mora biti staroverec. Kot vidiš, sem jaz na stopnji vojuce, ki po je v uatelja vepel in mu tudi zvesto sledil.

THE BOTTOM OF THE...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

*

...

...

...

*

...

...

...

*

...

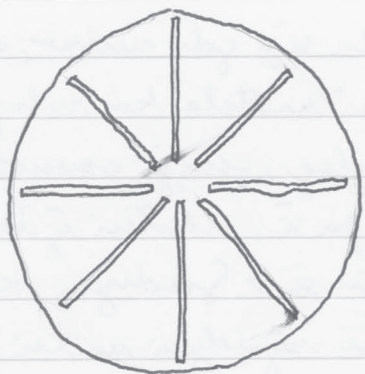
P - Zgoduje mi ji Angela priporočala, da si ji zoli čudno, da tako malo Rutariga hodi na pokopališče in mi nastela kar nekaj imen, ki jih poznam, kot starovence. Kot glavni vzlog, sem ji omenil, da je pokopališče v Nohicah zelo daleč. Potem pa si, nekateri iz teh ljubav priporočajo še v Ročinje, kama spodaj in si v Srednjem. Kar pa gre za zelo majhna števila prebivalstva, ^{se} se razdeljimi na tri pokopališča, je malo število obiskov, razumljivo. A ne vem, če sem bil dovolj prebravljivo. Njej mi ni odgovorila. Kaj po ti misliš, no vse to?

T - O našem odnosu do umrlih si seznajen, vraj tako si mi rekel. Del nar, se bil na moji vprašanju o tem, zelo kratek in josen. Na grobove naših umrlih ne hodi. Prepričan je, do tam nima kaj iskati. Ker prav tam nima nujne prav nobenih spominov. Tisto, kar je bilo ob smrti v telesu se "živo", se z zoluhcem odslo. Torej v grobu je telo, ki se bo, kot vse drugo v naravi, razgradilo. Zanj so po njegorem, pomembni samo živi spomini. Kaj mi lije, se je s poljubilcem pogovorjal. Kaj je z njim doživel in kaj je leda, kaj pomembnega povedal. Tudi, kaj nam je gojstil, da se naj lahko z veseljem spomnimo. Seveda mi mislil s tem na njegoro imetje. Ampak ne njegoro dele, ki go je v življenju opravl. Kakor se on vsaki krat, ko se hodi, živo spominja Gabrielja, ki je iz prispornega lesa izrazil žlico in mu jo po prvi vojni podaril. Živ in neopogoben mu ostaja v spominu, prav tako kraj, kjer je padlo drevo ubilo neislusnega mladenca. Nuden, ko gre tam mimo, je žal zaradi velike oddoljivosti, ne prav pogosto, vije zelena vejica na tisto mesto v njegoro spominu in se obenem tudi vpraša, kaj se je takrat zgodilo z njegovim zoluhcem. Se dolgo po tem pa misli naj, kaj vse bi lahko naredil v življenju in kaj vse doživel. Pa tudi na njegorega očeta, ki je veliko dal naj, kar je vezel, da go bo nasledil. Po se na njegoro mater, ki je od žalosti in tugalaja kemala umrla. Vse to mu pomeni mnogo več, kot tisti vtiček na pokopališču. Seveda je pa tudi res, da so davno mnogi, zaradi lažjanosti, pristali na tiste običaje, ki jih tem opravljajo novovenci.

P - Sove je že začelo, tu nad Sačo, bo kemalu postalo hladno, če imaš se

(20)

LESKOV KRUH

1 - ko so zakurili leseno pec, so naryo dali se nekaj kosov oglja ali ostankov lesa iz pomladnega lesa, ki se obgorel tisto jutro.

2 - ko pa so r lesu zamerili nekaj pepela, ki so ga vzeli ob lesu, sicer kako bi lahko ~~...~~
 .... // dobili vase tudi nekaj tistega lesnega oglja.....

Kaj v mislih, bi želel, da mi povés. Ali pa ta justiva go drugje.
Kender adlociter propuščam tebi.

T - Da ne bi pogabil, kar imam ceboj v mislih, bi to reja apront donec.

Dovno tejo, sem v bančali proti jidel leskov kenuh, ki go je takrat
spelela gospodinja Teragija. Tjo gor je pušta, kot nevesta, mekeje iz pod
Kuna. Kaka pa se tisti posebn kenuh pripravil pa je je poredalo ene
od sosed. Leskov kenuh so pekli mekoč, samo na dan pa pomla
douskom kenuh. Same pa je dobil, po leskovem lesu, s katerim so
edino lahko kenuh kenuh peč. Testa so zamerili z ajolano in ko
uzna mako, v razmerju 5:1 ter voda, kvas in sol. Leskov kenuh je moral
imeti okroglo obliko. Preden so go obli v peč, so na površino testa
dali v krogu (od sredine proti krogu), (20) toliko leskovih palčk, ko-
liko je bilo družinskih članov. Ko je bil kenuh pečen, so ga razrezali
tuh ob palčki, tako, da je dobil vsak član svoj kos kenuha in palčka.
Kenuh so pojedli takrat ob oblitvi. Palčka pa je mogel posameznik tjo,
kumar, se je odlocil. Lahko v klev, ort, klet, njivo, ognjišče ali se
kam drugam.

Ko sem o leskovem kenuhu govoril z Delmarjem, mi je povedal, da je
bil to zelo star običaj, ki go v sosednji Benečiji niso poznali. Pelili pa so ga
samo steroveci. Tako bi s kenuhom dobili vase tudi nekaj tistega kenu-
nega ognja, ki jim bo pomagel, češ celo leto, tja da drugega kenu-
ga. Žol pa so pa prvi svetovni vojni, tu ajda opustili. Nekaj go to, ker mi
bito ravno in ker mi več dobro rodilo. Je pa res, da so ja mladi
odklenjali. Tako je tudi leskov kenuh sel kundu v pogobo, kot mnoga
drugih stvari.

P - Teme v hiši te klice Angela. Ti boš itak sel kundu v kenuh, jog
pa grem proti domu. Kat vidis mi bila nikoli tejav, do bi te
mazel. Vem, da bo tako tudi prihodnje, ko pridem sem.

THE HISTORY OF THE

AMERICAN

REPUBLIC

FROM 1776 TO 1876

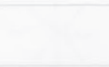
BY

W. D. HOWARD

NEW YORK: G. P. PUTNAM'S SONS

1876

—

THE HISTORY OF THE

AMERICAN

REPUBLIC

BY

W. D. HOWARD

NEW YORK: G. P. PUTNAM'S SONS

1876

P- Kaj je stalo Tomu, nekam si slučajno v tem času, ko se nima videlo. Ali res, da je bil tlekt oletaber, laastnega leta, daves pa smo že skraj sredi marca.

T- Ose to, kar si povedal vam, zato sem že mislil, da te ne bom več videl in da si na našo storo vero, pač pogobil. Pa mi je koparišcer zadruje potalogil, ko mi je povedal, da si bil v tem času, že pri njem in Stragoyi.

P- Kot sem že viliko krat rekel, da je na prvom mestu drugo no in služba, ki jo zelo rad opravljam. Sem le vsem v Kute pa skotim le tlekt, ko to zmorem. Sof je zome delo tudi to, ki ga že nekaj časa med nami z velikim veseljem slupej ustroyamo, ko zelo cenim.

T- Paulo, tudi jaz sem v tem času, naredil, vrag pa mojem, kar veliko delo. To, kar ti bom razkud, sem ti hotel zamotati. A ne, da ti ne bi zupel, tamveč, ker tistega preprost misem pogud. O njem sem le nekaj slisal in nič drugega. Šele jutrelko zimo, ko je bilo časa dovolj, sem priskal tistega moja, ki po je pred tem živel nekje na Kambriškem, Sedaj pa zopet živi tu med nami in ga poprosil, če je pripravljen tiste sluivnosti, ki jih edini se pozna, tudi povedati. Najprej svo se o tisti sluivnosti zelo dolgo pogovarjale. Vendar le o nekaterih stvarih, katere je bil pripravljen tudi razkriti. Seveda svo se pogovarjale tudi o tibi. Hotel je vedeti, zloaj te tista stori teko zovime. Preden svo se razgo, je le doleavino pristal, da sprejema, e vendar ne o tistem delu, ki ga je opravljal in je bil vrag na prisega, ki jo je dal Belmoyi. Je pa, kot je zotrnil zadruje od za prisegavim, ki je sodeloval pri ozbenovju kacijih glet.

P- Preseneča me, kar mi pripoveduješ. Vendar, ^{ali} je tudi pristal, da vse tisto poves tudi meni in da vse tudi zapisem?

T- Seveda, e le pod enim pogojem in togo se bom gotovo držal. Obljubil sem mu se, da bodo podatki, ki ti jih bom povedal, vragi na kupcijo, med Acboj in podatki, ki ti jih bom povedal daves.

P- Kakšna je je ta kupcijo?

T- Malo potrpi, vse ti bom povedal. Maj je v letih in je som po se bolom pa vsem. Dogovorjen je z neko uednico, da ko se bo odločil, do bo lahko odsel v dom starih. Vendar je problem, ker nimaa kaj obleci in ne abati. Potrebuje spodnje porito, nogavice in obleko. Ali si mu pripravljem vse

(21) LISA)

ČADRON - SKALNI, ČIDR - DREVESNI

Ena od oblik lišajev, saj jih pogosto vidimo
Tisoč. Če menjen ČADRON navleže kamne in
skale. ČIDER pa le drevese.

to preskubeti? Seveda jo ne zahteva, da mora biti oblačilo novo, le da je celo in čisto.

P - Seveda pristajam in to pod pogoji, če želiš. Če povedati mi moraš njegove telesne mere in do kdaj ti moram vse tisto dostaviti:

T - Nobene pogoje ne potrebujem, ker vem, da si moj beseda. Potrebna opravila pa sem že opravil. Velik je prav velik, da mora biti oblačilo in kar spada zraven po moji meri. Le čevlji imo on veče, to je številka 44. Vse, kar sta se sedaj dogovorila pa mi moraš prinesli čez dobrih štirinajst dni, kajti tokrat nečetu je, da bo sel v dom.

P - Džigi, če bom zmogel, morda celo prej. Če bom s časom na terenu, bom paketi priskrbel pri angelu, ki te bo po tem obvestila.

T - To kar ti bom povedal sedaj, je vse kar mi je zaupal. Njegovega imena in naslove, seveda ne boš dobil, saj ga niti ne robis. Tole, da umemih uprašuj, ne dopaj, ker so nepotrebna.

P - Če so oli ne, bova sprati rezervala med prepovedam. Ali koparističar mogoče prave tistega moza?

T - Seveda ga pogno. Ves jo tudi za njegov odnos do forestor. Prav nič ne boš izvedel pri njem o tistem mozu. Če si pripravljen, do boš pisal, bi lahko začela.

P - Zelo težko bom pisal, saj ne vem tistega ne bo tako malo. Zato bi bilo dobro, da poiščemo nekaj, kar bi se lahko usedla.

T - Če stopiva tja proti Paulineu, kjer sem nekoč živel in delal, so tam gozditim grcem, ob cesti nekje bladi, kjer bova lahko sedela pa se lep pogled bova imela ne odlično.

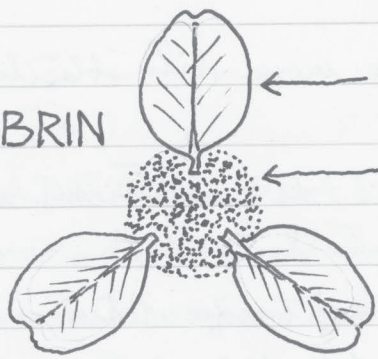
P - Tole, tu pa bova res lahko v miru telepatolo, ne do bi neje kdo motil. Ti pa kar začni, kot vidis sem pripravljen, predusm pa meniška.

T - Rekel bom Džigi (Androj), čeprav ima drugo ime. Tisto sem si izmislil le zato, da ti bom lažje pripravdomal. Torej Džige, je bil eden od tih gospodov žensk. Imel pa je nalogo, da nobina in pripravijo ves potreben CADRON, ki se ga uporablja za ozbevanje in se ga druge strani. Čadron nastaja zelo počasi na opretnastih skalah in kamnih. Zato bolj, kot je čadron star večji je (21).

32A

(22) OBRIN

PUŠPAN

RDEČIČADRON

Kot boš videl, je bil Dreje zelo dober pogovorec in nabiralec čadrona. Pograd je vse vrste, ki nastajajo na tem prostoru. Kot so beli, rumeni, zeleni, rdeči in črni čadron. Dvakrat posebej je hranil v lesenih škotlicah s pokrovom, ki jih je sam naredil. Čadron je nabiral le v lepem in suhem vremenu in to samo poleti. Najdlje do konca avgusta, če pa je luna (polna) potegnila v septembru, je koncil tolnat. Nikoli pa go ni nabiral v mlajši, ker ne bi tako polna deloval. S koncem go je spornil s posebnim nožičem, ovrhano strogalom. Vendar go ni nikoli nobenemu polagal, prav tako tudi meni ne. Ker mu tuji pogledi le škodijo. Nikoli pa ni nabiral čadron, da bi ga leda videl, ali go opazoval pri delu. Takrat, ko je nabrani čadron prišel del naravn, jih je on spornil v svoji, ki so bile prav tako lesene in moke, dot pri Drejeu in iz lipovega lesa. To opravilo sta prav tako opravila brez pite. Rdeči čadron, je deluar ~~oprost~~ uporabljal samo za potrebe svetih knjig, ki so jih uporabljali staroverci. Kadar je upotrobl, da nekaj slabo deluje ali tolnat, ko je njena delovanje odpravil. To se je naučil zgledati po prvi svetovni vojni. Takrat go je z ročnim čadronom in s posebnim obudom rumenovanem OBRIN, opravil som. Obrin je opravil tolna, do se ne koncu kaže glave, ali na kraj drugoga, potresel čadron, tako, da je nastel iz njega majhen krog. Ob njem je potem v trilateralu položil tri svoje liste prapora in to tako, da so se s pečlji dotikali kroga (22). Na zadnjem čelu pa je se rekel: „Nikermona usliši me in postji svojo moč zopet na to mesto, da ^{bo} zopet delovalo“. Enako je naredil tudi v Boobji jami. Le, da je tam na vseh treh mestih velikega trčana, to je v jami, na mestu, kjer je stela Škumblye in v Kotlu.

Rumeni in beli čadron pa so uporabljali zapuščenim, (ki so jih prejeli od deluara), ko so opredli kaže glave. Takrat, ko so bile izklesane obe luknji v glavi, je Dreje vosej del nekaj rumenega čadrona, na kar sta ostela dve medila se lista, da je glava dobila se oči, (Dreje opravila ni smel povedati, ker ni pograd njihove prispe). Šele za tem, so kaže glavo položili v vodo potale dablance, [⊗] tako da je njen zgornji del gledal iz vode. Tolnat je Dreje spet opravil svoj del obreda,

10th Edition of the Law

1911

1911

1911

1911

1911

1911

1911

1911

1911

*

1911

1911

1911

*

*

1911

1911

1911

*

Ko je po dolžini glave namestil tri priponave liste, enega za drugim, tako, da je bil med njima enakih dveh prstov. Nato je naučil po-
sred se beli čadru. Šele takrat, je tretji iz visine pasu, posani iz
lončene prodi ulival voda (iz potoka) po kačji glavi in to tako časa,
da je iz nje odnesla vna v potok, od tam po go je odplavil naprej po strugi. Po
kventamih vseh obudbi, so glava odli v loncu bela vreča in jo odnesli
Delunju tjo, kjer jih je čakal. On je po tem no vrlu gore, koma so je pola-
žili, opravil obrin. Če so negnanci, kačji glava di kaj drugega, prsta-
viti no druge, "ne sveto" mesto, so ^{jo} stari venci je postavili zapet ne stara
mesto. Ne prava mesto po je Delun naredil. ŠTČAR stem, do je nauč
potrosil črni čadrua, ki bo izgnal sile kačji glave, ki so morda
ostale tam in bi zata motile tiste sile, ki jih bo kačji glava no svojem
pravem mestu oddojala.

To, kar je unes povedal, po ne bi smel je, do je vse čadrua, preden jih je
Delun uporabil, morda najprej odnesti v Bobja jama, kaj se tam delal po mi
nolice vedel, ker je bil takrat vedno sam.

P- Ti je se kaj povedal o tem pa si morda le pogabil?

T- Ničesar nisem pogabil. Res pa je, da a drugih podobnostih po mi hotel govo-
riti. Še to, kar je povedal, se mi je zdelo preč. Ralul mi je le to.
Tone, imas srečo, da sem bil in raztresen, sicer ne bi ničesar pove-
dal. Magoce sem postal celo izgobjale naše vece, kdo naj ve, je se
tisto doobal. Nodaljival pa je ker z uprasenjem. Kaj bo z našo vero
jutri? Niti ne vidim nobenega mladega, ki bi nodaljival tu najprej,
kjer bomo mi končali. Ne vem, če se zgodijo, da gre za edinstveno
vero, v kateri so reči, capini enakovarni ostalim. Nendar se osemo
boji, da bo z njo kmalu konec in da od tega ne bo ostalo nič.
Magoce le tisto, kar bo soujci iz Anurovega o naj pisal.

P- Škoda, da mi povedal vsega, ker ne. Gibnem pa go cenim prav
zato, ker nam ne davali, do bi vedeli in spoznali svo glavnost, Kogu-
mem go, do je sedaj v stiski in da go prav to dela se bolj rau-
ljivego. Povej mi, da sem mi hvaležen za p-gum, ki go je zmagel,

THE ANTONI RUK-IAVON

and Mrs

of 1403 W

Street, Chicago, Ill.

and Mrs

of 1403 W

Street, Chicago, Ill.

and Mrs

of 1403 W

Street, Chicago, Ill.

Special in Capital

First Member of

with 1900-01

in 1900

*

1900-01

and Mrs of 1403 W

Street, Chicago, Ill.

*

ker se je odločil, da spregovori neznancem, o tako skrivnostnem aparatu, ki je "posvetilo" kmetih glavo, čeprav nas ni peljal do kance. Njemu gre zasluha, da smo s to njegovo pripravo postali še bogatejši.

T - Nesel bo trojile besed, prav sedaj, ko je na dnu in ker misli, da vse to nikogar ne zanima. Telo, ko se popraviš o drugih strojih in smo mo vso žalost spila nekaj materadance, ki go je potegnil iz kanceve puči, ki mu sedaj služi, kot hladilnik, se je nemudoma spomnil še nekaj. Kave del mi je, da je na nekoga somota, ki trenutno živi nekje med Kambuštrm in Ligon, ki pa uporablja CIDRON za zdravljenje vseh bolezni. Se s to razlika, da on uporablja še CIDR, ki go stiga iz različnih dreves in po tem delu tudi mešanice različnimi CIDRONI in CIDRAMI. Teh večini pa se je zelo dolgo učil pri nekem stricu, ki je živel nad Potokom blizu Kustarjih. Ko prideš drugje, bom mogoče že izvedel, kje živi in kdaj ga dobiš za pogovor. K njemu pa boš moral sam.

P - Ali morda veš, kje se nahaja ZDRAVA GORA?

T - Toho so jo pa imenovali v Potoku, ker je bila v resnici zdravilna, se posebno pa tisto mesto ob nekem kramu. Ne vem, kje je točno stal in kje je bil tisti vrh. Mislim pa da v bližini Malega vrha, ali pa se bolj svocno, ali pa se motim. Vendar tom nisem bil nikoli. Vem pa da, če so bolni na tistem mestu večkrat legali, da so ozdraveli, ker so v sponji videli Belino. O tistem kraju mi je tudi priporočal Belmar, ki si je tom ozdravil bolečine v hrbtenici.

P - Kako to, da mi vseh strojev omenjaš Belmarja?

T - Ja seveda, jaz sem hodil k njemu zelo pogosto, ko je bil še živ. On tudi pomagel za kar me je prosil in ob vseh tihih pililih, mi je tudi povedal, ker je vedel, da me to zelo zanima in da se vse tisto tudi ga povem, kar je bilo zanj, kot je rekel, zelo pomembno, saj je v tihih letih, ko lahko izumode nekam. Da me povabim. Tudi Belmar, je zelo cenil svoje predhodnike. Priporočal mi je zelo na daljo, kaka je vseh Belmar nekaj prispeval in izboljšal življenje v skupnosti. Tako je tudi eden pred približno dvesto leti, ob veliki lakoti, pomagel ljudem talca, da

ONE PART OF THE...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

*

...

...

...

...

*

...

...

...

*

*

niso bili odvisni od mlinarjev, ki jih je takrat nadziral svet. Tako je tudi vodil evidenco, koliko in ed katerega in kaj je posamezni kmet in mlinar mletel. Obenem pa je mlinar za vsako mletje tudi kmetu uzel predpisano menco moke. Da vsega tega ne bi bilo treba, je takratni delničar naročil, da so v veliki težki dostopni gredi potoka, zahodno od Nagrinčev zagradili majši mlin z enim pogonskim kolesom. Da mu bi bil sprehajen v času, ko so divje breg listje, so poskušali, da je mlin obrasel bistljin. Mlet je vedno, ko je bilo vode, tudi poneli. Imenovali so ga Filipov mlin, po imenu mlinarja Filipa. Posebnost tistega težko dostopnega mlina pa je bila v tem, da je bil skupna lastnina tistih, ki so ga pomagali zgraditi. Listino, da je gradnja dovolil pa je podpisal pri delničarju lastnik zemljišča. Do ni bilo treba dajati mlinarju menco, je Filip izučil mletje po enega iz vsake liše. Tisti pa je imel ob sebi še nekoga, ki mu je pomagal. Delničar je tudi vodil mlade pomagane, ki so starejšim ali bolnim nosili mletje v mlin in tudi pogoj domov. Filipov mlin je nehal obravati okoli leta 1880. Med prvo svetovno vojno pa je olakovino propadel.

P - Ker si pogosto hodil k delničarju, gotovo veš, če je živel sam?

T - Na to vprašanje ti ne bom odgovoril, ker vem, da bi ti s tem pomagal, da bi prisil z tem pa se s kakšnim drugim mojim odgovorom, lahko do njegovega naslova. Ta pa je, kdor tudi ni drugi njegovi podatki, "ne našim", nedostopni.

P - Moje vprašanje ni imelo tega nomena, zato go tudi umikam, ker me je tvoj odgovor zadovoljil. A vseeno bi rad vedel, ali si bil ob njemu, ko je zbolel in umrl?

T - Ker sem ugotovil, da si pri nekaterih dobitnih stvari o njem že izvedel, ti na to vprašanje lahko odgovorim. Takrat, ko je obležal, sem bil vsaki dan pri njemu, če je bilo potrebno pa tudi večkrat. Čez kak teden, je umrl ponovi v spanju. Ko sem zato izvedel, sem bil tako prizadet, da sem jokal, naka mi je postalo slabo. Z njim sem namreč izgubil prijatelja, očeta in mentorja, ki me je vedno pripravljal za življenje. Nekoč mi nisem mogel speti, ker so me prebrali praznoviti prijazi, ki so me spravili v tako stanje, da nisem bil sposoben

THE FUTURE OF THE WORLD

1945

1946

1947

1948

1949

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

1958

1959

1960

1961

1962

za nobeno delo. Bele duše sem hodil od prijatelja do prijatelja in pri njih iskal utelov. Pri njih sem lahko našel ali za štedilniško gospod. Nekaj dni sem preživel tudi pri Rougeru, ki me je z svojim načinom življenja in humornega razmišljanja pomagal, da sem prebradil lužo. Ko pa sem go tuje obiskal Štrigaja, sem popolnoma oždel.

Kasneje pa so mi pomagali še kraji, kjer so se z delovnim pogovorjem in ktere sem vsakic, ki sem jih videl ^{na} francosko doživel, vsaki tisto živo, da sem slisal njegov glas in njegovo značilno kajo, ko je z levo nogo padla, val po tleh. Kmalu sem tudi ugotovil, da je njegova smrt hudo prizadela prav vsakega stoverca in to na obliki besovih sace. Jato smo se resnicno pretitili izgubljeni, brez nekajga, ki bi nas združeval, vodil in nam dajal, se lahko potrebne novice in navvete. K sreči, da je čez čas, to nalogo vsaj delno prevzel Štriga, a samo go to, ker go je malo pred smrtjo go to prevzel Belmar. Lahko go le pohvalim, saj je vedno pripravljen dati pravo besedo in pravi navvete vsakomur, ki se nauji abuce. To tem načinu dele mu je zelo poloben. Res pa je tudi ^{da se je} od njega zelo veliko naučil. Predusem pa se mi zdi, da ima tudi po naravi prirojene lastnosti, da bi lahko bil tudi Belmar. A žal to mi, ker pa mu ne jemlje ugleda, ki go njegova med nami. Sam pri sebi pa se večkrat sprašujem, kako bo v bodoče s stoverci. Brez delovne, ne bomo nikoli več celovito njegova skupnost. Taka, ki bo stonela na, kdo ne kako dolgi zgodovini? In, če to ne bo, kaj bo? Mor društvo stovercev? In, če to ne, kdo lahko imenuje Delnaya? Če je to morda že kdoj zgodilo? Če ja, kdo bi to vedel? Dolen na vsa ta vprašanja, ne bomo dobili odgovora, kar dnomim. ^{se lahko uposamo,} Kaj smo po tem mi doves, ki predstavljamo zadnji ostank, nekaj velike stovereske skupnosti? Vse to, pa se kaj zdraven, smo s prijatelji - stenci, že večkrat premlevali in se nagibali k resitvi, da bi, kar sami predlagali in po tem tudi imenovali Štrigaja go delovno. Kajti posamezniki, se bodo lahko samo izgubili med večini. Švedo smo o tem obvestili tudi vse stoverce, ki živijo na tem prostoru, seveda, kot vedno le ustno. Ko pa je lomi prišel sem nepričakovano eden od naših, ki se dolga časa živijo drugje in smo go s tem

THE HISTORY OF THE

REPUBLIC

OF THE

UNITED STATES

OF AMERICA

BY

JOHN F. JOY

OF THE

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

1911

NEW YORK

178

segnanili pa je bil mnenja, da bi morali napisati listino, kakor bi jo v kateri
ga člani, zaradi izrednih okoliščin, ki so nastale, imenujejo za delovanje
Jovega Strigaja. Listino bi jo tam morali vsi podpisati, kakor bi jo o prisot-
nosti vsak izpisali v knjigi pisma. Še bolj je leto že na okoli, zgodilo pa se
mi se udeležim. Novem, kda in kdaj, je to predlagal s posebnim tudi splošni.
Z voljo se pa se strani zame se poslabšujejo.

P - To gotovo. Vendar pa preden greste v izvedbo tega predloga, ki ga ne
smem ocenjevati, bi morali najprej in to takoj, obvestiti Jovega Strigaja.
Ker ne vemo presencije, ki jo mislite uprizoriti, Jovega gotovo ne boste
ujeli. Je nemore presci resen in tujen človek. Predusem pa na tok na
cim voljo se niti ne bo pristal.

T - Imas popolnoma prav, zaslji smo iz kdesine, zato se moramo ustavit. Res,
bo treba najprej do njega. Ali pa da pričakamo do takrat, ~~ko~~ ko smo
doprijem, do skupne običene Jdovske gara, kjer najtmo stoji eden od
matjajev, vendar se o tem sama govori.

Porla postojim zjeju, predusem pa laien. Sel bom od tu proti Gosmili. Ne
kaj se se dogovorile z gospodarjem Gerbecom, da mu bom pomagal. Glej,
pa se oblači se, moram politeti.

P - Toue, deves pa sem se posebno vesel. Povedal si mi nekaj zelo pomembnih
stvari, kotere nisem pričakoval. Kot vedno, kadar pridem, te poišcem.
Pa misli neme!

P - Pred mo mo sem bil tukaj, ker te mi bilo, sem odšel v Puzos imel sem
veliki opravok. Zdej pa sem zapet tukaj, kje si bil?

T - Eden iz Mosta na Savi, me je sproševal za pot proti Linku. Pa sem ga
peljal do Palagorja, od tam naprej pa nima kom zgrešiti.

P - Ste bili na Jdovski gori, katste načrtovale? Ste se tudi pogovorili
s Strigajem ali ne?

THE FUTURE OF THE WORLD

1945

1946

THE FUTURE OF THE WORLD

1947

1948

THE FUTURE OF THE WORLD

1949

THE FUTURE OF THE WORLD

1950

THE FUTURE OF THE WORLD

1951

THE FUTURE OF THE WORLD

1952

*

THE FUTURE OF THE WORLD

THE FUTURE OF THE WORLD

1953

*

T - Bili smo. Gor nas je odpeljal nekaj znanec, ki je nekaj živel pri Fratrniku. Njeden ogradovitroh nifedel mizerov. Je pa nekaj več tisti iz Kamnice, ki nam povedal in polegaj glasne strovi. Še strgajem pa smo se celo pot proti domu pogovarjali, le o tistem predlogu. Vse smo mu povedali, kaj mislimo in kaj tudi predlagamo. Nes čas pa govora, je le odkimaval, nato pa povedal, da to pač ni mogoče. Soj vendar vsi vemo, da novega delavca lahko pa postavili pravilni, izbere le živeti delaver in notet drug. Ko pa smo mu podrobno razložili, kaj smo mi kaj nas čakalo, se to razumel, s prijamba, do ne pogua nobene resitve, v tem trenutku. Je pa obejubil, da si bo vzal čas za premislenie. Ledobčeter pa bo sprejel ob katji glavi in ta ob prvi kociaci, ki bo naslednje leta. Takrat si želi, da bi se koda sil slupaj zupim na gno.

P - Ste bili zadovoljni z njim njegovim predlogom?

T - Zelo, le sleda, ka je letošnja kociaca že mimo. Posebno pa si želim, da mu tudi ti kaj rečeš.

P - Poslušaj Tone, tega res ne mara. Šlo se splak govodaš, kako bi ga prižadel, če bi mu, kar kodi smoud? Nobene pravde nimam, da posegam v to nase slupnost, se posebno ne tom, kaj so pravila najstrojje in verovanje prav tako.

T - Pometno govodaš, imas prav, nobene besede ne bova o tem več rekla. Rustiva, do se som adlači. Tako bo najboljše zanj in go nase slupnost.

P - Nič mi nisi povedal, di si dobil polut za trojize Drezja?

T - Moras mi rejeti, čisto sum pogabil manj. Vx se bilo vreda, Drezja pa je se v domu in je zadovoljen. Gbleka mi vse drugo, se mu je zoleto, kot, da bi prišlo iz trgovine. Ko je bil oblačen, je rekla, da se res prouti, kad pri gospod. Najbolj pa je bil vesel svojih rokav in keravate, ki je se mi, kodi mi nosil.

P - Pa pravdi ti povem, da res ne vem, kaj mu je tista dobrostna gospa iz Tolmina poslala. Sečal sem ja slučajno v Tolminskem muzejju in se

THE HISTORY OF THE

1812

1813

1814

1815

1816

1817

1818

1819

1820

*

1821

1822

1823

1824

*

1825

1826

1827

*

*

z njo zapletel v prijateljski pogovor, ko sem med tem čahol na direktorico muzejja. Ko ona se pogovarjala o Kutu, mi je še dobro poznala, sem ji mimogrede omenil Drejca. Ona pa se je, kar ponudila, da bo go ose Tisto posrubbela, ker ima v hiši ose potrebna od polnoga moja. Obenem pa ima tudi magust, da do stvari tebi pokat, kar na gonilo. Tudi jaz sem vesel, da je bil z osim poslavim Drejca & posrubbjen in da je lahko sil na boljše.

T- Zadijje sem na cesti slučajno srečal Štrgarja, ko je bil namenjen k sosedu. Vprašal me je, če sem kaj videl Kaporščičarja, ker ga že dolgo ni bilo k njemu. Odgovoril sem mu, da sem se pred dnari bil pri njem in do se je nekaj pretovarjal, da ga mi podpul, ko je nameraval obnaviti Dobažovje, pod nje goro hišo. Zatoj pa mi ni hotel povedati, kaj se naj ti pove, kar som Štrgar. Kaval pa je z grozijo, da bo Tisto zelena kačja glosa in voloski rog, ki sta se edino ostala od Dobažovja, tako sluit, da jih nikar ne bo udoli nasel.

P- Ali ti je Štrgar povedal, zloj go mi podpul?

T- Sreča, a povedal mu je le svoje mnenje in mu pustil, da se som odlači, ali bo Dobažovje obnavil, ali ne. On pa me je predlagal, da Tisti nočit opusti, kar je iz današnjega gledanja za slupnost nekaristen. Bolje pa bi bilo, da bi raj slubel za obstojca, da ne boda propadli in morda se prepričeval, da jih nasprotniki ne boda unčevoli, saj jih danes nitie več ne vedguye, saj čme valite mi več.

P- Kaj pa je na ose to odgovoril Kaporščičar?

T- Vprašal go je, kaj bi bilo s tem norobe in k komu bi s tem šhadool, če bi na grojem, Dobažovje le obnavil? Štrgar pa mu je, kot vedno, zelo umirjeno odgovoril. Vsa stvarveske svelišča in druga obeležja, so nastala v dovi pretelosti po nekem, morda celo skrivnostnem namigu, ki go po ne pogu mo. Pa se to, oraka od teh, je eukratna stoviter, ki ja je vodilo Ntker mona in ki se ni nikaj ponovila. Da bi go prepričal, je vzel za primer nje goro Dobažovje in mu razložil, da bi lahko stala, kajr kali. A nastala je le na Kaporščiču. Kaj ose je imela, da je delovala, kot svelišče, ne vemo in ne pogu mo. Jih je morda k temu nopoljal stoletni hant, ki je tom že nasel? Morda od tom vidne Božje jama, ki po je bila ot velilni

22A Nekaj podobnega, se je zgodilo tudi z našo SRENO, je spomne
stipar. Mudi smo jo, se pred prvo vojno. Po njej (res pa dolgih
štirik letih) pa smo jo kar pogabili. Ne morem razumeti, da
tako pametno ime, ki je bilo OZAKONJENO in ki je opredeljevalo
naš prostor, z osim kar se je v njim dogajalo, enostavno pogobimo.
Danes smo kar pristali, da vzemo namesto SRENA, kar naša
SKUPNOST. Narobe svet, saj je skupnosti kolikor jih hoče!
Štorevske renje pa je edine.

soči nedostopna? Ali si kaj drugega? Vse to, kar si takrat bilo dobo zanje, mi mogoče obvariti, da bi delovalo enaka. Enaka, kot umro mater, ne more nedostopni marita pa če se si tola tudi. babuša bi bilo zanj smiselna, le takrat, ko bi bila slupna, tola sterilna, da bi se zgojela, da umre in da ne malo znano dobo zanje obvarija, kot spomin na tiste čase, ki jih niso obživali, a le slivali. Šlo bi, kot za neke vrste odmor prvobitnega. (22A)

P - Je ta razloga prepričala Kaporščarja?

T - Jaz mi je rekla, da se mi je zdelo, da go sploh ni poslušal, ali pa tistega mi razumel, ker go je imel na umu, da je le njemu prišel podpriz z gozdom. A kljub temu je nevezitno potrjevalostjo poslušal že predano, se enkrat razložiti na primeru Bobje jame.

P - Kdaj je ta utemeljival?

T - Zame zelo pomembno in prepričljivo, česar takega nisem še nikoli slišal. Pomisli, začel je tako. Babja jama, bi lahko bila, tudi če je druga. (ob neki drugi jami, ki jih je tu okoli, kar nekaj). A vsaka bi bila drugačna, od te, ki je za nas najpomembnejše vrlišče, kljub njeni slumitri. A ker je bila go takratne stvaravce tega prastara, najpomembnejša Bobja jama, se postalo pač to, kar je se danes. A vprašaj zakej, je lahko več, 'kroj' mami se tola zdi. Mogoče zato, ker je v njej domovala velika bela kača? Ker je združevala jama, skalo Škurblyš in Katel, ali ker so z nastetimi dobili glavni traide? Podobna je bilo verjetno tudi z sveto goro Jelenk. Za takratne ljudi, je gotovo bila odbojka njena lega, oblika, okalica in vse, kar je se danes na njenem vrhu. Vse to pa se tista, kar nam je neznano, bilo pa je dovolj in nena domestljivo, da je postala sveta gora in ne neka druga, ko je Strgar že mislil, da je Kaporščarja, že prepričal, go je on presentil z nepričakovanim upredanjem. Poslušaj Jazaj, zakej pa je deloval v svojem času ogbe, mol, nevem koliko kaj jih glori in to na novo? Kat, do bi bil na to upredanje pripravljen mi je Strgar odgovoril. Tame, pri tem pre vendar že čisto nekaj drugega. Če si lahko predstavljš, je tu pred mnogimi stoletji, ko je sem prišla ta vasa, živelo tu gotovo polovica mnogih ljudi, kot danes. Z parastom kumtor, se je tudi poročala kmeljša parovino in s

(23) Beseda je pomenila nekakšna moškega, ki ima veliko žensk. (TAKITI = SPOLNO OBČEVATI)

* KACA ORLICA

- Kaca orlice je črna in jo prepoznavno po tem, da ima na koncu repa nazgore obrnjen orlov krampelj s katerim si pomaga, da pride v hišo tudi po zvonovi naprtni steni.
- Kadar hoče postati bela kaca, mora poravnici izsesati iz prvi mleko. Takrat postane tudi kratka in človeku le pomaga. Medtem, ko je črna zahrbtna in hudobna ter človeku le škodi.
- Tudi lev črne kace ORLICE škoduje, ako je vzgajen v hlev, ži- vimo z bali, ali balika pa tudi pogine. Medtem, ko je lev bele kace varovalo pred ljudim sluhom in tudi zlorabila.
- Bzeli lev je v notranjosti črn. Pri črnem levu pa je notranjost bela. Zato moramo zelo paziti tokrat, ko lev v možganih obro- bimo v prah. Če bi jih med sobo pomerali in z njim koga posali, bi njihovo telo v trenutku postalo nevidno. To pa so nekatere zle ženske izkuševale. Soj so posle hobile nevidne po hišah in za oluce morali katerega moža pokončati.
- Kace orlice, so se v davnim' zgodnjem le v mševinski gradovi, graščini in v opustelih stavkih in pariskih mest.
- Zeloj jih oluce milice več ne vidi pa le pouprošaj kolonija trojeje neenjaka.

tem povzgoja tudi potrebo po novih kocijih glavnih in tračnih, ved ka-
kerimi bi bili varnejši in njihove tise življene pladujše.

Paulo, prvo kundo bo doživela. Lahko bi šla v hišo, ker mi gospodarijo.

Zdi se mi, da eto šla na Doblar in prideto domov pogre.

P - Pogrejam jih ne, zato mi odjedno, da greš v hišo brez njihovega
dovolenja. Nepravil sem, kar nekaj pomembnih stvari, zato bi šel kar
domov. Prišel bom, kot vedno, kadar bom mogel. Ti pa si, več ali
manj tu.

T - za popotnico po poslušanju teke proučijo, ki sam ja večaj slivšal od ČANČAKA. (*)

P - Ko sem spodaj v kóniklu cāhid, dne me sem gor pripelje znovec,
ki ima tukaj v Kutu neke opravke, se mi je približal stariji olamatin
in mi rekel, da je ostal us zē zborovaj odpeljal. Ko sem mu le dopovedal,
da grem v Kut, je hotel vedeti k komu. Zgleda se bil, ko sam mu raz-
knil, da me k sebi vabi Tone Javor. Naglas, se je zasmejal in rekel,
kom je, raj rozen posredramih čevljev, nima ničesar. Ker pa sem te na
moč hvalil, kakšno bogatstvo imaš v sebi. Me je resno vprašal, koliko
čare te pogre. Ko je slivšal moj odgovor pa mi je očetoško poučil, da se
na kmetskih leto ocenjevati šele na koncu zime in to naj velja tudi za
človeka. Na koncu je s zamahnil z roko in odšel tje od koder je prišel.

T - Mogoče je res, kar je rekel, a leta le niso vedno enaka. Jy bi raj
človeka primerjal z drevesom. Vrata je nekoliko drugačno, kot smo tudi
ljidje. A vseeno ostajamo drevesa. Taka sam tudi jy, se vedno Tone Javor.

P - Rustina to madronovje zo drugič. Raje mi pomy, ali si zē kaj izredel o
tistem skrivnostnem zgodovilu, ki si mi godujče obljubil?

T - Ne se, kot sam negotovit po raznih informacijah, hodi iz kraja v kraj, a
nikče ne ve, kam je v resnici namenjen. Prijatelj, ki jih je sam izbral pa so
klicajo JERIN (23). Izredel pa sam se nekaj o uspešnem zgodovljenju s po-
mačjo pra. Nekaj je eden od naših v času pred prvo vojno, doma pomagol
mi spravilo dusa na sledenju. Ko je tisti spodaj iz roga metel sva me slec-

(*) - Jerim pri pogrebu nes pogosto uporablja ^{bisedo} strelo, o to tudi razloži. Ko strelo omenja je nenavadno jezen. A žal ne ve, kdo je zato globlji krivice, da se tej DEKLI GROMA, ki je bila nekakšna strela in tropet, danes tako malo ali nič ne govori. Ko se je upela bogu gromu in hotela zasedeti njegov stol v velikem oblaku, je tokrat posegla umes SONCE. Žo kazen mi smela več, kadar se ji njej gohotela po duovi ali pomoči, spuštiti na zemljo eno od strel. Sed tokrat velja izrečeno sou = čve kazen, ki dolata, da to lahko peene le tokrat, ko souo ni na nebu. Žal je ji njena zloba, se vedno tako velika, da souu nič sili pomagati in to tako, da spusti kakšno strela, tudi v prico njega.

danj, go je povesnici zabol v mago. Tada olel je naprej, kot, do se mi nič zgodilo. Ko enim mesca pa je imel že velika quajna rana, tako, da se mu je videla tudi kosti. Ker go je bilo strah, je takoj odšel k Tristemu zdravniku, ki je živel v hiši nad Potokom. On je imel ob sebi izkušnega mojščaka, ki je vse quajne rane takoj zavoval in jih po tem tako obližal, da so bile čiste. To je v nekaj dneh zopred dosegel, da se je rana zacela celiti in se je s časoma tudi pomnilo. Ta zdravje mi se vse druga obolado da me tudi smenjavi Jerin. Znan pa je tudi, da se o teh strovah nič z nikomur pogovarjali. Vsi ti valume, kot jih su imenuje, so čisto novodni polovajevci, ku jim ni do tega, da bi bolnikom pomagali, ampak se if tega le skavistiti. Naj jih stule udari. (*)

P - Verjamam, da se tole ni da me bo lahko z njim navezati stikar. A vseeno je slusaj izpredeli, kuji bi go lahko dobil. Jaz pa le verjamam, da bo pristal na popovor, če mu bom poposmit, da me te zanima, kot sebovni del vsega tega, kar sem tu že izvedel. Nedi, da so bili zelo redni, ki so popovor odhlouili. Nendar mi je bilo zanj vedno žal, ker smo s tem izgubili nekaj Tristega, kateremu smo negovedno le pripadli. A Triste kulturne vrednosti daves ne moremo več ocenjevati, je pa go vedno izpubljeno.

- Nekdo klice Toueta.

T - Nedel sem, do bo boler, ko te je videl, da si pristal k meni, moče negovati. Lahka bi dele kovealo jutri. A kot vidis, moram, sicer bom daves brez vecega. Pridi, kadar boš zmagel. Golaj pa res moram oditi, ku bo sicer le se slabse.

P - Kaporiscar mi je sporočil, da me boš čahal daves na Kaporiscu, da me bi hodil v Rut, ku je slaba cesta. Sedaj sem pa tukaj, gospodarija pa mi kije. Kom je sel?

T - Rekel je, da ima opravke, kom pa je sel pa mi povedal. Tukaj je toplo,

1 ONE EIGHTY TWO

1902

1902

1902

1902

1902

1902

1902

1902

1902

*

1902

1902

1902

*

1902

1902

*

zato ne bora imela sile, da greva, kot se je zgodilo zgodnje. Takrat sem moral premetavati tista dva, a le zato, da si moral priti. Nobene mi je ni bilo, por lahka bi tisto kaval naslednjega dne. A, kaj hočeš, gospodar ima vedno prav, taki, kot je Javor, je miledi. Še vedno velja ti sta od Pougensa, ki je rekel: Naj ukezuje grof ali fur, če boš hotel s svojo nitjo, se naprej crati, se boš moral še naprej potiti in žulje utrditi.

P - Pougensa je imel take vedno na zalogi. Ali je kaj novega?

T - Je in mi, o zgodovilec mi svežih novice. Nova pa je le to, da se ti je Dreji zahvalil, za vse tisto, kar si mu preslubil in to s tem, da mi je še nekaj zupal. Povedal je namreč, da ho so povesli tisto kajje glovo iz Padene, so jo ozbenali, kar v KAVKNI jomi. Na izbrnem mestu pa je Delmar opredel se obim. Vendar je pri ozbenanju tokrat prišlo, da močnega zapleta. Namreč eden od zapriseženih mi hotel sodebeti, ker je bilo zony s tem krasno mestoro pravilo, da se vse kajje glove ozbenajo v potoku do blave. Tako je moral Delmar na silo imenovati naslednika.

P - Kako pa so splah ozbenali brez vode in zokaj ravno v Kavkni jomi. Pa se to, kje splah je tista joma?

T - Joma se nahaja blizu Livskih Roven. Zdi se mi, da nad LAZAMI, ali nekaj podobnim. Ozbenali pa so jo lahka, ker je v njej stalna voda. Uporabljali pa so jo še pri nekem drugem obredu. Pri katerem, ti bom povedal kasneje. Zokaj v Kavkni jomi pa je Delmar povedal, ker je v njeni bližini nekaj živel puščarnik, ki je v tisti jomi z kostmi, ki so se v njej našle, opravljel vrakaladni spomladovski obred za plodnost vege na zemlji. Drug obred povezan s tisto jomo pa je bilo OBREZINA, ki naj bi ohranjala stari magvoj, na vrhu hriba Nagvoj. Po iskušnjah so vedeli, da stariji magvoji ne suševli mestih preja napadejo, kot v globoki zemlji, so mu zato pomagali z OBREZINOM in to tako, da so vrha leta v času zimskega kresa preslubili velika ravna veja breze, jo upegnili v ebri, pomeve ekoli mega metro in ga po tem odnesli v Kavkna joma ter ga položili v tisto vodo. Vendar so ga še obtežili s kamni. Tam se je potem namokel in dobil

THE HISTORY OF THE

1848

1849

1850

1851

1852

1853

1854

1855

1856

*

1857

1858

1859

*

1860

1861

1862

*

*

se vro potrebno mač vodnega duha. Ob pomladanskem letasu pa so ga na hribu Nagrož prinesli zaprositjem. Najprej so ga odvezali, da so ga lahko speljali obkoli debla nagroža in šele potem zagrabili zopet v obvisi in ga položili na tla ob kaminico. Šele takrat je k njemu pristopil Belmar in pose dal Nikumoni, da tu prisotni staroverci, drevesu le pomagajo, da bi čim dlje vzdržal na tem svetem kraju. Če njegovi usodi pa bo, katredna odločala le ona sama. Potem je iz žepa vzel skotlico, jo odpul in iz nje vzel nekaj zelenega ČADRONA in ga posul znotraj obroča. Ostal je tam do naslednjega, če ga niso huda bueži prej umčili.

P - Ampak zakaj ravno tisto drevo in no tistem mestu?

T - Meni so starejši razložili, da seocina od nagroža teče v ose vode v Sočo. Zahodna pa v Ždrijo. Zadržijo pa se šele, nekaj blizu maja, ko tam zaprejo veliki vodni obroči, ki so ga ustrojale na svoji dolgi poti. Ampak hreje je se dodal in šel še bolj daleč nazaj v čas. Pomni tam, kjer je takrat rasel tisti nagrož, je mnogo pred tem, stela kuzica se skola, ki je zanje predstavljala Mala Baba, ki je gledala Velika Baba, ki je mepla vreme in z njim podroline. Mala Baba pa vetrove ni s tem uplivala, do je razgnala predsema nevititne oblake, ki so prav tu obloženi s točo in s strelami. S časom pa so opogili, da se Mala Baba pravi premilo in da postaja ose majjra. Je, tarej živa snov - bitje. Ko sloji opogoroni čas le izgine, nam se vedno goroi in sprostite, kar pa ni za usere, ampak le za našo notranjost. Te pa je takratnemu Belmarju sporočilo, da bo zživelo v novi drugačni podobi, to je v podobi drevesa in je zato od takrat dalje drevo, ki tam zrase sveto, svoj nam goroi v imenu Male Babe, kar jo sicer ni in obnem je v obstojicem drevesu nagroža.

Kako je doves tam hreje ne ve. So pa spremembe gotovo zelo velike. Vendar so največji nastale takrat, ko so tujei speljali tam mimo držano mejo, ki je eno leto ~~na~~ narava prevzela na droje. Res pa je tudi, da so že po prvi svetovni vojni tudi staroverci opustili OBRZINO, svoj se nagrož in tudi ohi hribo, razdejavale in uničile pravnate.

Z mešanim občutkom a z nestrpnostjo pričalujem kaminico, ki naj bi

(24) Danes je na topografski karti označena
vsepetsina ARTOVLJA • 722

razpisala našo staroverstvo, ki stoji to trenutke nad prepovedjo. To sem govoril Drejcu v upanju, da vse to razume, kot uprašuje, ki mu jih postavljam preden odide iz Rutar in to žal za vedno.

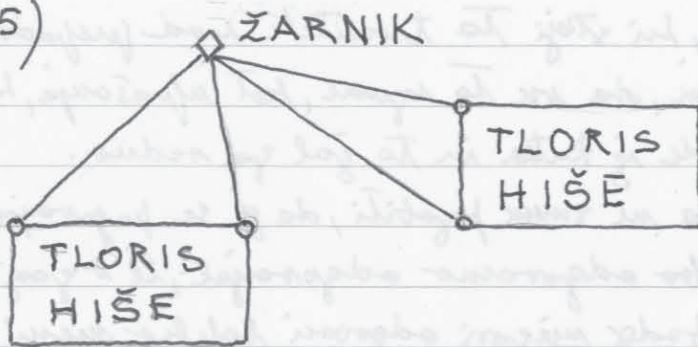
Drejc mi je najprej povedal, da ne smem pozabiti, da se se pogovarjamo predusm z zoprisegimim, ki bo odgovorno odgovorjal, le v znanj dovoljenih mejah. Zato se bode njegov odgovor lahko meni zdeli neprimerni ali celo nepošteni.

Dolje me je opozoril, da precej govorimo o staroverstvu, kot da je le ne prostoru Volčinskih Rutar. Njemu pa se celo zdi, da se je prav to prostor v zadnjih pedesetih letih, močno spremenil in to v škodo staroverstva. Šaj dobro ve, da so njegove meje mnogo zise, kot si mi mislijo, da celo verjamejo. Vse to govori le iz lastnih izkušenj. Omenjeni prostor, je v tem času tudi prehadil in se z nuno gimi enako mislečimi tudi večkrat pogovarjal. Kadar govori o skrajnih mejah tega staroverškega prostora, misli na mejo čista, ki gre od Kombeškega do reke Gdnije in naprej do Livških Raven. Nato od Kombeškega, do izliva Dablarca v Sočo in preko nje. Prav tako, naj bi tekla meja od Livških Raven do Ušnika in preko Soče naprej proti vzhodu. Ta prostor, je vse do sumi zadnji deluar tudi vodil in zanj srbel, sveda v mejah možnega.

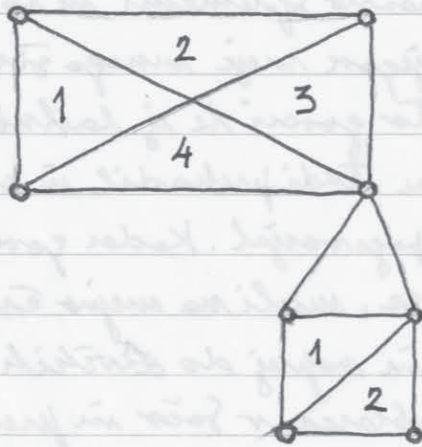
Drejca je najbolj navdušen, skraj nedostopen prostor, ki se vleče po levem severnem delu brega reke Gdnije, od koder je tudi prihajal materin rod. Z ponosom mi je povedal, da je prav to predel najmanj skuzen z vsemi spremembami novega časa, vse od leta 1900 naprej. A zato je tudi najbolj reven in ob tem, se od vseh dosedanjih oblasti pozabljen. So pa zato prav tam ohranili prvobitno življenje in z vsem, kar sodi zoren.

Začetek poselitve se, svoj po ustnem izročilu, navzgor na vspeh na ZARNIK (24), kamor naj bi nekaj v davurini, prav ob sošnem zohadu, piletel žareči kamen. Iz njega naj bi se

(25)

(26)

še kadilo, ko so do njega prišli prvi ovioidci. ŽAR kamen, kot so ga poimenovali, so ugodili v prvo oginjšče.

Da bi spomin moj ohranili in imeli tudi v hiši, to zelo redko danilo, ki ga je sem poslala Nihomona, so vse hiše, ki so se po tistem pogidale, imele v oginjšču delček tistega žar kamna. Enako so častili tudi vspešna žornika, kjer je stal tudi kamniti matjor. bod katerega, so bili speljani pri tračani na tem prostoru.

Posobnost teh domačiji je, da so težko dostopne, a postaršine na pri-
sojna mesta jiznega pabotja hrube in tako govorovne pred
ostrimi nitove iz serena. Druga se pomembnejša pa je to, da je vroča
hiša, že pri njenem temelju bila načrtovana tako, da so zapirajini
dobeili njen glasni tračon. Ta se je z enim kralom pogovoril z mat-
jajem na žorniku. Drugo dva pa sta bila na bodoči hiši (25).

Večji objekti, so redno imeli v tlaistu štiri tračane, manjši pa le
dva. Nendar so pri manjših stavbah redno speljali tračon iz enega
roglja hiše.

Kotje glave, ki so jih robili na tem prostoru, je Dehmar določil, da se ga
radi velike oddaljenosti, lahko ogbenaja v enem od talumunov Vogrinke.
Dreje ni bil čisto prepričan, a zdela se mu je, da se je nahajal
pod kmetijsko Hostarji. Talnat je namreč Dehmarjova področje seglo
vse do reke Šdrije in nazadol do samotne kmetije Rog.

Nadim, da kadar govorim o nečem drugem, do postajaš nerogeu.
Seveda, ne da bi hotel, se mi mine v najin jezoru tudi nekaj
drugega, kar mislim, da te bo mogoče pa le zanimalo. Ko po si tja
ko radoveden. To rad pove tudi Strigon.

P - Tame ne oparicuj se. Danes sva res izgubila nekaj nekaj dragocenege
časa. A zaradi tega, se mor nič ne razburjam. Jaz sem tukaj, da
te poslušam in da zapišem le to, kakor prihajam k Tebi in ostalim.
Inaher se kaj vidim, bom pisal, potem pa bo tu itak prehladno,
tako kot bava kenciša. Dan je postal res kratek.

10th Edition of the Law of

the State

by J. A. Johnson

Chicago, Ill., 1911

1911

1911

Chicago, Ill., 1911

Chicago, Ill., 1911

Chicago, Ill., 1911

Chicago, Ill., 1911

*

Chicago, Ill., 1911

Chicago, Ill., 1911

Chicago, Ill., 1911

*

*

Chicago, Ill., 1911

Chicago, Ill., 1911

Chicago, Ill., 1911

*

*

T - Prej sem ti hotel nekaj povedati pa sem se premislil. A, ker se mi zdi, da bo go drejše dobro, ti bom le povedal. Ko vasa tisti dan, ko je šel poslovila, je rekel, da go slubi, da bi go ti v domu izsledil. Zato te proim, da go ne iščeš.

P - Neš kaj tane, to pa ne gre, ker si mislil in pravkar govoril. Na to splah nisem niti pomislil. Glavsko, ki se ne želi pogovarjati z mano, go razumna ne potrebuje. Z velikim veseljem pa bi se rad srečal z njim, če bi v to privolil. Seveda zato, ker to, kar si mi ti povedal, je "veliko" in do seboj negumno. A imel bi se velika upuščaj.

T - To ti verjamem, a odgovor na tisto ne bi dobil. Pozabljaj, da je breje zaprisežen.

Paula, ti bi se rad pogovarjal z njim, se predem bi ti povedal o se, ker sem od njega izvedel. Zato morava pravo tpa pod težo, v počinu na katero je bil dreje čustveno zelo navezan. Kajti tje je hotel tudi pa tam, ko je bil materin dom ruševina. Govoril mi je, kako go je preželo drevo, ki je raslo tik ob mairini. Prepričan je bil, da je v njem materin žalubeč. Se njena bolečina, telesna in duševna navezanost na dom, je lahko zmogala, da je ena od korenin prešla skozi debeli kromnit zid in se razrasla v kuhinji. To je v tistem prostoru v katerem je njegova mati rasla in dozorevala ob poslušanju zgodbe in naukov, ki jih je povedala mati in osteli v hiši. Tada tje je zahajal, kda ve kolikokrat in obhadjal tiste mšice se zidove, ki so nekod bile dom, v katerem so vedno nasti zatočnice vsi etomi sterilne družine. Nekod je dreje tudi materino oblačil, ki je bil glavni tračan, ki je z najdaljšim kralom segel do matjaja na žorinlu. Ko je tam počakal neč, je tako iz notranjosti mairine upotvoril katero zvezlo, je bilo njihove zadržitnice, saj je svetila tačno nad tačetno stulho. Ker so bili tam le še obodni zidovi hiše, se je hat zopriženi glalika predstavljaj afvarila talnatnih, ki so tu, kda ve koda, oblačali zunanji in notranji tračane. Vedel je tudi, da so na

(27) Čišč je bilo obredna prijava pri telu in padavudi
 opravilih pri hišah in drugih poslopij no kmetiji.
 Izolebali so go iz ^{čmezo} prazdja tite, ki so ji rekli DRENUKA.
 Ko so prazdji zmečkali, so mu dali še nekaj sveže
 zeli pelina. Ko je prazdji penehala vrela, so ga
 pretocili in mu jo skusu dali kotanje med.
 Vendar le, ko je bilo rimo nomenjina zapuščenim
 ali delmarju. Surovce so piti rimo big medu.

veseli hišniki vagončki potrosili zeleni čadron, ki jim pa je za tisto prilika dal Delmar in ob tem spovili se zagovor, ki je bil le v njihovi domeni, če ne ostale pa skrivnost. Ko pa je stopil na hišni prag pa je poslušal napoviti, kaj je talnatni gospodar, dal pod prag, kar bo služilo, kot obramba pred ljudskimi duhovi. Zalko pa si je zamislil slobo, ki je sledila, ko so zapriseženi svoji opravili in spili se oba zmi čišč (27).

Prišel je poletje, ko je boreje že zaznal bolezen, se je odločil, da gre v tulum, kjer so talnat zapriseženi ozbenali leaže glave. Pred nise vinovni materine hiše, se je slekel in se segul čolje. Tja je šel le v hlačah. Že, ko se je po stugi Nagrinke vspanjal na vzgor, se je spraševal, ali ima čbaek pravica, da posega v to deviško naravo in s tem jemlje pastor in mir, vsem tistim, ki v tem svetišču naravnem živijo od neledaj in jim je sama tu vralsodnosni dam. Tlakot, ko je prišel do tistega tulumu, se mu je zalelo, da ostopa vernično v to do slej se neomadejersko svetišče. Zabludil je počasi v vodo, do pasu. Potem se iz posadice vzgel rdeči čadron in si ga nekaj posul na glavo, ramena in prsi. Dvignil je glavo in se obnil naravnost le Nikemoni rekot, da je cela življenje povzročil le neč in ji tudi groto služil. Sedaj pa ko se mu življenje počasi izteka in se pripravlja, da iz tega sveta odide, spovil se zadnji ozben. Seveda čisto po svoji, brez prave, z mamom, da bi talnat, ko bi prišel tisti čas, njegov združen prišel sem in kot modri leaže pastor živl slupaj z ostalimi, v tem zemeljškem roju, ki bi občerno lahko tudi sbletel^{se} mamini dam z dravsom eb steni. Ko je končal, je v vodi počepnil, da ga je pokrnila voda in iz njega odplavnila ves čadron.

Nso pet, do doma, je povzročil le razmišljanju o tej zadnji poti, da bi jo s tem čim bolj utišnil v spomin. Kajti, ko bo čez čas živl v posem neznanem keraju, z neznanimi ljudmi, bo se lahko potuboral, da bi s tistimi spomimi leaže živl in umrl.

THE HISTORY OF THE

REPUBLIC

OF THE

UNITED STATES OF AMERICA

BY

W. W. HUNT

NEW YORK: G. P. PUTNAM'S SONS

1892

Copyright, 1892, by G. P. Putnam's Sons

Printed in Great Britain

*

REPRODUCED BY THE

AMERICAN HISTORICAL SOCIETY

FOR THE

LIBRARY

*

OF THE

CONGRESS OF THE UNITED STATES OF AMERICA

WASHINGTON

*

P- Ali veš, da sem pretresen nad vsem tem, kar je sprejel boreje. Spominja me, kot na neka svetniška gadnje dejanje. Sedaj si se močnejše želim, da bi ga spregnal. Kot vidiš Tone, ne morem več pisati, če me bi bilo oblačno, bi morda še kaj potegnul. Tako pa bora končala - če ga boš obiskal, kot si rekel, se mu se enkrat zahvali za njegovo ispušč. Želim mu vse dobro. Naj kajti postir le počaka.

P- Tone ali me ne poznaš? Kom greš, saj wa bila vendar dopovajina, da midem naspombadi. Počakaj, kom greš?

T- (Groni nekaj nerazumljivega in ga naprej).

P- Počakaj. Tudi, počakaj me, vendar. (letim proti njemu in ga dohitim). Kaj je s tabo, Tone? Povej mi, kaj sem ti naredil, da se natis g mano pogovorjati? Ne razum te.

T- (Tone se ustavi, a se ne obrne.) Nič mi nisi naredil. Toda ne morem več, bojim se. Ali si videl, kako je umrl Strgon? (se obrne). Si videl, mi kaj dodati?

P- Res ne vem o čem govoriš. Ne pogrebt res nisem prisel, ker nisem bil obvešču. Šel pa sem na njegov grob, da sem se mu ga vse zahvalil.

T- Ne vem, če je umrl naravne smrti, govori se morsikoj? Vse to me ognumja, strah me je. Samo to ti se povem. Eden mi je rekel. Tudi bodi pomten, ne klepetaj doli, si pogabil, kaj so nas učili? To velja še doma! Tisti, ki jim pripoveduje in se koges okali, bodo odšli, ti pa boš ostal, som in tukaj. Res je bolja, da greš - zelo me je strah in zato nisem več sposoben, da bi se s tabo še pogovarjal. Žol mi je, grem.... jg grem.... nasvidenje Paula.

(šel je me da bi se obrnil in naprej govoril nekaj nerazumljivega.)

P- Tone, res te bom pogrešal. Če se boš premislil mi sporoči in postri spo- ročilo pri Kaporščarju. Prijatelj dragi.... nasvidenje... res mi je žal.....

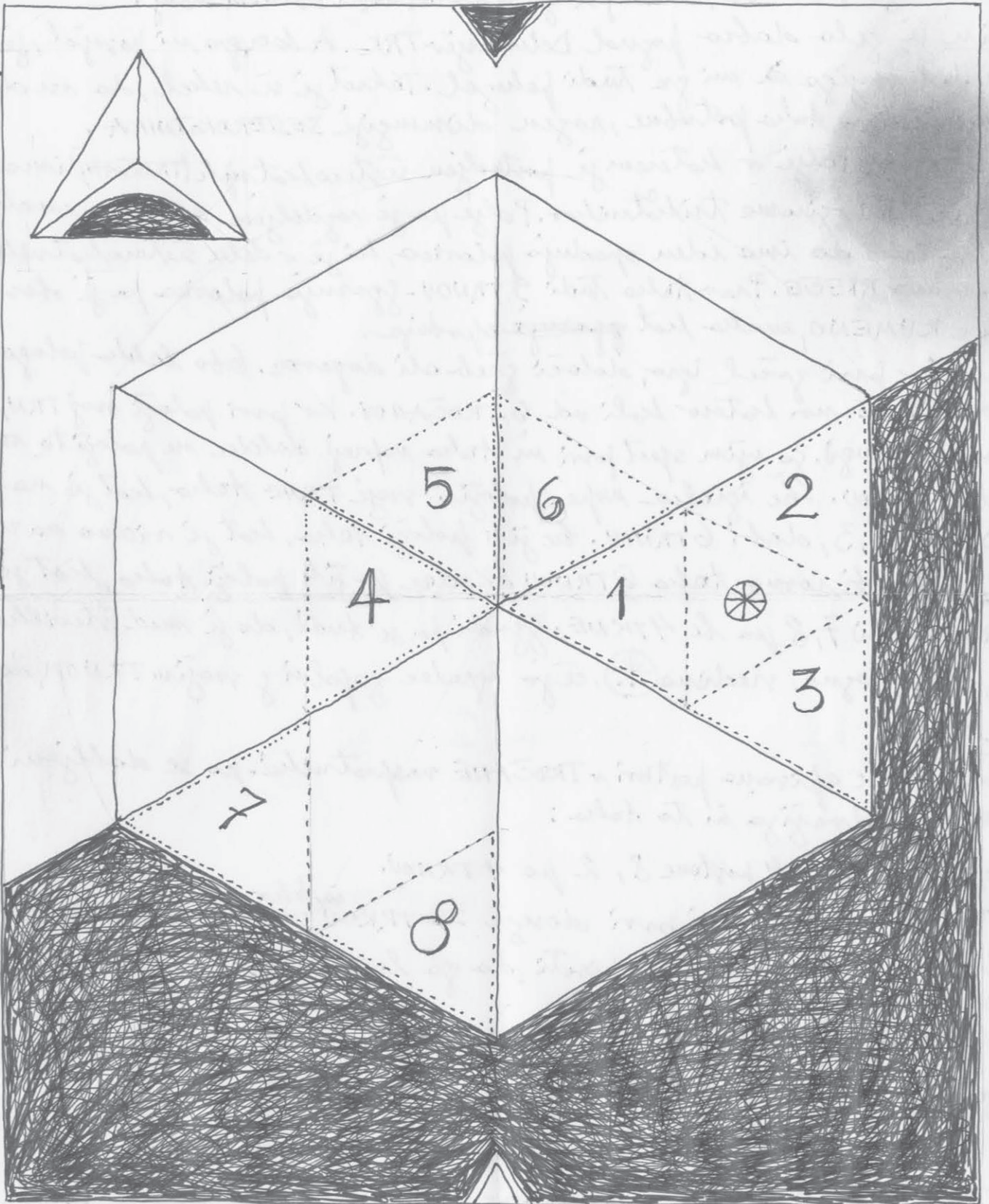
Aprila 1968.

TRK IGRA ZA DVA

JERINOV TRN JE VELIK 5x5x5 cm. (SPODAJ) DEHNDARJEV ZNAK ↓

JERINOV TRK JE IMEL N^ASLEDNJE DIMENZIJE:
 $v = 36 \text{ cm}$, $\check{s} = 30 \text{ cm}$, $D = 2 \text{ cm}$, KROG ŠESTEROKOTNIKA 20 cm

TRK Javor je povedal, da je imel Delmar igro imenovano TRK. Njemu jo je tudi pokazal, kako se nauja igra. A njemu ni šlo najbolje, ker ujetna ni vsega razumel. Je pa bil Jerim od vseh najboljši, neprimarno zato mi je svetoval, da naj se za podrobnosti obrnem nanj.

Jerim je zelo dobro poznal Delmarjev TRK. A ker ga mi pokazal, je on naredil svojega in mi ga tudi pokazal. Takrat je še rekel, da vse oli-menjše niso tako potrebne, rojen dimenziji ŠESTEROKOTNIKA.

OPIS TRKA: Polje v katerem je postavljen šesterokotnik (TROČANI) ima 6 TROČANOV oziroma trikotnikov. Polje pa je razdeljeno na dva enaka dela. Tako da ima eden spodnjo polovico, ki je v delu šesterokotnika obarvano RDEČE. Prav tako tudi 9 TRNOV. zgornjo polovico pa je obarvano RUMENO, enako kot ~~spodnja~~ spodnja.

Kdo bo prvi začel igro, določiti greb ali dogovor. Če lahko položite svoje TRNE na katero koli od 6 TROČANOV. Ko prvi položi svoj TRN, to stoji še drugaj. Za njim spet prvi in tako naprej daleč ne položite vseh 9 TRNOV. Če igralec uspe položiti svoje TRNE tako, kot je na vrsti 1, 2, 3, dabi 6 TRNOV. Če jih položi tako, kot je vidno na vrsti 4, 5, 6 dabi ravno tako 6 TRNOV. Kadar pa jih položi tako, kot je videti pri 7, 8 pa le 4 TRNE. Zgodi pa se tudi, da je med številkami 1, 2, 3 pragna sredina (*), če jo igralec zapolni s svojim TRNOM, dabi 2 TRNA.

Če pa vse epizone postavi v TROČANE nasprotnika. pa se dobljeni TRNI podvojijo in to tako:

6 postane 12, 4 postane 8, 2 pa 4 TRNOV.

TRK dabi tisti, ki prvi doseže 33 TRKOV ^{in tako} _{znaga}. Da ne pride do sporov mora igralec pisati, da ga lahko soigralec preveri ali je TRNE pravilno sestel.

✓ Nalika, leta 1968

Zapisal: Farel Medveščak

-Po ustnem izpovedu, naj bi ime igre TRK, nastalo po imenu, priimku in kosemu imenu prvega Delmarja. (Imprimar Tone Rutar Kuki).

Primerjava vsebine *Iz nevidne strani neba* v različnih prepisih

Mateja BELAK

stran 20062 (2008, 2009) = Prva različica besedil

stran v objavi = Mevešček, Pavel, *Iz nevidne strani neba*. – Studia Mythologica Slavica, Supplementa, Supplementum 12, 2015.

naslov	stran tu	stran 2006	stran v objavi	opombe
Grmin	8	1	454	
Vseved za vodo	8	1	471	
Žar kamen	9	2	103	
Prepadce	9	2	103	
Prhutnik	10	3	104	
Blestavo drevo	10	3	49	op. 9
Druje	11	4	NI	
Kres med zimo in pomladjo	11	4	299	
Kamni za vedeževanje	11	4	299	
Izpoved Štefana Krajnika	12	5	36	
Oglarska prisega	13	6	40	
Zduhec metulj	17	10	440	
Ponovno srečanje z Janezom Strgarjem	21	14	99	
Jože Pangerc pripoveduje o Tajuti	21	14	444	
Janez Jug razkrije Ozbenovo korito	23	16	432	
Kopoviščar Anton Jug marsikaj zamolči	24	17	315	
Zadnji pogovor z Janezom Strgarjem	27	20	44	naslov: Pogovor z Janezom Strgarjem
Odločitev pri Vogenci	35	28	102	
Janez Strgar aprila 1967 spremeni odnos do nekačarjev ...	36	29	63	naslov: Pavel Medvešček postane kačarski vajenec
Divja ali Babja jama pod Vrtačami	49	39	330	delov, ki jih je 2006 označil kot premalo jasne ali nepopolne, za objavo ni spremenil
Pušpanov Tonin	49	42	417	
Verc	49	42	410	
Blešč(e) ali Gomila	50	43	404	
Matajur	51	44	NI	
Kačja jama in brezno Kačja hrupa	52	45	428	
Gonta	52	45	302	
Jesenjak	53	46	303	
Dvoglava skala	53	46	294	
Bolantin	54	47	186	
Kuga	55	48	164	
Lipnik	55	48	487	

naslov	stran tu	stran 2006	stran v objavi	opombe
Trig(e)lj	56	49	365	naslov: Triglj
Tridan	58	51	520	
Zlat orel, bela kača in črn volk	61	54	483	
Bepic in Karlin	63	56	290	
Zavinka	64	57	521	
Koprivnikov kamen	65	58	520	
Kamen Na šobcu	66	59	409	
Stara glava	67	60	377	
Jazbenk tudi kot daritveni prostor?	67	60	102	
Mrzlaležina	69	62	428	
Perunk, svetišče stare vere	69	62	385	
Zeleni močeradec	70	63	304	naslov: Zeleni močeradovec
Močeradovec	71	64	469	op. 448 med pripovedjo Jožeta Pangerca; leta 2006 je pripis (Pleteriški?): Ni vira!
Kačec	72	65	45	op. 6 v pripovedi Janeza Strgarja
Pokriesno ali pokresnija	73	66	48–50	op. 8 v pripovedi Janeza Strgarja
Črnic (Zimzeleni hrast)	74	67	355	naslov: Črnic, zimzeleni hrast
Močeradi napovedujejo letino	75	68	403	ob risbi je napis: »Številke niso bile vklesane«, ki ga v objavi ni
O pticah	76	69	404	dobili 28.10.2008
Jakobov ali Belinov vrh	78	71	298	
Gnezdo čudakov	79	72	301	dobili 5.2.2009
Zdravilec Kraut	80	73	290	dobili 5.2.2009
Belinov tron	81	74	106	dobili 5.2.2009
Molid	82	75	288	dobili 5.2.2009 tu je tudi risba, ki je v objavi ni
Obrenk	83	76	409	dobili 22.1.2009
Soča, življenje ob njej in z njo	85	78	318	dobili 22.1.2009
Temljani	88	81	301	dobili 22.1.2009